

Char Varsingruph Bilak

“શ્રીયોધ” હું—

ચાર વર્ષનું બાળક.

તંત્રીઓ:—

બહેન પુતળીબાઈ કાપ્તાલ.

કેશવમસાદ હોદાલાલ દેસાઈ,

બી. એ., એવ. એલ. બી.

પ્રકાશક:—

હવનલાલ અમરશી મહેતા,

મંત્રી—“શ્રીયોધ અને બાળક”; અમદાવાદ.

(સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન છે.)

શ્રી “વીરચાસન” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં યા. કેશવલાલ દલસુખભાઈએ છાપ્યું.

કાશ્યપુર ટંકચાળ—અમદાવાદ.

પ્રથમાવૃત્તિ]

ઈ. સ. ૧૯૨૪.

[પ્રત ૫૦૦.

કિંમત રૂ. બે.

“બાળક” ઈ. સ. ૧૯૨૩-પુ. ૩ જાની

અનુક્રમણિકા.

અક્ષયના દાંખલા.	રા. હ. નં ૬૫૩ીયા.	૧૬૧
એક બિખારીની આત્મકથા.	રા. કમળાકાન્ત.	૨૪૭
ધન્વ ધનુષ્ય.	રા. મનુભાઈ જોષાણી.	૧૭૨
ધૈર્ય જે કરે તે સાગને મારે.	ડૉ. મોહનલાલ જે. પાઠક.	૨૦૫
કળાયેલ મોર. (કવિતા)	રા. જગજીવન કાં. પાઠક.	૧૪૮
કાગળની હાંફીઓ.	રા. ધીરજ.	૧૪૫
કુનરાંને બોલતા આવડે કે ?	રા. જેહાલાલ હં. શાહ.	૧૮
કેટલાક પ્રશ્નોત્તરો.	રા. દેવશંકર જે. પંડ્યા.	૧૪૯
કાવ્ય. (કવિતા)	રા. જગજીવન કાં. પાઠક.	૮૩
કોહો.	રા. મનુભાઈ એલ. જોષાણી.	૧૩૧
ચકલી (કવિતા)	રા. ધીરજ.	૨
ચોક્કાની હવા.	ડૉ. મોહનલાલ જે. પાઠક.	૧૯૨
ચંદા (કવિતા)	રા. જગજીવન કાં. પાઠક.	૧૬૧
જમમોહન.	રા. નંદલાલ હરિલાલ.	૨૪૦
જાદુખ પુરી.	રા. જગતદીશૌર.	૪
જુદું બોલનારો ગજેન્દ્ર.	રા. ચીમનલાલ મા. કાકાર.	૧૩૪
તર્કશક્તિની ખીલવટ.	રા. દેવશંકર પંડ્યા.	૨૮૫
તણ મુદ્રા.	રા. નાગરદાસ ધ. પટેલ.	૨૩૩
દીપ્ત સંઘર્ષી સવાલ જવાબ.	મિ. હેમુચર દો. જીલા.	૬૫
નાનકડો ખેલાડી જેઠી કુમન.	રા. કેશવપ્રસાદ દેશાઈ.	૧૨૧
નાના બાઈજીધીને.	” ” ૧, ૨૯,	૧૦૨
ન્યાય.		૫૮
નિયમ.	રા. પ્રેમગોખી.	૧૧૦
ની સાથે મમત.	રા. દિપતલાલ ચુ. શાહ.	૨૪૯
પરોપકાર.	રા. જયેશિ.	૧૫૪
પરોપકાર.	ડૉ. મોહનલાલ જે. પાઠક.	૨૬૫
પરમજી લક્ષ્મી	રા. મનુભાઈ જોષાણી.	૧૪૯

પ્રભુ પ્રાર્થના. (કવિતા)	રા. દીનેન.	૨૧૯
પાપનો પ્રકાશ.	રા. જગદીશ્વર સ. શાહ.	૩
પ્રાતઃસ્મરણ. (કવિતા)	રા. જગજીવન દ. મોદી.	૨
પ્રાતઃશ્રાવણ. (કવિતા)	રા. પ્રેમશંકર રા. ભટ્ટ	૨૨૫
પોપટજી. („)	રા. જગજીવન દ. મોદી.	૨
ફલવાડી. („)	„	૨૪૫
બલાનો ન્યાય.	રા. વિપિન „	૧૫૦
બાપ ને દીકરો. (કવિતા)	રા. જગજીવન દ. મોદી.	૩૦
બાળગીત.	રા. માધવ ત્રિ. રાવળ.	૧૪૯
બુદ્ધિમજના ઉખાણા ને ઉકેલ.	૨૪, ૫૧, ૯૭, ૨૦૬	
બુદ્ધદેવ અને કાચબા.	રા. નામરદાસ ઇ. પટેલ.	૧૬૯
બેઠા તું પરોપકારી થજો.	સંવવી વાડીલાલ મૂળજીભાઈ.	૬૦
બેવંકુજી ત્રિહારીલાલ.	રા. કમળાકાન્ત.	૨૧૪
મધુમાલતી.	બેન વિશાખા મનુભાઈ	૨૭૯
મ્હારી મા. (કવિતા)	રા. કાન્તિલાલ.	૨૪૮
માયાળુ વિલસુ.	રા. વીમનલાલ. મા. ઠાકોર.	૨૪૬
મારી માવડી! કામો કરવાને મન છે.	રા. લીલુભાઈ સુનીલાલ.	૧૯૬
માસીની વાત.	રા. દેવચંદર પંડ્યા.	૨૨૧
મૂર્ખાની કરકસર.	સૌ. કંચનગૌરી રમણલાલ.	૧૭૪
મેઘ-ધનુષ્ય. (કવિતા)	રા. જગજીવન દ. મોદી.	૨૨૦
મોહું ઉઘાડું રાખી મુવાની ખરાબ ટેવ. ત્રિ. કેમચર દો. જીલા.	૧૫૨	
નરમકર્ડા.	રા. ધિરજ.	૯૮
રમત અને અભ્યાસ.	રા. વીમનલાલ એસ. શુક્લ.	૪૮
રાજ સાહેબની કસરત.	ડૉ. મોહનલાલ જે. પાઠક.	૧૧
બાળકો માટે-રામાયણની વાતો	રા. જીવનલાલ અ. મહેતા, ૨૫, ૪૨, ૬૯	
(વાર્તા ૧ થી ૧૨)	૯૧, ૧૧૫, ૧૩૯, ૧૬૨, ૧૮૬, ૨૦૯, ૨૩૫, ૨૬૫, ૨૮૦	
રાજકુમારોની પરીક્ષા.	કાશી દેવચંદ.	૨૭૪
હારા ધોજમન.	નોસાકરી પીલાં	૨૬૮
લોભનું ફળ.	રા. મિરીશ.	૯૯
લોભીયા ને ધુતારો.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૭૭
વખત મરી નામ તો !	„ „	૧૦૧

વાધ અને શિયાળ.	રા. અંબાલાલ શ. દેશાઈ.	૧૭૫
શારીરિક અવયવાદિનું જ્ઞાન.	શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રાચાર્ય.	૨૩
શુદ્ધ ન્યાય.	રા. નાગરદાસ ઇ. પટેલ.	૬
સરસ્વતીસેવા. (કવિતા)	રા. જગજીવન ઠા. પાઠક.	૨૬૭
સાચાની જીત-જૂઠાની હાર.	સાહસે ખડીરી.	૨૭૧
સિંહાસન ખત્રીસીની વાર્તાઓ. (વાર્તા ૧ થી ૮)	રા. કેશવપ્રસાદ દેશાઈ. ૧૫, ૩૧, ૫૩ ૮૪, ૧૦૩, ૧૨૩, ૧૫૫, ૧૭૮, ૧૯૭, ૨૩૭, ૨૫૨	
મુશ્વિદા.	ડૉ. મોહનલાલ જી. પાઠક.	૩૭
સોનેરી શિખામણ.		૧૯૫, ૨૪૩.
સોય અને સરલા.	ડૉ. મોહનલાલ જી. પાઠક.	૧૩૬
સંગ રાજની કૃતમતા.	રા. જીવનલાલ અ. મહેતા.	૬૩

“સ્ત્રીબોધ.”

ઈ. સ. ૧૯૨૩ ના પુ. ૬૭ ની

અનુક્રમણિકા.

અનુપમ એ અક્ષયપાત્ર. (કાવ્ય)	રા. વાસુદેવ રાં. શેલત.	૭૬
અદ્ભુત પત્ર !	રા. અંબાશંકર નાં પંડ્યા. ૪૨૯, ૫૨૭	
અમેરિકાથી સમાચાર.	રા. વૈકુંઠરાય માં. દેશાધ.	૧૨૯
અમેરિકાની ઓઓ અને રાજનીતિ.	રા. શુભાષ્વર્ણ કં. ઝવેરી.	૪૧૧
આનંદીબાઈ. (વાર્તા)	રા. પુનમચંદ કે. શાહ.	૩૭
આપણું જીવનની ઝાંખી.	બહેન સુમોચના જ. દેશાધ.	૨૩૭
આપણું બાળકોની ખાતર.	રા. ગીંગુભાઈ.	૩૫૧
આપણે ?	”	૫૪૧
આભારદર્શન અને નિવેદન.	રા. જીવનલાલ અ. મહેતા.	૫૭૭
આમંત્રણ. (કાવ્ય)	રા. જયવિજય.	૨૪૫
આવશ્યકતા.	ડૉ. મોહનલાલ જ. પાઠક.	૫૬૮
ધરાનમાં ઓઓનો સુખ્ય ધંધો.	મિસીસ મહેરઆનુ એડનવાળા.	૩૦૭
છપકાર. (વાર્તા)	રા. ચીમનલાલ એસ. શુક્લ.	૧૫૬
એક રજપુત બાળાનું	રા. સુનીલાલ મૂ. ત્રિપાઠી.	૪૬૭
સ્વામિભાનુ (વાર્તા)		
ઓ આર્ય પુત્રીઓ !	રા. ગિરીશ.	૨૯૩
ઓડણુ જસમા. (કાવ્ય)	રા. હરગોવિંદ પ્રેમશંકર કવિ. ૪, ૪૬, ૭૬	
અંતરે જ્યોતિ જગાવો. (કાવ્ય)	રા. અંબાશંકર નાં પંડ્યા. ૪૨૯, ૫૨૭	
કમનથીજ નણુંદની કથા. (વાર્તા)	બહેન “ચાર.”	૬૦
કુદરત કૃતિ. (કાવ્ય)	”	૫૧૬
કુમળાં કુલનાં જતન.	બેહન પીલાંભાઈ શરામજી.	૨૨૫,
કેટલીક માતાઓ.	શ્રીમતિ નર્મદાબહેન.	૨૬૨, ૩૦૯, ૪૦૪
કોતવા-વણુવાની કળાનું મહત્વ.	રા. અંદ્રમણિશંકર જ. પંડિત.	૧૩૨
કર્મસ્થાવ અને અકાલપ્રસવ.	રા. વિપિન.	૧૫૩
શું સાહિત્ય સમામાં મિં અને		૮૭
મિસીસ કાશ્યાજી.		

ગુજરાતમાં સ્ત્રીકેળવણી.	સૌં. ચારદા મહેતા.	૫૩
ગુજરાતી મહિલા વિદ્યાપીઠ.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૫૪૪
ગોઝારો કુવો (વાર્તા)	રા. જગજીવન દા. પાઠક.	૪૦
ગૃહલક્ષ્મી. (વાર્તા)	રા. દેવશંકર જી. પંડ્યા.	૪૪૫
ધરમાં બાળકોનું સ્થાન કયાં ?	રા. ગિરિજાશંકર બધેકા.	૨૫
ચારિત્ર.	રા. ચિમનલાલ એસ. શુક્લ.	૧૦૯
ચાલુ બનાવોની માહિતી.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ. ૨૦, ૮૦, ૧૧૨,	
	૧૬૭, ૨૩૨, ૨૭૮, ૩૨૯, ૩૭૫, ૪૩૧, ૪૮૭, ૫૩૧, ૫૭૧	
ચિત્રપટ. (વાર્તા)	રા. હંસરાજ વીં.	૫૧૧
ચિત્ર-ચિત્ર (જીવનચરિત્ર)	રા. ભોળાશંકર પ્રે. વ્યાસ.	૧૧૭
ચંદા. (કાવ્ય)	રા. નલિનીકાન્ત.	૧
જર્મનીમાં સ્ત્રીઓની પ્રવૃત્તિ.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૩૪૩
જાપાનીશ એકાદશપદી.	રા. નાં જોં મહેતા.	૩૭૩
જ્યોત્સ્ના. (કાવ્ય)	રા. ચિમનલાલ એસ. શુક્લ.	૨૯૪
જ્યુમી રહેલી એક આકૃત.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૩૬૯
ઝંસીની રાણી લક્ષ્મીબાઈ.	” ” ” ” ” ” ” ”	૫૪૮
દયાની દેવી-મિસજેન એડમ્સ. (ચરિત્ર)	રા. વૈકુંઠરાય માં. દેસાઈ.	૨૫૦
દીવાદંડી. (વાર્તા)	બહેન પુતળીબાઈ ઠાપ્પાજી.	૬૭
દેવ અને બાળકો સરખાં.	રા. ગિરિજાશંકર બં. બધેકા.	૨૫૮
નવાં બાળકોનું શિક્ષણ.	રા. મૃગજીભાઈ ત્રી. તલાટી.	૫૦૮
નારીપ્રતિષ્ઠાનો ઇતિહાસ.		૧૧
નિવેદન.		૨
નિષ્ફળતા (વાર્તા)	સૌ. સરયૂદ દીવેટીઆ.	૧૨૩
પતિપત્નીના સત્ય પ્રેમનો એક	કાશીબેન ગોરધનદાસ.	૫૬૫
પ્રસંગ (વાર્તા)		
પતિ બૂધણ છે. (કાવ્ય)	રા. નૌતમકાન્ત.	૩૯૭
પતિ દેવને ઠટે. (કાવ્ય)	બહેન “ આરુ ”	૬૩
પુનર્જન-સામાજિક પરિવર્તન.	રા. રતિપતિરામ ઉં. પંડ્યા.	૧૦૩
પુસ્તક પરિચય.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ. ૧૭, ૮૪, ૧૨૨,	
	૧૬૪, ૩૩૫, ૪૩૭, ૫૩૬,	
પ્રેમબેદ સુખ ! (વાર્તા)	રા. આશાશંકર નાં. પંડ્યા.	૫૧૭
ખાલ મહત્તા. (કાવ્ય)	રા. માધવલાલ ત્રિ. રાવળ.	૩૬૮

બીજાપુરના કલેક્ટર મિં એડર્સને દાય ધરેલું એક દયાનું કામ.	બહેન પુતળીબાઈ કાજાજી.	૨૮૮
બાબીની રસોઇ. (વાર્તા)	રા. દેવચંદર જે. પંડયા.	૪૬૪
બીજાનું સ્વાર્થલું. (સંવાદ)	રા. હંસરાજ વી.	૪૬૯
બૂલનો ભોગ (વાર્તા.)	રા. ચીમનલાલ એસ. શુક્લ.	૫૫૮
મંડુરી. (વાર્તા)	રા. રતિપતિરામ ઉ. પંડયા.	૨૧૫
મહાતીર્થ. (વાર્તા)	રા. ધીરજ.	૧૭૯
મહાત્મા ગાંધીમાં હિંદુસ્ત્રીઓની શ્રદ્ધા.	બહેન જે.	૪૭૬, ૪૮૫
માતાઓને એક સંદેશ.	મિ. કેમ્પચર દો. જીલા.	૨૮૩
માતૃધર્મ-ગૃહધર્મ.	રા. મૂળજીભાઈ ત્રી. તલાટી.	૪૭૮
માનવી મન.	ડૉ. મોહનલાલ જે. પાઠક.	૧૬૦
મારી માતા.	રતનબાઈ ૨૦ પાવરી.	૩૪૮
મિલન (વાર્તા)	સૌ. સરપૂદા દીનેશીઆ.	૭૫૧
મિલ મેરી કૉરેલી. (ચરિત્ર)	દીવાળી બહેન જી. રાઠોડ.	૨૦૬
મેસોપોટામિયા.	રા. મોહનલાલ જે. પાઠક.	૩૬૭
રાજકીય અને સામાજિક સુધારા.	રા. કેશવપ્રસાદ દેશાઈ.	૨૬૫
લક્ષ્મી અને ચંદર. (વાર્તા)	રા. પ્રભાકર.	૪૨૫
લક્ષ્મી. (વાર્તા)	રા. મનુભાઈ જોષાણી.	૩૮૨
લુપ્ત પાસ્ટ્યુર	બહેન પુતળીબાઈ કાજાજી.	૪૦૨
લોકો દ્વંધા-કામનાશા માટે કરતાનથી?	રા. કનૈયાલાલ ૬૦ મહેતા.	૧૪૪
વડોદરામાં સેવિકાગૃહ.	એક બહેન.	૯૪
વનિતાનો વસંતવૈભવ. (કાવ્ય)	રા. શેલત વાસુદેવ	૫૪૨
વદાદાર મહોરદાર.	મિ. કેમ્પચર દો. જીલા.	૩૩, ૬૩, ૯૮
વીરમતી (જીવનચરિત્ર.)	રા. દેવચંદર જે. પંડયા.	૨૯૯
શમેળાનો ગરબો.	સૌ. મણિબેન શર્મા. (સંપાદક)	૧૯૩
શાળા અને ગૃહનો સંબંધ.	ડૉ. મોહનલાલ જે. પંડયા.	૪૦૦
શંકા-સમાધાન. (કાવ્ય)	બહેન સુલેચના જે. દેશાઈ.	૩૪૧
શર્તા. (વાર્તા)	રા. બીભાઈદર શર્મા.	૩૬૨
સલવતી. (વાર્તા)	મિસીસ નામરદાસ ઇ. પટેલ.	૧૨૭
સમાજસેવા અને સંસાર સુધારો.		૩૯૯
સમ્રાજી રેવા અને જહાંગીર (સંવાદ)	રા. ચુનીલાલ મૂ. ત્રિપાઠી.	૪૧૬
રમરથ. (કાવ્ય)	રા. ધીરજ.	૪૬૨

સર પ્રફુલ્લચંદ્ર રૉય. (ચરિત્ર)	રા. નરહરી દારમદાસ પરીખ.	૧૭૩
સાચાને મન પ્રેમુ સાચો છે. (કાવ્ય)	રા. દેવશંકર જે. પંડ્યા.	૩૮૦
સાચો સીતારામ. (કાવ્ય)	રા. ઇશ્વરલાલ કં. જોશી.	૪૫
સીતાજીનો ત્યાગ. (સંવાદ)	રા. સુનીલાલ મૂ. ત્રિપાઠી ૨૧૯, ૨૭૨	
સુધારકનો સમાજક અનુભવ.	રા. વનમાળીદાસ કાપડીયા.	૩૧૫
સુરખાલા. (વાર્તા)	રા. અરવિંદ.	૫૦૩
શ્રીઓનાં સામાજિક કર્તવ્યો.	રા. જીવણલાલ ક. ઠાકર. ૧૯૮, ૩૨૪, ૩૫૫	
શ્રીઓ અને રાજકીય કાર્યપ્રદેશ.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૨૪૬,
શ્રીઓ અને ધૌરુણિક આરોગ્ય.	રા. ધીરજલાલ પં. શેઠ.	૫૫૫
શ્રીઓને શિખામણ.	બેન નોસાકરી પીત્રા.	૪૫૭, ૫૨૦
શ્રીઓનું સાચું સૌન્દર્ય શેમાં છે ?	રા. શાંતિલાલ જ. પાઠક.	૫૦૦
શ્રીસુધારણા.	રા. ચીમનલાલ એસ. શુક્લ.	૪૮૫
હું મ્યુનિસિપાલિમાં શા માટે ગયું છું ? બહેન અચુતબહેન લોટવાળા.		૧૩૮

સૂચના—“શ્રીઓ અને જાગૃક”નાં પાંદો પુસ્તકો બાંધેલાં થોડાંક પુસ્તકો ઇ. સ. ૧૯૨૩ ની સાલનાં સિલકે છે.

બેટના પુસ્તક “નીતિ-વચન” સાથે

(કંમલ રૂ. ચાર. વિ. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ જુદું. લખો:—

મંત્રી—“શ્રીઓ” અમદાવાદ.

ખાળકું

પુસ્તક ૪ થુ.] જાન્યુઆરી, ૧૯૨૩. [અંક ૧ લો.

મારા નાના ભાઈબંધો,

“ખાળકું” નિકળવાને આજે ચોથું વર્ષ જેમ્મે છે. પહેલાં જે વર્ષ “ખાળકું” માં આઠ પાનાં જ હતાં, ત્રીજા વર્ષમાં સોળ પાનાં થયાં, અને આ વર્ષથી તો ચોવીસ પાનાં આપવાનાં છે. એટલે તમને જાત જાતના લેખો, વાર્તાઓ અને કવિતાઓ વાંચવાનાં વધારે મળશે. અમે આ વર્ષથી “ખાળકું” જુદું આપવાના હતા, પણ તમે બધાંયે તે માટે અમને લખ્યું નથી તથી આ વર્ષે જુદું આપવાનું રાખ્યું નથી.

ગયા વર્ષમાં ‘જાદુઈ જાગની વાતો’ તમે ખૂબ વાંચી. એ વાતો તમને ગમી હશે આ વર્ષમાં તમને માટે કવિ શામળ-લટ્ટની સુંદર વાર્તાઓ તૈયાર કરી છે. તમને સમજણ પડે તેવી ભાષામાં તે લખી છે. મૂળ વાતો તો કવિનામાં છે. તેમાંથી કેટલોક ભાગ કહાડી નાંખીને તમને વાતો કહીશું. વળી કેાઈ કેાઈ કવિતાઓ સરસ થાદ રાખવા જેવી હશે તો તે વાર્તાની સાથે આપીશું. તેમાંની લાંબીયો મોંઢે કરજો. આ વાર્તાઓ સાથે વળી નાની નાની ટુંકી વાતો તો દરેક અંકમાં આવશે જ. કેાઈવાર તમારે ગાવા જેવી કવિતાઓ પણ આપીશું, અને જો તમને પસંદ પડશે તો ખુદ્દિ-ખગના ઉખાણા આપવાની જોડવણ પણ કરીશું. પણ એક વાત યાદ રાખજો કે નિશાળનું લેખન મૂકીને “ખાળકું” વાંચશો નહિ. તેમ તમે વાંચો તે વાતો પાછી તમાગ નાનાં ભાડુને કહેજો. કદીએ એકલપેટા થવું નહિ. વાંચો હવે આ અંક વાંચનાં મંડી જાવ.

લી. તમરો ભાઈબંધ

કેશવપ્રસાદ.

પ્રાતઃસ્મરણ.

ઉઠી પ્રભાત સમયે સ્મરું વિશ્વનાથ,
વંદું નમી નમી મહેશ્વર જોડી હાથ;
વીતાવી રાત સુખમાં કરી જેમ રક્ષા,
આનંદમાં દિવસ તેમ વિતાવજે આ. ૧

સદ્ગુણિ હે પતિતપાવન ! નિત્ય આપો,
મ્હારા મલીન મનના મળ માત્ર કાપો;
સત્કાર્ય કંઈક સુખ હાથ કરાવ આજે,
આશીષ આપ ઉપયોગી બનું સમાજે. ૨

જગજીવન દયાળુ મોદી.

ચકલી.

(રોળાવૃત્ત.)

ચકલી ચણુ લઈ રોજ હોંશથી માળે આવે,
સંભાળે સહુ બાળ બહાલ તે પર બહુ લાવે.
બચ્ચાંનાં સુખમાંય મૂકે કણુ માતા લાવે,
મોટાં થાતાં બાળ ઉડતાં પણ રીખવાડે.
સંગે રાખી રોજ, જોલ ચકલી એ જોલે,
ઉડે ને કદી દૂર, પાસ 'ચીંચીં' કરી તેડે.
મમતા ધરીને માત, રાતદિન પોપે કેવી ?
જગમાં બીજી પ્રીત, જોઈ ના માતા જેવી ! !

ધીરજ.

પોપટજી.

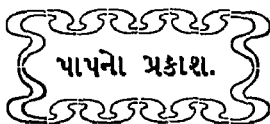
બોલો પોપટજી મીઠા બોલ,
જુલા લાગે તહારા બોલ;
મધુરા મધુરા બોલો બોલ,
સારા લાગે તહારા બોલ.

૧

પોપટ બોલો મીઠા બોલ,
હું પણ બોલું એવા બોલ;
માતા માને કાલા બોલ,
ખાવા આપે ઘી ને ગોળ.

૨

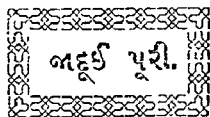
જગજીવન દ. મોદી.

પાપનો પ્રકાશ.

અમદાવાદમાં એક શેઠ રહેતા હતા. પૈસે ટકે ગુળી હોવાથી ઘેર નોકર ચાકર પણ હતા. એક વખત એવું બન્યું કે શેઠ નહાવા બેઠા હતા, તેવામાં એક નોકરે શેઠના ખીસામાંથી રૂ. ૧૦ ની નોટ ચોરી લીધી. શેઠે ખીસું તપાસ્યું ત્યારે માલુમ પડ્યું કે રૂ. ૧૦ ની નોટ ગુમ થઈ છે. શેઠ પોતે કાબેલ હોવાથી ચોરી પકડવાની એક યુક્તિ સુઝી. તેણે બધા નોકરોને ભેગા કર્યા. દરેકને ત્રણ ફુટ લાંબી લાકડી આપી અને કહ્યું કે જેણે ચોરી કરી હશે તેની લાકડી લંબાઈમાં બે ઈંચ વધશે. ચોરી કરનાર નોકરે વિચાર કર્યો કે જો હું બે ઈંચ લાકડી કાપી નાખું તો મારી લાકડીની લંબાઈ વધશે નહિ. આવા વિચારથી તેણે બે ઈંચ લાકડી કાપી નાખી. બીજે દિવસે ત્યારે શેઠે બધા નોકરોને બોલાવ્યા ત્યારે ચોરી કરનાર નોકરની લાકડીની લંબાઈ બે ઈંચ ઘટેલી જણાઈ ને તેથી ચોરી કરનાર પકડાઈ ગયો.

જગદીશ્વર સકરચંદ શાહ.

વિજયા મુંબઈ રહેતી હતી તે પોતાને પીયર રાજકોટ આવી ત્યારે એક દહાડે પોતાની બહેનપણી નર્મદાને મળવા ગઈ. વિજયા મુંબઈમાં ત્રણ ચાર વર્ષથી પોતાનો વર ને વફીલ હતો તેની સાથે રહેવાથી બહુ ચાલાક થઈ હતી. તેણે પોતાની ચાલાકી નર્મદાને દેખાડવાના વિચારથી કહ્યું, “ નર્મદા બહેન, કાલે તમે મારે ત્યાં આવજો. હું તમને મુંબઈથી લાવી છું તે નર્મદા પૂરી બતાવીશ. ”

નર્મદા—નર્મદા પૂરી ! નર્મદા લાકડી અને નર્મદા દ્રાવણનાં નામ તો સાંભળ્યાં છે, પણ નર્મદા પૂરીનું નામ તો બાઈ આજે જ સાંભળ્યું.

વિજયા—તમે જોજો તો ખરાં. તે પૂરી બનાવવા માટે દશ હજાર માણસો તો કામે લાગ્યા હતા.

આ વાત સાંભળી નર્મદા બહુ આશ્ચર્ય પામી. દશહજાર માણસોએ બનાવેલી પૂરી તે કેવી હશે, તેના વિચાર તેને આવવા માંડ્યા. બીજે દહાડે તે વિજયાને ત્યાં વહેલી વહેલી ગઈ અને કહ્યું, “ તમારી દશહજાર માણસોએ બનાવેલી પૂરી મને ઝટ બતાવો. ” એટલે વિજયા કબાટ પાસે ગઈ અને તેમાંથી ચાર પૂરીઓ કાઢી એક રકાબીમાં મૂકી તેણે તે નર્મદાને આપી. એ જોઈ નર્મદાએ કહ્યું, “ આ તમારી નર્મદા પૂરી ? અને આ દશહજાર માણસોએ બનાવેલી ? આ તો તમે પોતે બનાવેલી સાધારણ પૂરી જેવી પૂરી છે. તમે તો મને ખરેખર બનાવી ! ”

વિજયા—તમે ઉતાવળાં થાવ માં. આ જ નર્મદા પૂરી છે, અને તેને બનાવતાં દશ હજાર માણસોનો ખર્ચ પડ્યો હોતો.

૧) નર્મદા—તે કેવી રીતે ?

વિન્યા—આ પૂરીમાં ઘઉંનો લોટ છે. તે ઘઉં ખેડૂત વાવે, પછી મજૂરો છે, પછી ખજાંમાં તેના દાણા તૈયાર થાય અને પછી વેપારીને ત્યાં આવે. ત્યાંથી આપણે ઘેર મજૂરના માથાપર ઘેસીને આવે. ત્યાંથી આપણા અથવા નોકરના માથાપર ઘેસી સંચે દળાવા માટે જાય: ત્યાં એક માણસ દળે. તે સંચો વિલાયતમાં બનેલો છે, ને તે બનાવવા માટે ઘણા માણસો લાગ્યા હશે. વળી ખેડુને ઘઉં વાવ્યા પહેલાં ખેતરને ખેડયું હશે તે માટે હળ વગેરે સાધનનો ખપ પડ્યો હશે, અને તે સાધનો બનાવવા માટે સુતાર અને બુહારનો ખપ પડ્યો હશે. વળી દળવાના સંચા અને ખેડુતના હળની કેશ લોઢાનાં બનેલાં હોય છે તે લોઢું ખાણમાંથી નીકળે છે અને તે ખોદી કાઢવા માટે અનેક માણસોનો ખપ પડે છે. વળી આ પૂરીમાં ખાંડ નાખી છે તે આક્રીકા પાસેના મોરી-સ્થસ ખેટમાંથી આવે છે. ત્યાં શેરડીનાં ખેતરોમાં અનેક મજૂરો કામે લાગે છે. પછી શેરડીની ખાંડ થાય છે અને તે ખાંડ આગ-ખોટમાં ચઢી મુંખાર્ધ આવે છે. ત્યાં સુધીમાં ઘણા માણસોનો ખપ પડે છે. વળી આ પૂરીની અંદર જે ઘી છે તે ખોરખંદરથી રેલ્વે રસ્તે મુંખાર્ધ આવે છે. તેમાં પણ અનેક માણસોની જરૂર પડી હશે. આ બધાનો હિસાબ કરી જુઓ અને તેમાં વળી નીચેની જાણતનો ઉમેરો કરો. આ પૂરી નળના પાણીમાં ખાંધેલી છે. પાણીના કારખાનામાં, તેના સંચા જે વિલાયતમાં બને છે તે બનાવવાનાં કારખાનાંઓમાં, અને નળની ભુંગળીઓ ભુંગળાં બનાવવાનાં કારખાનાંઓમાં કેટકેટલા માણસો કામે લાગ્યા હશે તેનો વિચાર કરો. આ બધાનો સરવાળો કરો તો દશ હજાર તો શું પણ લાખ માણસ કરતાંયે વધી જશે.

આ સાંભળી નર્મદા ચક્રિત થઈ બોલી, “ અહા ! તમે તો ખરેખરી ચાલાકી વાપરી ! તમે તો એક વખત મેં સાંભળ્યું હતું કે આપણને આખી દુનીઆની ગરજ પડે છે તેજ સાબીત કરી બતાવ્યું.*

જગતકિશોર.

શુદ્ધ ન્યાય.*

(લખનાર:—રા. રા. નાગરદાસ ઇ. પટેલ.)

ગુજરાતમાં શુદ્ધ ન્યાય કરવા માટે મહારાજાધિરાજ સિદ્ધરાજની માતા મિનળદેવીનું નામ જાણીતું છે. ધોળકાના મલાવ તળાવને તેના ન્યાયની નિશાની તરીકે હજીએ બતાવવામાં આવે છે.

તે વખતે આશાવલ્લી નામના ગામમાં જગડુ મારવાડી અને ટેકચંદ નામના બે મિત્રો રહેતા હતા. જગડુ ઘણો જ પૈસાદાર હતો છતાં અતિશય મજબીયુસ હતો. ટેકચંદ ખીચારો ગરીબ હતો. એક વખત વેપારનો રંગ જામવાથી ટેકચંદ જગડુ પાસે કરબઉ પૈસા લેવા ગયો. જગડુની દાદ ટેકચંદની પત્ની જે અત્યંત રૂપવતી હતી તેના ઉપર સળકેલી હોવાથી આ વખતે કોઇક યુક્તિથી ટેકચંદને પોતાના સકંજામાં લેવાનો વિચાર કર્યો. ટેકચંદ વ્યાજ તરીકે વેપારમાં તેને જે નફો મળે તેમાંથી અર્ધો ભાગ આપવાનું કબુલ કરતો હતો, પણ જગડુએ કહ્યું કે જો તે જાનમાં કાંઈક લખી આપે તો વ્યાજની તેને દરકાર ન હતી. ‘અમુક દિવસે તેણે ધીરેલા રૂપીયા ન અપાય તો જગડુ ટેકચંદની જમણી આંખ લઈ લે, ’ આ રીતનું આગરદાર સાક્ષીઓ રાખીને બેઠ જણે લખત કર્યું, અને જગડુએ તેને રૂપીઆ આપ્યા.

તે લઈને ટેકચંદ ચાંપાનેર તરફ ગયો. ચાંપાનેર તે વખત ઉગતા વેપારીઓ માટે મુંદર સ્થાન હતું. થોડા વખતમાં તે ખૂબ પૈસા કમાયો. તેણે રૂપીયા જગડુને આપવા પોતાની ઝીંપી મોકલી

* મણા જૂના કાળથી ઉતરી આવેલી પર્શિયન સાહિત્યની એક ‘એમેસાનો કાઝી’ નામની વાર્તા ઉપરથી ગુજરાતી સાહિત્યને અનુકૂળ પરિવર્તનો સાથે

હીધા હતા, પણ પોતે સંકડામણમાં હોવાથી તેણે જગડુને તે પૈસા ન ભરતાં ઘરકામમાં વાપર્યાં. ટેકચંદ્રે તો જાણ્યું કે જગડુનું દેવું પડ્યું. ધીરે ધીરે તેણે પોતાનો વેપાર સંકેલી લીધો અને આશાવધી તરફ જવા નીકળ્યો. તેની પાસે અઢળક પૈસો એકઠો થયો હતો. મહી નદી ઉતરી આગળ ચાલે છે તેવામાં જ તેને કોતરવાળા માર્ગમાં ચોરો મળ્યા અને તેમણે તેને હુંટી લીધો. તે જેટલી ગરીબ સ્થિતિમાં ઘેરથી નીકળ્યો હતો તેટલી જ ગરીબ સ્થિતિમાં તે પાછો ફર્યો.

જગડુ પહેલે દિવસે તેની ખખર પુછવા આવ્યો ટેકચંદ્રે બધી વાત તેને કહી. બીજે દિવસે જગડુ પૈસા અથવા સાનની વસ્તુ માગવા આવ્યો. ટેકચંદ્રે પૈસા ન ભરાયાની વાત જાણી હતી, છતાં તે ઘણી જ આનાકાની કરવા લાગ્યો. બેઉને તકરાર થઈ, સરપંચ પાસે ફરીયાદ ગઈ અને જગડુના લાલમાં ચુકાદો થયો. ટેકચંદ્રે એકનો બે ન થયો. તેણે હઠ પકડી. તે ધોળકામાં જઈ, મીનલદેવી જે ન્યાય આપે તે મુજબ વર્તવા તૈયાર હતો. જગડુએ પણ એ વાત માન્ય રાખી. બેઉ જણ ત્યાંથી ધોળકે જવા નીકળ્યા.

રસ્તે જતાં એક ભરવાડ વાહરડાંનું ટોળું લઈને જતો હશે. તેમાંથી એક વાહરડું નાસી છુટેલું તે ટેકચંદ્રે અને જગડુની સામે સામે દોડ્યું આવતું હતું. પાછળ ભરવાડ પણ ધસમસ્યો આવતો હતો. ભરવાડે વાહરડાંને ઝાઝું વાળવા લિનંતી કરી. તે ઉપરથી જગડુએ પોતાના બે હાથ ઉંચા કરી ઘાંટો પાડ્યો અને ટેકચંદ્રે ઢેકું લઈને ફેંક્યું. લોગભેગે ટેકચંદ્રના ઢેકામાં ધારદાર ઠીકરી આવી જવાથી વાહરડાંની આંખ કુટી ગઈ. ભરવાડ આવીને ટેકચંદ્ર પાસે વાહરડાંની કિંમત માગવા લાગ્યો. જગડુએ તેને સમજાવ્યો કે, તેનું લેણું પત્યા પછી જ તે પોતાની નુકસાનીની રકમ અદા કરી શકે એમ છે. આ ઉપરથી ભરવાડ પણ એ બેઉની સાથે ધોળકાને રસ્તે ચાલ્યો.

આગળ ચાલતાં એક ગામ આવ્યું. એક ઓળખીતાને ત્યાં બધાએ મુકામ કર્યો. રાત્રે તેમને અગાસીમાં સુવાનું ઠરાવ્યું. થોડી રાત ગામ એટલામાં 'ચોર ચોર' એવી એમ જૂમ પડી એટલે ટેકચંદ સફળો ઉઠ્યો અને અગાસીએથી લોંચે કુદી પડ્યો. કમનસીબે તે એક ઘરડા માણસ ઉપર પડ્યો અને તેના એકદમ પડવાથી તે ખીચારો ચગદાઈને મરી ગયો. બુઢાના બે દીકરાઓએ તેને મારવા લીધો, પણ જગડુ અને ભરવાડે તેને બધી હુકીકત કહી ન્યાય માટે મીનલદેવી પાસે પોતાની સાથે આવવાનું કહ્યું. તેમણે તે કબુલ કર્યું.

આગળ ચાલતાં ચાલતાં એક ગાડીવાનનો બળદ ગળીયો થઈ બેસી ગયો હતો. પેલા ખેડુતે બધાને જોઈ પોતાને મદદ કરવા વિનંતિ કરી. કોઈએ ગાડાનું ધુસરું ઉંચું કર્યું, કોઈએ પરોણા માર્યા, કોઈએ ચઢા ઉંચો કર્યો. ટેકચંદે બળદનું પૂછડું ઝાલીને ઉભો કરવા આંડ્યો. બળદ ઉભો થયો પણ પૂછડે લોહી નીકળ્યું અને પૂછડું જણાયું નહિ. આથી ખેડુતે જૂમ પાડી કે બળદનું પૂછડું ટેકચંદે ખેંચી કાઢી ફેંકી દીધું અને બળદને નકામો કરી મૂક્યો. તે તો બળદની પુરેપુરી કિંમત માગવા લાગ્યો. કારણ કે પૂછડા વગરનો બળદ તેને શા કામમાં લાગે ? પેલા બધાઓએ તેને ટેકચંદની સ્થિતિ સમજાવી, અને પોતાની સાથે ધોળકે લીધો.

થોડા વખતમાં તેઓ બધા ધોળકારાં આવી પહોંચ્યા, અને મીનલદેવી પાસે રજુ થઈ અદલત ઇન્સાફ માગવા લાગ્યા. મીનલે તેમને એક પડી એક પોતાની ક્ષતિયાદો રજુ કરવાને કહ્યું. એટલે જગડુએ પોતાના લખતનો વાત કરી. મીનલે કહ્યું, બલે ત્યારે ત્હાની છરીવડે લખત મુજબ તું ટેકચંદની આંખ કાઢી લે, પણ તેમ ક્રૂતા લોહીનું એક પાટીનું પડવું ન જોઈએ. કારણ કે લખતમાં એ ચરત નથી. તું ખુશીથી એની એકડી આંખ જ કાઢી લે. આ આંખથી જગડુ ગભરાયો અને પોતાની

ફરીયાદ પાછી ખેંચી લેવાનું કહ્યું. મીનલે જણાવ્યું કે ગરીબ બીયારા ટેકચંદને આટલો બધો ત્રાસ આપ્યા પછી દાવો પાછો ખેંચી લેવામાં આવે તો તેને થયેલા ત્રાસનો બદલો દંડથી વાળી આપવો જોઈએ. માટે તારે બસો રૂપીયા નુકસાની બદલ ટેકચંદને આપવા. જગડુએ તરત જ દંડની રકમ ગણી આપી.

હવે ભરવાડનો વારો આવ્યો. વાછરડાની કિંમત પૂછતાં તેણે દશ રૂપીયા કહ્યા. એક આંખ ગઈ તેની નુકસાનીના એણે દશ રૂપીયા અપાવવાને મીનલ પાસે દાવો કર્યો. હાવાથી મીનલે વાછરડાના બરાબર બે ભાગ કરવા કહ્યું, અને કાણી આંખવાળો ભાગ ટેકચંદને આપવો ને અર્ધા ભાગની અર્ધી કિંમત ટેકચંદે ભરવાડને આપવી એવો હુકમ કર્યો. ભરવાડ આ સાંભળી ગભરાયો. આમ થાય તોના કરતાં કાણા વાછરડાને નાખી દેતાંયે આઠ નવ રૂપીયા તે ઉપભવી થકે તેમ હતું, એટલે તેણે પોતાની ફરીયાદ પાછી ખેંચવાની રજા માગી. મીનલે તેને નુકસાની અને ખોટી તકલીફ આપ્યા બદલ ટેકચંદને વીશ રૂપીયા આપવાની શરતે તેમ કરવાની રજા આપી.

પેલા બે છોકરાઓની વાત સાંભળી મીનલે કહ્યું કે તમે સાંભસામી અગાસી ઉપર ચઢો, અને ટેકચંદ નીચે સુઈ જાય. પછી તમે જેઠે ભાઈ એકી વળતે એના ઉપર પડો, અને એને મારી નાંખો. કારણ કે તમે તમારા બાપનું વેર વાળવા અને ટેકચંદનો જીવ લેવા માગો છો. આથી હરખલેર જેઠે જણ અગાસી ઉપર ચઢ્યા તો ખરા, પણ જ્યાં પડવાની વાત આવી ત્યાં ભડક્યા રખેને આપણે જ નીચે પડી છંદાઈ મરી જઈએ ! એટલે તેમણે પણ ટેકચંદ સામે વેર લેવાની ઇચ્છા નથી એમ કહ્યું, એટલે મીનલે નુકસાની બદલ ટેકચંદને દોઢસો રૂપીયા આપવા હુકમ કર્યો. કારણ કે તેણે માર પણ ખાધો હતો અને હૃદયની મહા વ્યથા સહન કરી હતી.

છેલ્લો આવ્યો પેલો ખેડુત. તેની વાત સાંભળી મીનલે હુકમ કર્યો કે પોતાના રથના ખાસ ગણદોમાંથી એકનું પૂછડું

પકડી 'જે'થી કાઢવું, અને એ રીતે તેણે પોતાનું વેર વાળવું. તેણે રથના બળદનું પૂંછડું ઘણાજ ભેરથી જોડ્યું, એટલામાં ઘડાંઘડ ચાર પાંચ લાત બળદે ચોઢી કાઢી. ગાડીવાન લાતો ખાઈને મૂર્છા ખાઈ પડી ગયો. નાચ્યો ત્યારે તેણે કંહ્યું કે મારા બળદનું પૂંછડું જ દુંડું હતું, અને તેના મૂળ આગળ જ રસોળી હોવાથી તે જેવા-લેવે લેઈને લોહી નીકળ્યું હતું. મીનલે તેને જોટો દાવો રજી કરાવ્યો. મોટે સો ફાળીયા દંડ કર્યો અને તે દંડની રકમ ટેક-વેંદને અપાવી.

સુખ અને દુઃખ ગાડીના ચક્ર પેઠે ઘડીમાં નીચે આવે છે અને ઘડીમાં ઉપર આવે છે, એ કહેવું ટેકવેંદની બાબતમાં અક્ષરે અક્ષર સાચું પડ્યું, અને તે સુખી થયો એ કહેવાની જરૂર છે ?

તૈયાર થયેલાં નવીન પુસ્તકો:--

કલાપીનો કેકારવ. (સચિત્ર પાંચમી આવૃત્તિ.) પહેલી આવૃત્તિ જેવા કદની, મોઢીખાંધ સાદેળ (શોભના) ઉપરનો. કલાપીનો એક પત્ર કલાપીના જ હસ્તાક્ષરમાં, તથા ત્રણ નવીન ચિત્રો સાથે કુલ ૧૧ ચિત્રો ને સોનેરી નામનું પુસ્તક કિંમત રૂ. ચાર.

છોટમકૃત કાવ્યસંગ્રહ—શાસ્ત્રી વૃજલાલ કાળીદાસના ખાઈ જ્ઞાનિષ્ઠ મહાત્મા છોટમ કવિની અનુભવવાણી. તેમની હસ્તલિખિત પ્રતો ઉપરથી સંશોધન કરીને આ ગ્રંથ તૈયાર નવીન જ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. કાળીદાસ દુકાં જીવનચરિત્ર સાથે. પૂર્વ ૪૦૦ ઉપરાંત ને સોનેરી નામનું પુસ્તક છતાં કિંમત રૂ. બે.

કેટલીક નવલકથાઓ—૨૦૦ બંદેન સુમેતિ લલ્લુભાઈકૃત મોટી ચાર નવલકથાઓનો આ મંમદ છે. ૫૪ ૪૦૦ ઉપરાંત ને સોનેરી નામનું પુસ્તક છતાં કિંમત રૂ. બે. દરેકનું પોસ્ટેજ તથા વિ. પી. ખર્ચ ભુલું. લખો:—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા,

પીરમંચાદ રોડ: અમદાવાદ.

રાજા સાહેબની કસરત.

ઉત્તર હિંદુસ્થાનમાંના એક સંસ્થાનનો રાજા હંમેશાં મુંઢો રહેતો હતો. એકવાર તેને પેટમાં દુઃખવાનો રોગ થયો. ખાવાનું ભાવે નહિ, શરીરમાં હોંશિયારી નહિ, અને શરીર નળણું પડવા માંડ્યું. ડાક્ટરે કહ્યું એસડ પીવા આપ્યાં, વૈદ્યે આટણ ચટાક્યાં, અને હકીમે શુલાબજળમાં દવા આપી; પણ કંઈ ફેર પડ્યો નહિ. પડે કેવી રીતે ? રાજા સાહેબ કસરત શું તે તો જાણતા પણ ન હતા. ખાવું, પીવું, ગાદી પર બેસવું, આંગોટવું, હિંચકા પર બુલવું, અગર ગાડીમાં બેસી ફરવા જવું એટલુંજ તે જાણતા હતા. ખાધેલું પાચન કરવા માટે જે મહેનત કરવી જોઈએ તે તે સાહેબ કરતાં નહિ. કસરત ક્યાં સિવાય દવાથી કશો નથી થવાનો, એ વાત કંઈ વૈદ્ય, ડાક્ટર કે હકીમની જાણ બહાર ન હતી; પણ રાજા સાહેબને ખરી વાત કહેવાની હિંમત તે લાલચુઓની ચાલી નહિ. કારણકે તેઓ એમ સમજતા કે, જો રાજાસાહેબને કસરત કરવી ગમશે નહિ તો ગુસ્સે થઈ દવા બંધ કરશે, અને આપણને મળતા પૈસા પણ બંધ થશે ! આ કારણથી કોઈએ પણ કસરત કરવાની સલાહ આપી નહિ. છેવટ એક બહાદુર સાચું કહેનાર વૈદ્ય આવ્યો. તેણે રાજા સાહેબને સમજણ પાડી કે તમને ખાધેલો ખોરાક પચતો નથી તેથી કસરત કર્યા સિવાય એકલી દવાથી જ આરામ થવાનો નથી. રાજાસાહેબને વૈદ્યનું કહેલું સાચું લાગ્યું, અને હંમેશાં નિયમિત કસરત કરવાનું કબુલ કર્યું. પણ કસરત કરવી કઈ જાતની ? કુંસ્તી કરવી, દંડ પીલવા, જોર કહાડવું, મગદળ ખેલવા, વગેરે કસરતનું રાજાસાહેબ આગળ નામ પણ ના લેવાય ! કારણ કે જેને પોતાના

પગથી ચાર પગલાં ચાલવાનું પણ ન બની શકે, તેનાથી એવી કસરત કેવી રીતે થાય ? છેવટે તે સાચું બાલનાર વૈદ્યે એવો ઠરાવ કર્યો કે, રાજસાહેબે દરરોજ સાંજે પોતાના મહેલની પાછળના બાગમાં સાયકલ પર બેસી પંદર મિનીટ ફરવું. આ નક્કી થયું, સાયકલ આણી, અને સાંજે સાડાપાંચ વાગ્યાના શુભારે રાજસાહેબની સવારી કસરત કરવા નીકળી. નોકરાએ ઉંચકીને તેમને સાયકલ પર બેસાડ્યા. તાપ લાગે તેથી સાયકલ પર એક છત્રી બાંધવામાં આવી. રાજસાહેબને મિનિટે મિનિટે હુકો પીવાની ટેવ તેથી હુકો સાથે લીધો. રાજસાહેબે સાયકલના હાથા હાથમાં પકડ્યા, પણ હવે નીચે પેડલ ઉપર પગ મૂકી પૈડાં ફેરવવામાં કેણુ મદદ કરે ? રાજસાહેબે પોતાના પગ સાયકલના આગલા પેડલ ઉપર મૂકી પાછળથી નોકરને સાયકલ ધકેલવા કહ્યું.

એવી રીતે ચાર પાંચ દિવસ કસરત કરી, પણ કંઈ શુભ જણાયો નહિ. તેથી રાજસાહેબે વૈદ્યે પોતાને ફસાવ્યા, તે શુન્હા બદલ તેને હદપાર કર્યો.

આ તે કસરત કે કસરતની મશ્કરી, એ એકાદ નાનો છોકરો પણ કહી શકે. વાત વાંચીને બાલમિત્રો તો પેટ પકડીને હસશે અને કહેશે કે આ રાજા કેટલો મૂર્ખ ! પણ આ મૂર્ખપણું આપણામાં છે કે કેમ એ આપણે પણ મનમાં વિચારવું જોઈએ. લોકો કસરત માટે ચાલતા ફરવા જાય છે. મિત્રોની ટોળી સાથે રમત ગમત કરતાં, ગપ્પાં મારતાં, કલાક અર્ધો કલાક ફરી આપણે કસરત કરી એમ સમજી ઘેર જાય છે. તેમને ખુફી હવામાં ફરવાથી થોડો ફાયદો મળે છે, એ વાત ખરી છે; પણ શું તે ખરેખરી કસરત છે ? કસરતથી સ્નાયુ ટીકા થવા જોઈએ, શરીરમાં ગરમી આવવી જોઈએ, પરસેવો આવી તેની સાથે શરીરને ઝેરી પદાર્થ બહાર નીકળવો જોઈએ. આ વગેરે જે ક્રિયાઓ શરીરને નિરોગી અને બળવાન બનાવે છે તે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ફરવાથી બની શકે ? જો નહિ, તો ઉપરની રાજસાહેબની વાત પ્રમાણે આપણે પણ કસરતની મશ્કરી કરી ખરી કસરત કરતા નથી.

કસરત માટે દ્રવ્ય જતી વખતે શરીર ટટાર સીધું રાખવું જોઈએ, ઉત્તર વળાંક ચાલવું જોઈએ, મ્હોં બંધ રાખી માત્ર નાકથીજ શ્વાસ લેવો અને મૂંઝવો જોઈએ, અને બીજી કોઈપણ જાતનો મનમાં વિચાર ન લાવતાં, કસરતમાંજ મન રાખવું જોઈએ. આમ કરીએ તોજ કસરતથી પુરો ફાયદો મળે છે. આ વાત દરેક બાળકોએ ધ્યાનમાં રાખી કસરતની મશ્કરી ન કરતાં ખરી કસરત કરતાં શીખવું.

ડૉ. મોહનલાલ જગજ્ઞાથ પાઠક.

પહેલાં વર્ષનાં પુસ્તકો તૈયાર છે ! જલદી નામ નોંધાવો.

“સ્વ. ગ્રંથક સ્મારક ગ્રંથમાળા”

પૃ. ૧૦૦૦ થી ૧૨૦૦ પાનાનાં દળદાર તથા પુસ્તકો, સોનેરી ચાર નામવાળાનું સવાજમ રૂ. ૫-૪-૦ રાખવામાં આવ્યું છે. પ્રવેશક શીનો રૂ. ૧ પહેલે વર્ષે અગાઉથી સેવામાં આવે છે.

પ્રથમ વર્ષનાં નવીન પુસ્તકો [એક'દર પૃષ્ઠ ૬૨૦૦]

૧ રાજા રામકૃષ્ણ—અતિ ઉત્તમ સચિત્ર ઐતિહાસિક—ધાર્મિક—નવલકથા. જેમાં નવાખ મીરજીદરના સમયનો હૃદયભેદક ઇતિહાસ દોરેલો છે. જેની છટક કિંમત રૂ. ૩.

૨ સિરાજદૌલા. —(બંગાળના પ્રખ્યાત નવાખ સિરાજદૌલાનું જીવનચરિત્ર) જેમાં જગપ્રસિદ્ધ કાળી ક્રાટડીના બનાવને કદપનામય ગણાવેલો છે તથા તે સમયના અંગ્રેજોની સ્વાર્થાધતાનું બચકર ચિત્ર ખુદાનું કરેલું છે. જેની છટક કિં. ૩૩.

૩ હિન્દના હીરા—[હિન્દના ચાલુ સમયના મહાન પુરોનાં પુસ્તક સચિત્ર જીવનચરિત્રો] જેમાં મહાત્મા ગાંધીજી, દેશમન્દુ દાસ, મૌલાના મહમદઅલી, હકીમ અજમલખાન, વાગ્દેઅલીખાન પત્રી વગેરેનાં જીવનો સમય બાપામાં આવેખવામાં આવ્યા છે. જેની છટક કિં. રૂ. ૧-૪-૦.

[ઉપતાં પુસ્તકોના બૂન્ડ મેટ સિલિકમાં છે. મેટ ખૂટ્યા પછી દરેક પુસ્તક છટક કિંમતે મળશે.]

લખો—

વ્યવસ્થાપક—

સ્વ. ગ્રંથક સ્મારક ગ્રંથમાળા.

લાલશંકર જીવરાજ ભેટી

ખાડિયા, દેશમની પોળ,

૫૨ નં. ૩૩૮૪—અમદાવાદ.

પરગણુ લક્ષ્મી.

એક દિવસ સાંજે નિશાળમાં રત્ન થઈ તે વખતે નિશાળના રસ્તા ઉપર એક ઘરડો ડાસો બેઠો બેઠો શીખ માગતો હતો. તે ડાસો આંધળો અને ચાલવાને પણ અશક્ત હતો. તેની પાસે કેટલાંક છોકરાઓ તથા છોકરીઓ ઉભાં હતાં.

આ વખતે એકદમ પવનનો સપાટો આવ્યો અને તે ડાસાની ટોપી ઉડી ગઈ. ડાસો બિચારો રડવા લાગ્યો અને પોતાની ટોપી લાવી આપવાને પાસે ઉભેલા છોકરાંઓને તેણે આજીજી કરી; પરંતુ કોઈએ તે ઉપર ધ્યાન આપ્યું નહિ. કારણકે તેમને ટોપી ઉડી જતી જોવામાં બહુ મજા પડતી હતી.

તે વખતે એક આઠ વર્ષની છોકરી દોડતી દોડતી ત્યાં આવી. પેલા ડાસો તેને કહે તે પહેલાં તો તે ટોપી લેવા માટે દોડી ગઈ. તે ટોપી લાવી, પોતાની આંધળીનાં છેડા વડે તેને લૂંટી નાખી અને પછી પેલા ડાસાને તે આપી.

“ભલી છોકરી ! ભગવાન તારું ભલું કરશે.” એમ કહી ડાસાએ તેણીને આશિર્વાદ આપ્યો. છોકરાંઓ પોતાને ઘેર ચાલ્યાં ગયાં; પણ આ સઘળું તેમના માસ્તરે બારીમાં ઉભા ઉભા જોયું હતું.

બીજે દિવસે સઘળાં છોકરાંઓ નિશાળે આવ્યાં. માસ્તરે લેસન પુરું થયા પછી સઘળા વિદ્યાર્થીઓને લેગા કરી પેલા ઘરડા ડાસાની વાત કહી સંભળાવી અને લક્ષ્મીનાં વખાણુ કર્યાં.

પછી પોતે ઉભા થયા અને લક્ષ્મીને પોતાના મેજમાંથી એક ચોપડી કાઢીને ઇનામમાં આપી. તેમાં લખ્યું હતું કે:—

“પરોપકારનાં નાનાં કાર્યો પણ દુનિયાને સ્વર્ગમય બનાવે છે.”

જે છોકરા અને છોકરીઓ તે વખતે ઉભાં ઉભાં હસતાં હતાં અને ટોપીને ઉડી જતી જોવામાં મજા માનતાં હતાં, તેઓ લોંકાં પડ્યાં અને શરમાયાં.

બચ્ચાંઓ ! તમે આવાં પરોપકારનાં કાર્યો કરતાં શીખશો કે ?

મનુભાઈ જોષાણી.

કવિ શામળભટ્ટની

સિંહાસન ઋત્રિસીની વાર્તાઓ.

પ્રિય બાળકો, તમે તમારી વાંચનમાળામાં કવિ શામળભટ્ટનું નામ વાંચ્યું હશે, તથા તેમની કવિતાઓ પણ લખ્યા હશે, પણ તેમણે તે કવિતાની મોટી ચોપડીયો લખી છે, એ બધી કવિતાઓમાં, તમને નાની ઉંમરમાં તેમાં સમજણ પડે નહિ. શામળભટ્ટે સિંહાસન ઋત્રિસી નામની એક વાર્તાની ચોપડી કવિતામાં લખી છે. 'તેને ઋત્રિસી પુતળીની વાર્તા' એમ પણ કેટલાએક લોકો કહે છે. એ વાર્તામાં માળવાના રાજા વિક્રમના પદોપકારી કામનું વર્ણન આવે છે. આ વિક્રમ રાજાનોજ સંવત આપણે ત્યાં અત્યારે ચાલે છે. શામળભટ્ટની આ વાર્તા હું તમને જરાક ટુંકી કરીને તથા 'તમને' સમજણ પડે તેવી રીતે કહીશ. તમે મોટા થાવ, અને વધારે સંજો, ત્યારે, શામળભટ્ટે પોતે લખેલી આ વાર્તાઓ તમે વાંચજો. ચાલો ત્યારે હું તમને એ વાર્તાઓ કહેવા માંડું.

(૧) રાજા ભોજ અને સિંહાસન.

શામળ કહે હું મંદમતિ, ઇચ્છું મોટું કાજ;
વિક્રમાર્ક મહિમા કહું, રાજો મારી લાજ.

આમ વિવેકના બાલ કહીને કવિ શરૂઆતમાં ગણપતિ વગેરે બધા દેવોની કૃતિ કરે છે તથા તે સાથે ખેડા જિલ્લાના સિંહજી ગામેના રહેવાશી પટેલ રખીદાસે પોતાના ઉપર ઉપધાર કરી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં મદદ કરી હતી તે વાત પણ લખે છે. ત્યાર પછી તે પોતાની વાર્તા શરૂ કરે છે.

માળવા દેશમાં ધારાનગરી નામે એક મોટું શહેર હતું. ત્યાં ભોજ નામે રાજા રાજ કરતો હતો. આ નગરને એકસો દસ દસ-

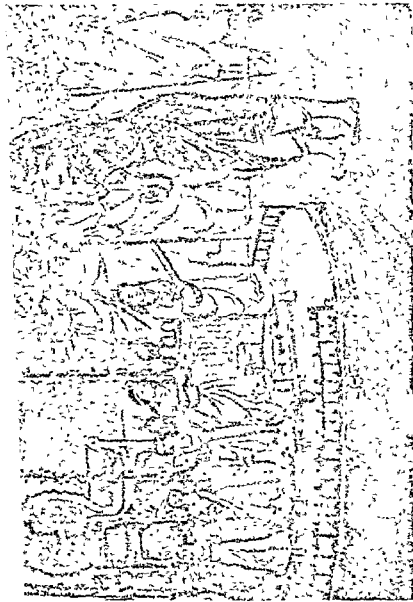
વાળ હતા; બત્રીસ બારીયો હતી; પંચાણું પરાં હતાં; પંદર રસ્તાઓ હતા; પાણીના ઘણા ઘાટ હતા; બસોબાર કુવા ને વાવો હતી; અને તે નગરમાં ભાતભાતના લોક બહુ સુખથી રહેતા હતા. રાજાના દરબારમાં પંદરસે વિદ્વાન પાંડિતો રહેતા હતા, અને વળી જે કોઈ માણસ નવી દ્રવિતા રચી લાવતું હતું તેને રાજા ભોજ મોટું ઇનામ આપતો હતો. કવિ માધ અને કવિ કાળીદાસ જેવા વિદ્વાન કવિઓ પણ આ દરબારમાં હતા. આ ભોજરાજાના નગરમાં એક ગરીબ પણ પવિત્ર પ્રાદ્યુ રહેતો હતો. તેનો એક સોની ભાઈનું ઘ હતા. એક દિવસ આ સોનીએ તે પ્રાદ્યુને કહ્યું કે, ચાલ આપણે કંઈ પરદેશ જઈએ, અને ત્યાંથી બહુ ધન કમાઈ લાવીએ. જો મોટા મહેલ અને હવેલીઓ ખાંધી હોય તો પરદેશ ગયા વગર છુટકો નથી. પ્રાદ્યુને પણ આ વાત સાચી લાગી, અને પોતાની સ્ત્રીને સમજાવી. પછી તે અને પેલો સોની થોડે દિવસે પરગામ જવા નીકળ્યા. ફરતા ફરતા દરિયા-કીનારેના કનકપુર નામે એક ગામમાં તે આવ્યા. ત્યાં વિજયપાળ નામે રાજા રાજ કરતો હતો. ત્યાં આગળ તે પ્રાદ્યુ નિશાળ માંડી. રાજાને તે વાતની ખબર પડી એટલે તેણે પ્રાદ્યુને બોલાવ્યો. પ્રાદ્યુને પછી પોતાને ઘેર રાખ્યો ને પોતાનાં બાળક લણ્ણાવવાને સોંપ્યાં. એમ કરતાં કરતાં ગાર ક્ષરસ થયાં. સોનીએ પણ આ અરસામાં સારા પૈસા એકઠા કર્યા. હતા. તેને પોતાને ગામ જવાનો વિચાર થયો. તે વાત જાણી એટલે પ્રાદ્યુને પણ ઘેર જવાનું મન થયું, તે રાજાજીની રજા લેવા ગયો એટલે રાજાજીએ કહ્યું કે, તમારે જાતે ઘેર જઈને શું કામ છે ? તમારા મિત્ર ઉપર વિશ્વાસ હોય, તો હું તમને ધન આપું તે તમારી સ્ત્રીને મોકલી આપો. પ્રાદ્યુ કહે કે. મિત્રને લીધે તો હું અહિં આવ્યો છું. મને એના ઉપર પુરો વિશ્વાસ છે.

રાજા કહે કે, એ જાતનો સોની છે:

“ બૂપત કહે સાંભળ રે પ્રજા, કહું સોની કેરું કર્મ;

“ તરુર સૌ તણે સરદાર, કોડ વસ્ત્ર જાણે સોનાર.

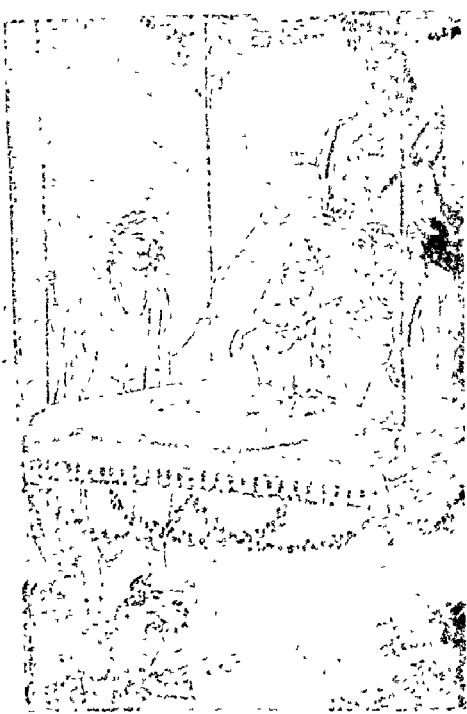

સિંહાસન અવિસીની વાર્તાઓ.

[પ. ૧૯]

ભાગરાજએ પગ પાછો જેવો લીધો, અને હાથ જોડીને જોડ્યો.

શીમાન બાળકની તાર્કિકતા. [પ. ૨૨]

તે વિભાગ ચાલી જતુ દણ તેને પકડીને વિદ્યમ ગમ્યએ ૪૭૫ ૩,-

“સોની તોણે વિશ્વાસ જ કરે, તે ડહાપણ પોતાનું હરે;
“મોકલશે ધન આપી જેહ, જેમ કુશળ પહોંચે નહિ તેહ.”

તો પણ બ્રાહ્મણે તો કહ્યું કે, મારા મિત્રનો મને પૂરો વિશ્વાસ છે. એટલે રાજાએ તેને ચાર કિંમતી રત્ન આપ્યાં. આ રત્ન બ્રાહ્મણે પેલા સોનીને આપીને કહ્યું કે, “ભાઈ મારી સ્ત્રી દુઃખમાં દિવસ ગાળતી હશે તેને આ ચાર રત્ન આપજે.” સોની રત્ન લઈ વિદાય થયો. રસ્તામાં તેને વિચાર આવ્યો કે, આ રત્ન હું બ્રાહ્મણીને નહિ આપું તો કોણ જાણનાર છે? પોતાને ગામ પહોંચ્યા પછી તે સોનીએ ગામના ચાર પટેલીઆને બોલાવી તેમને લાંચ આપી, અને કહ્યું કે તમારે હમેશાં એમ સાક્ષી પૂરવી કે મેં ચાર રત્ન બ્રાહ્મણીને આપ્યાં છે. પછી તે બ્રાહ્મણને ઘેર ગયો અને કહ્યું કે મારું નશીબ તો પરદેશમાં ઉઘડ્યું, પણ બિચારા બ્રાહ્મણને હજી નશીબે ચારી આપી નથી. પણ એ ત્યારે મળું ધન કમાશે ત્યારે પાછો આવશે. એમ કહી તેણે બ્રાહ્મણીને ચાર હુણ (એક જાતના સિક્કા) આપ્યા; અને કહ્યું કે મારી સાથે તારા પતિએ આ ચાર હુણ મોકલ્યા છે તે હું તને આ પંચ દેખતાં આપું છું. સોની ત્યાર પછી પોતાને ઘેર ગયો, અને બીચારી બ્રાહ્મણીના ચાર હુણ તો જોતજોતામાં ખરચાઈ ગયા. પેલો બ્રાહ્મણ તો પોતાનું કામ કયાં કરે છે. થોડે દિવસે રાજાના પુત્રો લણી રહ્યા, એટલે તેણે રાજાજી આગળ હાથ જોડી પોતાને ઘેર જવાની રજા માગી. રાજા પણ તેના કામથી સંતોષ પામ્યા હતા. તેમણે ખુશીથી તેને જવાની રજા આપી, અને કહ્યું કે મેં આપેલાં ચાર રત્ન તમે તમારે ઘેર મોકલ્યાં છે તેમાંથી અખટ ધન આવશે તે તમે નિરાંતે ભોગવજો. બ્રાહ્મણ પોતાને ગામ ગયો, એટલે તેને જોઈ તેનાં સગાં વહાલાં બહુ આનંદ પામ્યાં. ભાઈબંધ દોસ્તદાર બધા મળવા આવ્યા. પેલો સોની પણ મળવા આવ્યો અને મોડી રાત સુધી વાતો કરી. બધાના ગયા પછી બ્રાહ્મણે પોતાની વહુને પૂછ્યું કે મેં “તને સોની સાથે ચાર રત્ન મોકલ્યાં હતાં, તોપણ તું આમ દુઃખમાં કેમ જીવેલી ગાળે છે? હવે તે રત્ન કાઢો, અને આપણે તે

વેચી છોકરાં પરણાવીએ, હવેલીઓ બંધાવીએ, અને મહાકર
આદિ ધર્મદાન કરીએ. ” બિચારી પ્રાદ્ધણી તો આ સાંભળીને
વિચારમાં પડી ગઈ કે આ રત્નની શી વાત કરે છે !! તેનું આવું
મુખ જોઈને પ્રાદ્ધણે તેને પૂછ્યું કે સોનીએ તને રત્ન આપ્યાં
હતાં કે નહિ ? બાઈએ ના કહી એટલે તે નિરાશ થઈ ગયો,
અને તરતજ પેલાં સોનીને ઘેર ગયો. ત્યાં જઈ તેણે સોનીને કહ્યું
કે, “ભાઈ, તે બહુજ સારી અંકલ વાપરી અને સ્ત્રી-જાત જાણીને
મારી પત્નીને તે મેં આપેલાં રત્ન આપ્યાં નહિ તે પંજીક કયું.” સોની
કહે કે, “ભાઈ, તું મારે ગળે કેમ પડે છે ? મેં તો રત્ન તારી સ્ત્રીને
તરતજ આપી દીધાં છે, અને વળી ચાર સાંક્ષી પંજુ રાખ્યાં છે.” આ
ઉપરથી તેકરાર આગળ ચાલી અને પ્રાદ્ધણે દરબારમાં ફરીયાદ
કરી. સોનીએ પેલા પંચને સાંક્ષીમાં મૂક્યા અને તેમનાં
પુરાવા ઉપરથી રાજાએ કરાવ્યું કે રત્ન તો પ્રાદ્ધણીને
મળ્યાં છે. પંજી ખોટી ફરીયાદ કરવા માટે પ્રાદ્ધણ
તથા પ્રાદ્ધણીને દેશનિકાલ કર્યાં. તેઓ બિચારાં નિરાશ
થઈને ગામ બહાર ચાલ્યાં. હવે આ ગામની બહાર એક ટેકરા
હતો. તે ટેકરા ઉપર એક રખારીનો છોકરો બસતો હતો. તેને
વિષે એમ કહેવાતું હતું કે તેની જાતમાં અંકલ આંધી હતી;
પંજુ તે ટેકરાનું સત એવું હતું કે તે છોકરો ખરેખરે ન્યાય
તોળતો હતો. તેની સાથે ગામના અહારે વર્ણના બાળકો રમત
રમતા હતા. આ પ્રાદ્ધણ અને પ્રાદ્ધણી તે ટેકરા આગળ થઈને
રહતાં રહતાં જતાં હતાં. તેમને જોઈને પેલા બાળકો તેમને ગાજી
પાસે લઈ ગયા. બંધી હકીકત સાંભળી એટલે બંધા છોકરાઓ
ગામમાં દોડ્યા અને સોનીને તથા પંચના માણસોને બોલાવી
લાવ્યા. સોનીએ પોતાની હકીકત કહી, અને પંચના માણસોએ
તેને ટેકરા આપ્યો. પછી પેલા ગાવાળે પંચના માણસોને જુદા
બોલાવ્યા. બધાને જુદા પાડ્યા પછી કહ્યું કે તમે એ રત્ન જોયાં
હતાં તો તેનો બરોબર ઘાટ મને બતાવો. આ લોકોએ તો રત્ન
જોયાં નહોતાં એટલે દરેક જણે મનમાં આવ્યો તેવો ઘાટ

ગતાવ્યો. કોઇયે ગોળ તો કોઇયે ચોરસ અને વળી કોઇયે ત્રિ-
કોણ. કોઇનાએ ઘાટ સરખા આવતા નહોતા. આમ થયું એટલે
તેણે છોકરાઓને કહ્યું કે આ સાક્ષીઓ જુઠા છે માટે
એમને મારો. મારની ખીકથી તે લોકોએ ખરી વાત કહી દીધી.
પછી પેલા સોનીને પણ મારવા માંડ્યો. બધી ગાળ હાથમાંથી
ગઈ એટલે તેણે પણ ખરી વાત કહી અને રત્ન સંતાડ્યા હતાં તે
જમ્યા ગતાવી દીધી. છોકરાઓ ત્યાં જઈને રત્ન લઈ આવ્યા અને
તે બ્રાહ્મણને આપ્યાં.

આ વાતની રાજા લોજને જાણ થઈ, એટલે તેને તે ટેકરા
સંગંધી બહુજ કુતુહલ થયું. ગોષાળના છોકરાની આવી બુદ્ધિ
હોય એમ તો તેના દેખાવ ઉપરથી રાજાને લાગ્યું નહિ. તે ઉપરથી
રાજા અને વજીરને એમ થયું કે આ બધો પ્રતાપ આ સ્થાનનો
હોવો નેઈયે. એમ ધારીને તેણે તે ટેકરા ખોદવાનો હુકમ કર્યો.
ખોદતાં ખોદતાં અંદરથી એક અતિ સુંદર, મનોહર સિંહાસન
હાથ લાગ્યું. તે ગોળાકાર હતું, અને તેમાં ગજ ગજને અંતરે
એક એક બહુજ સ્વરૂપવાન સુવર્ણની પૂતળી સુકેલી હતી. દરેક
પૂતળીના હાથમાં જુદાં જુદાં વાજાં હતાં, અને તેમનાં મોં
પૂનેમના ચંદ્ર જેવાં સુશોભિત હતાં. રાજા લોજે આ સિંહાસન
ઉપર બેસવા ઇચ્છા કરી અને બ્રાહ્મણો પાસે શુભ મૂહુર્ત જોવ-
ડાવ્યું. તે દિવસે દરબાર ભરાયો છે. ભાટચારણો અને બંદીજનો
રાજાજીના ગુણગાન કરી રહ્યા છે. જાચકોને દાન આપાય છે.
સર્વત્ર આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો છે. લોજ રાજાએ સિંહાસનની
પૂજા કરી. પછી રાજાજી સિંહાસન ઉપર બેસવા ગયા. રાજા આસન
ઉપર પગ મૂકવા જાય છે એટલે તરતજ એક પૂતળી, “હાં, હાં,”
કરીને બોલી ઉઠી કે, “ખગેદાર ને આ સિંહાસન ઉપર પગ
મૂક્યો તો !!” આખી સભા બહુજ અચંબો પામી. લોજરાજા-
એ પગ પાછો ખેંચી લીધો, અને હાથ નેડીને બોલ્યો: “તમે
કોણ છો, અને શા કારણથી મને સિંહાસને બેસવા ના કહો છો

તે કહો.” તે પૂતળી બોલી કે, “ હે રાજા લોજ, હું તો માત્ર પૂતળી જ છું, અને મારું નામ નંદા છે.

નંદા નામે કહે પૂતળી, લોજ સુણો આ કામ;
સિંહાસન વિક્રમતાલું, પરદુઃખ લંજન નામ.

x x x x
તે સરખો દાતા થશે, તે બેસે એહ કામ;
બીજો સિંહાસન પૂજશે, નહિ બેઠાનું કામ.

આ સિંહાસન તો પરદુઃખ લંજન રાજા વિક્રમનું છે. તેણે વીર વૈતાળને વશ કર્યો હતો અને પરોપકાર માટે પોતાનો દેહ સમર્પણ કર્યો હતો. તેના નામનો સવત હજી પણ દેશમાં ચાલે છે. તે રાજાના જેવો પરોપકારી અને બહાદુર રાજા નો થશે તેજ આ સિંહાસન ઉપર બેસી શકશે. બીજાઓએ તો માત્ર તેની પુજા કરવાની છે.” આ સાંભળી લોજ રાજાએ પૂંછ્યું કે “એ રાજાએ એવાં તે શાં પરાક્રમનાં અને પરોપકારનાં કાર્ય કર્યાં હતાં તે મને કહો તો ખરાં ?” તે ઉપરથી નંદા પુતળીએ હરણની વાત શરૂ કરી. આ રીતે સિંહાસન બત્રીસીની વાર્તાનો આરંભ થાય છે.

વાર્તા પહેલી.

હરણની વાર્તા.

નંદા નામની પૂતળી કહે છે:—

દ્વીપા નદીને તીરે ઉજેણી નામે મોટી નગરી હતી. તે બત્રાને માટે પ્રખ્યાત હતી. ત્યાં સિદ્ધવડ હતો. તેમાં શ્રી ચંકર, વીર વૈતાળ, અને બાવન વીર, ચોસઠ નેગણીઓ તથા ગાંધવો વગેરે રહેતા હતા. ગામ બધું ધર્મનીષ હતું અને રાજા વિક્રમ ત્યાં રાજ્ય કરતો હતો. તે નગરમાં નરપતીઓ નામે એક માણસ રહેતો હતો. તેને એક સ્ત્રી અને ચાર છોકરાં હતાં. તે દરરોજ રાત્રે મહાદ્વાઓમાં ખેલ કરતો અને દિવસે વનમાં ફરીને, સાંજ પડે

તે પોતાની સ્ત્રી બાળક માટે ખેંચાઈ લાવતો હતો. એક દિવસ ઘણાંયે આથડયો તોપણ કાંઈ ખાવાનું મળ્યું નહિ. તેણે વિચાર કર્યો કે ખાલી હાથે ઘેર જઈને કરવું શું? એમ ધારીને તે રાત્રે તે જંગલમાં જ રહ્યો. વાઘ વરૂની બીકથી તે એક મોટા વડ ઉપર ચઢીને ડાળીયોની ઘટા ઉપર આડો પડી રહ્યો. થોડી રાત ગઈ એટલામાં તો ત્યાં ઘણાજ આશ્ચર્યકારક બનાવ બન્યો. સાત માણસો મશાલો સાથે ત્યાં આવ્યા. પછી તેમણે હાથથી નિશાની કરી એટલે તો અસંખ્ય માણસો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. મશાલોથી અંધ જગજગાટ પ્રકાશ પડી રહ્યો. આસપાસ લોકોના ઉપયોગ માટે દુકાનો પણ ગોઠવાઈ, અને જાણે એક શહેર વસી ગયું હોય તેવો દેખાવ થઈ ગયો. વચ્ચે દરબારની માફક આસનો ગોઠવાયાં અને તે બધાની મધ્યમાં એક સુવર્ણનું સુંદર સિંહાસન ગોઠવ્યું. થોડીવારમાં એક હરણ આવીને તે સિંહાસન ઉપર બેઠો, અને ગાન તાન ચાલવા લાગ્યાં. પેલો નરપતીઓ તો આ બધું જુવે અને ઉંચો નીચો થાય. એને એમ થવા લાગ્યું કે આ બધું સ્વપ્ન છે કે ખરું? સવાર થતાં પહેલાં તો આ બધું વિખરાઈ ગયું અને હવે તેવું થઈ રહ્યું. પછી નરપતીઓ પોતાને ઘેર ગયો અને સ્ત્રીને બધી વાત કહી. સ્ત્રીએ કહ્યું, “તમે ખાલી હાથે ઘેર આવ્યા છો તેથી આ બધી બનાવટી વાત કરે છે.” પછી તેઓ બન્નેએ ફરીથી તેજ સ્થળે જવાનો નિશ્ચય કર્યો, અને રાત્રે તે વડ ઉપર ઘણી ઘણીયાણી બે છુપાઈ રહ્યાં. બધો જ દેખાવ ફરીને આગલી રાત જેવો જ થયો. વહાણ વાતાં તો બધું ખલાસ થઈ ગયું એટલે આ બન્ને પોતાને ઘેર ચાલ્યાં. તેમણે વિચાર કર્યો કે આ બનાવથી આપણા રાજાને માથે કાંઈ સંકટ હોય તો આપણે આ બાબતની રાજાજીને જાણ કરવી જોઈએ. એમ વિચારી તેઓ બન્ને દરબારમાં ગયાં અને રાજાજીને આ વાત કહી. તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે આપણે આજે રાત્રે પાછા એજ સ્થળે જઈને બધું જોઈશું. તે દિવસે પણ તેઓ ત્યાં ગયાં અને અને પેલા વડ ઉપર છુપાઈ રહ્યા. ફરી પાછો તેનો તે દેખાવ તેમની નજરે પડ્યો. ખેંચાઈતાં પેલો હરણ ચાલવા લાગ્યો ત્યારે વિક્રમે

વિચારું કે હું કાચીય છું, અને મૃગયા રમવાનો મારો ધર્મ છે, જે આ પ્રમાણે આ હરણને હું જવા દઉં તો મને લાંછન લાગે. એમ કહી તેણે તે હરણ ઉપર તાકીને તીર માર્યું. હરણ ઘ્રવાળને પડ્યો અને મરણ પામ્યો. રાજા વિક્રમ એકદમ નીચે ઉતર્યો અને પેલા સિંહાસન ઉપર બેઠો. પેલું બનાવટી નગર ત્યાંને ત્યાં સ્થંભી રહ્યું. પરંતુ શ્રોત્રીવારમાં એક અભયળી ભર્યો બનાવ બન્યો. આકાશમાંથી એક વિમાન ઉતર્યું અને પેલા હરણને તેમાં બેસાડ્યો. તે વિમાન ચાલી જતું હતું તેને પકડીને વિક્રમ રાજાએ પૂછ્યું કે આ શું છે? ત્યારે વિમાનમાંના માણસો બોલ્યા કે, “આ હરણ કાંઈ સામાન્ય હરણ નથી. એ તો ધંધનો પુત્ર છે. શ્રાપને લીધે તે હરણનો અવતાર લઈને આવ્યો હતો. પરંતુ તેણે આજીજી કરી હતી તેથી ઇંદ્ર રાજાએ એમ કહ્યું હતું કે રાજા વિક્રમને હાથે તારું મોત થશે ત્યારેતું સ્વર્ગમાં પાછો આવીશ.” એટલું કહ્યા પછી વિમાન ચાલી ગયું. પણ પેલું નગર તો હમેશને મારેજ રહી ગયું. રાજા સિંહાસને બેઠો અને પેલા નરપતીયાને કહ્યું કે “તારે જોઈયે તંદલું ધન અને ધાન્ય માગી લે, હવે ભૂખમરો વેઠીશ નહિ.” પરંતુ તેના મોં ઉપર આનંદ દેખાયો નહિ. રાજાએ તેને પૂછ્યું, “ભાઈ, તારા મનમાં શા વિચાર ચાલે છે તે મને કહે.” ત્યારે તે બોલ્યો કે, “આ બધું તમને પ્રતાવ્યું મેં અને શીકારનું કામ તો મારેજ છે. જે પ્રથમ દિવસે જ મેં આ હરણનો શીકાર કર્યો હોત તો આ નગરનું રાજ્ય મને મળત.” આ સાંભળી વિક્રમ રાજા જે અતિ પરોપકારી અને પરદુઃખભંજન હતો, તે સિંહાસન ઉપરથી ઉતરી ગયો અને પેલા નરપતીયાને સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યો. તે ઘડીભર આનંદમાં આવી ગયો, પણ વળી પાછું તેનું મુખ કસ માઈ ગયું. તે જોઈ ફરી રાજાએ પૂછ્યું કે, “તારા મનમાં હજીયે જે દુઃખ હોય તે ખુશીથી કહે.” ત્યારે તે હાથ જોડીને બોલ્યો, “મહારાજ, આપે મને આ નગરનું રાજ્ય તો આપ્યું, પણ હું હલકી વર્ણનો છું તેથી બધા રાજાઓ મને તેમના મંડળમાં દાખલ કરશે નહિ અને હું તો બધાથી ત્યજાયેલા રહીશ.” તરતજ

વેકમ રાજાએ કહ્યું, “એમાં તે શું ? તમે મારી દીકરી સાથે લગ્ન રો, એટલે બધા રાજાઓ તમારી સાથે મળતા રહેશે.” એમ કહી તેણે ધામધુમથી પોતાની દીકરીને તેની જોડે પરણાવી. આ પ્રમાણે સિંહા નામની પુતળીએ પરોપકારી, પરદુઃખલગ્ન વિક્રમરાજની એક વાત કહી. પછી તે બોલી, હું રાજા ભોજ ! ને આ પ્રમાણે પોતાનો સ્વાર્થ અળગો કરી શકે તેને માટે આ સિંહાસન છે.

એટલું બોલી તે આકાશમાં ઉડી ગઈ અને સુલદ્રા નામની બીજી પુતળીને વાર્તા થઈ અને તેણે વિક્રમના પરોપકારની બીજી વાત કહીવા માંડી. એ વાર્તા આવતા અંકમાં આવશે તે વાંચજો.

શારીરિક અવયવાદિનું જ્ઞાન.

(આ દાતરડું કેવું છે,—એ દાખ.)

મારું માથું ક્યાં છે ? મારી ડાકી ઉપર છે.
મારી ડાકી ક્યાં છે ? મારી છાતી ઉપર છે.
મારી છાતી ક્યાં છે ? મારા પેટ ઉપર છે.
મારું પેટ ક્યાં છે ? મારી જાંઘ ઉપર છે.
મારી જાંઘ ક્યાં છે ? મારા ઢીંચણ ઉપર છે.
મારા ઢીંચણ ક્યાં છે ? મારા પગની ઉપર છે.
મારા પગ ક્યાં છે ? આ પૃથ્વી ઉપર છે.
એ પૃથ્વી ક્યાં છે ? શેષનાગ ઉપર છે.
શેષનાગ ક્યાં છે ? એ તો સત્ય ઉપર છે.
એ સત્ય ક્યાં છે ? સત્ય તો વાણીમાં છે.
એ વાણી ક્યાં છે ? એ તો મહેના મોંમાં છે.

‘શ્રી’ ઉપેન્દ્ર.

બુદ્ધિબળના ઉખાણા.

કેટલા આના હશે ?

આને રમુ તથા નિમુ બે ભાઈ બહેન વચ્ચે બાર આના મળ્યા હતાં. રમુ કહે નિમુ, જો તું મને એક આનો આપે તો મારી પાસે તારા કરતાં ત્રણ ગણા આના થાય. ત્યારે નિમુ બોલી કે તું મને બે આના આપે તો આપણા બેના સરખાં થઈ જાય. બોલો ત્યારે દરેકને કેટલા કેટલા આના મળ્યા હશે ?

ભરવાડણ અને દૂધ.

એક ઠેકાણે જનના માણસો બેઠા હતાં. ત્યાં ભરવાડણ દૂધ વેચવા આવી. એની પાસે મોટી વટલોઈમાં દૂધ હતું તથા એક ત્રણ શેડીઓ અને એક પાંચ શેડીઓ લોટા હતાં. એકદમ બે શેડીઆ આગળ આવ્યા, અને કહ્યું: તું અમને બરોબર શેર શેર દૂધ તારા બે લોટામાં આપે તો અમે તને પાંચ રૂપિયા ધનામ આપીએ. ભરવાડણ કાંઈ હારે તેવી નહોતી. તેણે આમ તેમ દૂધ ભરવા અને ઠલવવા માંડ્યું. કાંઈક ઢાળી દીધું અને થોડું બીજાને પાઈ દીધું, અને છેવટે બે શેડીયા આગળ બે લોટા ધર્યા અને કહ્યું: હવે, જાનેમાં શેર શેર દૂધ છે. શેડીયાઓએ દૂધ માપી જોયું તો બરોબર શેર શેર હતું. તેઓ ખુશ થયા અને ભરવાડણ પાંચ રૂપિયા ઠમાઈ. કહો જોઈએ વટલોઈ તથા બે લોટાથીજ આ કેવી રીતે થયું હશે ?

આ ઉખાણાના જવાબ આવતા અંકમાં આવશે.*

* તર્કશક્તિ અને બુદ્ધિબળના આવા ઉખાણા જે કાઈ તપ્તી મોક્ષશી તે પમંદ પડેથી ધાપરામાં આવશે. મંત્રી.

‘આળકો’ માટે—

રામાયણની વાતો.

“રામાયણ” નું નામ તો બહુ જ જાણીતું છે. તે હિંદુઓના ધાર્મિક અને રાષ્ટ્રીય ગ્રંથ છે. જે રામ નામના હિંદુઓ હંમેશાં ભપ જપે છે તે ભગવાન રામચંદ્રજીના જીવનને લક્ષમાં રાખી વાલ્મીકી ઋષિએ ‘રામાયણ’ રચ્યું છે. શ્રી રામચંદ્રજીના જીવનચરિત્ર ઉપરાંત એ ગ્રંથમાં હિંદુઓના આચાર, વિચાર, ધર્મ, નીતિ, કર્તવ્ય, વ્યવહાર, આદિ ઘણી બાબતો બહુ ગંભીર છતાં રસભરી રીતે સમજાવવામાં આવી છે. આખો ગ્રંથ સાત ભાગમાં છે. દરેક ભાગ ‘કાંડ’ના નામથી ઓળખાય છે. જે પહેલો ભાગ છે તેનું નામ બાળકાંડ છે. તે પછીના ‘કાંડ’નાં અનુક્રમે અયોધ્યાકાંડ, અરણ્યકાંડ, કિષ્કિંધાકાંડ, સુંદરકાંડ, યુદ્ધકાંડ અને ઉત્તરકાંડ એવાં નામો છે. આ બધા ‘કાંડ’માંની હકીકત દરેક બાળકે ખાસ જાણવાની જરૂર છે. આથી વાર્તાના રૂપમાં ખાસ બાળકોને ગાટે તેમાંની હકીકત આ નીચે આપવામાં આવી છે. અમારા વાચકો તે વાંચીને વિચારશે તો તેમાંથી તેમને ઘણું જાણવાનું મળશે.

૧ બાળ-ચરિત્ર.

આપણે જે દેશમાં રહીએ છીએ તેનું નામ હિંદુસ્થાન છે. આ હિંદુસ્થાન દેશ ઘણા પ્રાંતો મળીને થયેલો છે. આ પ્રાંતોમાં એક અયોધ્યા નામનો પ્રાંત છે. તેની અંદર સરયૂ નામે એક નદી છે. આ નદીના કિનારા ઉપર જુના વખતથી જાત્રાના ધામ તરીકે ઓળખાતું અયોધ્યા નામનું મોટું શહેર છે. ઘણા જુના

વખતમાં આ શહેર ઘણું આબાદ અને જાડોજલાલીવાળું હતું. તેમાં ઇક્વાકુ વંશના રાજાઓની રાજગાદી હતી. આ વંશમાં ઘણા પ્રખ્યાત રાજાઓ થઈ ગયા છે. તેમાંના રઘુ નામના રાજા બહુજ ધર્મિષ્ઠ, ન્યાયી અને શૂરવીરપણાને માટે પ્રસિદ્ધ છે. આ રાજા પછી અયોધ્યાની ગાદી ઉપર તેમના પુત્ર અજ નામના રાજા થયા. તે પણ ઘણા પરાક્રમી, ન્યાયી અને પ્રજાને સુખ આપનાર હતા. તેમનું લગ્ન ઇંદુમતી સાથે થયું હતું. આ રાજાણીથી જે પુત્ર થયા તેમનું નામ દશરથ હતું. પિતા પછી અયોધ્યાની ગાદીએ જોડી તેમણે પણ ધર્મ અને ન્યાયથી રાજ્ય કરી પ્રજાની ઘણી પ્રીતિ મેળવી. મહારાજા દશરથને કૌશલ્યા, કૈકેયી અને સુમિત્રા નામની ત્રણ રાણીઓ હતી.

મહા પ્રતાપી મહારાજા દશરથને રાજપાટ ચલાવતાં ઘણાં વરસ વીતી ગયાં; છતાં પ્રજામાં તેમને કંઈયે સંતાન ન હોવાથી તે રાતદિવસ ઘણી ચિંતામાં રહેતા. રાજાને ઉદાસ રહેતા જોઈને પ્રધાનો, શું કરવું તેના વિચારમાં પડી ગયા. તેમણે લેગા મળી ઋષ્યશૃંગ ઋષિને જોલાવી લાવી તેમની સલાહ પૂછવાનું નક્કી કર્યું. ઋષિને તેડવાને માણસો મોકલ્યાં. ઋષિજી પધાર્યા. સઘળી વાત જાણીને તેમણે રાજાને દિલાસો આપ્યો અને કહ્યું કે, “આપ પુત્રેષિ ઝેટલે પુત્ર મેળવવા માટેનો યજ્ઞ કરો. પરમેશ્વર આપનો મનોરથ જરૂર પાર પાડશે.”

ઋષિની સલાહ પ્રમાણે યજ્ઞની તૈયારીઓ થવા લાગી. મોટા મોટા ઋષિ-મુનિઓ આવી પહોંચ્યા. યજ્ઞની ક્રિયા કરવાનું કામ શરૂ કરાયું. અગ્નિ પ્રગટાવવામાં આવ્યો. ધી વગેરે હોમવાના પદાર્થોના હોમ થવા લાગ્યો. વેદના મંત્રો સાથે ‘સ્વાહા’ ના સુરીલા ઘોષથી આખો યજ્ઞનો મંડપ ગાજી રહ્યો. યજ્ઞમાં હોમાતા સુગંધીવાળા પદાર્થોની સુવાસ હવામાં ચારે તરફ ફેલાઈ રહી ! યજ્ઞ નારાયણ પ્રસન્ન થયા અને મહારાજા દશરથને ત્યાં કેટલાક કાળે ધૂળને અજવાળે એવા ચાર પુત્ર પેદા થયા.

દશરથ રાજની ત્રણ રાણીઓમાં કૌશલ્યા સૌથી મોટાં રાણી તાં. તેમના પેટે જે પુત્ર પેદા થયા તેમનું નામ રામ પાડવામાં આવ્યું. રામનો જન્મ ચૈત્ર સુદિ ૯ ને રોજ બપોરે થયો હતો. તે રાણી કૌંકેયીએ ભરતને જન્મ આપ્યો અને રાણી સુમિત્રાને લેડીયા પુત્રો આવતયાં. તેમનાં નામ લક્ષ્મણ અને શત્રુઘ્ન પાડવામાં આવ્યાં.

શ્રી રામના જન્મ સમયે પૃથ્વી ઉપર અનેક સારા દેખાવો થઈ રહ્યા. આ શુભ શુકન એમ બતાવી આપતા હતા કે મોટાણે એ પુત્ર કૃપાને અજવાળશે, કીર્તિને વધારશે અને આખા રાજ્યને પૂજ્ય તથા નમુનારૂપ થઈ પડશે. શ્રી રામની પેઠે બીજા પણ પુત્રો પણ સ્વરૂપવાન, તેજસ્વી અને શુભ લક્ષણવાળા હતા.

રાજપુત્રોના જન્મથી આખા રાજ્યમાં આનંદ આનંદ થઈ શ્લોકો. અયોધ્યાવાસીઓના આનંદની તો સીમાજ ન રહી. નગરનાં મથળાં નરનારીઓ ઘરબારને ધનપતાકાથી શણગારી ગાનતાન અને રંગરાગમાં ગુલતાન બની ગયાં. સર્વત્ર વિવિધ પ્રકારનાં વાજાં મારી રહ્યાં. મુંઢરીઓ ઠેરઠેર મંગળ ગીતો ગાઈ રહી હતી. આખું નગર આનંદસાગરથી ઊભરાઈ રહ્યું હતું, અને તેમાંય રાજ દશરથના આનંદનો તો આને પાર જ ન હતો. રાજ તરફથી પણ મોટા મોટા ઉત્સવ ઉજવવામાં આવ્યા અને પુષ્કળ પુણ્યદાન કરવામાં આવ્યાં. આ વાતને હજારો વરસ થઈ ગયાં, છતાં રામ-વત્સીનો જન્મોત્સવ આજ પણ આખા હિંદમાં ઉજવાય છે.

કુંવરો મોટા થતા ગયા તેમ તેમ તેમના રૂપ અને ગુણથી સર્વને વધારે ને વધારે પ્રિય થતા ગયા. તેમના બાળખેલ અને ભ્રમત ગમતો જોઈ સૌ કોઈ રાજ રાજ થઈ જતું હતું. આરે માઈઓ એક સાથે રમતા અને પરસ્પર સ્નેહભાવથી વર્તતા. રામ અને લક્ષ્મણની તેમજ ભરત અને શત્રુઘ્નની બરાબર જોડ જોડી હતી. તેઓ એક બીજાથી એક ઘડી પણ વિખુટા રહી શકતા ન હતા. આવા સદ્ગુણી, સંખીલા, સ્વરૂપવાન, તેજસ્વી અને મનોહર પુત્રોને જોઈને રાજ તથા રાણીઓ ઘણાંજ ખુશી થતાં અને એવા સદ્ગુણી પુત્રો પામવાને માટે પરમેશ્વરનો પાડ માનતાં.

ચારે પુત્રો કંઈક મોટા અને બહુવા લાયકની ઉંમરના થયા
 ચારે રાજા દશરથે તેમના શિક્ષણને માટે સારામાં સારી ગોઠવણ
 રી. બુદ્ધિ બુદ્ધિ વિદ્યામાં કુશળ એવા ગુરુઓને બહુ જ માનથી
 લી મંગાવી ચારે પુત્રોને તેમના હવાલે કર્યા; ચારે બાળકો બુદ્ધિના
 બહુ તેજ હોવાથી ગુરુનું શિખવેલું અપાઠમાં તૈયાર કરવા લાગ્યા.
 ગુરુ પણ તેમની બુદ્ધિ શક્તિ અને વિનય-વગેરે સદ્ગુણોથી
 મુશ્કેલી આરથી શિખવવા લાગ્યા. થોડા સમયમાં તેઓ બુદ્ધાં
 બુદ્ધાં શાસ્ત્રોમાં પ્રવીણ થયા. શાસ્ત્રોના અભ્યાસની સાથે સાથે
 કસ્તી, કરતાં, ધનુષબાણ, ભારતાં, શિકાર એકતાં, ઘોડે ખેડતાં, વગેરે
 યજ્ઞક્રમાર ને શિખવા લાગ્યા. સઘળી બાળકો તેઓ બહુ સારી
 રીતે શિખ્યા. આના પરિણામે ચૌદ પદ્મ વરસની નાની ઉંમરે તે
 ચારે ભાઈઓનાં મન અને તન બહુજ મજબુત બની ગયાં. તેમની
 વિદ્યાનો પ્રભાવ અને શરીરનું બળ-ભેદ મિત્રવર્ગ આનંદ પામવા
 લાગ્યા. જ્યારે શત્રુઓના હાજી ગંગડી ગયા.

ઉપર સુજબની ક્રેળવણીથી તેઓ નાની ઉંમરમાંથી જ કેવાં
 ભારે ધામો, કરવાને સમર્થ થયા તે જોતા પેહેલાં ગોસ્વામી શ્રી
 તુલસીદાસજીએ આ ચારે ભાઈઓની બાલકીડા અને નિદાથી
 અવસ્થાનું જે સુંદર વર્ણન પોતાની ચોપાઈમાં કર્યું છે તે ખાસ
 સમજવા જેવું છે:—

ગુરુ-ગૃહ મયે પદ્મન રઘુરાઈ, અલ્પકાલ ત્રિયા સવ પાડ;
 વેદ્યા-વિનય-નિપુણ ગુણશીલા, સ્વેદહિં સ્વેલ સફલ નૃપલીલા.
 તરતલ યાળ ધનુષ અંતિ સોહા, દેશવત્ સ્વ ચરાવર મોહા;
 નિધુ સ્વેદાદિ દેશી બુલાદ, વન મૃગયા નિત-સ્વેલહિં જાદ.
 ધનુજ સરવા સગ મોજન કરહો, માતૃપિતા આજ્ઞા અનુસરહો;
 વેદપુરાણ મુનહિ અર્નલાડ, આપુ કહહિં અનુમહિ સમુદાદ.
 માતકાલ નિર્ઝેલ સવ ભ્રાતા, માતૃપિતા ગુરુ નાવંહિ માયા;
 આવસુ-મોગ કરહિં પુર પાજા, દેલિ-વરિત-દર્પહિં મર્તરાજા.
 (આવતા અંકમાં આપુ)

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.]

ફેબ્રુઆરી, ૧૯૨૩.

[અંક ૨ નો.

મારા નાના બાઈબધો,

ગઈ વખતનું “બાળક” તમને ગમ્યું ? તે બાળત તમારો જે મત હોય તે અમને લખી જણાવજો. તેમાંથી તમને જે વધારે ગમે તે લખશો, તો એવું દરવખતે આપવાની જોઈવણ કરીશું.

આજે મારે તમને એક સરસ વાત કહેવાની છે. હોળીમાં કેટલાએક લોકો એક મઠડું બનાવીને બાળે છે. તેવું મઠડું હમણાં અમેરીકામાં એક ગામના છોકરાઓએ બાળ્યું હતું. એક તહેવારને દિવસે મોટા ચોગાનમાં બધા ભેગા થયા હતા અને એક મઠડું અથવા પુતળું બનાવ્યું હતું. તેનું નામ “ખરાબ ટેવોવાળો બુટ્ટો” પાડ્યું હતું. દરેક છોકરાએ એક કાગળના કડકામાં પોતાને જે કુટેવ હોય તે લખી હતી. કોઈએ લખ્યું કે હું આળસુ છું. બીજાએ લખ્યું કે, હું બહુ મોઝો ઉઠું છું. ત્રીજાએ લખ્યું કે હું કોઈવાર ભુકું જોઈશું. ચોથાએ લખ્યું કે, હું જરા બીકલુ છું. પાંચમાએ લખ્યું, હું બહુ સ્વાર્થી છું. છઠ્ઠાએ લખ્યું, હું ગરોબર કસરત નથી કરતો. આ પ્રમાણે દરેક જણે પોતપોતાની કુટેવો લખીને તે કાગળો પેલા મઠડાને ચોડી દીધા. એટલે તેનું નામ “કુટેવો વાળો બુટ્ટો” પડ્યું. પછી તેને બાળી દીધો, અને સૌ છોકરાઓએ કહ્યું કે એની સાથે અમારી બધીજ કુટેવો પણ બળી ગઈ.

બોલો, આ વાત કેવી છે ? તમારામાં પણ ચોડી કુટેવો તો હશે જ. ત્યારે તમે હોળીને દિવસે એક કાગળમાં તે લખીને હોળીમાં બાળી દેજો, અને પછી કોઈ દિવસ તે કુટેવને ફરી આવના દેશો નહિ.

લિ. તમારો બાઈબધ

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

આપ ને દીકરો!

બાપાજી—એક છોકરો એવો,
બાલુ ભાઈના જેવો;
રડતું રડતું બાલે,
ખાતો ખાતો ડાલે,
આંખો મીચી ચાલે,
લખતો લખતો કાલે;
મેઘમાં લુગડું ચાવે,
તેડું પણ ના આવે.

બાલુ—ના બાપાજી, એમ નહિ,

બાપાજી—ત્યારે કેમ ભાઈ ? તું કહે.

બાલુ—આમ :—

એક છોકરો એવો,
બાલુ ભાઈના જેવો;
કાદ્યો થઈને ખાતો,
મીઠાં ગીતો ગાતો.

છાતી કાઢી ચાલે,
બેનને ખાવા આલે;
ચોખ્ખાં લૂગડાં રાખે,
મેલાં કાઢી નાખે.

કાકું કાકું બોલે,
આવી બેસે જોખે;
બોવો ખાવા માગે,
સોને બહાર લાગે.

જગજીવન દં મોદી૦

કવિ શામળ ભટ્ટની

સિંહાસન બત્રિસીની વાર્તાઓ.

વાર્તા બીજી.

વિગ્રની વારતા.

શ્રી શારદા, ગણપતિ તથા ગહુચરાજી વગેરે દેવ દેવીઓની સ્તુતિ કરીને સિંહાસન બત્રિસીમાંની બીજી વાત કવિ શામળભટ્ટ શરૂ કરે છે. લોજરાજ સિંહાસન ઉપર ખગ દેવા જાય છે તે વખતે સુલદ્રા નામે બીજી પૂતળી પરદુઃખલંબન પરાક્રમી વિક્રમ રાજા જેવો થવાનું તેને કહે છે, અને તેના પરાપકારી કામની એક વાત વર્ણવે છે.

એક વાર વિક્રમ રાજા પોતાના મોટા લશ્કર સાથે વનમાં શિકાર કરવા ગયો. શિકાર કરતાં કરતાં એક હરણનો પાછળ તે પડ્યો. ગમે તેટલો તે તેનો ઘોડો દોડાવે પણ હરણ હાથમાં આવે નહિ. જેમ હરણ વધારે દૂર જાય તેમ વિક્રમને વધારે શૂર છુટે. એમ કરતાં કરતાં વિક્રમ રાજા લશ્કરથી છૂટી પડી જઈ ઘણું દૂર નિકળી ગયો. અંતે રાત પડવા આવી અને હરણ તો જતું રહ્યું. વિક્રમ રાજાને રસ્તાનું ધ્યાન રહ્યું નહોતું; ભૂખ અને તરશ લાગ્યાં હતાં એટલે તેણે આસપાસ કોઈ ગામ હોય તો તેની તપાસ કરવા માંડી. પાસેજ મહીકાવતી નામે એક નગરી હતી. ત્યાંના રાજાનું નામ મહીપાળ હતું. વિક્રમરાજ તે ગામમાં ગયો. ત્યાં તેણે એક કપી જેવા બ્રહ્મચિનું નાનું ઘર જોયું. તે

પ્રાદ્યુની સીને છ દિવસથી પુત્ર આન્યો હતો. એટલે આને તેના ઘરનાં સૌ ખૂબ આનંદમાં હતાં. સુંદર અશ્વ ઉપર તેજસ્વી સવારને આવતો જોઈને તે લોકો ગદાં વિક્રમ રાજાની સામે જોઈ રહ્યાં. રાજા પણ ત્યાં ઉભો રહ્યો અને ઘોડેથી ઉતરીને તેણે ઋષીને પ્રણામ કર્યો; અને કહ્યું કે “હું એક વટેમાર્ગી છું અને ભૂલો પડ્યો છું.” ઋષીએ ગહુજ માન આપીને કહ્યું, “લાઈ, તમે રાતવાસો અહિંજ રહેજો અને આ ગુંપડું તમારુંજ છે એમ જાણજો.” વિક્રમરાજાએ તે વાત કબુલ કરી એટલે ઋષીના ઘરમાં સૌને ગહુ આનંદ થયો.

પ્રાદ્યુને બાર વર્ષની દીકરી હતી તે કોરા વાસણમાં પાણી ભરી લાવી અને સ્વાદિષ્ટ રસોઈ તૈયાર કરી મહેમાનને જમાડીને સંતોષ્યા. વિક્રમરાજાએ પ્રાદ્યુની પૂજા કરીને સાત સોનાભોર તેમને આપી. સુવાની વેળા થઈ એટલે ઘરમાં તૈયાર કરેલી પથારી ઉપર સુવાની વિક્રમરાજાએ ના કહી અને બોલ્યા; “હું તો ક્ષત્રિ છું તે તમારા બારણા આગળજ સુઈને તમારા ઘરની ચોટી કરીશ.” એમ કહી એક હાથમાં પોતાના ઘોડાની લગામ ઝાલી તે હથિયાર સાથેજ બારણા આગળ સુતા. અડધી રાત થઈ ત્યારે એક કોતુક થયું. સોળેક વર્ષની સ્વરૂપવાન સુંદરી હાથમાં કંકાવટી લઈને બેરખર મધરાતે ઘરના બારણામાં પેસવા આવી. તરતજ વિક્રમરાજા જોઈ થઈ ગયો અને આડો હાથ ધરી તેને પૂછ્યું કે, “તું કોણ છું? દેવી છું, રાક્ષસી છું, ડાકણ છું, લક્ષ્મીદેવી છું, દાસી છું, કે કોણ છું? અને શા માટે અત્યારે આ ઘરમાં જાય છે તે કહે, નહિ તો તને હું જવા દેવાનો નથી.” આ જોઈ તે સ્ત્રીએ ગહુજ કોપ કર્યો અને બોલી કે, “જે તું ગડબડ કરીશ તો તને બાળીને ભસ્મ કરી દઈશ.” પણ વિક્રમ રાજા આવી ડા-મણીથી કાંઈ ડરે તેવો નહોતો. તેણે કહ્યું કે, “જે સીધી રીતે વાત નહિ કરે તો હું આ તરવારવડે તારું માથું ધડથી જુડું કરી નાંખીશ.” આ સાંભળી તે સ્ત્રી નરમ થઈ ગઈ અને બોલી કે,

‘પૃથ્વી’ ઉપર રાજા વીરવિક્રમ સિવાય માણસ જાત મને જોઈ
પડતી નથી. ત’ મને જોઈ છે એટલે તું વિક્રમરાય હોવો જોઈએ.
મેટલે તને વાત કહેવામાં વાંધો નથી. આ ઘરમાં બાળક
મવતર્યાને આજે છ દિવસ થયા છે તેથી હું તેના છઠ્ઠીના લેખ
રાખવા આવી છું હું સાક્ષાત વિધાત્રી છું.

ધર્મપૂરથી આવીયા, વિધાત્રી માંડે નામ;

લખું અક્ષર છઠ્ઠી તણા, આવી છું એ કામ.

અને લેખ લખીને તરત પાછી જઈશ.” વિક્રમે તેને
પરમાં જવા દીધી અને તે પાછી આવી એટલે પૂછ્યું કે, “શા
લેખ લખી આવ્યાં તે મને કહો.” એટલે તે બોલી, “એ તો હું
પણ નથી જાણતી. લેખ તો તેના કથારના લખાયલા જ હતા. ગયા
જન્મમાં એણે જે કર્મ કર્યાં હશે તે ઉપરથી સાક્ષાત્ પરમાત્માએ
એના લેખ નક્કી કરેલા. તેની હું તો પૂજા માત્ર કરીને જઉં છું.”

વિક્રમ કહે, “ત્યારે ગમે તેમ કરીને તે મને કહો, નહિ તો તમને
જવા નહિ હઉં.” તે ઉપરથી વિધાતાએ તેને વચન આપ્યું કે, “હું
મારા પિતા ખંદા પાસેથી ગમે તેમ કરીને તે જાણી લાવીને
તને હમણાં કહી જઈશ.” એમ કહી વિધાતા પોતાના બાપ પાસે
ગઈને આ બધી વાત કહી. ખંદા કહે, “એ તો હું પણ નથી
જાણતો.” સાક્ષાત્ લગવાન જ તે જાણે.” બધી વિધાતાનું વચન
રાખવા માટે તે બંને જણા શ્રી લગવાન પાસે ગયા અને પ્રાર્થના
કરી. તે ઉપરથી શ્રી લગવાને કહ્યું કે, “એ બાળકનું જનોઈ
પાંચમે વર્ષે થશે. તે વખતે તેના વિવાહ થશે. સાતમે વર્ષે લગ્ન
થશે. તેમાં લાખો માણસે આવશે, પરંતુ તે વખતે એક કૌતક
થશે. ચોરી વખતે એકાએક વાઘ આવીને તે બાળકના પ્રાણ લેશે.”

વિધાતાએ પાછા જઈ વિક્રમરાયને આ હકીકત કહીને
પોતાનું વચન પાળ્યું. વિક્રમરાજ તો આ વાત જાણી ચિંતામાં
પડ્યો. એણે ધાર્યું કે હું પરદુઃખલગ્નન કહેવાઉં અને આ
પ્રાણલુપ્ત હું જાણ્યો પછી જો તે દૂર ના કરી શકું તો માંડે નામ

જાય. વહાણું વાગે તેણે જવાની રજા માંગી અને બ્રાહ્મણ પાસે વચન લીધું કે આ છોકરાનાં જગ્યાએ લગ્ન થાય ત્યારે તમારે મને નોતડું આપવું. એમ કહી બ્રાહ્મણને એક ડાગળ આપ્યો અને કંઈ કે ઉજેણી નગરીમાં રજા વિક્રમસેનના દરબારમાં આ ચીઠી તમે લાવશો એટલે તે મને મળશે. પછી બધાની રજા લઈને તે ગયો.

છોકરો તો દિવસે દિવસે બ્રાહ્મણને ત્યાં મોટો થાય છે. એનું પાંચમું વર્ષ આવ્યું ત્યારે બ્રાહ્મણીએ કહ્યું કે આ આપણો એકનો એક બાળક છે માટે આપણે ધામધુમથી તેને ચરોપવિત દઈને લોકમાં આપણી આખરૂં વધારવી જોઈયે. બ્રાહ્મણે આ વાત કબુલ કરી બહુજ ધામધુમથી જનોઈ લીધું અને પૈસા ઘણા ખર્ચ્યા એટલે એક આખરૂંદાર, કુળવાન ગૃહસ્થે પોતાની છોકરીના વિવાહ આ છોકરા સાથે કરવાની માંગણી કરી. બ્રાહ્મણ તો તેથી ઘણોજ આનંદ પાર્યો અને વિવાહ કરી દીધો.

આનંદમાં ને આનંદમાં તે બ્રાહ્મણ દિવસ ગાળતો હતો. એમ કરતાં જો વર્ષ વહી ગયાં એટલે છોકરીના બાપે લગ્ન કરવાનો માંગણી કરી. જો જણાયે થઈ લગ્નનું મહુરત નક્કી કર્યું. પછી બ્રાહ્મણ અને તેની સ્ત્રી વિચાર કરે છે કે આપણે તો છોકરાની જનોઈ વખતે બધી મૂડી ખર્ચી નાંખી છે. હવે કાંઈ પૈસા નથી કે ધામધુમથી લગ્ન કરી શકીયે. તે સ્ત્રીએ પોતાના પતિને કહ્યું કે છોકરાની છઠીને દિવસે આપણે ઘેર જો મેમાન આવ્યા હતા તેમણે આપણને બહુ કપરા સમ ખવડાવ્યા છે, માટે આપણે તેમને બખર કરવી જોઈયે. તે દિવસે એક રાત રહીને આપણને સાત મહોરો આપી હતી એટલે આ વખતે કદાચ તે ઉદાર માણસ આપણને સારી મદદ કરશે.” એમ કહી તેણે પેલો ડાગળ કાઢીને પોતાના ઘણીને આપ્યો. બ્રાહ્મણ લાચાર બની તે ડાગળ લઈને ઉઝીન ગયો. ત્યાં રાતના દરબારમાં જઈને પેલો ડાગળ આપીને પૂછ્યું કે આ ડાગળ લખનાર ક્યાં છે ? વિક્રમરાજ એ ડાગળ લઈને એકદમ સિંહાસન ઉપરથી નીચે ઉતર્યા અને કહ્યું, એ ડાગળનો લખનાર હું જ છું. શાઈ,

મારે ત્યાં તમે મને એક રાત રાખીને મારા ઉપર ઘણાજ ઉપ-
 ર કર્યો છે. એમ કહી તેને તેની સ્ત્રી તથા પુત્રના સમાચાર
 આપ્યા. પેલા પ્રાહ્મણે જ્યારે જાણ્યું કે રાજા વિક્રમ પોતે મારે ઘરે
 તરફ હતા ત્યારે તો તે બહુ ગભરાઈ ગયો. અને બોલ્યો,
 મહારાજ, મારાથી આપની કાંઈ પણ સેવા થઈ નહોતી.”
 શ્રી તેણે પોતાના પુત્રના લગ્નના સમાચાર કહ્યા. રાજાએ કહ્યું કે,
 એ છોકરો તો મારે ભાણેજ કહેવાય. એનાં લગ્ન ધામધુમથી
 કરી આપીશ.” પછી એણે પોતાના દિવાનને હુકમ આપ્યો
 , “ તમે આ પ્રાહ્મણ જોડે જઈને માંડવાની તૈયારી કરાવો; અને
 ધામધુમમાં કાંઈ જ કમીના રહેવી ન જોઈએ. પ્રાહ્મણ તો પોતાને
 રાગ્યો. ગામના બધા લોકો આ વાત જાણી બહુજ આનંદ
 મળ્યા. પેલા પ્રધાને તો ત્યાં જઈ ઘણીજ ધામધુમ કરી અને વિક્રમ
 જા ત્યાં આવવાના છે એમ જાણીને ગામનો રાજા પણ બધી
 દદ આપવા માંડ્યો. યોગ્ય સમયે વિક્રમરાજા તે ગામમાં ગયા.
 જે જઈને વીસ ગજ લાંબી, વીસ ગજ પહોળી અને વીસ
 જ ઉંચી એવી એક લોહના સળીયાની મજબુત ઓરડી બંધાવી
 ને કહ્યું કે, આપણે ચોરી એની અદર કરવાની છે.
 હેરમાં દરવાજો દરવાજો હુથીઆરબંધ માણસો બેસાડ્યા.
 ને ઘરની આસપોસ પણ સજ્જડ પહેરો બેસાડ્યો. આ રીતે
 ઈ પણ ઠંકાણેથી વાઘ પેસી શકે નહિ તેવી એણે ગોઠવણ કરી.
 પણ કવિ શામળભટ્ટ કહે છે કે:—

“ કોડે ઉપાય કરો સૌ સાય, કાળ પાશ પડ્યું સૌ કાય;
 “ નામ જેતું તેનો નાશ, ઉપાય કરે તે સર્વે હાસ.
 “ લખ્યા લેખ કોના નવ મટે, તલ નવ વધે ને જવ ન ઘટે,
 “ ઉપાય સર્વે આળ પંપાળ, એજીત માયા છે કો કાળ.”

લોકો તો બધા ઠાઠ જોઈને અદેગા બન્યા હતા. કોઈ કહે-
 ન હતા કે આ પ્રાહ્મણને આ બધું છોજશે નહિ. લગ્ન સમા-

રંભ શરૂ થયો. બધા લોકો પુર ઉત્સાહમાં હતા, વરકન્યા મંગળ ફેરા ફરવા માંડ્યા. પહેલું, બીજું અને ત્રીજું મંગળ વર્તાયું. ચોથું મંગળ ફરવા જાય છે તે વખતે એક અકસ્માત બન્યો. ચોરી ઉપર ચંદરવો બાંધેલો તેમાં એક વાધનું ચિત્ર હતું. આ વાધ એકાએક સંજવન થઈ ગયો અને તેણે વરરાજાના ગ્રાણ લીધા અને પછી વાધ અલોપ થઈ ગયો. બધે હાહાકાર થયો. વિક્રમરાજ તો હાથ ધસીને રહ્યા. બધા લોકો પણ દિલગીર થઈ ગયા અને સૌ જાત જાતની વાતો કરવા મંડ્યા.

કોઈ કહે આવ્યો તાવ, કોઈ કહે પ્રીછી વળીયો,
કોઈ કહે કરડયો નાગ, કોઈ કહે વાસી વળીયો;
કોઈ કહે વાધ્યો રોગ, કોઈ કહે મારી મૂક,
કોઈ કહે લાગ્યું પાપ, એમ લોકો પડીયા જૂક;
ઈશ્વર માથે લહે નહિ, જગત તણો મહિમા જુવો,
શામળ ભટ કહે સાક્ષ એ, મોત આવે નિશ્ચે મુવો.

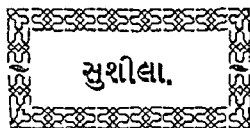
[આ વાર્તા ચાલુ છે.]

[આ વાર્તાનો આગલો ભાગ આવતા અક્ષમાં આકર્ષક ચિત્ર સાથે આવશે]

હીરોરિયાથી ગભરાશો માં !

તેનો ઇલાજ વાયુમુક્તા છે. જેનો ૨. નં. ૧૬૬-૧૪ અને કોમલ ૩. ૫). હીરોરિયા-ફેફસે, ચિત્તભ્રમ, ખેંચાણું, જડ થવું વગેરે વાયુના રૂપે રામચાણુ છે. દવા વનસ્પતિની, મદિનાની; પથ્થ નહીં. પ્રદરહર-સ્વેત, રાતો ૩ ધાતુ વિદાર, શટ, તોડ અને ગર્ભાશયના રૂપે ઉપર ચોક્કસ-ગોળા ૪૦ ની કી. ૩. ૧).

ખાળકોની દક્ષિણી કી. ૩. ૨) પોસ્ટેજ જુદું દરેકનું. ૧૦૦.
છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ; હેરીનામાવાળા-વડોદરા.

સુશીલા.

બાળકો માટે જોડાયેલ વિનાની વાત

(લેખક:—ડૉ. મોહનલાલ જી. પાઠક: વલસાડ.)

વસંતરાય—ધનવંતરાય, શું કરો છો ?

ધનવંતરાય—સુશીલાદેવીને દાખલા સમજાવું છું.

સુશીલા—વસંતરાય આવો, બેસો. આ ખુરશી પર બેસો.

વસંતરાય—આ ચોરડો તો ખિલકુલ સાફ માલમ પડે છે; ને વળી ખાસ ટેબલ, ખુરશી, આરામખુરશી, ઠપાટ વગેરે મનોહર ચીજોથી શણગારેલો છે. ખાસ વાચવા લખવા ને બણવા સાફ આ રૂમ રાખેલો હોય એવો લાગે છે. તમારી ગોઠવણી ને સફાઈ વખાણવા લાયક છે.

સુશીલા—શું વસંતરાય, તમેએ આવો ચોરડો આજ પહેલો જોયો છે કે ?

વસંતરાય—ખીન કેટલાક ચોળખીતાઓને ઘેર હું જઈ છું; પણ આટલી સફાઈ, સગવડ ને ગોઠવણી માલમ પડતાં નથી. જેઓ સુઘડ જોઈએ તેટલાં નથી, સહેજ ગંદાં છે, તેમને તમારા ચોરડાનો દાખલો મારે આપવો પડશે.

સુશીલા—મારા ચોરડાનો દાખલો ! તે વળી કેવો ? શું મારા રૂમના દાખલાનો સરવાળો, બાદબાકી, લાગાકાર, કે ગુણાકાર તેઓ કરશે ? આવી વાત તો આજ જ મેં સાંભળી. મારા રૂમનો દાખલો શું કામ કરી નાંખવાના ? તેઓ એનો શો

હિસાબ કરશે ? એ દાખલાનો કઈ રીતે હિસાબ કરી શો જવાબ આપશે તે તમે મને કહો ? હા, વસંતરાય, માફ સાંભળી મૂંઝાં કંઈ હશે ?

વસંતરાય—મુશીલાદેવી, તમે નાદાન છો; પણ આટલું બધું સાક્ષ્ય રાખો છો તેથી મારે તમને ઇનામ આપવું પડશે.

મુશીલા—પણ મારા રૂમનો તમે દાખલો કરી નાંખવાનો છો તેનું શું ? જવાબ કેમ આપતા નથી ? વાત શાને ઉઠાવો છો ?

વસંતરાય—પણ મુશીલાદેવી, દાખલાના કેટલા માયના થાય તે તમે સમજો છો ?

મુશીલા—હા હા, સારી રીતે સમજું છું.

વસંતરાય—દાખલો એટલે શું ? કહો જોઈ વાડ.

મુશીલા—દાખલો એટલે જેને જે ચાર, ને જે પાંચ કહેવાઈ જાય તો ધનુભાઈ એક ને એક બે ટપલા માથા પર મારે તે; વળી ખીલું શું ?

વસંતરાય—પણ આ દાખલો તો ખીલજ જાતનો છે. તમને હમણાં સમજણ નહિ પડે.

મુશીલા—તો શું ? એ દાખલાનો હિસાબ બેમાંથી બાદ બે એટલે ઝીરો-ગોળ મીડું—એવો થતો હશે વાડ ? એમાં બાદબાકી કરવાની કે સરવાળો, તે કહોની, એટલે જટ જવાબ આપું.

વસંતરાય—હું પાછો મળવા આવીશ તે વખતે તમને એ દાખલો સમજાવીશ. હાલ તમારી સફાઈ, સુઘડતા ને સાદાઈ સાફ આ મારી પાસે ભારત-નીતિ-સેવા સમજાવનારી સુંદર ગરબા-વળી છે તે આપું છું. હું ખુશીથી આપું છું મારે લેવી પડશે.

મુશીલાદેવી ચરમાતી ચરમાતી સહેજ હસતે વદને તે લેટ લે છે અને કહે છે:—

‘વસંતરાય, તમે આજ અહીંજ રહો તો સારું. બહુજ આનંદ થશે. મારી મા આ લેટ જોઈ બહુજ ખુશી થશે.’

વસંતરાય—આને મારાથી ન રહેવાય. મારી મા ક્રીકર કરે. તે હવે ઘરડાં થયાં છે, એટલે મારાથી રાતના બહાર ન રહેવાય.

મુશીલા—તો મા હમણાં આવશે, તેને મળીને જાશે. હમણાંજ થોડીક વારમાં આવશે.

વસંતરાય—ચાલો, તમારી મરજી; પણ બહુ મોડું થાય ને તમારી અને આવતાં ઘણી વાર લાગે તો મારાથી તેટલી વાર બેસાશે નહિ.

એટલામાં મુશીલાદેવીનાં માતાજી દયાળુદેવી આવી પહોંચે છે.

દયાળુદેવી—વસંતરાય, તમને જોઈને ઘણાજ આનંદ થયો. તમને જોઈને આ મારી મુશીલા ગાંડી ગાંડી થઈ જાય છે. કેટલા વખતથી અહીં બેઠા છો ?

વસંતરાય—ઘણો વખત થયો. હું જવાની તૈયારીમાંજ હતો, એટલામાં તમને જોયાં.

દયાળુદેવી—બેઠા તો સારું થયું. આ સફરજન લેશો ? જમરૂખ, કમરૂખ, કેળાં, લીલી દરાખ, દાડમ, બોર, જાંબુ, વિલાયતી આમલી, રાયણા, શેતુર, રામફળ, સીતાફળ, ચીકુ, પપૈયું, કેરી, નારંગી, મોસાંખી, અખરોટ, આલુ, બદામ, ખારક વગેરે બધી જાતનો સુકો ને લીલો મેવો લાવી છું. જુવો, તમે બધાં વહેંચીને ખાવ. આ સાથેની ટોપલીમાં સુરતી ધારી, બરફી, પેંડા ને કોપરાપાક પણ છે. જાતજાતના હલવા પણ છે. જે ખાવું હોય તે મહેથી ખાવ એટલામાં હું આહ બનાવી લાવું છું.

વસંતરાય—પણ દેવીજી, હું તો વિલાયતી ખાંડ બીલકુલ ખાતો જ નથી. મેં ભારત સારું જોલને મહેલ માની મરનાર “મહારાજ તીલક” છ વરસની જેલમાં માંડલે ગયા તે દિવસથી તજી, તે હજી ખાધીજ નથી, ને આખી જીંદગી વિલાયતી ખાંડ ખાવી જ નહિ એવું મારું પણ છે.

દયાળુદેવી—વસંતરાય, તમારું કહેવું સાંભળી મારા આનંદનો પાર નથી. ભારતમાતાની કુખે એવાંજ બાલકો અવતરે એવી મારી રઘુવંશી રામજી પાસે માગણી છે. પણ એ મિઠાઈ તો દેશી ખાંડની છે. જુઓની તે સહેજ રાતી માલમ પડે છે

વસંતરાય—સુરતમાં દેશી ખાંડ શી રીતે આવી ?

દયાળુદેવી—હમણાં મથુરાજીથી એક મિઠાઈવાળા લેયાજી સુરતમાં આવેલા છે. તે ગોળમાંથી ખાંડ જાતેજ બનાવી આવી મઝાની મિઠાઈ બનાવે છે. એક સુરત જનાર સાથે મેં મંગાવી હતી, તે આજજ આવી છે. લલા સાણસ લલે સમયે આવે. તમારું ‘પણ’ પણ રહેશે ને મઝેથી બધાં સાથે આનંદે ખવાશે.

વસંતરાય—તો તમે બધાં પણ શું પરદેશી ખાંડ નથી ખાતાં ?

દયાળુદેવી—ના. હમોએ પણ છોડી દીધી છે.

વસંતરાય—તમે ચાહ મૂકવાનું કેમ કહો છો ? નાનાં, મોટાં, જુવાન, ઘરડાં કે બાલક; રાજા કે ગરીબ; મનુર કે શેઠ; જે ચાહ પીએ તેને બધાંને તે નડે છે તેમા અકીણ જેવી એક ઝેરી ચીજ આવે છે, તેથી હોજરી બગડે છે, ને ખાધેલું પચતું નથી. એવી ચહા તમે કેમ પીઓ છો ?

દયાળુદેવી—અમે ચાહ, ટોફી કે કોકો પીતાં જ નથી. તાજું ગાયનું દૂધ સવારસાંજ પીએ છીએ. પાછલે પહોર આવા લીલા ને સુકા મેવાનું ‘ટીફીન’ કરીએ છીએ. આજ તો તમારે સારું જ ખાસ ચાહ મૂકવાની વાત કરતી હતી.

વસંતરાય—ના, ના. મેં પણ એ બધી ચીજો તજી દીધેલી છે. ચાલો, બહુ સારું થયું કે આપણે બધાં એકજ સરખા વિચાર નાં છીએ. દેશનું લહું તેમાંજ આપણું લહું; ને આપણું સારું તેમાંજ દેશનું સારું. ઠીક થયું. આજ તો બહુજ આનંદ થયો. હવે તમારો, આ તમારાં છોકરાનો, કે તમારા આખા ઘરનો ને તમારી દહેળી દરેળીનો વગેરે બધીજ વાતનો દાખલો મારે પીતાને આપવો પડ્યો.

સુશીલા—તો તો એ દાખલાનો સરવાળો અજબ કે ગજબ થઈ જશે. બાદબાકી તો આવી મોટી થશે જ કેમ ? એનો ગુણાકાર ને ભાગાકાર તો જરૂર કે “ વૉઈસરાય સાહેબ ” ને પણ ન આવડે. તમે તો આને અજબ ગજબ કરો છો ! (પોતાની બા તરફ જોઈને) બા, આ જોની, વસંતરાયે મને કેવી મઝાની લેટ આપી છે !

દયાળુદેવી—વસંતરાય તારા પર ઘણોજ ચાહ રાખે છે. એ લેટને સાચવી રાખજે, ને બધા ગરબા મોઢે કરજે.

સુશીલા—બા, એના ઢાળ ને રાગ મને કોણ શીખવશે ?

ધનવંતરાય—હું રોજ સંગીત-કળા-મહામંદિરમાં ગાયન શિખવા જાઉં છું. તેની નજીક હમણાજ એક સંગીત-કળા-નિપૂણ દેવી રહેવા આવેલાં છે, તે ફી લઈ શિખવવા જાય છે. તારે માટે તેને આપણે રોજ બોલાવીશું.

વસંતરાય—ચાલો, એ પણ ઠીક થશે. છોકરીઓને ગાતાં, વગાડતાં, શીવતાં, ભરતાં ગ્રંથતાં, રાંધતાં વગેરે બધી જાતનું ઘરકામ કરતાં શીખવવું જોઈએ. એ બધું આવડે તોજ તે છોકરી સુખી થાય અને બીજાને સુખ આપી શકે. બાકી કળાની કેળવણી વગર તો પરજીને સંસાર માંડે તે સમયે લગલગી ને અપાજપી થાય, બીજું શું ? ચાલો, વાતમાં ને વાતમાં બહુ મોડું થયું, હવે હું જઈશ.

દયાળુદેવી—પણ આમ બાધા વગર જવાય કે ? ભાઈ, એમ ન ચાલે.

પછી તુરંતજ લીલા તથા સુકા મેવા અને દેશી ખાંડની મિકાઈ ને બધાંએ મળી આનંદથી મોઢા વાટે પેટમાં સંતાડી દીધાં.

“ જય હો ભારતભૂમિની ” એમ કહી વસંતરાય ઘેર ગયા.

બાળકો માટે--

રામાયણની વાતો.

(૨) વિશ્વામિત્રના યજ્ઞની રક્ષા.

ઠહાલા બાળકો! પહેલી વાતમાં રામલક્ષ્મણ વગેરે ચારે ભાઈઓના જન્મ સમયના આનંદઉત્સવો, તેમના બાળખેલો અને વિદ્યાભ્યાસની ટહેલી હકીકત તો તમને બહુ સારી રીતે યાદ હશે. વિદ્યાથી માણસમાં નવું તેજ આવે છે. ખરું સોનું જેમ ઓપ ચઢાવે વધારે બળકી ઉઠે છે તેમ આ ચારે રાજકુમારો સદ્વિદ્યાથી ભારે દીપી નીકળ્યા.

સદ્વિદ્યામાં તેમને ધર્મ, નીતિ અને યુદ્ધવિદ્યા શિખવવા તરફ ખાસ ડાળણ રાખવામાં આવી હતી. ધર્મના શિક્ષણથી તેમનાં હૃદય પવિત્ર બન્યાં હતા, અને ધર્મનાં પુસ્તકોને અભ્યાસ કરવા તરફ તેમની પ્રીતિ વધી હતી. નીતિના જ્ઞાનથી માળાપની આજ્ઞા પાળવી, ગુરુ અને વડીલોની માન અને પ્રેમથી સેવાચાકરી કરવી, પ્રાણીમાત્ર તરફ રુનેહ અને સમભાવ રાખવો, દુષ્ટોને દંડ દેવો, સજ્જનોનું રક્ષણ કરવું, નબળાં અને નિરાધારને મદદ કરવી, દયા રાખવી, ક્ષમાવાન થવું, સત્ય બોલવું, શરણે આવેલાંનું રક્ષણ કરવું, વચન પાળવું વગેરે અનેક સારા ગુણો તેમનામાં આવ્યા હતા, અને તેથી તેમનાં મન બહુ મજબૂત બન્યાં હતાં. યુદ્ધવિદ્યાથી તેમનાં શરીર કસાઈને બળવાન અને સહનશીળ થયાં હતાં. બાણ મારવામાં રામનો નંબર સૌથી ચઢી જતો. તેમનું બાણ કદિયે ખાલી જતું નહિ. નિયાન તાકીને માર્યું કે ઉડાવ્યું

જ છે. આટલા માટે જ જ્યારે આપણે કોઈ ઉપાય અજમાવીએ છીએ અને તેથી ધારેલી અસર પેદા થવા પામે છે ત્યારે તેને આપણે 'રામબાણ' ની સાથે સરખાવીએ છીએ, અને કહીએ છીએ કે 'આ ઉપાય તો ભાઈ રામબાણ છે.'

ચોતાના પુત્રોને આ પ્રમાણે સદ્ગુણી, પરાક્રમી, તેજસ્વી ધર્મશીળ, શાની, ધીર, વીર અને કીર્તિશાળી બનેલા જોઈને મહારાજ દશરથના દિલમાં ઘણો જ આનંદ થયો. આ પ્રમાણે આનંદમાં દિવસો ચાલ્યા જાય છે એવામાં રામચંદ્રજી વધારે ખ્યાતિમાં આવે એવો એક પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો.

મહારાજ દશરથ એક દિવસે રાજસભામાં બેસી પ્રધાનોની સાથે કંઈ વિચાર કરી રહ્યા હતા. કુળશુરુ વસિષ્ઠ, વામદેવ વગેરે ઋષિઓ પણ સભામાં બિરાજેલા હતા. આવે સમયે મહા-મુનિ વિશ્વામિત્ર પદ્માયાના સમાચાર આવી પહોંચ્યા. બળર સાંભળતાંજ રાજ દશરથ ઉભા થઈ તેમને લેવાને સામે ગયા. તેમને બહુ માનથી તેડી લાવી, પગ ધોઈ ગંધ, પુષ્પ ચંદન વગેરેથી તેમની પૂજા કરી. આ પછી હાથ જોડી મહારાજ દશરથે વિનંતી કરી કે, "હે મહામુનિ ! આપનાં દર્શનથી આજે હું પાવન થયો છું, મારો જન્મ આજે સફળ થયો છે. આપ તો મારે બે પ્રકારે પૂજવા યોગ્ય છો એક તો રાજ હોવા છતાં આપે તપના બળ વડે 'રાજર્ષિ' પદ મેળવ્યું હતું અને ફરીને તે જ તપના બળ વડે આપ 'બ્રહ્મર્ષિ' બન્યા છો. કહો, આપની હું કયી ઈચ્છાને પાર પાડું ? આપના આહીં પદાર્થમાં જે કંઈ કારણ હોય તે મને કૃપા કરીને જણાવશો."

રાજની નમ્રતાથી ખુશ થઈ વિશ્વામિત્રે કહ્યું કે, "હું હાલમાં વનમાં રહું છું. ત્યાં મેં યજ્ઞ કરવાનું શરૂ કર્યું છે. યજ્ઞનું કામ વિના અડચણ પાર પડે એમ જણાતું નથી. કારણ કે તે

વનમાં મરિચ્યે અને સુળાહુ નામના બે રાક્ષસો છે. તે જુદા જુદા વેશે આવીને મારા યજ્ઞમાં હરકત કરે છે. તેઓ આશીંતા આવીને ફોહી, માંસ વગેરે નાંખી યજ્ઞને અપવિત્ર કરે છે. હું તેમનો નાશ કરવા તૈયાર થાઉં તો ક્રોધ થવા પામે અને ક્રોધથી તો આ યજ્ઞ કરવો જ નકામો થઈ જાય એમ છે. આટલા માટે તારા મોટા પુત્ર રામને મારી સાથે મોકલ. તે ખરો પરાક્રમી છે અને એ પાને રાક્ષસોનો નાશ કરવાને સમર્થ પણ છે. તેના પરાક્રમ અને મારા આશીર્વાદથી તે જરૂર એ રાક્ષસોનો નાશ કરશે અને જગતમાં વિખ્યાત થશે. રામચંદ્રમાં કેટલું પરાક્રમ છે તે હું પારાખર જાણું છું. તેના સિવાય એ રાક્ષસોનો નાશ કરવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી. માટે હે રાજન્ ! એને મારી સાથે મોકલ, તે થોડા દિવસમાં જ સુખરૂપ આવીને તમને મળશે. આ વિષે ચિંતા કે શોક કરવાનું કંઈ કારણ નથી. તેમાં તારું કલ્યાણ જ રહેલું છે. ”

વિશ્વામિત્રની આવી માગણી સાંભળીને રાજા દશરથ બે-બાકળા બની ગયા. તેમનું હૃદય ધબકવા લાગ્યું અને આંખે અંધારાં આવ્યાં. તેમને એવો તો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ ન હતો કે મુનિશ્રી રામચંદ્રની માગણી કરશે. તેમણે તો એવું જ ધારેલું કે કોઈ ચીજ યા પૈસા ટકાની માગણી કરશે. પણ આ તો નહિ ધારેલી એવી માગણી હતી અને તેથી જ દશરથરાજા એકદમ શોકથી ખડાવરા બની ગયા. થોડી વાર પછી શાન્ત બનીને તે કહેવા લાગ્યા, કે હે ઋષિરાજ ! રામ તો હજી બાળક છે. તેને સોળ વરસે પૂરાં થયાં નથી. એ રાક્ષસોની સાથે લડી શકે એમ છે જ ક્યાં ? કહો તો મારી સેના સાથે હું આવું અને રાક્ષસોને હણું, પણ રામને લઈ જવાની વાત ન કરશો. આપને જોઈએ તો ભૂમિ, ધન, પશુ વગેરે હરકોઈ ચીજ લાવીને હાજર કરવાને તૈયાર છું પણ રામને મોકલવામાં માફ મન માનતું નથી. માટે તેના સિવાય બીજું ને કંઈ જોઈએ તે માગી લ્યો. ”

રાજા દશરથને આમ ગલરાયેલા જોઇને વિશ્વામિત્રે તેમની મંબર લઈ લીધી. ક્ષત્રિયના ધર્મની સાથે રામચંદ્રજીના અંશ વરૂપ અને પ્રસન્નમતું રાજાને લાન કરાવ્યું. પછી કુળશુર વસિષ્ઠે રામજી પાડી અને કહ્યું કે, રામચંદ્રજીને તમે સમજો છો તેવા તે માળદ નથી. તે ઘણા બળવાન અને દૈવી શુભવાળા છે. તે રાક્ષસોનો જરૂર નાશ કરશે, એમાં સંદેહ આવ્યો ચોગ્ય નથી. માટે જરા પણ આનાકાની કર્યા સિવાય રામચંદ્રને વિશ્વામિત્રની સાથે ખુશીથી વિદાય કરો.

વિશ્વામિત્રનાં આવાં વચ્ચનથી દશરથ રાજાને ધીરજ આવી અને હરખેલેર રામ તેમજ લક્ષ્મણને તેડી મંગાવ્યા. કુંવરો આવી પહોંચતાં તેમને વિશ્વામિત્રની સાથે જવાની આજ્ઞા કરી. બન્ને પુત્રોએ પિતાની આજ્ઞા માથે ચઢાવી અને વસ્ત્ર, અલંકાર તેમજ હથિયારવડે સંજ્ઞા થઇને ઋષિની સાથે જવાને તે તૈયાર થઈ ગયા. વિશ્વામિત્ર બહુ ખુશી થયા અને બંને રાજકુમારોને લઈને પોતાના આશ્રમ તરફ ચાલી નીકળ્યા. રસ્તામાં ઋષિએ બન્ને રાજપુત્રને બાણ મારવાની બે સરસમાં સરસ રીતો શીખવી દીધી.

ચાલતાં ચાલતાં તેઓ ગાઠ જંગલમાં આવી પહોંચ્યા. અહીં જંગલની જગાએ પહેલાં એક સુંદર શહેર હતું. તેમાં ઘણા માણસોની વસતી હતી. પણ એક રાક્ષસીએ આવી તે શહેરનો નાશ કર્યો તે વખતથી શહેરને બદલે અહીં જંગલ બની ગયું હતું. તે રાક્ષસી બહુ વિકરાળ અને જબરી હતી. તે એવી તો જબરી હતી, કે મોટા મોટા હાથીઓને પણ ઉછાળીને ફેંકી દેતી. આથી આ જંગલમાં થઇને લાગ્યે જ કોઇ સહીસલામત જઈ શકતું. માણસની તેને ગંધ આવતી, ને જોતાની સાથે જ તે તેના ઉપર તુટી પડતી અને પકડીને ખાઈ જતી.

વિશ્વામિત્રે રામચંદ્રજીને આ રાક્ષસીની વાત કહી સંભળાવી અને તેનો નાશ કરવાની સૂચના કરી. ઋષિતું વચ્ચન માથે ચડાવ્યું અને રાક્ષસીને જાણ કરવા—ચેતવવા રામે ધનુષનો ટંકાર કર્યો.

રામચંદ્રજીના ધનુષ-ટંકારથી આણું વન ગાજી ઉઠ્યું અને પશુ-પક્ષીઓ બળભળી ઉઠ્યાં. રાક્ષસી તાડકા તો એ મહાન ટંકારથી આભી જ બની ગઈ, પણ જ્યારે તેને માણસની ગંધ આવી ત્યારે તે હિંમતથી બહાર આવી અને રામલક્ષ્મણને ખાઈ જવાને તેમના તરફ મોઢું ફાડીને ધસી. રામે તેને ધસી આવતી જોઈ એક બાણ માર્યું, લક્ષ્મણે પણ તે સાથે જ ત્રીર ફેંક્યું. રામના બાણે તેનું નાક ઉડાવી દીધું. આ મારથી તે છુપી જગામાં ભરાઈ પેઠી. પછી બખર ન પડે તેવી રીતે બન્ને ભાઈ ઉપર મોટા મોટા પથરાઓ ફેંકવા લાગી. તે રાક્ષસી ક્યાં ભરાઈ પેઠી હતી તે જણાતું ન હતું. આથી તેના અવાજની દિશા પારખીને રામલક્ષ્મણે બાણ ભરવા માંડ્યાં. બાણોના મારથી જ્યારે તે ધવાણી અને વ્યાકુળ બની ત્યારે વીકરીને સામે આવી. તેને સામે આવેલી જોતાં જ રામે એક સખત જોરથી બાણ માર્યું અને તે સાથે જ તેનાં પ્રાણ નીકળી ગયાં. પ્રાણ નીકળતાંની સાથે જ તેનું, શરીર જમીન ઉપર મોટા ધડકા સાથે તૂટી પડ્યું.

બન્ને રાજકુમારોનું આ પરાક્રમ જોઈ ઋષિ બહુજ પ્રુશી થયા, અને તેમને દિવ્ય અસ્ત્રોની ભેટ કરી. આ અસ્ત્રો એવાં હતાં કે તેમને જ્યાં ફેંકવામાં આવે ત્યાં તો રોકાયા ધગર ચાટ્યાં નત્ય અને ધાર્યું કામ કરીને પાછાં ફેંકનારનાં હાથમાં આવી પડે. અસ્ત્રો આપવાની સાથે તેનો ઉપયોગ કરવાની વિધા પણ વિદ્યામિત્રે બન્ને ભાઈને બહુજ સારી રીતે શિખવી.

તાડકાને મારી નાંખીને તેઓ આગળ ચાલ્યા. થોડા દિવસમાં ઋષીના આશ્રમે જઈ પહોંચ્યા. અહીં રામચંદ્ર અને લક્ષ્મણ બન્ને ભાઈઓ યજ્ઞનું રક્ષણ કરવાના કામમાં રોકાયા અને વિદ્યામિત્ર બીજા ઋષિઓની સાથે યજ્ઞ કરવા લાગ્યા. યજ્ઞમાં ઘી સાથે સુગંધી-દાર પદાર્થોનો દોમ થવા લાગ્યો. તેની સુવાસ ત્યારે તરફ પ્રસરી રહી અને ધૂમાટો આકાશમાં ઉડવા લાગ્યો. ધૂમાટો જોતાંની સાથે જ મારીચ અને સુખાદુ એ બેય રાક્ષસો યજ્ઞના મંડપ

પાસે આવી પહોંચ્યા. રામે એકદમ તેમના ઉપર બાણનો મારો શરૂ કરી દીધો. એક સખત બાણના સંપાટાથી મુળાહુ ત્યાંને ત્યાં જ મરી ગયો અને મારીય નાશીને દૂર જતો રહ્યો. સઘળા ઋષિયો રામના આ પરાક્રમથી બહુ જ ખુશી થયા, અને એકે અવાજે તેમનાં વખાણ કરવા મંડી પડ્યા.

ઋષિયોને હવે રાક્ષસો તરફની જરાએ ચિંતા રહી નહિ. તેઓ એક ચિત્તે યજ્ઞ કરવા લાગ્યા. રામલક્ષ્મણ પણ રક્ષણ કરવાનું પોતાનું કામ બરાબર કરી રહ્યા હતા. કેટલેક દિવસે યજ્ઞનું કામ સારી રીતે પૂરું થઈ ગયું. રામલક્ષ્મણને સઘળા ઋષિયોએ આશીર્વાદો આપ્યા અને થોડાક વધારે દિવસો પોતાની સાથે રહેવાને જણાવ્યું. બન્ને ભાઈઓ રાજીથી ત્યાં રહ્યા અને વનની કુદરતની લીલા સાથે ઋષિયોના શાન્ત અને સાદા જીવનને નિહાળવા લાગ્યા.

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !

પાકશાસ્ત્ર.

લેખક:—

જં. સ્વ. લલિતાગૌરી શામરાવ

તથા

ગં. સ્વ. વિમલાગૌરી મગનલાલ.

કિંમત રૂ. ૩—૦—૦

મળવાનું ઠેકાણું:—

એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની.

મુંબાઈ, પોસ્ટ નંબર ૨.

(“સ્ત્રીબોધ” કાર્યાલયમાંથી પણ મળશે.)

રમત અને અભ્યાસ.

(નિશાળે જતા બે વિદ્યાર્થીઓનો સંવાદ.)

[લેખક:—રા. ચીમનલાલ એસ. શુક્લ.]

ગોવિંદ—ભાઈ ચાલ આપણે રમવા જઈએ. ને પેલા મોટા વડના ઝાડ ઉપર છોકરાઓ કેવા આનંદથી રમે છે ?

રામુ—અરે ! એ શું બોલ્યો ? હું તારા જેવો રમતીયાળ નથી. શું આ રમવાનો વખત છે ? ને અત્યારે આપણે રમીએ તો નિશાળે જવાનું મોડું થાય નહિ કે ? અને મોડું થાય એટલે આપણે તેટલો અભ્યાસ ગુમાવીએ નહિ કે ?

ગોવિંદ—બાળ્યો અભ્યાસ. આખો દિવસ અભ્યાસ, અભ્યાસ ને અભ્યાસ જ ! સવારે, બપોરે, સાંજે જ્યારે જુઓ ત્યારે અભ્યાસ ને અભ્યાસ. અભ્યાસ કરીને એવું તે શું ફળ મળવાનું છે ?

રામુ—ભાઈ તું ભુલે છે. અભ્યાસ કર્યો તે હાલ આપણું પહેલું કર્તવ્ય છે એ શું તને ખગર નથી ?

ગોવિંદ—પણ ભાઈ, તું ખરેખર કહે કે તને રમવાનું મન શું નથી થતું ?

રામુ—મને રમવું નથી ગમતું તેમ નથી, પણ લલ્લુવાને વખતે રમવાનું મને ઠીક લાગતું નથી. અત્યારે લેસન કરવાને વખતે રમવું તે સાફ કહેવાય નહિ.

ગોવિંદ—અરે, એક બે કલાક રમીને પછી નિશાળે જશું. ખરું પુછો તો લખવું, વાંચવું અને નિશાળે જવું એ મને તો બીલકુલ ગમતું નથી. અરે ! રમવા જેવી મજા બીજે ક્યાં છે ?

રામુ—તું એમ સમજે છે પણ મને કહે કે તારી સ્થિતિ શું છે.
તું એક એક વર્ગમાં બાળે ત્રણ ત્રણ વરસ રહે છે. બીજા
નવા છોકરા તારી ઉપર નંબર રાખે એ શું તારે માટે
શરમાવા જેવું નથી કે ? તારો નંબર કલાસમાં છેલ્લો
રહે છે અને તેથી માસ્તર તારી ઉપર સુસ્સે થાય છે તે કાંઈ
તને સાંભરતું નથી.

ગોવિંદ—સંભારીને શું કરવું છે ? માસ્તર ટક ટક કરે તે સાંભળવું
ન પડે તેટલા માટે તો હું ઘણીવાર નિશાળે આવતો નથી. પણ
ઘેર મને મારાં માળાપ રહેવા દેતાં નથી એટલે પરાણે
નિશાળે આવું છું. મને નિશાળે જવું બીલકુલ ગમતું નથી.
પુસ્તકો વાંચવાનું મને તિરસ્કાર રૂપ લાગે છે. અરે લાણીને
કરવું છે શુ ! મોટા માણસોને મળ છે. હું એક દિવસ
મોટો થઈશ એટલે મળ પડશે. હું થોડા વખતમાંજ મોટો
થઈ જઈશ પછી અભ્યાસ શું કરવો છે ?

રામુ—લાઇ, તારા મગજમાં આ શું ભૂત ભરાઈ ગયું છે ? જો
નાનપણમાં વિદ્યા મેળવી હોય તો મોટપણે સુખ મળે છે.
નાનપણમાં જે છોકરો ભણતો નથી તે મોટો થયે દુઃખ
લોગવે છે. નાનપણમાં આપણે ભણીએ તો હંમેશા સુખ
મળે છે; કારણ કે તેના ઉપર માસ્તર, માળાપ, ઘરનાં
માણસો સર્વે પ્રીતિ રાખે છે. અને અભ્યાસ નથી કરતો
તેના ઉપર પ્રેમ રાખતાં નથી. જો તું સારી રીતે ભણીશ
તો સૌ તને ચાહશે અને તારી ઉપર કોઈ નારાજ થશે નહિ.

ગોવિંદ—તું કહે છે તે મને કાંઈક ખડું લાગે છે. મારા ઉપર
સૌને કંટાળો આવે છે. નિશાળમાં જો હું કાંઈ બોલું તો
મને બહુજોલો કહે છે. હું ઘેર વાંચતો નથી માટે
માસ્તર તથા મારાં માળાપ મારી ઉપર હેત રાખતાં નથી.
શું હું રમ્યા ન કરું અને અભ્યાસ કરું તો બધાં મારી
ઉપર હેત રાખશે ?

રામુ—હા. તેમાં જરા પણ શંક નથી. એથી માસ્તર પણ તને ચાહશે એટલે છોકરાઓ પણ તારું ધરાખી જોડતા બંધ થઈ જશે. તારાં માખાપને પણ આથી આનંદ થશે અને હું કહું છું તેમ તું સુખી થઈશ. તું હમણાં કહે છે કે રમવામાં મેં જ છે, પણ તું પછી કહીશ કે લણવા જેવી મળી જીજી શેમાંયે નથી.

ગોવિંદ—શું તું એમ કહે છે કે રમવા કરતાં લણવામાં વધારે સુખ છે? ત્યારે તો હું પણ હવે ધ્યાન દઈને લણવા માંડીશ. પણ હું અભ્યાસ કરી શકીશ?

રામુ—ન શું કરવા કરી શકાય? માણસ ધારે તે કરી શકે છે. હું પણ પહેલાં કયાં અભ્યાસ કરતો? જો હું સુધર્યો તો તું કેમ સુધરી ન શકે?

ગોવિંદ—ઠીક લાઈ, આજથી હું ખૂબ લણીશ. લણનારા છોકરા એ રમવું જ નહિ એમ તું કહે છે કે?

રામુ—લણનારે રમવું જ નહિ એમ નહિ. ઉલટું અભ્યાસ કરીને તો રોજ રમવું જોઈએ. નિશાળે જવાનું કે લેસન કરવાનું છોડી દઈ રમવા જવું એ રમવું સાફ નથી.

ગોવિંદ—ઠીક. તું કહે છે તે મને હવે ખરેખર ધ્યાનમાં આવ્યું. તારા કહેવા પ્રમાણે આજથીજ હું લણવામાં ખૂબ ધ્યાન રાખીશ. ચાલ ત્યારે હવે આપણે નિશાળે જલંદી જઈએ.

ગયા અંકમાંના ઉખાણુનો ઉકેલ.

૧ લો જવાબ—ચાર આના અને આઠ આના.

૨ લો જવાબ—[આ ઉખાણુનો જવાબ ઘણી રીતે આપી શકાય. પરંતુ અમને બહેન રતનગૌરી ચંદુલાલ તરફથી નો જવાબ મળ્યો છે તે જ અહીં આપીએ છીએ.]

પહેલાં—વટલોઈમાંથી ત્રણ શેરીઓ અને પાંચ શેરીઓ ભરી, અને વટલોઈમાં નો દૂધ વધુ તે ભરવાડણ પી ગઈ.

પછી—ત્રણ શેરીઓ વટલોઈમાં ખાલી કર્યો. પાંચ શેરીઆમાંથી ત્રણ શેરીઓ ભર્યો. ત્રણ શેરીઓ પાછો વટલોઈમાં ખાલી કર્યો. પાંચ શેરીઆમાંનું બાકીનું બે શેર ત્રણ શેરીઆમાં રેડયું. વટલોઈમાંનું છ શેર દૂધ પાંચ શેરીઆમાં રેડયું એટલે વટલોઈમાં ૧ શેર, ત્રણ શેરીઆમાં ૨ શેર અને પાંચ શેરીઆમાં ૫ શેર દૂધ એ પ્રમાણે થયું.

હવે—વટલોઈમાંનું શેર દૂધ કોઈને આપી દીધું. ત્રણ શેરીઆમાંનું બે શેર વટલોઈમાં રેડયું. પાંચ શેરીઆમાંનું પાંચ શેર વટલોઈમાં રેડયું એટલે તેમાં કુલ ૭ શેર થયું. ત્રણ શેરીઓ અને પાંચ શેરીઓ ખાલી રહ્યા.

હવે—વટલોઈમાંથી ત્રણ શેરીઓ ભર્યો. બાકીનું ૪ શેર પાંચ શેરીઆમાં રેડયું. ત્રણ શેરીઓ પાછો વટલોઈમાં ખાલી કર્યો. પાંચ શેરીઆમાં નો ચાર શેર છે તેમાંથી ત્રણ શેરીઓ ભરી વટલોઈમાં ખાલી કર્યો અને પાંચ શેરીઆમાંનું ૧ શેર ત્રણ શેરીઆમાં રેડયું. આથી વટલોઈમાં ૬ શેર અને ત્રણ શેરીઆમાં ૧ શેર દૂધ થયું. તેમજ પાંચ શેરીઓ ખાલી રહ્યા.

હવે—વટલોઈમાંથી પાંચ શેરીઆમાં ૫ શેર રેડયું અને એ પાંચ શેર દૂધ પાસે ઉભેલાં છોકરાંને પાઈ દીધું. પછી વટલોઈમાંનું ૧ શેર પાંચ શેરીઆમાં રેડયું. આ પ્રમાણે ત્રણ શેરીઆમાં તથા પાંચ શેરીઆમાં શેર શેર દૂધ ભરીને તેણે બન્ને લોટા શેઠની સામે ધર્યાં. શેઠ ભરવાડણની અક્કલ નેઈ ખુશી થયા અને કહ્યા મુજબ ઈનામ આપી ચાલતા થયા.

અનુક્રમણિકા.

૧. સાચાં સીતારામ.	રા. ઇશ્વરદાસ કં. જોશી	૪૫
૨ ઝોડણુ જસમા. (કાવ્ય.)	રા. દરગોવિંદ પ્રેમશંકર ત્રિવેદી.	૪૬-૫૧
૩ ગુજરાતમાં સ્ત્રીકળવણી	સૌ. દારદા મહેતા, ખી. એ.	૫૩
૪ કેટલીક માતાઓ.	શ્રીમતી નર્મદામહેન.	૬૦
૫ વફાદાર મહોરદાર.	મિ. કેમરાજ દો. છા.	૬૩
૬ દિવાદાંડી-મેક કહાણી.	અહેન પુતળીખાઇ કાચાણ.	૬૭
૭ કમનસીબ નણુંદની કહાણી.	અહેન " ચાર. "	૭૬
૮ ચાણુ બનાવોની માદિતી.	રા. કેશવપ્રસાદ છો. દેસાઇ.	૮૦
૯ પુસ્તક પરિચય.	" "	૮૪
૧૦ ગુજરાત સાહિત્ય સમાર્પા મિ અમે મીસીસ કાચાણ.		૮૭

“ ખાળક ” વિભાગ:—

૧ નાના બાઇઅંધોને.	રા. કેશવપ્રસાદ છો. દેસાઇ.	૨૯
૨ બાપ ને દીકરા.	રા. જગજીવન દ. મોદી.	૩૦
૩ બત્રીસ પુતળીની વાર્તાઓ.	ગ. કેશવપ્રસાદ છો. દેસાઇ.	૩૧
૪ મુશીલા (જોગેશ્વર વિનાની વાર્તા)	ડૉ. મોહનલાલ જો. પાંડે.	૩૭
૫ રામાયણની વાર્તા.	રા. જીવનલાલ અમરશી મહેતા.	૪૨
૬ રમત અને અભ્યાસ.	રા. ચીમનલાલ એસ શુક્લ.	૪૮
૭ ઉખાણુનો ઉકેલ.	અહેન રતનગૌરી ચંદ્રલાલ.	૫૧

શિલાસન બત્રિસીની વાર્તાઓ.

પછી જે માપ વાંતે વળાયા.

[બાળક પૃ. ૫૬.]

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.] માર્ચ, ૧૯૨૩. [અંક ૩ નો.

કવિ શામળ ભટ્ટની

સિંહાસન ખત્રિસીની વાર્તાઓ.

વિગ્રની વાત (ચાલુ.)

વિક્રમરાજ તો આ બનાવથી બહુ જ શોકમાં પડ્યા. એ-
મના મનમાં આવ્યું કે જો હું આ છોકરાને બચાવી શકું નહિ
તો તો પરદુઃખભંજન શા કામનો ? હવે હું મારા પ્રાણ તજીશ.
પરંતુ એકવાર સજીવનમંત્ર માટે હું મહેનત કરું. પછી એણે
તે પ્રાણલેખને બહુ દાલાવાલા કરીને કહ્યું કે તારા દિકરાના શબને
તું સાચવી રાખજે, અને જે કરવું હોય તે એક વર્ષ પછી કરજે.
પ્રાણલેખે કબૂલ કર્યું એટલે તેમણે મડદાને એક બાંધ પેટીમાં મૂકી
તેમાં પુષ્કળ દવાઓ ભરી. પછી તે પેટી સ્મશાનમાં એક આસો-
પાલવતું ઝાડ હાલતું તે ઉપર લટકાવી દીધી અને વિક્રમરાજ પોતાનું
રાજ્ય પ્રધાનને સોંપી સજીવનમંત્રની શોધમાં ચાલી ગયા.

વિક્રમ જંગલોમાં હુઝારની દરકાર કર્યા વિના બહુ બહુ
કર્યા. તેમને કંટાળો આવ્યો અને તેમણે ગંગાનદી તરફનો
સ્તો લીધો. તે મનમાં વિચાર કરે છે કે જો સજીવનમંત્ર મળશે
તો હીક, નહિ તો ગંગાનદીમાં હું મારો જીવ આપીશ. એકવાર

એક મોટા જંગલમાં તેઓ હતા. તાપ પ્રુષ્ઠજ હતો તેથી એક વડ નીચે આરામ લેવા તે ગયા. એટલામાં જમીનમાં એક દર હતું તેમાંથી મોટો નાગ નિકળ્યો. રાજાને આગળ ચાલી જતો જોઈ તે નાગને વાચા થઈ ને તે બોલ્યો: “ એ ભાઈ સુસાદર, તું કેમ ચાલી જાય છે ? ઉભો રહે તો આપણે મુખદુઃખની વાતો કરીયે. જરા માફ દુઃખ તો સાંભળ, ” આ સાંભળી વિક્રમ રાજા ઉભો રહ્યો, ને પૂછ્યું, “ ભાઈ એવું તે તારું શું દુઃખ છે ? મને કહે. મારાથી તે દૂર કરાય તેમ હશે તો હું કરીશ. ” ત્યારે તે નાગ બોલ્યો, “ ભાઈ, મારા આખા શરીરમાં ગરમીનો રોગ છે તેથી ઝાળ ઉઠેછે, અને લક્ષ વિંછીની વેદના ધાયછે. માફ દુઃખ તો કોઈ મદાદી શકે તેમ નથી. પણ મેં સાંભળ્યું છે કે ઉર્જિન નગરીમાં પરદુ ખલજન વિક્રમરાજા રહે છે. જો બધા લોકો કહેછે, તેવો તે પરાક્રમી હોય તો તે માફ દુઃખ દૂર કરી શકે. તે મને એના પેટમાં જવા દે તો હું તેના પેટમાં પેસું અને અમૃત કુખો ને દરેક માણસના પેટમાં હોય છે તેમાં જઈને બેસી રહું. એમ થાય તો જ મારા શરીરની ગરમી ઓછી થાય એમ છે. પણ મારા ઝેરને લીધે ધીમે ધીમે તેનો તો જીવ જાય જ. ”

આ વાત સાંભળી વિક્રમરાજા વિચારમાં પડી ગયો. તેણે મનમાં વિચાર્યું કે, જો આ નાગનું દુઃખ પોતે દૂર કરી શકે તેમ હોય તો લલે જીવ જાય; પણ તેનું દુઃખ તો મટાડવું જ જોઈયે. એમ વિચારી તે બોલ્યો, “ ભાઈ, હુંજ વિક્રમરાજા છું. જો તને મારા પેટમાં જવાથી શાંતિ મળે તેમ હોય તો સુખેથી જા. ” એમ કહી પોતે એં ઉધાર્યું. નાગ તો વિસ્મય પામ્યો. એણે કહ્યું, “ હું વિક્રમ રાજાને ઓળખતો નથી, પણ જો માફ દુઃખ દૂર કરે તે મારા વિક્રમરાય ” એમ કહી તે રાજાના પેટમાં પેઠે. આથી આપને શાંતિ થઈ અને વિક્રમરાજા પોતાને પથે આગળ ચાલ્યો. હવે સાપના ઝેરને લીધે તેને પેટમાં રોગ થયો. તેના શરીરનો રંગ ઠાળો પડવા માંડ્યો. પેટ મોટું ગાગર જેવું થયું. પત્રી ધીમે ધીમે તે એક નગરમાં આવ્યો. ત્યાં તો ઓટા વચ્ચે તે પડી જ ગયો. તેના શરીર

હજારો વિંછીની વેદના થવા માંડી, અને તે બેલાન થઈ ગયો. બધા લોક તેની આસપાસ લેગા મળ્યા, અને છેવટે એક જણ રાજાને આ સમાચાર કહેવા ગયો.

અહીંના રાજાને સંતાનમાં કેવળ એ પુત્રીઓજ હતી. તે દિવસે રાજા દરબારમાં પોતાની બન્ને છોકરીઓ સાથે બેઠો હતો. તે વખતે તેણે છોકરીઓને પૂછ્યું કે “તમે બાપકરમી છો કે આપકરમી ?” મોટી છોકરી ગોડી, “પિતાજી ! અમારું કરમ તો તમારામાંજ આવી ગયું. તમે લાડ લડાવો છો તેથી અમે સુખી છીએ. તમેજ અમને ઉત્તમ રથજો પરણાવશો, અને અમે સુખી થઈશું. તમેજ અમને ધન વગેરે બધું આપશો. મારું કર્મ તે મારો બાપ.” આ સાંભળી રાજા બહુજ પ્રસન્ન થયો. પછી નાની છોકરીને તેજ સવાલ પૂછતાં તે ગોડી, “પિતાજી તમે મારા વડીલ છો, તમે બહુજ માયા રાખો છો; પરંતુ મારું કર્મ તે મારું જ. એ કાંઈ તમે ફેરવી શકો નહિ.

સૌ સૌને કર્મે કરી, વથા વરતે છે લોક;
સુખદુખ પામે કર્મથી, ડહાપણ હપ્તે ને શોક.
મન અહંકાર મૂરખ કરે, સુજથી સઘળું થાય;
તે તો જુઠું જાણજે, આપ કર્મથી ખાય.

આ સાંભળી તે રાજાને બહુજ ક્રોધ ચઢ્યો. એટલામાં ચૌટામાંથી પેલો માણસ સમાચાર કહેવા આવ્યો કે કોઈ અજાણ્યો મુસાફર વિચિત્ર રોગથી પીડાઈને બજારમાં બેલાન થઈ પડ્યો છે. ક્રોધના આવેશમાં રાજાએ પોતાના માણસોને હુકમ કર્યો કે એ માંદા માણસને અત્રે લાવી તેની સાથે આ અભિ-માની છોકરીનાં લગ્ન કરી દો. પછી હું જોઈ છું કે એનું કર્મ એને શા કામનું છે !” પછી ધર્મવિધિથી તે માંદા માણસ સાથે પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન કરી એક જુના ઘરમાં તેને વાસો આપ્યો. તે છોકરીએ તો પિતાએ પરણાવેલા પુરૂષને પતિ માની માથે ચઢાવ્યો અને તેની ચાકરીએ લાગી. પૂજા ગરમ પાણી

કરી તેનું શરીર તેણે પહેલાં લુછી નાંખી શુદ્ધ કર્યું, અને પછી તેને ચોખ્ખી પથારીમાં સુવાડી દીધો. રાત પડી એટલે દીવો બળતો રાખી પોતે એક બાજુએ પતિની સંભાળ માટે બેઠો. ચાર ઘડી રાત થઈ એટલે રોગીના પેટમાંથી મોં વાટે સાપ નિકળ્યો અને અડધો બહાર આવી હુવા ખાવા લાગ્યો. આ જોઈ તે રાજપુત્રી અજબ થાય છે. એટલામાં તો એ ઘરના એક દરમાંથી બીજો સાપ નિકળ્યો. પછી જો સાપ વાટે વળ્યા. દરનો સાપ કહે કે, "અરે ભાઈ, તું કેટલું પાપ કરે છે તેનો તને ખ્યાલ છે? તારું દુઃખ મટારનાર આ પરોપકારી વિક્રમરાજને તું કેટલું દુઃખ દે છે? તું જીવીને શાં ભારે કામ કરવાનો છું? આ વિક્રમરાજ જીવતા હશે તો તેપોતાની બધી દૈવતને સુખી કરશે, અને લાખોનાં દુઃખ કાપશે."

આ સાંભળી પેટમાંના સાપને રીસ થઈ ને તે જાણ્યો: "તું તારે રસ્તે જા. આવા અભિમાની જોલ તું જોલે છે તેનું કારણ તો તારું ધન છે. હું જાણું છું કે તું મોટા ચર ઉપર બેસી રહે છે અને કોઈને તેમાંનું ધન લેવા દેતો નથી. જો કોઈ લોભાયો મળે અને તારા દરમાં કકડાવેલું તેલ નાંખે તો તારા પ્રાણ જાય અને તે માણસને બધું ધન મળે." આ સાંભળી પેલા દરમાંના સાપને આજ લાગી ગઈ અને તે જાણ્યો: "તું પણ જ્યાં સુધી વૈદ્ય તને મળ્યો નથી ત્યાં સુધી ગાજ્યા કરજે. જો આ રાજાને હુમલાં કોચલી પાછ દે તો તારા કકડે કકડા થઈને નિકળી જાય અને આ લોકો પરમાર્થી રાજા સામે થઈ જાય."

પેલી રાજાની કુંવરીએ આ બધી વાત સાંભળી, પોતાનો પતિ વિક્રમરાજ છે તે જાણી ગહુજ આનંદ પામી. વડાણ વાતાં બને સાપે જતાવેલાં ઓસડ કરવા માંડ્યાં. કકડાવેલું તેલ સાપના દરમાં નાંખ્યું એટલે પેલો સાપ બહાર નિકળતાં જ મરી ગયો અને દર જોદતાં અંદરથી અદગક ધનથી ભરેલા ચંદ્ર નિકળ્યા. પછી કોચલી લાવીને પેતાના પતિને પાઈ એટલે તેને સાખતા રૂચ લાગ્યો, અને પેટમાંના સાપના કુકડે કુકડા થઈને

બહાર પડ્યા. રાત્રી ૧૫ વારમાં જાગૃત થયો, અને પોતાની પાસે આ સ્ત્રીને જોઈને બહુજ નવાઈ પામ્યો. તેણે પૂછ્યું કે “બાઈ તમે કોણ છો?” એટલે રાત્રીની કુંવરીએ બધી વાત પહેલેથી માંડીને કહી ને પછી હાથ જોડીને ઉભી રહી. વિક્રમ-રાત્રીએ કહ્યું કે, “બધી વાત તો ઠીક છે પણ આ જે સાપેના પ્રાણ તમે સ્વાર્થની ખાતર લીધા તે સાફ ના કર્યું. મારા પેટમાંના સાપને તો મેં જીવેલા જાણ્યો જાણ્યો આશ્રય આપ્યો હતો. મારું પરદુઃખ-ભંજન નામ બધું નકામું ગયું. પરંતુ હવે થનાર હતું તે થઈ ગયું છે. તમે આ બંને સાપના મરેલા શરીરને સાફ કરીને એક કરંડીયામાં ભરી મને આપો. મારે અહિંથી ચાલી જવું જોઈયે. મારે તો સંજીવનમંત્ર લેવા જવું છે. તે નહિ મળે તો હું પ્રાણ તજીશ. તમારે અહિં રહેવું હોય તો સુખેથી રહો.” સ્ત્રીએ કહ્યું કે, “હું તો તમારી સાથેજ આવીશ.” પછી બધું ધન પાછું તે દરમાંજ મુકીને તે જાગ્રત જણાં સાપનો કરંડીયો લઈને ત્યાંથી ચાલી નિકળ્યાં.

રસ્તે ચાલતાં થોડે દૂર ગયાં એટલે એક નાગણ મળી. તેણે પેલી બાઈને કહ્યું કે, “બહેન, તું બીહીશ નહિ. મારે તો આ પંથીનું કામ છે. એમના જેવા દેખાતા એક પુરૂષે એક નાગનું દુઃખ ટાળવા તેને પોતાના પેટમાં રાખ્યો હતો. હું તે નાગની મા છું. હું પૂછું છું કે એ પુરૂષ આ કે નહિ? અને મારા છોકરાની શી ખબર છે?” આ સાંભળીને વિક્રમરાય બોલ્યા કે, “બાઈ, તે માણસ હુંજ છું. અને તમારા છોકરાનું દુઃખ દૂર કરવા જતાં મારે લીધે તેનો જીવ ગયો છે.” એ સાંભળી નાગણે કહ્યું કે “એમાં તારો શો વાંક? પણ જો તેના શરીરનો એક ટુકડો પણ મને મળે તો મારું કામ થાય. મારું પીયર પાતાળમાં છે, અને મારા પિતાએ મને સંજીવન અંજન આપેલું છે. તેનાથી હું તેને જીવડી શકું તેમ છું.” આ સાંભળી રાત્રીને આશ્ચર્ય લાગ્યું અને તેણે બધી હકીકત કહી પૂછ્યું કે “તારી પાસે અંજન કેટલું છે, અને વધારે જોઈયે તો મળે કે નહિ?” ત્યારે નાગણે કહ્યું કે, “મારા

પિતાએ ત્રણ જણને ચાલે તેટલુંજ આપ્યું છે. તમે પરમાર્થી રાજા છો માટે તમેજ તે રાજો અને હું તો પુત્રવિયોગે પ્રાણ તજીશ.” એમ કહી નાગણે રાજાને અંજન આપ્યું. રાજાએ કરંડીયામાંથી પેલા સાપના કકડા કાઢીને તે અંજનથી તેને સજીવન કર્યો. માતા પુત્ર મળ્યાં ને આનંદ પામ્યાં. પછી રાજાએ કહ્યું કે, “ભાઈ, તારા રોગને લીધે તને બળતરા થતી હોય તો મારા પેટમાં પાછો જા.” પણ તે નાગણુ ઘોલી કે, “આ અમૃત અંજનથી જે સજીવન થયું હોય તેને કોઈ પણ રોગ રહેતો નથી.” આમ કહી તે નાગજી અને તેનો પુત્ર રાજાને પ્રણામ કરીને વિદાય થયાં. પછી તે રાજાએ સદામતી નગરીમાં જઈને પેલા અંજનના બીજા ભાગથી પેલા દરના સાપને સજીવન કર્યો, અને તે દર-માંથી જે ધન મળ્યું હતું તે તેનેજ પાછું આપ્યું. પછી વિક્રમરાય પેલા બ્રાહ્મણના છોકરાની પેટી બાંધી હતી ત્યાં જવા નિકળ્યો. તે ગામ પહોંચ્યો એટલે આખા ગામમાં બબર પડી ગઈ કે પેલો રાજા છોકરાને સજીવન કરવાની દવા લઈને આવ્યો છે. કેવી રીતે સજીવન થાય છે, તે જોવા આખું ગામ સ્થશાન તરફ ઉઠ્યું; પરંતુ વિક્રમરાજાએતો એકાંતમાંજ તે પેટી ઉતારી અંજનથી તે છોકરાને સજીવન કર્યો. પેલો છોકરો તો જાણે ઉંઘમાંથી આગસ મરડીને જ ઉભો થયો. પછી મોટી ધામધુમથી લોકો તે બધાને ઘેર લઈ ગયા. રાજાએ પેલા બ્રાહ્મણના પુત્રને સાત ગામ બક્ષીસ કર્યાં. તે ગામના રાજાએ પણ વિક્રમરાજાની બહુ મેમાન-ગીરી કરી. પછી વિક્રમરાયે સદામતી નગરીમાં જ્યાં પોતે રોગી થઈને ચોટામાં પડ્યો હતો, ત્યાંના રાજા મહેંદ્રવડને કહેવડાવ્યું કે તારી પુત્રી આપકર્મથીજ સુખી થઈ છે અને જે રોગી સાથે તેનાં તેં લગ્ન કર્યાં હતાં તે તો વિક્રમરાજા હતા. આ સાંભળી મહેંદ્ર-વડ તો બહુજ નમ્રભાવે મોંમાં ઘાસનું તણખડું લઈને વિક્રમરાજા પાસે આવ્યો અને બહુ બહુ માફી માંગી. અને કહ્યું કે રાજાજી હું કષ્ટલ કંઈ છું કે આપકર્મજી બદ્ છે. પછી રાજા અને નવાં રાણી પાછાં ઉડીને ગયાં અને બીજાં પરોપકારી કામો કરવા લાગ્યાં.

આ રીતે સુલદ્રા નામે ખીજી પુતળીએ રાજા લોજને ગધી પરાપકારની વાત કહી. એક રાત બ્રાહ્મણને ઘેર રહ્યા તેમાં તેમણે આટલી મહેનત કરી તેના છોકરાને સજીવન કર્યો, તેમ જ સાપ જેવા પ્રાણીનું દુઃખ દૂર કરવા પોતાનો પ્રાણ પણ તેમણે આપવા આનાકાની કરી નહોતી.

હાં હંચ હાં નીચ જન, હાં રાજા હાં રાંક;
કરે પૂન્ય પરમારથી, એહ અલૌકીક આંક.
પૂન્યે જશ વાધે ઘણો, પૂન્યે પુત્ર પરિવાર;
પૂન્યે હોય પરાક્રમી, અલખત અપરંપાર.
એક કરે લક્ષ દોટીધા, રીંચે પાણી બહુ રીત;
તેણે અર્થ સરે નહિ, જો વાવે નહિ ખીજ.

માટે હે લોજ રાજા ! આવા પરમાર્થનાં કાર્ય તમે કરે તો જ આ સિંહાસન ઉપર પગ મૂકી શકો. એટલું કહી તે પુતળી આકાશમાં ઉડી ગઈ.

વિપ્રની વાર્તા સમાપ્ત.

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !

પાકશાસ્ત્ર.

લેખક:—

ગં. સ્વ. લલિતાગારી શામરાવ

તથા

ગં. સ્વ. વિમલાગૌરી મગનલાલ.

કિમ્બત રૂ. ૬—૦—૦

મળવાનું ઠેકાણું:—

એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની.

મુંબાઈ, પોસ્ટ નંબર ૨.

(અમદાવાદમાં “સ્ત્રીઓધ” કાર્યાલયમાંથી પણ મળશે.)

બેટા, તું પરોપકારી થજે.

(લખનારા—સંઘવી વાડીલાલ મુળજીભાઈ.)

‘મા ! પેલા શુભાળ આમું તો જો, તે કેવું સુંદર છે !’
એમ એક છ સાત વર્ષના નાના બાળકે પોતાની માને કહ્યું.

‘હા, આપણો નવો માળી ખાતર બરાબર નાંખે છે, અને
રોપાઓને પાણી બરાબર પાચે છે તે કોરણથીજ. આ શુભાળ
આવાં સુંદર અને મોટાં ઘયાં છે,’ એમ માએ જણાવ્યું. ‘કેમ મા !
તે માળી ખાતર ન નાંખે અને પાણી ન પાચે તો શું આવાં
મનોહર પુષ્પો ન ઉગે ?’ એમ તે છોકરાએ આશ્ચર્યની સાથે
પોતાની માને પૂછ્યું. માએ કહ્યું, “ના, ના; તે ના ઉગે. કારણ-
કે પાણી અને ખાતર તેમનો જોરાક છે. જો તું અપવાસ કરે
છે તો કેવો નિબર્જ થઈ જાય છે ? એજ પ્રમાણે એ છોડવાઓને
પુરતો જોરાક ન મળે તો તે ઉગી શકે નહિ કે સારાં પુષ્પો
આપી શકે નહિ.”

એક સુકાતા જણાતા રોપો તરફ નજર કરી તે બાળક
બોલી ઉઠ્યો, “પણ ત્યાં તો કાંઈ પુષ્પ જણાતાં નથી.”

માએ કહ્યું, “તે કંઈ માતોં જાય છે, કેમકે તેને આપેલો
જોરાક તે પચાવી શકતો નથી. ‘આપણું અને દેવું’ એ જીવનનું
ચિન્હ. રોપાઓ અને ઝાંડ, જમીન અને હવામાંથી તાપ, પાણી
અને બીજા અનેક વસ્તુઓ લે છે. આંખને મનોહર અને નાકને
સુગંધમય લાગે તેવાં પુષ્પોને તે જન્મ આપે છે, અને માંજૂસ પશુ
અને પક્ષી ખાઈ શકે તેવાં ફળો પેદા કરે છે. આપણે ગાયને
ખવરાંથીએ છીએ તો તે આપણને દૂધ આપે છે.

છોકરાએ પૂછ્યું : “શું રોપાઓમાં જીવં છે ?”

માએ જવાબ અપ્યો: “હા, રોપાઓમાં જીવ હોય છે. સર્વમાં જીવ છે. કેટલાકમાં આપણે તે જોઈ શકીએ છીએ અને કેટલાકમાં તે જોવામાં આવતો નથી.”

છોકરો—પણ આખલાઓ આપણને કાંઈ આપતા નથી !

મા—તેઓ ભાર ઉપાડે છે, આપણી ગાડીઓ ખેંચે છે, આપણાં ખેતર ખેડે છે, અને બીજી અનેક રીતે તેઓ ઉપયોગી થાય છે.

છોકરો—ત્યારે તો જે વસ્તુઓ આપણને કાંઈ આપે નહિ તે નિર્જીવ સમજવી ?

મા—આપણુ માણસોને કદાચ તેઓ કાંઈ ન આપે, પણ માણસો ઉપરાંત, પ્રાણીઓ, પક્ષીઓ, છોડવાઓ, વૃક્ષો, અને બીજી હજારો જીવવાળી વસ્તુઓ છે, તેમાંથી કાંઈને કાંઈ આપવું જ જોઈએ. ત્યાં જીવ છે ત્યાં આપણેનો સંબંધ છે. કદાચ આ સંબંધ આપણી નજરે ન પડે છતાં તે હયાત છે તે બાબત ચોક્કસ છે. જે આપે નહિ અને જે પણ નહિ તે મરણ પામેલું સમજવું.

છોકરો—મા હું તો કાંઈ આપતો નથી, છતાં હું જીવું છું !

માએ તેને પોતાની બાથમાં લીધો અને તેને ઝહાલથી ચુંબન કર્યું, અને તે બોલી, ‘મ્હારા ઝહાલા ! તું બહુજ સારો છોકરો છે, અને તારા પિતાને અત્યંત ચહાય છે. તું અમને આનંદનું કારણ છે. તું જનમ્યો તે પહેલાં અમે કેટલાં બધાં દુઃખી હતાં તે તું જાણતો નથી, અને તું અમને કેવા સુખનું કારણ થયો છે ?’

‘હે, મા ! હું તમને વધારે સુખી શી રીતે કરી શકું ?’

‘મારા ઝહાલા ! આપણા ગામનાં માણસોને, આપણા દેશને, અને જેના સંબંધમાં તું આવે તે સર્વને સુખી કરવાથી અમને તું વધારે સુખી કરી શકે. ‘આપવું અને લેવું’ એ જીવનનો ઉદ્દેશ છે, અને તારી ભત્રીજાને તેમજ બીજાને સુખી કરવાનો પરમ માર્ગ છે. જાણી જોઈને કે અજાણ્યપણે, દરેક

માણસને આપવું લેવું પડે છે. પણ તારી જીંદગી તને તેમજ બીજાઓને આશીર્વાદરૂપ થાય તે હેતુથી શું તું આ કામ તારાથી બનતી સારી રીતે અદા નહિ કરે ?”

‘મા ! હું તે કરીશ. પણ મારે તે કેવી રીતે કરવું તે જણાવો.’

‘ત્યારે મ્હારા બહાલા પુત્ર ! સાંભળ. હાલ તું એક બાળક છે. દશ બાર વર્ષ પછી તું મોટી ઉંમરનો માણસ થઈશ. તે વખતે તું કામ કરતો તથા કમાતો થઈશ. તારી પાસે જે ચીજ હોય તે તારી એકલાની છે એમ કદિ વિચારતો નહિ. તે વતી ગરીબ અને દુઃખીને મદદ કરવાને સર્વદા તત્પર રહેજે. ઘણા ઉત્સાહપૂર્વક દુનિયાની સારામાં સારી ચીજો તું પ્રાપ્ત કરજે. તારી બંતે તે ભોગવજે, અને બીજાઓને છુટથી આપતો રહેજે. અરામાંથી વાડીમાં જે નીક મારફતે પાણી બચે છે તે તું જુએ છે ને ? યાદ રાખજે કે તારે પણ તેવાજ થવું જોઈએ કે જેથી કરીને તારા દ્વારા જગતની ઉત્તમોત્તમ વસ્તુઓનો લાભ બીજા મેળવી શકે. જે માણસ પોતાને મળેલી ચીજોરાખી મુકે છે અને તેનો પોતેજ ઉપ-ભોગ કયા કરે છે, તે માણસ આવી ઉત્તમ નીક કદી થઈ શકતો નથી; પણ જે મનુષ્ય પોતાને મળેલી ચીજોનો બીજાને સારૂ પણ સફળઉપયોગ કરે છે, તે વધારે મેળવવાને લાયક બને છે.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ—મુંબાઈ.

“ સ્ત્રી હિતોપદેશ ”

ઉપરોક્ત નામનું ત્રિમાસિક મજકુર મંડળ તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે. જાનમય વિવિધ વિષયો અને સુબોધક તથા રસત વાર્તાઓ સ્ત્રીઓને ખાસ વાંચવા લાયક હોવાથી પ્રાદ્ય થવા અર્થે આપ્રદ કરીએ છીએ.

મંડળ ૧ સપ્તાસને પાસેથી વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૦-૦ સપ્તાસદ સિવાયના પાસેથી વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

સ્વ. જમનાબાઈ સફઈ સમારક અંક.

પ્રસ્તુત સમારક અંકની પાન ૩૫૦ સચિત્ર છે. કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

દેશોત્કર્ષકની લાવનાવાળા તમામ જામના સ્ત્રી પુરોએ આ સમારક અંક વાંચવા લાયક હોવાથી તે ખરીદવા માટે આમાં ખામ આમદ કરીએ છીએ. દેશી ગીરગામ બેકરોડ-દાકડવાડી-ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ-મુંબાઈ.

સંગરાજની કૃતજ્ઞતા.

મેવાડના રાજા રાયમલને સંગ, પૃથ્વીરાજ અને જયમલ્લ નામે ત્રણ પુત્રો હતા. આ ત્રણે શૂરવીર હતા; પરંતુ ત્રણેના સ્વભાવમાં એકતા નહોતી. એક દિવસ તે પોતાના કાકાના દીકરા સુરજમલ્લને સાથે લઈને શિકાર રમવા ગયા હતા. શિકારેથી પાછા આવીને રાજમલ્લની અગાસીમાં હવા ખાતા બેઠા હતા. વાતો કરતાં કરતાં સંગે કહ્યું, “હું સૌથી મોટો હોવાથી રાજગાદી ઉપર મારો જ હક્ક હોય; પરંતુ મેવાડની ગાદી ઉપર કોણ બેસે, એ વિશે કુળદેવીની શી ઇચ્છા છે, તે જાણવા ચાલો આપણે દેવીનો ઉત્તર માગીએ.” આ ઉપરથી ચારે કુમારો દેવીના મંદિરે ગયા. દેવી પાસે જઈ ખુલાસો મેળવવા પુનરી પાસે દાણા માગ્યા. પુનરીએ દાણા બેઠને સંગ તરફ આંગળી કરી, અને તેની પડખે બેઠેલા (સુરજમલ્લ) ને પણ રાજ્યનો થોડો ભાગ મળશે, એમ જણાવ્યું. આ સાંભળતાંજ પૃથ્વીરાજ શુરસે થયો, ને તલવાર ખેંચી પુનરીનું કહેવું હમણાંજ ખોટું પાડું છું એમ કહી તેણે સંગ ઉપર તલવારનો ઘા કર્યો. સુરજમલ્લે એકદમ પૃથ્વીરાજનો હાથ પકડી લીધો, ને તેથી સંગને બહુ ભરેથી ઘા ન વાગ્યો. સુરજમલ્લ અને પૃથ્વીરાજ વચ્ચે ઝપાઝપી થઈ. તે દરમિયાન સંગને પણ કેટલાક ઘા વાગ્યા ને એક આંખ તો તદ્દન કુટી ગઈ. છેવટે સંગ ત્યાંથી નાશી છૂટ્યો ને વેશ બદલીને એક ભરવાડને ત્યાં રહ્યો.

ભરવાડે તેને બકરાં ઘેટાં સંભાળવાનું કામ સોંપ્યું. પણ કામ કરવાનો મહાવરો ન હોવાથી તેને તે કાવતું નહોતું. આથી પેલો ભરવાડ એક દિવસ શુરસે થયો ને બોલ્યો કે, “તને ખાતાંજ આવડે છે, માલ સંભાળતાં તો જરાયે આવડતું જ નથી.” ભરવાડના આ શબ્દો સંગને ઘણા ભારે લાગ્યા, પણ તે તેણે મુંગે મોઢે સાંભળી લીધા. પછી ત્યાં તે બહુ દિવસ રહ્યો નહિ.

તે ત્યાંથી નીકળી અજમેર તરફ ગયો ને ત્યાં એક નાન
રજપુત રાજા પાસે નોકરી રહ્યો. રાજાએ તેની હાશિયારી અને
શૂરવીરતા જોઈને પોતાની કુંવરી આપી તેને જમાઈ કર્યો. પછી
કેટલીક મુદતે તેના પિતા રાયમલ્લનું મરણ થતાં ચિતોડની રાજ-
ગાદી સંગને મળી. સંગ ચિતોડની ગાદીએ બેઠા પછી પોતાને
પ્રથમ આશ્રય આપનાર ભરવાડને બૂલ્યો નહિ, તેણે એ ભરવાડને
પોતાની પાસે તેડાવ્યો, ને પોતાના ખરાબ વખતમાં આશ્રય
આપ્યા માટે ઉપકાર માની તેને ઈનામી જમીન વગેરેથી નવાજ્યો.
તેમજ પોતાના સાસરાને કેટલાંક ગામેની જગીર આપીને તેનું
પણ સાફ સન્માન કર્યું.

મોટા મનના માણસ પોતાના ખરાબ વખતમાં મદદ કરનારને
કદી ભૂલતા નથી, એટલુંજ નહિ પણ પોતાનો સાચો વખત
થતાં તેનો બદલો વાળવાનું પણ ભૂલતા નથી.*

જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

ગુજરાતી ભાષામાં શાણગારરૂપ નવું સચિત્ર માસિક

“નવચેતન”

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૬-૬-૦.

એપ્રિલ ૧૯૨૨ થી પ્રગટ થાય છે અને જેમાં ગુજરાતના જાણીતા
વિદ્વાન લેખકોના સંગીન લેખો અને પ્રસિદ્ધ ચિત્રકારોનાં મનોહર ચિત્રો પ્રગટ
થાય છે. દર માસે બેએક વાર્તા, એક હાસ્યરસનો લેખ, એક ચાલુ વાર્તા અને
તે ઉપરાંત સાહિત્ય, ઈળવણી તથા વિજ્ઞાનના તેમજ અન્ય વિષયના લેખો
સુંદર ચિત્રો સહિત આપવામાં આવે છે. “વીસમી સદી” ની ઢખના આ પત્રે
ગુજરાતી ભાષામાં હાલ બહુ સરસ ખ્યાતિ મેળવી છે ગ્રાહક ગમે તે માસથી
યથ સકાય છે. દીવાળીનો ખાસ અંક ઘણોજ આકર્ષક નીકળ્યો હતો.

ચાંપશી વિહુલદાસ ઉદેશી,

તંત્રી—“નવચેતન,” નં. ૬, કુપરસેઇન; મું: દલકતા.

દાંત સંબંધી લોકોપયોગી

સવાલ-જવાબ.

(સખતાર:—મીં કુખશર દોરાબજી જીલા.)

૧. સવાલ—તમારા દાંત શા માટે છે ?

જવાબ—(ક) હોજરીમાં સહેલાઈથી પાચન થઈ શકે એવી રીતે ખોરાક ચાવવા માટે.

(ખ) ખોલવામાં મદદગાર થવા માટે.

(ગ) ચહેરાં ખુબસુરત દેખાવા માટે.

૨. સ૦—ખમ્ચાંના દાંત કેટલો વખત સુધી ટકે છે ?

જ૦—ખીજ વેળાના નવા દાંત કુટી નીકળવાની તૈયારી થાય ત્યાંસુધી.

૩. સ૦—ખીજ વેળા નવા આવેલા દાંત કેટલો વખત સુધી રહે છે ?

જ૦—જાંદગી સુધી.

૪. સ૦—તે કેવી રીતે નાશ પામે છે ?

જ૦—સડો લાગવાથી અને ઢીલા પડવાથી.

૫. સ૦—દાંત ઢીલા પડવાનું કારણ શું ?

જ૦—(ક) પથરી ચાને દાંત પર મેલ બાઝવાથી.

(ખ) દાંતને પૂરતી કસરત નહિ મળવાથી.

૬. સ૦—દાંતને સડો લાગવાનું કારણ શું ?

જ૦—દાંત બરાબર સાફ નહિ કરવાથી ખાધેલા ખોરાકની રજકણો તેમાં લરાઈ ઠોહવાથી.

૭. સ૦—ખોરાકની રજકણો કયા ભાગમાં લરાઈ પેસે છે ?

૪૦—(ક) દાંતની વચ્ચેની ફાટોમાં.

(ખ) દાંત અને પારાની વચ્ચેના લાગોમાં.

(ગ) પારાના ખાંચાઓમાં.

૮. સ૦—દાંતમાં લાગતા સડાનો અટકાવ થઈ શકે કે ?

૪૦—હા.

૯. સ૦—કેવી રીતે ?

૪૦—(ક) ખોરાક ખરાબર ચાવવાથી.

(ખ) દિવસમાં બે વેળા દાંતનું ખ્રશ ચાલુ રાખવાથી.
ખાસ કરી સવારે ઉઠતી વખતે અને રાત્રે
સુતી વખતે.

(ગ) દરેક વેળા જમ્યા પછી દાંત ખરાબર રીતે
સાફ કરવાથી.

૧૦. સ૦—દાંત સાફ કરવા માટે શું વાપરવું જોઈએ ?

૪૦—(ક) સાફ ચોખ્ખું પાણી.

(ખ) ખાવળ કે લીંબડાનું તાણું દાંતણું.

(ગ) કઠણ દાંતનું ખ્રશ.

(ઘ) ચાકનો ભૂકો.

૧૧. સ૦—શું દાંતના પારાઓની દાંતના ખ્રશથીજ સાફ
કરવા જોઈએ ?

૪૦—હા.

૧૨. સ૦—દાંતના પારામાંથી લોહી નીકળતું હોય તો શું
કરવું ?

૪૦—(ક) દાંતના ડાકટર પાસે દાંત પર બાઝેલી પોપડી
સાફ કરાવો; કારણ કે લોહી નીકળવાનું મુખ્ય
કારણ એજ છે.

(ખ) સાધારણ જોરથી પારાને દાંતના ખ્રશથી ધસવા

કુતરાને બોલતા આવડે કે ?

(લખનાર :—રા. જોડાલાલ હરિલાલ શાહ.)

“ના! કુતરાં તે શી રીતે બોલે? અમે ફેટલાએ કુતરાં જોયાં છે!” એવો તમે મને જવાબ આપશો, અને એ પણ ખરું જ છે. કુતરું ફક્ત ભાસી શકે, તેને કે બીજાં કોઈ જનાવરને બોલતાં આવડતું નથી, ફક્ત માણસો બોલી શકે છે. તોપણ કુતરું જુદી જુદી વખતે જુદા જુદા પ્રકારથી ભાસે છે એ પણ તમે જોયું છે ને? તોના માલીક તેની પાસે આવ્યો હોય ત્યારે, તેને પસંદ ન હોય એવો માણસ ઘરમાં પેસે ત્યારે; એમ જુદી જુદી વખતે તેનું ભાસવું જુદા, જુદા પ્રકારનું હોય છે. એ ઉપરથી પોતાના મનમાંના જુદા જુદા વિચારો જણાવવાને તે ભાષા જ વાપરે છે, એમ નહિ કે? પણ એવું ભાસવાનો એ પ્રકાર તેને કરવો પડે છે તેવો માણસોને પણ બોલતાં કરવો પડે છે. આપણે જેવી રીતે એકાદા કાનડી કે જાપાની માણસની સાથે બોલતાં જેમ અવાજમાં ફેરફાર કરીને આપણા મનના વિચારો તેના ધ્યાનમાં લાવવા પડે છે, તેવીજ રીતે આપણી સાથે બોલતી વખતે કુતરાને પણ કરવું પડે છે. કુતરાં મનમાં કહેતાં હશે; “આ માણસો કેવા અડાણી!” અને ઘણાં કુતરાં એક ઠેકાણે ભેગાં થઈ સભા ભરતાં હશે ત્યારે તે માણસો માટે પણ એમજ બોલી તેમની મશ્કરી સુદ્ધાં કરતાં હશે!

“પણ સભા ભરીન ત શું કરે! તેમને બોલતાં આવડવું જોઈએ ને?” એમ તમે પૂછશો. હા તેમને બોલતાં આવડે છે. એટલુંજ નહિ પણ ઘણાં જનાવરોને પોતપોતાના કદખનાં જનાવરો સાથે બોલતાં આવડે છે, એટલે તેમને એકબીજાને પોતાના મનની વાત કહેતાં આવડે છે! ફક્ત તેમની ભાષા આપણને સમજતી નથી. ત્યારે કુતરાં એકમેક સાથે બોલે છે એ આપણે કેમ સમજી શકીએ? તેમના વર્તન ઉપરથી. તે કેવી રીતે એ હું કહું છું.

એક ગૃહસ્થ પોતાના પગનો જળમ ધોવરાવવા માટે દવા-ખાનામાં જતો, અને પોતાના કુતરાને ત સાથે રાખતો હતો. પછી

એક દિવસ એ કુતરો અને બીજો એક કુતરો એમ બે તે દવા-
ખાનાના ડૉક્ટર પાસે આવીને ઉભા રહ્યા. ત નવા કુતરાને પગે
જખમ થયો હતો. ડૉક્ટરે એ બંધો પ્રકાર તેજ વખતે જાણ્યો,
અને તેણે તેનો જખમ ધોઈને તેના પગે મલમપટ્ટી ચોડી. પણ
મળહ એ, કે આ બધું તે કુતરાએ મુંઝે મેંડાંડે સહન કર્યું. !
હવે મને એમ કહો કે, ડૉક્ટર તેનો પગ પકડી જે ઠરે છે તે
પોતાને ઉપયોગી જે છે, એમ સમજી તે સહન કરવું જોઈએ એ
તે કુતરાને તેના સાળાનીએ કહ્યા સિવાય કાંઈ સમજાયું હશે ?
અને તેની પહેલાં પણ, ઈજા થએલા પગને આવો આવો ઉપાય
કરવો એ તેને જણાવ્યા સિવાય કાંઈ તે કુતરો બીજા કુતરા
સાથે દવાખાનામાં થોડોજ આવ્યો હશે ?

“સીબોધ” ના બહાર ગામના આહોકોને ૨૫૦ પાનાનું
બેટનું પુસ્તક “નીતિ-વચન” વિં પીં
થી મોકલાઈ ગયું છે. જેમનું લવાજમ બીલથી કે બીજા કોઈ તરફથી
આરોઆર મળે છે, તેમનું લવાજમ મળ્યા પછી પુસ્તક જુકપોસ્ટથી-પોસ્ટલ
સર્ટીફિકેટ-સહને-મોકલાશે. કોઈનું પુસ્તક પોસ્ટમાં ગેરવસ્તે જશે તો તેની
જવાબદારી અમારી ઉપર નહિ રહે.

(૨) આહોકોએ પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે રજીસ્ટર્ડ નંબર
જરૂર લખવાનો વહીવટ રાખવો. નંબર વગર આહોકોના મોટા લીસ્ટમાંથી નામ
શોધવાની ઘણીજ મુશ્કેલી પડે છે.

“સીબોધ” ના ૧૯૨૨ ની સાલના—અંકની કેટ-
લાકો માગણી
કરે છે. તો જણાવવાનું કે, આખા વર્ષના પુરા અંકની થોડીક નકલો
સિલકે છે, તે ત્રણ રૂપીઆની કિંમતથી મળશે. બેટનું ૧ પુસ્તક “હાર્થ
કથામંજરી” કિંમત રૂ. બેનું પણ સાથે બેટ મળશે. [વીં પીં પોસ્ટલ
ખર્ચ જુદું] જેમને ગયા વર્ષની આખી ફાઈલ ખરીદવી હોય તેમણે બેટના
પુસ્તક સાથે તે તુરતજ મગાવી લેવી. જાહેર પુસ્તકાલયોને આ ફાઈલ
ખરીદવા ખાસ લખામણ છે.

અમદાવાદના આહોકો—એ આ વર્ષના લવાજમના રૂ. ત્રણ
મોકલીને બેટનું પુસ્તક મગાવી લેવું.
જે તેમ મગાવી નહિ લે તેમને સવાત્રણ રૂ. ના વિં પીં થી તે મોકલાશે:-

જીવનલાલ અમરશી મહેતા,
મંત્રી—“સીબોધ”, અમદાવાદ.

ખાળકો માટે--

રામાયણની વાતો

૩. સીતા સ્વયંવર.

રામ અને લક્ષ્મણ આશ્રમમાં મજા કરી રહ્યા છે. હંમેશાં પહેલા ઉઠવું, ન્હાઈધોઈ હવનકોમ સાથે પરમેશ્વરનું ભજન કરવું, કુદરતની શોભા જોવી, તાજાં શુભકારી ફળફૂલ ખાવાં, સારી સારી જ્ઞાનની વાતો સાંભળવી, રમતગમતો કરવી અને એમ સારાં કામોમાં આજો દિવસ ગાળવો; આવી સારી અને સારી રીતે રહેવામાં કેને મજા ન પડે ? ઋષિયોની સાથે રહીને ખને બાઈઓએ બહુ લાલ મેળવ્યો તેમણે ઘણું નવું નવું જોયું અને જાણ્યું. આમ, આનંદમાં થોડા દહાડા ગયા ન ગયા એટલામાં તો આશ્રમના સઘળા ઋષિયોને મિથિલા જવાનું રાજ જનકનું નોતરું આવ્યું.

જનક રાજનું નામ તો બહુ જ જાણીતું છે. તે એક વિશાળ રાજ્યના મોટા રાજા હતા. તેમના રાજ્યનું નામ મિથિલા અથવા વિદેહ હતું. એ રાજ્ય, હાલ જ્યાં બંગાળના વાયવ્ય ખૂણામાં તિહાર છે ત્યાં હતું. મિથિલા એની રાજગાદીનું શહેર હતું. જનક રાજના નામ ઉપરથી લોકો તેને જનકપુર પણ કહેતા હતા. જનક ઘણા પ્રતાપી, ન્યાયી, ઉદાર, પ્રજાપાલક રાજા હતા. તેમના રાજ્યની પ્રજા બધી રીતે સુખી અને આબાદ હતી. રાજા હોવા ઉપરાંત તે મહા જ્ઞાની હતા. તે એવા તો જ્ઞાની હતા, કે મોટા મોટા ઋષિયો પણ તેમની પાસે જ્ઞાન મેળવવાને આવતા.

આ જનક રાજને એક પુત્રી હતી. તેનું નામ સીતા હતું. તે રૂપે અને શુભે અલોકિક હતી. જનક રાજએ તેને લગાવવાની

મધળી જાતની ગોઠવણ કરી હતી. સીતા લાણીગણીને મોટી
 યઠ ત્યારે તેનાં રૂપ અને શુભની વાહવા ચારે તરફ ફેલાઈ ગઈ.
 મહુ બહુ દેશના રાજાઓએ તેનું માણું કર્યું. પણ જનકે કોઈને
 પણ હા કહી નહિ. તમે પૂછશો કે કેમ? તો એનું એક કારણ
 હતું. વાત એવી હતી, કે જનક રાજાને ત્યાં એક ધનુષ્ય હતું.
 એ ધનુષ્ય મૂળે શંકરનું હતું. શંકરે તે દેવોને આપ્યું હતું અને
 દેવોએ રાજ્ય થઈને તે જનક રાજાના બાપદાદાઓને આપ્યું હતું.
 ધનુષ્ય જોવામાં બહુ અગત્યના અને રૂપાળું છતાં બીક લાગે
 એવું હતું. વળી તે ઘણું મોટું અને ભારે હતું. તે એવું તો
 ભારે હતું કે દેવો, રાક્ષસો, માણસો કે કોઈએ તેને ઉપાડી શકતું
 ન હતું. આથી તેને ઘરમાં એક જગાએ સાચવીને રાખી મૂકવા-
 માં આવ્યું હતું. એક દિવસ એવું બન્યું, કે સીતા રમતી
 રમતી તે ધનુષ્ય પાસે જઈ પહોંચી. તેણે તે હાથમાં પકડ્યું
 અને પછી તેને ફેરવવા મંડી પડી. રાજા જનક તો આ જોઈને
 દીંગ થઈ ગયા. એટલી નાની સરખી બાળાનું આવું બળ જોઈને
 તે તો આલા જ બની ગયા. સીતાનું આ બળ જોયા પછી જનક
 રાજાએ મનમાં એવું નક્કી કરી દીધું, કે જે કોઈએ ધનુષ્યની દોરી
 ચઢાવે તેને જ મારે મારી કન્યા પરણાવવી. બાળકો! હવે તમારા
 સમજવામાં આવી ગયું હશે, કે સીતાને માટે ચારે તરફથી માગાં
 આવવા છતાં જનક રાજા કેમ એકેને હા પાડતા ન હતા.

જનક રાજાએ જો કે કોઈનું માણું કમલ રાખ્યું નહિ;
 છતાં કન્યા મોટી થઈ હતી તેથી તે તેનાં લગ્ન શી રીતે કરવાં
 તેના વિચારમાં તો હતા જ. વિચાર કરતાં કરતાં તેમણે સીતાને
 પરણાવવાને સ્વયંવર રચવાનું અને તે સાથે એક મોટો યજ્ઞ કર-
 વાનું નક્કી કર્યું. પછી તે બંને કામને માટે શુભ દિવસ જોઈ
 દેશપરદેશના રાજા મહારાજાઓ, ઋષિમુનિયો અને વેદને જાણુ-
 નાક એવા બ્રાહ્મણોને આમંત્રણ મોકલાવ્યા. મહામુનિ વિશ્વામિત્ર-
 ને આશ્રમે આવેલું આમંત્રણ તે આ જ હતું.

જનક રાજાનું આમંત્રણ આવતાં સઘળા ઋષિયો મિથિલા જવાને તૈયાર થયા. આ વંણતે રામ અને લક્ષ્મણ મહાસુનિ વિશ્વામિત્રની પાસે ગયા. જઈને તેમને પૂછે લાગ્યા. પછી હાથ જોડીને બોલ્યા, કે “હે મહાસુનિ ! અમે તમારા દાસ છીએ. તમારી સેવા કરવાને ખડા છીએ. તો હવે, આ સેવકોને જે કંઈ આજ્ઞા હોય તે કરમાવશો. ” વિશ્વામિત્ર આ વચનો સાંભળી ઘણા ખુશી થયા. પછી તેમણે કહ્યું, “ પુત્રો ! તમે ખરેખરા ક્ષત્રી છો. તમે તમારા ક્ષત્રીનો ધર્મ બરાબર બજાવ્યો છે. યજ્ઞનું રક્ષણ કરી તમે ધર્મનું રક્ષણ કર્યું છે. તમારા ધર્મરક્ષાના કામથી, તમારી બહાદુરીથી, તમારા ઉંચા ગુણોથી બધા ઋષિયો તમારા પર બહુ જ રાજી થયા છે. અહીંનું કામ હવે પૂરું થયું છે. પણ, હાલમાં મિથિલાના રાજા જનકે એક મોટો યજ્ઞ આદર્યો છે. તેમાં સઘળા ઋષિયોને તેમણે તેડાવ્યા છે. આથી અમે સૌ હવે અહીંથી મિથિલા જવા ધારીએ છીએ, અને તમે પણ અમારી સાથે ચાલો, એમ ઈચ્છીએ છીએ. ત્યાં આવવાથી જુદા જુદા પ્રદેશો જોવાશે અને યજ્ઞનાં દર્શન થશે. ” વિશ્વામિત્રનું બોલવું સાંભળી રામે કહ્યું : “ હે મહાસુનિ ! અમે તો આપના દાસ. આપની ઈચ્છા એ જ અમારી ઈચ્છા. આપ જે કરમાવો તે કરવાને સદા તૈયાર જ છીએ. ” રામનાં નમ્ર અને મધુર વચનોથી બધા બહુ ખુશી થયા અને બંને ભાઈને ધન્યવાદ દેવા લાગ્યા. આ પછી તૈયાર થઈ સઘળા મિથિલા તરફ ચાલી નીકળ્યા.

માર્ગમાં મહર્ષિ વિશ્વામિત્ર રામ અને લક્ષ્મણને જુદા જુદા પ્રદેશોનું જોણખાણ કરાવતા જતા હતા. સાથે કેટલીક રમુજ વાતો પણ કહી સંભળાવતા હતા. વાતવાતમાં તેમણે જનક રાજાને ત્યાંના ધનુષ્યની વાત પણ બંને ભાઈઓને કહી સંભળાવી. ધનુષ્યની વાત સાંભળી તેઓ બહુ જ નવાઈ પામ્યા અને તે જોવાની તેમના મનમાં બહુ જ ઈચ્છા થઈ આવી. આમ વાતો કરતા અને રસ્તો કાપતા સૌ આગળ ચાલ્યા જાય છે. જતાં

જતાં તેઓ ગૌતમ ઋષિને આશ્રમે આવી પહોંચ્યા. એ ઋષિને અહુત્યા નામે સ્ત્રી હતી. તે પતિના શાપથી શસ્ત્રાચર્યને ત્યાં પડી હતી. રામે વિશ્વામિત્રનો આજ્ઞાથી તે શસ્ત્રાચર્યને પથરની છાતને હાથ અડાડ્યો. રામનો હાથ અડકતાંની સાથે તો તે સ્ત્રી બનીને ઉભી રહી. રામનો હાથ અડવાથી તે જડ પથર જેવી ચેતનવાળી બની ગઈ ! જોયું, મહાપુરૂષના સંગથી કેવો અને કેટલો બધો લાભ થાય છે ! અહુત્યા પોતાને તારનાર રામને પગે પડી. આ પછી સઘળા આગળ ચાલી નીકળ્યા અને યોગ્ય વખતે મિથિલા જઈ પહોંચ્યા.

મિથિલાનો અત્યારનો દેખાવ બહુ જ શોભીતો થઈ રહ્યો હતો ! આખું નગર ધનપતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. રસ્તાઓ, ચોક, બત્તરો વગેરે સુંદર અને સ્વચ્છ બની રહ્યાં હતાં. ઠેરઠેર અગમગાટ કરતાં કીંમતી તોરણો લટકી રહ્યાં હતાં ! વળી યજ્ઞનાં દર્શન કરવાને અને સ્ત્રીતાનો સ્વયંવર જોવાને દેશપરદેશનાં હજારો માણસોની શહેરમાં ઠંઠ જામી હતી. રામ અને લક્ષ્મણ નગરની આ શોભા જોતા જોતા વિશ્વામિત્ર વગેરે ઋષિઓની સાથે ચાલ્યા જતા હતા. લોકો તેમનું મનોહર રૂપ જોતાં જ ગાંડાંધેણાં બની ગયાં. સૌ કોઈ વિચારમાં પડી ગયાં, કે આવા દેવ જેવા રૂપાળા કુંવરો તે કોના હશે ! તેમનો પહેરવેશ મુનિ કુમાર જેવો હતો, પણ ખમા ઉપર ધનુષ્યબાણ લટકતાં હતાં. આથી કોઈ તેમને ઋષિકુમાર તો કોઈ રાજકુમાર છે, એમ કહેવા લાગ્યાં. પૂછપરછ કરતાં તેમને જણાયું કે એ તો અયોધ્યાના મહારાજા દશરથના પુત્રો છે. આ બબરથી લોકો ઘણા ખુશી થયા. સૌ કોઈ વખાણની સાથે જુદી જુદી જાતની વાતો કરવા મંડી ગયાં. મહાત્મા તુલસીદાસજી કહે છે, કે—

देखी राम—छवी कोउइक कहइ ।

योग्य जानको यह वर अइइ ॥

રામની મનોહર તેજસ્વી ઘનશ્યામ મૂર્તિથી મોહ પામી કેટલાંક કહેવા લાગ્યાં, કે ‘ એ જ સ્ત્રીતાને લાયક વર છે. ’

પણ, આ વિચારની સાથે કેટલાંને જનક રાજાનું 'પણ' યાદ આવ્યું. જનક રાજાએ લીધેલા 'પણ'ની તો તમને ખબર છે. એ 'પણ' તેમણે લોકોમાં જાહેર કરી દીધું હતું. તે 'પણ' યાદ આવતાં લોકોની આંખ સામે શંકરનું ધનુષ્ય તરવરી રહ્યું. તેઓ વિચારવા લાગ્યાં, કે ક્યાં આ મોટું ને ભારે ધનુષ્ય અને ક્યાં આ તરણુ રાજકુમારો ! ક્યાં શિવના/પ્રચંડ અને લયાનક ધનુષ્યની કઠોરતા અને ક્યાં આ સુકુમાર રાજપુત્રના અંગની કોમળતા ! લોકોના મનના આ વિચારોને જણાવતાં મહાત્મા તુલસીદાસજીએ ગાયું છે, કે:—

કોહ કહ શંકર ચાપ કઠોરા ।

યે શ્યામલ મૃદુ ગાત કિશોરા ॥

એટલે, કેટલાંક કહેવા લાગ્યાં, કે શંકરનું ધનુષ્ય તો બહુ જ કઠોર છે, જ્યારે આ ધનશ્યામ મૂર્તિ ધણી જ કોમળ છે. આવા કોમળ અંગે કઠોર ધનુષ્ય શી રીતે ઉચકી શકશે ? આમ, રામને જોઈ લોકો જુદી જુદી જાતના વિચારોમાં પડી ગયાં.

મહર્ષિ વિશ્વામિત્ર વગેરે જનક રાજાની યજ્ઞશાળા પાસે જઈ પહોંચ્યા. ત્યાંની શોભા જોઈ રામલક્ષ્મણ બહુ ખુશ થયા. પછી આરામને માટે સઘળા તળાવના કિનારે શાંત એકાંત જગાએ જઈ બેઠા જનક રાજાને મહર્ષિ વિશ્વામિત્ર આવ્યાની ખબર પડી. તે તરત જ પૂજાની સાંમગ્રી લઈ આવી પહોંચ્યા. સઘળા ઋષિયોની તેમણે યોગ્ય રીતે પૂજા કરી. પછી વિશ્વામિત્રને સિંહાસન ઉપર પધરાવી ખોતે હાથ બેઠી તેમની પાસે બેઠા. થોડી વારે જનક રાજાની નજર રામલક્ષ્મણ ઉપર પડી. જનક રાજા એ મનોહર કાંતિવાળા કુમારોને જોતાં જ ખુશ થયા. વળી આવા તેજસ્વી કુમાર કોના હશે અને આહી કેમ આવ્યાં હશે તે જાણવાની તેમને ઇચ્છા થઈ. આથી તેમણે બંને કુમારોનું ઓળખાણ આપરાનો વિશ્વામિત્રને પ્રાર્થના કરી. વિશ્વામિત્રે

બંને કુમારોનું ઓળખાણ કરાવ્યું, હકીકત સાંભળી જનક રાજ બહુ આનંદ પામ્યા અને બંને કુંવરોનો સારી રીતે સત્કાર કર્યો.

યજ્ઞનું કામ પૂરું થઈ રહ્યું. તે પછી સ્વયંવરની તૈયારીઓ થવા લાગી. નક્કી કરેલા વખતે સઘળા રાજાઓ સ્વયંવરના મંડપમાં આવી પોતપોતાની જગાએ ગોઠવાયા. મહર્ષિ વિશ્વામિત્ર પણ રામલક્ષ્મણ સાથે ત્યાં આવો પહોંચ્યા. રાજકુમારોને જોતાં જ આખી સભાનું ધ્યાન તેમના તરફ ખેંચાયું. વખત થતાં જનક રાજાએ ધનુષ્યને સભાની વચ્ચે ઉચકી મગાવ્યું અને પોતાનું ‘પણ’ કહી સંભળાવ્યું.

સીતાને વરવાને તલપાપડ થઈ રહેલા રાજાઓ એક પછી એક પોતાનું બળ અજમાવવા લાગ્યા. એક પણ રાજા ધનુષ્યને હલાવી શક્યો નહિ તો પછી ઉંચકવાની તો વાત જ શી ! લંકાનો મહા બળવાન રાજા જે રાવણ તે પણ ધનુષ્યને ઉંચું કરી શક્યો નહિ. તેણે ધનુષ્ય ઉપાડવાને જોર તો બહુ જ કર્યું, પણ તે બાપડાના હાથ ચગદાઈ ગયા અને તેની ભારે ફજેતી થઈ. આ રીતે જ્યારે કોઈએ ધનુષ્યને હલાવી પણ શક્યું નહિ ત્યારે રાજા જનકનું મોં લેવાઈ ગયું. તે ઉભા થઈ ખેદની સાથે સભાને કહેવા લાગ્યા, કે “ હવે મારી ખાત્રી થઈ ચૂકી કે જગત ઉપર કોઈ ખરો ક્ષત્રિય બચ્યો નથી ! હવે શું બની શકે ? મેં જાણ્યા જોયા વગર જ એવું ‘પણ’ કર્યું. પહેલેથી જો હું આમ જાણતો હોત તો આવું કઠોર ‘પણ’ કદિયે ન કરત. હશે. સીતા બિચારી કુંવારી જ રહી જશે ! આવ્યા છો તેમ પધારી જાઓ ! ”

જનકનાં આવાં ખેદ અને તિરસ્કારનાં વચનો સાંભળીને લક્ષ્મણથી રહી શકાયું નહિ. તેને પગથી તે માથા સુધી ઝાળ લાગી ગઈ. તેનું આખું શરીર કોપથી કંપવા લાગ્યું. તે એકદમ ઉભો થઈ ગયો અને બોલી ઉઠ્યો, કે “ મહારાજા જનક ! આપ જે બોલો તે જરા જોઈ વિચારીને બોલો. અદ્વી સૂર્યવંશી રાજ-

કુમારો બેઠા છે એની આપને ખબર હોય એમ લાગતું નથી. શું કહે, મોટાભાઈની આજ્ઞા નથી. જો તેઓ આજ્ઞા આપે તો હુમણું જ તમારા આ ધનુષ્યના 'સળેખડાતી પેઠે ટુકડે ટુકડા કરી નાંખું.' "

લક્ષ્મણના આ જુસ્સાથી આખી સભા તો આલી જ બની ગઈ. રામ શાન્ત કરવાને લક્ષ્મણને પંખાળવા લાગ્યા અને બોલ્યા કે, "ભાઈ! શાન્ત થાઓ. આવો, મારી પાસે બેસી જાઓ." લક્ષ્મણ હજી આવેશમાં જ હતા. તેમણે જવાબ આપ્યો, "વાહ કે વાહ! જુઓ તો ખરા, મહારાજા જનક આખી ક્ષત્રિય આલમને કેવું આળ બોલાડે છે! શું સૂર્યવંશી ક્ષત્રીઓ પણ તેમના મનથી એવા નમાલા છે, કે જેથી તે જગત માત્રને સુહદાલ કહેવાની હિંમત કરી શકે છે?" જુસ્સામાં ને જુસ્સામાં તેમણે રામને આ પ્રમાણે જવાબ તો આપ્યો; પણ તરત જ તેમની આજ્ઞા તરફ તેમનું ધ્યાન ગયું. તે કદિયે મોટાભાઈની આજ્ઞા લોપતા નહિ. આથી આજ્ઞાનું લાન થતાં જ તરત રામની પાસે બેસી ગયા.

હવે વિશ્વામિત્રે સમય જોઈ રામને આજ્ઞા કરી, કે "વરસ રામ! ઉઠો, અને એ ધનુષ્યને ચઢાવી જનક રાજાની નિરાશાનો નાશ કરો." આજ્ઞા થતાં રામ ઉભા થયા. સૌ કોઈ આશ્ચર્યથી તેમના તરફ તાકી રહ્યાં. સીતા કે જે પોતાની સાહેલીઓ સાથે હાથમાં વરમાળ લઈને એક બાજુએ બેઠી હતી તેની પણ નજર રામ તરફ ગઈ. તે રામની મનોહર મૂર્તિથી મોહિત બની અને એ વર મળે એવા લાવથી તેણે મન સાથે પ્રભુને પ્રાર્થના કરી, કે "હે પ્રભો! તમે એ ધનુષ્યને હલકું ક્ષલ જેવું કરી મૂકો કે જેથી એ સુકુમાર દેહને તે ઉચકવામાં જરાએ જોર ન પડે."

રામ ધીરે ધીરે ધનુષ્યની પાસે ગયા અને તેને જડપથી ઉચકી લીધું. પછી તેમણે તેની દોરી ચઢાવી જેવી જેવી કે ધનુષ્યના બે ટુકડા થઈ ગયા. ધનુષ્યના લાગવાનો અવાજ એવો તો જબરો થયો કે બંને ભાઈ અને મહર્ષિ વિશ્વામિત્ર સિવાય-

નાં સર્વે મનુષ્યો ભયભીત થઈ ગયાં. રામના પરાક્રમથી બધાં દીંગ બની ગયાં અને તેમને અનેક જાતના ધન્યવાદ આપવા લાગ્યાં.

રાજા જનકની ખુશીનો તો પાર જ રહ્યો નહિ. તેમણે તરતજ સીતાને પાસે બોલાવી. આજા થતાં સીતા સાહેલીઓ સાથે આવી પહોંચી અને તેણે રામની ડોકમાં વરમાળા આરોપી. આ વખતે વિવિધ જાતનાં વાન્ત વાગવા લાગ્યાં, રામસીતાની સમોવડી બેડીથી સૌનાં દિલ આનંદથી ઉભરાઈ ચાલ્યાં અને આરે દિશાએ રામચંદ્રનો જયજયકાર થઈ રહ્યો.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્વામને અંગે પ્રગટ થતું અને સ્ત્રીઓના હાથે ચાલતું સ્ત્રી ઉપયોગી માસિક.

મહિલાભૂષણ.

સંપાદિકા:—ખડેન રૂકિમણી હીરાચંદ ઝવેરી.

આ માસિકપત્રમાં સ્ત્રીઓની વ્યાવહારિક તેમ પારમાર્થિક ઉન્નતિ સંબંધીના લેખો રસમય ભાષામાં પ્રગટ થાય છે. પુરૂષો તથા બાળકોને મદતના થઈ પડે તેવા સરળ લેખોનો પણ તેમાં મમાવેશ થાય છે. ટુંકી રસમય વાર્તાઓ, હાલની પરિસ્થિતિ સંબંધી ઉપયોગી ચર્ચા પણ તેમાં પ્રકટ થાય છે. નમુનાને આંક મફત મંગાવી ખાત્રી કરો.

વ્યવસ્થાપક—મહિલાભૂષણ
ગોપીપુરા, ચાંદલાગલી-સુરત.

શારદાનું સ્વાર્પણ અને સેવાધર્મ સમીક્ષા.

ચાલુ સમયની સામાજિક અને બોધક નવલકથા. ખરી લોકસેવા કેવી રીતે કરી શકાય તેનું આમાં મચોટ વર્ણન છે. રા. પ્રેમચંદ દ્વિત હિંદી “સેવા-સદન” ઉપરથી લેખક રા. દલપતરામ ભાઈચંદર દ્વિમત ૩. રાવા બે.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા,

પીરમથા રોડ-અમદાવાદ.

આળક.

પુસ્તક ૪ થું.] એપ્રિલ, ૧૯૨૩. [અંક ૪ થો.

મારા નાના ભાઈબંધો,

તમારું “આળક” પત્ર ચોવીસ પાનાનું થયાને ચોથો મહિનો છે. તે તમને ગમે છે કે નહિ, એ હવે કહી શકાય, માટે તમે અને કાગળ લખીને, તમને તેમાં વધારે શું ગમે છે તે લખજો.

જો તમે “આળક” વાંચતા હો તો મને એક કાર્ડમાં તમારું નામ, ઉંમર, તથા શરનાશું જરૂર લખજો. જેટલાં આળકો આ આસિક વાંચે તેમનાં નામ તો મારે જાણવાંજ નેહાયે. જો વધુ જાણ વાંચતા હોય તો તે હજીયે વધારે સરસ કરવાનું મને મત થાય. “જત્રીસ પુતળીની વાતો” નાં ચિત્રો તમને ગમે છે કે? જો ગમતાં હોય તો દરેક અંકમાં આપીશું. ચાલો, હવે નવી વાર્તાઓ વાંચવા મંડી જાવ, અને પછી મને કાગળ લખજો.

શ્રી. તમારો ભાઈબંધ

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

લોભીયા અને ધુતારો.

[લખનાર—૧. રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.]

લોભપૂરી નામે એક ગામ હતું. તેમાં બધા ખેડુતો બહુ પૈસાવાળા હતા. એકજ માત્ર ગરીબ હતો. તેનું નામ સોમલો હતું. તેને ઘેર દાર નહોતાં, તેમ ખેતર પણ નહોતું. તો પણ પેલા બીજા ખેડુતો તેની તરફ દયા રાખતા નહોતા. તેથી સોમલોના મનમાં રોજ એમજ થયા કરતું હતું કે હું પૈસાવાળો ક્યારે થઈશ.

એકવાર તેને વિચાર થયો કે મારી પાસે દાર નથી તો ખેર, મારો એક સુતાર લાઈવંધ બીજા ગામમાં રહે છે તેની પાસે એક લાકડાનું વાછરડું હું કરાવી લાવું. એમ વિચાર કરી તે સુતાર પાસે ગયો અને થોડે દિવસે એક ઘણુંજ સરસ નાનું સરખું વાછરડું લઈને પાછો આવ્યો. પછી રંગારી તેના બારણા આગળ થઈને દાર ચરાવવા જતો હતો તેને કહ્યું કે—“આ મારું વાછરડું પણ લેતો જા. એ બહુ નાનું છે માટે એને ઉંચકીને લઈ જા.”

રંગારી તો તે સુજબ તે વાછરડું લઈ ગયો. વનમાં જઈને એણે તેને એક ઝાડ નીચે ચરવા ઉતાર્યું અને પોતે બીજે બધે દોરેની નજર રાખવા ગયો. સાંજે પાછા ફરતી વખતે બધાં દારને હોકાટો કરીને તેણે બોલાવ્યાં, અને તેને લઈને તે ગામ તરફ ચાલ્યો. પેલા ગરીબ માણસના ઘર પાસે આવ્યો ત્યારેજ એને પેલું નાનું વાછરડું સાંભર્યું. એના મનમાં એમ કે તે બધા દાર લેશું આવ્યુંજ હશે. પણ તે કાંઈ દેખાયું નહિ. એટલે બધાં દારને ગામમાં મૂકીને વળી પાછો તે સ્ત્રીમમાં ગયો. પણ પેલું વાછરડું ત્યાં નહોતું. કાંઈ ચોરી ગયું હશે, એમ ધારી વીલે મોયે તે બીચારો પાછો આવ્યો પેલા માણસે તો તેની સાથે બહુ તકરાર કરી અને બદલામાં તેની પાસેથી એક બહુજ સરસ વાછરડું લીધું.

ખરેખરે જીવતું વાછરડું તો હવે તેને મળ્યું. પણ પાસે તેને ખવડાવવા કાંઈજ હતું નહિ. પેલો રખારી હવે એને ચરાવવા લઈ જતો નહોતો, અને ઘરમાં ઘાસ નહોતું. એટલે થોડે દિવસે તે મરી ગયું. એટલે સોમલાએ ચામડીઆ પાસે તેનું ચામડું ઉતરાવ્યું અને પાસેના એક મોટા ગામમાં તે વેચવા ગયો.

રસ્તામાં વરસાદનું સખત તોફાન તેને નડ્યું. તથી બાજુએ આવેલા એક મોટા વંડામાં તે ગયો. વંડામાં પેસતાં એક તુટેલી પાંખનો કાગડો જીવતો પડેલો તેણે જોયો. એને દયાથી ઉપાડી લીધો. આ વંડા મોટા દેશાઈનો હતો. અને ઘરમાં દેશાજી એકલાં હતાં. સોમલાએ ત્યાં રાત પડી રહેવા રજા માંગી. એને દેશાજી સુકો રોટલો અને ડુંગળી ખાવા આપ્યાં, અને ઓશરીમાં સુઈ રહેવાનું કહ્યું. દેશાજીના મોં આગળ દૂધ માંખણ અને પૂરણપોળી પડ્યાં હતાં તોપણ સોમલાને સુકો રોટલો મળ્યોતો તેથી તે બહુજ નાપુશ થયો હતો. અને ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં આંખ મીચી ઓશરીમાં પડી રહ્યો. દેશાજી જાણ્યું કે તે ઉઘી ગયો છે.

થોડી વારમાં એક બીજો જીવાન માણસ રોક્ષાંધ ત્યાં આવ્યો. તે દેશાજીનો ભાઈ હતો. તેને અને દેશાઈને બહુ તકવાર હતી. દેશાઈ જીવે તો તેને મારવાજ દોડે. પણ દેશાઈ હતા નહિ એટલે દેશાજી હસી હસીને પોતાના ગાઈ સાથે વાતો કરી અને તેને બધું સાંઝે સાંઝે ખાવા આપ્યું. સોમલા તો આ જોઈને બળી ગયો. એટલામાં દેશાઈ ઘેર આવ્યા. તે છેક બારડા આગળ આવ્યા ત્યાં લગી દેશાજીને ભાન રહ્યું નહિ. પણ પછી એકદમ પોતાના ભાઈને ખાટલા નીચે સંતાડી દીધો. પૂરણપોળી થાળીમાં સુકી કામચીપામાં ઘાડી દીધી, અને દૂધ વાડકામાંથી ગોળી પાસેના લોટામાં નાંખ્યું. અને પોતે જતણે કામમાં હોય તેમ આમતેમ ફરવા લાગી. દેશાઈને કંઈ ખબર ન પડતી કે આને પૂરણપોળી કરી છે. અને પૂરણપોળી હવે ઘરમાં હતી પણ નહિ. ભાઈ બહેન બધી ખાઈ ગયાં હતાં અને બાકીની સંતાડી સુકી હતી.

દેશાઈ ખાવા બેઠા, અને એશરીમાં પેલો સોમલો હતો તેને પણ ખાવા બોલાવ્યો. દેશાણે કહ્યું, અજે તો રોટલા અને છાશ વિના બીજું કંઈ ખાવાનું નથી. દૂધ હતું તે ઢાળાઈ ગયું અને આ વરસાદને ધીધે લેસોએ તોફાન કયું તેથી મોટી રસોઈ કરવાનો વખતજ ના મળ્યો. દેશાઈએ વાત ખરી માની, અને રોટલો તથા છાશ ખાવા માંડ્યો. સોમલાને પણ ભુખ હતી એટલે તેણે મને કમને તે ખાધાં. પછી સૌ હુકો પીતા બેઠા. એટલે દેશાઈએ પેલો પાંખ તુટેલો કાગડો દીઠો. તેમણે સોમલાને પૂછ્યું કે એ શું છે? સોમલાએ મનમાં દેશાણે ઉપર વેર લેવાનો વિચાર કર્યો, અને કહ્યું કે, એ તો આગલી બાછલી બધી છાની વાત કહી આપે છે. પણ એની લાયા હું જ સમજું છું. એક એક સવાલ પૂછવાના હું સો રૂપિયા લઉં છું. પણ તમે મને આજે અહિં આશરો આપી જમાડ્યો છે, તેથી હું બે સવાલ કંઈ લીધા વિના તમને પૂછવા દઈશ. દેશાઈને આ સાંભળી કાગડાના બોલ સાંભળવાનું બહુ મન થયું. એટલે સોમલાએ કાગડાની ડાક મરડી, અને તે કા-કા-કરીને ખરાડ્યો. દેશાઈએ પૂછ્યું કે એ શું કહે છે? ત્યારે સોમલો બોલ્યો, એ કહે છે કે ગોળી પાસે લોટામાં દૂધ છે. દેશાઈ કહે કે ગોળી વાત, આજે ઘરમાં દૂધજ નથી. પણ તેમણે ઉડીને જોયું તો ગોળી પાસે લોટામાં દૂધ હતું. આથી દેશાઈને નવાઈ લાગી. અને કહ્યું કે તમારા બહુમ્ કાગડાને ફરીથી બોલાવો. સોમલાએ બીજીવાર ડાક મરડી, એટલે તે બોલ્યો અને કહ્યું કે એ કહે છે કે ડામચીયામાં પુરણપોળી છે. આ વખતે તો દેશાઈ ખૂબ હસ્યા. પણ ડામચીયામાંથી પુરણપોળી નીકળી. પછી તો દેશાઈ કહે કે તારે જે જોઈએ તે લે, પણ ત્રીજીવાર તે કાગડાને બોલાવ. હવે સોમલાએ લાગ જોઈને કહ્યું કે મને સવાસો રૂપિયા આપો તો બોલાવું. દેશાઈએ તરત સવાસો રૂપિયાની થેલી કાઢી આપી. અને ફરીથી કાગડો બોલ્યો. સોમલો બોલ્યો, એ તો કહે છે કે ખાટલા નીચે તમારો વેરી છે. આ વખતે દેશાઈ હસ્યા નહિ,

પણ મોટી ડગ લઈ જાટલા નીચે ધાલી. એટલે એમને
સાંજે તરત બહાર આવ્યા અને બે જણ લઈવા લાગ્યા. વરસાદ
પણ રહી ગયો હતો. એટલે લાગ જોઈ સોમલો ત્યાંથી નાશી ગયો.
બીજા દહાડે સોમલો પોતાને ગામ ગયો. ત્યાં પોતાનું ઘર તેણે
ફરી બંધાવે માંડ્યું. બધા લોક પૂછ્યા આવ્યા કે આ પૈસા ક્યાંથી
લાંબ્યા? તેણે કહ્યું, મારી ગાયના આમડાના મને બહુ રૂપિયા
આવ્યા. આ ઉપરથી તે લોભપૂરીના લોભીયા લોકોએ પોતાનાં
બધાં ઢોર મારી નાંખ્યાં અને ચામડાં સાફ કરાવીને વેચવા ગયા.
બધા લોકો સામટા વેચવા ગયા એટલે ચાલુ ભાવ કરતાં અડધા પૈસા
એમને મળ્યા. આથી ઢોર ખોવા માટે તેમને બહુ પસ્તાવો થયો.
અને સોમલો ઉપર વેર લેવાનું તેમણે નક્કી કર્યું. એ બધા લોકો
થઈને સુખી પાસે ગયા, અને કહ્યું કે આ સોમલોએ અમારાં
ઢોર ખોવરાંવ્યાં. અને હવે કોઈને ગામમાં દૂધ મળશે નહિ.
સુખીએ એમ ઠરાવ્યું કે સોમલોનો જીવ લેવો જોઈએ. બધાએ
એમ નક્કી કર્યું કે એક કાણાવાળા પીપમાં એને પુરીને પીપ
ગામનાં ઉંડા તળાવમાં નાંખી દેવું. એમ ઠરાવ કરી એને પીપમાં
પૂર્યો. પછી કોઈને વળી એમ દયા આવી કે એને બીયારાને
છેલ્લું ઘાન ધરમ કરવું હોય, કે ગીતા સાંભળવી હોય તો
અડધો કલાક ગોર પાસે એને એકાંતમાં રાખીયે. બીજા બધાએ
કબુલ કર્યું. ગામની બાગોળે, તળાવને કીનારે ઉંચા ટેકરા ઉપર
પીપમાં સોમલો, અને બહાર ગોર એમ બે જણ એકલા રહ્યા.
સોમલોએ ગોરને કહ્યું કે ગમે તેમ કરીને તું મને બચાવીશ
તો હું તને ન્યાય કરીશ. ગોર મહારાજ પીગળ્યા. પણ ગામ
લોકની બીક લાગી. એટલામાં એક બીજા ગામનો ભરવાડ ઢોર
હાંકતો હાંકતો ત્યાંથી જતો હતો, તેને જોઈને સોમલોએ જુમો
પાડવા માંડો કે લાઈ મારે સુખી નથી થવું અને મારે ગરાસ
નથી જોઈતો, મને મારે ગરીબ રહેવાદો. આ સાંભળી પેલા ભર-
વાડે પૂછ્યું કે શું છે? ત્યારે પીપમાંથી સોમલો બાહ્યે કે
મારા ગામ લોક મને જીલમથી ગરાસ આપીને સુખી બનાવે છે

પણ મારે સાધુ થવું છે. જો કોઈ મારે બદલે મુખી થાય તો હું બાવો બની જાઉં. ભરવાડનું મન આ સાંભળી લોભાયું. તેણે કહ્યું, પણ તમે પીપમાં કેમ પેઠા છો ? સોમલો બોલ્યો, અમારા ગામનો રીવાજ છે કે પીપમાં બેસાડી ગગડાવીને ચોરે લઈ જઈ મુખી બનાવવો. ભરવાડે કહ્યું, તમે કહો તો હું મુખી થઈ. આ સાંભળી, ગોરે પીપ ઉઘાડ્યું. અને સોમલાને કાઢી ભરવાડને અંદર મૂક્યો અને કહ્યું કે, બોલ્યા વિના પડી રહેજે. સોમલો તો ભરવાડના ઢોર હાંકીને બીજી લાગોળ તરફ પલાયન કરી ગયો. થોડી વારે ગામલોક પીપ ખાસે આવ્યા, કાણુ માંથી અંદર સોમલાને જોયો, અને પછી પીપ ગગડાવી તળાવમાં નાંખી દીધું. બીજારો ભરવાડ નાહકનો મુવો. ગામલોક ખુશી થતા થતા પાછા ગયા તો સામેથી સોમલો ઢોર હાંકીને આવતો હતો બધાએ એને પુછ્યું : હરામખોર ક્યાંથી છટકી ગયો ? સોમલાએ કહ્યું : તમે મને તળાવમાં નાંખ્યો એટલે મને તો નાગકન્યાઓ પોતાને ઘેર લઈ જઈ, અને નાગરાજને મને આ બધાં ઢોર આપીને વિદાય કર્યો. આ સાંભળી બધાએ એને જાતજાતના સવાલ પૂછવા માંડ્યા. સોમલાએ કહ્યું કે, કેડે પથરા બાંધીને તળાવમાં પેઠા તો એકદમ નાગરાજને ઘેર જવાય. અને જે જાય છે તેને સો સો ઢોર આપીને વિદાય કરે છે. આ સાંભળી બધાંનાં મન લોભાયાં. ચામડાંને લોભે ઢોર તો મારી નાંખ્યાં હતાં એટલે બધાને નવાં ઢોર લાવવાનું મન થયું. આજુ ગામ તળાવ કાઠે ઉઠડ્યું. પથરા મોટા મોટા કેડે બાંધ્યા. હરેકના મનમાં એમ કે જેમ જાર વધારે તેમ વહેણા પહોંચાશે. પથરાનીએ ખોટ-પડવા લાગી ! સોમલાએ ચાર પાંચ મોટા પટેલીઆને કહ્યું કે તમે નાગરાજ આગળ જાડું નામ દેજો, એટલે તમને વધારે ઢોર આપશે. પછી વળી કહ્યું કે કહાય તમને આવતાં વર લાગે તો તમારા ઘરની બધી કુચીઓ મને આપો કે ઢોરને માટે હું બધી તૈયારી કરી રાખું અને ચારે મંગાવી સુકું. આ સાંભળી ઠપોટપ તેમણે બધાએ કુચીઓ આપી. અને પૈસા ક્યાં, ક્યાં

કવિ શામળ ભટ્ટની સિંહાસન બિત્તીની વાર્તાઓ.

વાર્તા ત્રીજી.

કમળાની વાર્તા.

આ રીતે બે પુતળીઓ તો ચાલી ગઈ અને વળી પાછો રાજા લોજ સિંહાસન ઉપર બેસવા ગયો એટલે ધન્યદા નામે ત્રીજી પુતળીએ કહ્યું, કે રાજાજી, હજી વિક્રમ જેવાં કાર્યો તમે કર્યાં નથી. એમ કહીને કમળાની વાર્તામાં તેણે વિક્રમ રાજાએ જે પરાપકારી કામ કર્યાં હતાં તેનું વર્ણન કરવા માંડ્યું.

એક વખત વિક્રમરાજા વનમાં ભ્રમવા રમવા ગયો. ત્યાં એક વરાહની પાછળ દોડતા, પોતાના હસ્તકથી છુટો પડી ગયો. અને રાત સુધી પાછો કર્યો નહિ. લશ્કર તો રાત પડનાં શહેર તરફ પાછું ગયું. રાજા બુઝો પડ્યો હતો અને એક મોટી વાવ પાસે તેણે રાત વાસો કરવાનો વિચાર કર્યો. વાવનો પાસે જઈને જુએ છે તો એક ઘણાંજ દુર્ભાગ માણસ ત્યાં બેઠેલો હતો. તે બહુજ દુઃખી જણાતો હતો. તે બેઠે વિક્રમરાજા તેની પાસે ગયા અને તેને પૂછ્યું કે, બાઈ તમે કોણ છો, અને આવે ઠેકાણે એકલા કેમ બેસી રહ્યા છો? તમે દુઃખી જણાવ છો, માટે તમારું કાંઈ દુઃખ હોય તો કહો. મારાથી બનતી મદદ હું તમને કરીશ. આ સાંભળી પેલા માણસને બહુ કોઈ ચઢ્યો. તેણે કહ્યું, જેને તેને માટે દુઃખ કહી હું હસાવવા માંગતો નથી. ઘણાંયે લોકો પારકાના

શ્રીકૃષ્ણ અને કૃષ્ણા માટેના આ ચિત્રો.

[૧૪૬]

શ્રીકૃષ્ણ

હુઃખ પુછી પછી તેની મશ્કરી કરે છે. માટે તું તારે રસ્તે ચાલ્યો જા. મારા દુઃખની તારે શી પંચાત !

પરંતુ આથી વિક્રમરાજન ઠાંડ ગુસ્સો થયા નહિ. એમણે તો ઉલટી તે માણસને બહુ ધીરજ આવી. પણ પેલો તો કહે કે “તું કોઈ વિક્રમ થવા નિકળ્યો છું ને જળરો ઠાંગી લાગે છે. એ તો તારા મનની મુરાદ હશે. પણ,

થાય હોંશ મુખને ઘણી, થાઉં શાસ્ત્ર છએનો ધણી;

નિર્ધન મન થાયે મગન, કરે રાજસૂય જગન.

રંક જાણે જે રાજજ કરે, પંગો જાણે જે પર્વત ચઢું;

આધો જાણે દેખું આંખ, પંગો જાણે પામું પાંખ.

હોંશ ઘણેરી સૌને થાય, તે તો આંખપ પાળે જાય;

તમારું મન એવું થાય, નામ દુઃખભંજન કહેવાય.

તે તો હોંશ રહે મન ઠેર, જેમ આવ્યા તેમ જાઓ ઘેર.

માટે તું તારે રસ્તે ચાલ્યો જા.” આ માણસની અવી રીત જોઈ અંતે વિક્રમરાજએ પોતાનું નામ કહ્યું. તે સાંભળીને પેલા દુખળા માણસને લાગ્યું કે, એ તો મારું દુઃખ દૂર કરશે જ. પછી તેણે પોતાની વાત કહેવા મંડી.

હું તારાપુર પાટણના રાજા જશવંતદેહનો પુત્ર અણત-દેહ છું. નાનપણથીજ એક પ્રાણણના ઉપદેશથી મારા મનમાં વૈરાગ્ય આવ્યો, અને અડસઠ તીર્થની જાત્રા કરવાનું મન થયું. તેથી એક દિવસ છાનોમાનો ઘરમાંથી નિકળી ગયો. ફરતાં ફરતાં આ જગાયે આવ્યો ત્યાં હું બહુજ તરસ્યો થયો. અહિં મોટો વડ તથા વિશાળ સરોવર જોઈને હું આરામ લેવા ગેઠો. તે દિવસે આઠમ હતી. ચાર ઘડી દિવસ ચડ્યો એટલે એક બહુજ સુંદર કમળ પાણીમાંથી એક હાથ ઉંચે આવીને ખીલ્યું. તેની ઢાંડી પાણીમાં હતી. તે એટલું તો રૂપાળું હતું કે તેનું વર્ણન મારાથી કરી શકાય તેમ નથી. તેને એક હલ્તર તો પાંખડી હતી અને દરેકના જુદા જુદા રંગ હતા. આ દેખીને મને બહુજ

આનંદ થયો; અને તે લેવા માટે મેં હાથ લાંબો કર્યો. પણ જેમ જેમ મારો હાથ પાસે જાય તેમ એ નીચું જાય, અને અંતે તે પાણીમાં ગરક થઈ ગયું. મેં તો મનમાં પણ લીધું કે એ કમળ લીધા વિના અહિંથી જઈશ નહિ. રાત્રે ઝાડ ઉપર ચઢી જઈશું અને દિવસે અહિં બેસી રહું છું. દર આઠેમે તે કમળ બહાર આવે છે અને તે લેવા જઈ છું એટલે અંદર જતું રહે છે. આ વાત સાંભળી વિક્રમરાયને પણ બહુ નવાઈ લાગી. અને તે પણ આઠમને દિવસે, વળતસર કમળ નિકળ્યું તે જોઈ જ રહ્યા. એ કમળ જોયું ત્યારે જ એમને લાગ્યું કે, આવા સુંદર કમળને માટે પેલો માણસ હુઝા વેઠે છે તે અરોગર છે.

પછી તરતજ વિક્રમરાજાએ પોતાની હરસિદ્ધ માતાનું તથા વીર વૈતાળનું ધ્યાન ધર્યું, અને તેમની મદદ માંગી. પછી તેણે પાણીમાં કુદકો માર્યો. રાજા તો પાણીમાં પડ્યો એટલે સીધો પાતાળમાં જ ગયો, અને તેના પગ જમીનને અડક્યા. ત્યાં તો તેણે એક સુંદર ગામ જોયું. થોડે દૂર મોટો મહેલ હતો. તે ઉઘાડીને રાજા તેમાં ગયો. ત્યાં તો તેણે મોટો બગીચો જોયો. બગીચામાં બહુજ સરસ, ફળકુલનાં ઝાડ હતાં. વળી ત્યાં એક સરોવર હતું. તેમાં પેલા કમળ જેવાં હજારો કમળ તેણે જોયાં. રાજાના મનથી તો તે સ્વર્ગમાં ફરતો હોય તેવું લાગ્યું. મહેલની અંદર બે રૂપવતી કન્યાઓ પણ તેણે દેખી. પરંતુ રાજાને તો કમળનું કામ હતું. એટલે તે સરોવરના કીનારે ગયો. પેલી કન્યાઓએ તેને જોયો, અને જાણ્યું કે આતો કોઈ ચોર ચોરી કરવા આવ્યો છે. આ ઉપરથી તેમણે બહુજ ખુશ પાડી, ચોક્કીદારોને બોલાવ્યા. વિક્રમરાજા તો તેમની સામે લઢવા તૈયાર થઈ ગયો. એને તો હરસિદ્ધ માતા તથા વીર વૈતાળની મદદ હતી, એટલે એ કોઈથી હાર્યો નહિ. ધીમે ધીમે તેની સામે નાનું સરખું લશ્કર આવ્યું. અને ખરેખરી લઢાઈ ચાલી. મારામાર થઈ. તેમાં લશ્કરવાળાને બહુ માર પડ્યો. અંતે હારીને તેઓ બધા નાશી ગયા અને તેમની માતા ચામુંડા માતા પાસે ગયા, અને સહાય

માંગી. માતા ચામુંડા કોધ કરીને આવ્યાં, પણ વિક્રમરાજને જોતાં તેમના ઉપર વહાલ આવ્યું. પછી તેમણે પૂછ્યું કે, ભાઈ તું કોણ છું ? તું પાણીમાં ડુબી કેમ ના ગયો ? અને આખા લશ્કર સાથે એકલો ટકી શી રીતે રહ્યો ?

આ ઉપરથી વિક્રમરાજએ પોતાની હકીકત જણાવતાં કહ્યું કે, માતાજી હું માગવાનો રાજા વિક્રમ છું. હું હરસિદ્ધ માતાનો દાસ છું, અને વીર વૈતાળની મને સહાય છે. જ્યાં પુણ્ય અને ધર્મ હોય છે, ત્યાંજ હું રહું છું. કોઈ દુઃખીનાં દુઃખ મારાથી જોઈ શકાતાં નથી. અને મારાથી બને છે તેટલી મદદ તેમને કરું છું. ઉપર કુવા આગળ એક માણસ બેઠો છે. તેને આ તમારું કમળ જોઈએ છે. અને તેના વગર તે ઘણા સમયથી બહુજ દુઃખી થાય છે. મેં તેને આ કમળ આણી આપી તેનું દુઃખ ભાગવાનું વચન આપ્યું છે. માટે મહેરબાની કરીને મને એક કમળ આપો, નહિ તો મારે યુદ્ધ કરીને પણ તે લેવું પડશે.

આ સાંભળી ચામુંડા માતા બોલ્યાં કે, ભલે પધાર્યા વિક્રમરાય ! તમારી વાટ તો હું કેટલાએ દિવસથી જોઈ છું. વિક્રમરાજ આ સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યા અને પૂછ્યું કે તમે મને જાણખ્યા કે જાણ્યા વિના મારી વાટ શી રીતે જુઓ ? ત્યારે ચામુંડામાતા બોલ્યાં કે, હું પાર્વતીજીની મુખ્ય સખી છું. એક દિવસ તેમની સાથે ફરતાં મેં એક બાઈને મરેલી પડેલી જોઈ. તેની એક નાની બાળકી, નિર્દોષપણે તેને ધાવ્યા કરતી હતી. મને દયા આવી અને મેં તે બાળકીને લઈ લીધી, અને પાસે રાખી. પછી મારે પાર્વતીજી પાસેથી અહિં આવવાનું થયું એટલે પાર્વતીજીએ કહ્યું કે એ બાળકીને તું તારી સાથેજ રાખ. એ તેર વર્ષની થશે ત્યારે કોઈ કારણસર વિક્રમરાજ તમારા ઠામ ઉપર આવશે. એ રાજા મહા પરાક્રમી અને પરદુઃખભંજન છે. એ આવશે ત્યારે ઠંન્યાના લગ્નની ચિંતા જશે. માટે તમેજ એની સાથે લગ્ન કરો, અને મારી ચિંતા હરે. આ સાંભળી

વિક્રમરાય કહે, કે. સારી સાથે લગ્ન કરીને એ કન્યા સુખી નહિ થાય. કારણ કે હું મારે ઘેર બહુ થોડો સમય રહું છું; મારે તો પારકાનાં કામ કરવા માટે દેશપરદેશ આથકવું પડે છે. છેવટે એમ ઠર્યું કે કન્યાની મરણ પ્રમાણે કરવું.

વિક્રમરાજ મકાનની અંદર ગયા. મકાનની શોભા તો અતુલપત્ર હતી. તેમણે સ્નાન કર્યા પછી જમવાની ના કહી, અને ગોદ્યા કે જ્યાં લગી પેલા ગિચારાનું દુઃખ દૂર નથી કર્યું ત્યાં લગી મારાથી અત્ર લઈ શકાય જ નહિ. જ્યારે તમે મને કમળ આપીને વિદાય કરશો ત્યારેજ હું જમીશ. ચામુંડા માતાએ કહ્યું કે તમારે જોઈએ તો એક હજાર કમળ આપીશ તેની ચિંતા જરાયે ના કરશો. પછી તેમણે પેલી કન્યાની મુલાકાત લીધી. કન્યાએ જાણ્યું કે આ પરદુઃખલગ્ન વિક્રમરાજ છે, ત્યારે તેણે કહ્યું કે મને પાછલા જન્મની થોડીક વાતો યાદ છે. તે ઉપરથી મારે અમુક માણસ સાથેજ લગ્ન કરવા છે. તો તમે મને તે પુરૂષ મેળવી આપો. વિક્રમરાજએ તે વાતની બહુજ આનંદથી હા કહી એટલે તે કન્યાએ કહ્યું કે ગયા જન્મમાં હું એક શ્રાવક કન્યા હતી. ધર્મ ઉપર મને બહુજ ભાવ હતા. મારા વિવાહ જેમના સાથે થયા હતા તે પણ બહુજ ભાવિક શ્રાવક હતા. તેમની લગ્ન કરવાની ઇચ્છા નહોતી, પરંતુ તેમના પિતાના બહુજ આગ્રહથી તેમણે લગ્ન કર્યું. અમે બે જણ પરણ્યાં; પણ કોઈનો ભાવ સંસાર ઉપર નહોતો. અમે સદાયે ભક્તિ અને ધર્મમાંજ મગ્ન રહેતાં હતાં; પરંતુ છેક ઘડપણમાં મારી વૃત્તિ સંસાર તરફ વળી, અને મૃત્યુ વળતે મારું સંસારમાં મન રહ્યું. આંથી અમારો બેઉનો મોક્ષ થયો નહિ. હવે મારે મારા ગયા જન્મના પતિ સાથેજ લગ્ન કરવાં છે. તમારો મદદથી હું અમુક પ્રશ્નો પૂછીને, ગયા જન્મના મારા પતિને શોધી કાઢીશ.

આ પછી ચામુંડા માતાએ એક હાથી ઉપર પુષ્કળ ધન ભરીને એક હજાર કમળ આપીને વિક્રમરાજ તથા તે કન્યાને

વિદાય કર્યાં. કુવા ઉપર આવતાંજ પેલા માણસે કમળ જોયાં. પોણું વિક્રમરાજને. ધન તથા કન્યા સાથે આવેલો જોઈ તે અદેખો બન્યો. વિક્રમરાયે તેને પૂછ્યું, લાઈ, તમે કમળ જોઈને આનંદ પામવાને બદલે ઉદાશ કેમ થઈ ગયા? ત્યારે તે જોડ્યો કે તમે પરદુઃખલંગનનો જથ મેળવો છો તે સાથે તમને પુષ્કળ લાભ પણ થાય છે. આવા પરદુઃખલંગન થવાનું તો બહુ સાડું. મેં તમને કમળની વાત કહી હોત નહિ તો તમને આ બધું કાંઈ મેળવાનું નહોતું. તેથી એના ઉપર ખેંચે જોતાં મારે હક્ક છે. ત્યારે વિક્રમરાય જોડ્યા: લાઈ મારે કાંઈ ધન જોઈતું નથી. અને હું જે કાંઈ લોગ્યો છું તે બધું તને આપી દેવા તૈયાર છું. ફક્ત આ કન્યા હું તને આપા શકું નહિ. એ તો અમુક સવાલો પૂછીને તેના સંતોષકારક જવાબ જે આપશે તેની સાથેજ લગ્ન કરવાની છે.

ત્યારે પેલો માણસ જોડ્યો કે એ કન્યા મારા નસીબનીજ છે. ભલે તે મને સવાલ પૂછે. હું તેના જવાબ આપવા તૈયાર છું. ત્યાર પછી પેલી કન્યાએ પોતાના ગયા જન્મ સંબંધી પ્રશ્નો ભરમમાં ભરમમાં પૂછ્યા. હવે વાત ખરી એમ હતી કે પેલો માણસ હતો તેજ તે બાઈનો ગયા જન્મનો પતિ હતો. આ પ્રશ્નો તેણે સાંભળ્યા એટલે તેને પોતાના આગલા જન્મની વાત યાદ આવવા માંડી અને બાઈએ ભરમમાં પૂછેલા સવાલોના જવાબ પણ તેણે ભરમમાંજ આપ્યા અને તે બાઈને ખાત્રી થઈ કે આ માણસ મારા ગયા જન્મનો પતિ છે. એટલે તેણે તેની સાથે ખુદલા દીલથી વાત કરી. પેલા માણસને પણ હવે ગયા જન્મનું પુરું જ્ઞાન થયું અને તેણે પણ બધી હકીકત કહી. છેવટે તે બે જણાંએ વિક્રમ રાજને કહ્યું કે અમારાં લગ્ન કરી આપો. વિક્રમરાજએ તે વાત કંબુલ કરી અને બહુ હેતથી લગ્ન કરી આપવા હા કહી. વળી કહ્યું કે આ હાથણી તથા બધું ધન પણ તમને ભેટ આપું છું. આ ઉપરથી પેલો કહે કે હું ક્ષત્રીય છું તેથી દાન લઈશ નહિ. ત્યારે વિક્રમે કહ્યું કે તું ક્ષત્રી છે પણ ખંડીયો રાજા છે.

અને હું ચક્રવર્તી રાજા છું એટલે તને દાન આપી શકું. વળી આ કન્યાનું કન્યાદાન હું દેનાર છું તેથી પણ રસેરા તરિકે હું તને દાન આપી શકું. આ સાંભળી પેલાએ બધું ધન લેવાનું કળુલ કર્યું. પણ બાઈનું મોં ઉતરી ગયું. ત્યારે વિક્રમે એને કારણ પૂછ્યું. તેણે કહ્યું કે મારા પતિ ખંડીયા રાજા છે તેથી મને દુઃખ થાય છે. આ ઉપરથી વિક્રમરાજાએ તાંબાના પતરા ઉપર લખત કરી આપીને એને સ્વતંત્ર રાજા કર્યો. પછી સૌ ઉજ્જન ગયા અને ધામધુમથી લગ્ન કર્યા.

આટલી વાત કહીને ધન્યદા પુતળી બોલી કે હે લોજરાજા વિક્રમરાજા તો આવાં આવાં કામ કરતા હતા. તમે 'ન્યારે' તેમના જેવા થાવ ત્યારે ભલે આ 'સિંહાસન' ઉપર બેસજો, એમ કહીને તે આકાશમાં ઉડી ગઈ.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્વામને અંગે પ્રગટ થતું અને સ્ત્રીઓના હાથે ચાલતું સ્ત્રી ઉપયોગી માસિક.

મહિલાભૂષણ.

સંપાદિકા:—બહેન રૂકિમણી હીરાચંદ. ઝવેરી.

આ માસિકપત્રમાં સ્ત્રીઓની વ્યાવહારિક તેમ પારમાર્થિક ઉન્નતિ સંબંધીના લેખો રસમય બાષામાં પ્રગટ થાય છે. પુરૂષો તથા બાળકોને મદત્વના ચર્ચાપત્રે તેવા સરળ લેખોનો પણ તેમાં સમાવેશ થાય છે. દુકાં રસમય વાર્તાઓ, હાલની પરિસ્થિતિ સંબંધી ઉપયોગી ચર્ચા પણ તેમાં પ્રગટ થાય છે. નમુનાનો અંગ્રેજી મંત્ર મંગાવી ખાત્રી કરો.

વ્યવસ્થાપક—મહિલાભૂષણ

ગાંધીપુરા, ચાંદલાગલી-સુરત.

ખાળકો માટે—

રામાયણની વાતો.

(૪) રામ પરશુરામનું તેજ હરી લે છે.

સ્વયંવરનું કામ પૂરું થયું. મહારાજા જનકનું 'પણુ' પાર પડ્યું. સૌ કોઈ રામના પરાક્રમથી આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બની ગયું છે ! સલામંડપમાં આનંદ આનંદ વર્તી રહ્યો છે ! આવે વખતે આચીંતી એક ભયંકર ગર્જના સંભળાઈ સૌ. ચમકી ઉઠ્યાં અને ધૂણી હાડ્યાં. સલામાં સુનકાર ફેલાઈ ગયો. બધા દિગ્ભૂદ જેવા બની, એ ઘોર અવાજ ક્યાંથી આવ્યો તે જાણવાને કાંકાં મારવા લાગ્યા.

સંઘળા આ પ્રમાણે ભયના માર્યા ગાબરા બની રહ્યા છે એટલામાં તો એક ભયાનક દેખાવનો પુરૂષ બધાની સામે આવીને ખડો થયો. આ પુરૂષ ક્ષત્રીયોનો કાળ મનાતો હતો. ક્ષત્રી માત્ર તેનું નામ સાંભળીને કાંપી ઉઠતા હતા. એટલે તેને નજરે જોતાં આખી સભાના શા હાલ થયા હશે તેનો તમેજ વિચાર કરી જુઓ.

કોધથી રાતા તાતા બનેલા આ પુરૂષનું સ્વરૂપ કાળ જેવું ભાસતું હતું. તેના માથા ઉપર મોટી જટા આવી રહી હતી. તેનું શરીર પહાડના જેવું પ્રચંડ હતું અને તેમાંથી તેજની સેરા કુટી રહી હતી. તેના પહાડ જેવા અંગમાંથી કુટતી આ તેજની સેરા સાથે કોધને લીધે તેની આંખમાંથી નીકળતી અગ્નિની જવાળાઓ ભળતાં તેનો આખો દેખાવ બળતા પહાડ જેવો ભયનક અને તેજસ્વી બની રહ્યો હતો. વળી તેણે પોતાના એક ખભા ઉપર ઉપર કાળ જેવી ફરશી અને બીજા ખભા ઉપર વીજળી જેવું

ધનુષ્ય ધારણ કરેલાં હતાં. હાથમાં એક તેજસ્વી તીર્ણ બાણ
અંગઝગી રણું હતું. આવા ભયાનક અને તેજસ્વી દેખાવના પુરૂષને
પોતાની સામે આવી ઉભો રહેલો. બેતાંની સાથે જ આખી
સભાનો જીવ ઉડી ગયો. ગર્જના સાંભળતી વખતે જે થોડું
ઘણું ભાન રહેવા પામ્યું હતું તે પણ શુભ ચર્ચ ગયું અને સઘળા
ભયથી અચેત-મેલાન બની ગયા. આખી સભામાં બે કોઈ
સાવધ હોય તો તે માત્ર રામ, લક્ષ્મણ અને વશિષ્ઠમિત્ર જ હતા.

પણ, બાળકો ! તમે બાણો છો, કે આ ભયાનક અને મહાન
તેજસ્વી પુરૂષ કોણ હતા ? તેઓ અહીં સ્વયંવરની સભામાં
કોધથી ગર્જના કરતા કેમ આવ્યા હતા અને કાળને પણ કંપાવે
એવા ક્ષત્રીઓ તેમને બેઠેને એટલું બધું કેમ કરતા
હતા તેની તમને ખબર છે ? બુઝો સાંભળો. આ મહાપુરૂષ તે
બીજા કોઈ જ નહિ; પણ પરશુરામ હતા. પરશુરામનું નામ તો
તમે સાંભળ્યું હશે. તે બહુજ પરાક્રમી હતા. તે સાથે પિતૃભક્ત
પણ જબરા હતા. તેમના પિતાનું નામ જમદગ્નિ હતું. જમ-
દગ્નિ સુનિને ક્ષત્રીઓએ મારી નાંખ્યા હતા. તેથી પિતાના મોતનો
બદલો લેવાને આખી પૃથ્વીને નક્ષત્રી એટલી ક્ષત્રીવગરની કરવા-
ની તેમણે ભયંકર પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. પ્રતિજ્ઞા લઈને તેમણે એકવીશ
વાર પૃથ્વીને નક્ષત્રી કરી દીધી હતી. એટલે કે, આખી પૃથ્વી
પર એકવીશ વાર ફરીને મદમત્ત બની ગયેલા ક્ષત્રીઓનો તેમણે
શોધી શોધીને સંહાર કરી નાંખ્યો હતો. આટલા માટે જ ક્ષત્રીઓ
તેમનું નામ સાંભળીને પણ જી ઉઠતા હતા.

ક્ષત્રીઓનો નાશ કર્યા પછી તેમનો કોધ શમી ગયો હતો.
તે પછી હાથમાં હથિયાર ન પકડવાની પ્રતિજ્ઞા કરીને તે વનમાં
તપ કરવા જઈ રહ્યા હતા. પણ જ્યારે તેમણે શિવનું ધનુષ્ય
ભાગવતની વાત બાણી ત્યારે તરત જ પાછો ક્ષત્રીયો તરફનો તેમનો
ક્રોધ સળગી ઉડ્યો અને મહાન ભયાનક સ્વરૂપ ધારણ કરીને
પોતાનો પ્રતાપ બતાવવાને અને રામના બળની પરીક્ષા કરવાને
ભયંકર ગર્જના કરતા તે સભામાં આવીને ખડા થયા હતા.

સલા તો ભયની મારી દીગ્મુઢ બની ગઈ હતી. સલામાં પેસતાંની સાથે જ તેમણે રામને પૂછ્યું:—“કેમ, રે છોકરા ! આ ધનુષ્ય ભાગનાર તું જ છે ને ? શિવનું ધનુષ્ય ભાગવાથી તને બળનો ગર્વ ચઢી ગયેલો જણાય છે; પણ લે, હવે આ મારી પાસેનું ધનુષ્ય ચઢાવ. હું ભેડું તો ખરો, કે તારામાં કેટલી તાકાત છે.” રામચંદ્ર તો આ સઘળું સાંભળતા હાથ ભેડીને ઉભા જ રહ્યા. તેમણે કસો જ જવાબ આપ્યો નહિ; પણ લક્ષ્મણથી પરશુરામનું બોલવું સહન થઈ શક્યું નહિ. તે બંને પરશુરામને કંઈજ લેખતા હોય નહિ એમ તેમની સામે ભેંધને હસવા લાગ્યા. લક્ષ્મણની આવી વર્તણૂકથી વંધારે કોંધે ભરાઈ પરશુરામે પોતાના બલા પરનો કુહાડો ઉંચક્યો. પછી તે દમભેર લક્ષ્મણને કહેવા લાગ્યા:—“અરે નાદાન છોકરા ! તું શું હસે છે ? તને બળર છે, કે હું કોણ છું ? આ મારી ફરશીની ભયંકરતા તને જાણીતી હોય એમ જણાતું નથી.”

લક્ષ્મણ તો હજી હસતા જ હતા. અને તેમણે જવાબ પણ હસીને જ આપ્યો:—“મહારાજ ! આપને ન ઓળખે એવું આ પૃથ્વી પર કોણ છે ? આપનું પરાક્રમ જગત્પટેર છે. વર્ગી આપ ઋષિરાજ છો, બ્રહ્મદેવ છો અને તેથી અમારે ઘણા જ પૂજવા યોગ્ય છો. પણ મહારાજ ! તમારે બ્રાહ્મણને આ હથિયાર શાં ? નજીવી બાળતને માટે આટલો બધો ક્રોધ શો ? બ્રાહ્મણ તો કેવા શાન્ત અને સત્વશુણી હોવા ભેંધ્યો. તેને બદલે તમે તો તામસી રૂપ ધારણ કરી રહ્યા છો અને કુહાડો ઉંચો કરી અમને ક્ષત્રીઓને ડરાવવા માગો છો ! મને હસવું આવે છે તેનું કારણ તમારું આ વિચિત્ર વર્તન જ છે. તમારી ફરશી ગમે તેટલી ભયંકર હોય તોપણ મહારાજ ! નક્કી કરી માનજો કે અમે તેનાથી ડરી જઈએ એવા નથી.” લક્ષ્મણનાં આ વચનોથી પરશુરામ ક્રોધથી રાતાપીળા બની ગયા અને ફરશી લઈ લક્ષ્મણને મારવા તૈયાર થઈ ગયા તરત જ રામચંદ્ર હાથ ભેડી નસતાથી કહેવા લાગ્યા:—“મહારાજ ! આપ તો મહાન છો.

બાળકના બોલવા સામું જોવું આપને ઘટતું નથી. શિવનું ધનુષ્ય મારાથી તૂટી ગયું છે અને એ રીતે જોતાં આપનો ખરેખરો અપરાધી હું જ છું; તો આપને જે કંઈ કહેવું હોય તે કૃપા કરીને મને જ કહેશો અને એ બાળકના બોલવા સામું ન જોશો. ”

પરશુરામ તો ક્રોધમાં જ હતા. તે લથાનક અવાજે બોલી ઉઠ્યા:—“ ઠીક, ઠીક, હવે બહુ શેખી કરવી જવા દે. તમને બેય લાઇને હું બહુ સારી રીતે ઝોળખી ગયો છું. ‘ એક મારે અને ખીજો વારે ’ એવો ઘાટ તમે ઠીક ઘડ્યો દેખાય છે; પણ આ પરશુરામના ધા હજી જોયા જણાતા નથી. તું એક વાર માફ આ ધનુષ્ય ચઢાવ અને તારી સઘળી બડાદુરી બતાવ. તે પછી જ હું તને બતાવવા માશું છું, કે આ પરશુરામ તે કોણ છે. ”

પરશુરામનું આવું ડરામણું બોલવું સાંભળીને લક્ષ્મણ વચમાં જ બોલી ઉઠ્યા:—“ બસ કરો મહારાજ ! આપના બળાની અને ધનુષ્યના બહુ બડાઈ મારવી જવાદો. અમારું સવળું કહેવું પણ આપને અવળું થઈ પડે છે. અમારી નમ્રતામાં આપને કપટતા જણાય છે ! ખરે જ ! ક્રોધમાં આપ સારાસાનું જ્ઞાન ગુમાવી બેઠા છો. નાહક ‘ પિચ્છનું પારેવું કરી ’ શા માટે હેરાન થાઓ છો ? બાકી અમે દોષએ એ ધનુષ્ય તોડ્યું નથી. માત્ર મારા આ મોટાભાઈનો હાથ અડતાંની સાથે જ એ જુના અને ખંખ થઈ ગયેલા ધનુષ્યના ટુકડા થઈ ગયા છે. આપ આપના ધનુષ્યની બડાઈ મારી તેને ચઢાવવાનું કહો છો પણ અમે એથીયે ભારે ધનુષ્યો બાળપણમાં કેટલાંએ ઉથલાવીને ફેંકી દીધાં છે, મહારાજ ! ”

લક્ષ્મણનાં આ વચનોથી તો ખરેખરું બળતામાં ધી જ હોમાયું. આગની જવાબાઓની માફક પરશુરામનો ક્રોધ બલુકી ઉઠ્યો. તે એકદમ ત્રાડ મારી ગઈ ઉઠ્યા:—“ રે મૂઠ, નાદાન છોકરા ! નાને મોઢે આ શી મોટી મોટી વાતો કરી રહ્યા છે ?

નહી, હવે તારો કાળ જ આવી લાગ્યો છે. શું કરે, તું જાણક છે. નહિ તો ક્યારનાએ આ કુહાડાથી તારા રાઈ રાઈ જેવડા ટુકડા કરી નાંખ્યા હોત. ”

લક્ષ્મણે પણ આના જવાબમાં રોકડું જ પરખાવી દીધું. “ મહારાજ ! હું પણ તમને પ્રાહ્લય જાણીને જ જતા કરે છું. તમારો જગાએ અત્યારે જો બીજો કોઈ હોત તો જગતને ક્યારનુંએ દેખાડી દીધું હોત કે રઘુકુળ શિરોમણી રામચંદ્રનું એક સહેજ પણ અપમાન કરનારના કેવા હાલ થાય છે. ”

આથી તો પરશુરામનો ક્રોધ હઠ મૂકીને ઉછળી હાલ્યો. તેમણે કાળરૂપ બની લક્ષ્મણનો વધ કરવાને ફરશી ઉપાડી. આખી સલામાં હાહાકાર થઈ રહ્યો. પરશુરામનું કાળરૂપ જોઈ સૌ કોઈ કંપી ઉઠ્યું. જનક અને વિશ્વામિત્રને પણ લાગ્યું કે હુમણાંજ રંગમાં લાંગ થઈ મોટો ગજગ થઈ જશે. તરત જ વિશ્વામિત્ર વચમાં પડ્યા. તેમણે પરશુરામને બહુ બહુ સમજાવ્યા. જનકે પણ ઘણા કાલાવાલા કર્યા. રામચંદ્રજી પળે પડ્યા અને ક્ષમા કરવાને વિનવવા લાગ્યા. જેમ જેમ તેમને વિનવણીઓ થતી ગઈ તમ તેમ તો તે વધારે ને વધારે ક્રોધે ભરાતા ગયા. પણ આ એમનો ક્રોધ એમને જ ખાવા લાગ્યો. તે એવી રીતે કે એમનું બળ અને તેજ ધીમે ધીમે હરાતું ચાલ્યું. આખરે તે ક્રોધથી ભ્રમકી ઉઠી રામને કહેવા લાગ્યા:—“ મારે તો બીજું કંઈ જ નહિ; પણ તારું બળ જ જોવું છે. તારું બળ જોયા સિવાય હું અહીંથી હટવાનો નથી. તું શિવનું ધનુષ્ય તોડી કુસાર્થ ગયો છે તો હવે મારું આ વિષ્ણુનું ધનુષ્ય ચઢાવી તારો હોથ તોટવી બહાડુરી બતાવી આપ. તે પત્રીજ બગર પડશે કે આ પરશુરામ કોણ અને કેવા છે. ”

પરશુરામનાં આવાં તોછડાં અને અભિમાન ભરેલાં વચનોને શાન્તિથી સહી લેતા રામ જોડ્યા:—“ મહારાજ ! આપે આપના પિતાને મારો નાંખ્યાનું વેર લેવાને ક્ષત્રીઓનો એવોથ

વાર શોધી શોધીને નાશ કર્યો છે, એની મને ખબર છે. પણ તમે મને આમ છેક જ નિર્બળ ગણી મારું અપમાન કરો એ મને માન્ય નથી. આપ મારે પૂજ્ય છો, આપને મારે જાળ દેખાડવાપણું હોય જ નહિ; છતાં આપનો આગ્રહ છે તો હોયો, બુઝો. “આમ બોલીને રામે ઝડપથી પરશુરામના હાથમાંનું ધનુષ્ય ઉંચકી લીધું. પછી તરતજ તેના ઉપર જાણ ચઢાવી પરશુરામને પૂછ્યું: “બોલો મહારાજ! આ જાણ હવે ક્યાં દેંદ્રવું? આ ચઢાવેલું જાણ કદિ પણ નકામું જશે નહિ; તમે બ્રાહ્મણ છો એટલે તમારા પર તે છોડવાને હું સમર્થ નથી. છતાં ગમે તે સ્થળે મારે તે છોડવું તો રહ્યું જ. તમારી જાત પર હું છોડી શકું તેમ છે જ નહિ તો હવે તમે કહો તે તમારા માર્ગ ઉપર એને છોડી મૂકું. તમે કહો તો આ બાણથી તમારો સ્વર્ગનો માર્ગ બંધ કરું અને કહો તો તમારો તીર્થનો રસ્તો રોકી રાખું. બોલો મહારાજ! હવે આપની શી ઇચ્છા છે?” રામનું આ પરાક્રમ જોતાંજ પરશુરામ ટાઢા રસ જેવા થઈ ગયા અને તે સાથે તેમનું સ્વપ્ન તેજ અને બળ હરાઈ ગયું. તે છેક જ ઢીલાઈ પડી ગયા. તે અચેત જેવા બની રામની સામે તાકી રહ્યા. રામચંદ્રનું આ વખતનું સ્વરૂપ નિહાળી તેમની ખાતરી થઈ ગઈ, કે રામ કોઈ સાધારણ મનુષ્ય નહિ; પણ અલૌકિક પુરુષ છે. પછી તેમણે રામને કહ્યું:—હે રામ! તમે આ મહાન્ ઇશ્વરી પુરુષ છો. તમારું ચઢાવેલું જાણ નકામું જાય નહિ એ નક્કી છે; તો તમે તમારા જો બાણ વડે લલે, મારા સ્વર્ગનો માર્ગ બંધ કરો. મને સ્વર્ગની જગત્તે દરકાર નથી. મારા તીર્થનો માર્ગ મોકળો હશે તો મારે માટે ઈર્ષા છે.”

પરશુરામનાં આ વચનો સાંભળીને રામે તરતજ ધનુષ્ય પર ચઢાવેલું જાણ છોડ્યું. આ જાણે પરશુરામનો સ્વર્ગનો માર્ગ બંધ કરી દીધો. જાણ છોડી ધનુષ્યને નીચે મૂકી રામે પરશુરામની

પૂજા કરી. પરશુરામ રામના વિનયથી બહુજ પ્રસન્ન થયા અને “તાઈ કલ્યાણ થાયો” એવો રામચંદ્રને આશીર્વાદ આપીને પોતાના સ્થાનકે ચાલતા થયા.

હવે જ સલાના છવમાં છવ આવ્યો. સૌ સચેત બની રામ અને લક્ષ્મણ બંને ભાઈઓનાં અનેક રીતે વખાણ કરવા લાગ્યાં. આખી મિથિલા નગરીમાં આનંદ આનંદ વ્યાપી ગયો અને ઠેરઠેર વિવિધ જાતનાં વાજાં વાગી રહ્યાં. મહાત્મા તુલસી-દાસજીએ આ વખતનો ચિતાર આપતાં ગાયું છે, કે:—

અતિ મહગદે વાજને વાજે ।

સવહી મનોહર મંગલ સાજે ॥

બુદ્ધિ બળની ગંભીર.

નીચેના દરેક વાક્યમાં એક ગુજરાતના ગામનું નામ છે. તે ચતુરાઈથી જોળી કાઢી અમને લખી જણાવો.

૧ મહેસુર તથા મુરખો મીઠાં લાગે છે.

૨ મારવાડી મહુ ધાન પેટે પણ ખાય નહિ.

૩ સોમનાથનાં દ્વાર કાચુલથી મળ્યાં હતાં.

૪ અધોળ કાજળ તે કોણ આંજી શકે ?

૫ ઉઘોળી જન રોડમાંથી પણ ધન પેદા કરે.

હિસ્ટરિયાથી ગભરાશો માં !

તેનો ઇલાજ વાયુમુક્તા છે. જેનો ૨. નં. ૧૬૬-૧૪ અને ક્રીમત ૩. ૫). હિસ્ટરિયા-ફેરે, ચિત્તભ્રમ, ખેયાવું, જડ થવું વગેરે વાયુના દર્દ પર રામચાણ છે. દવા વનસ્પતિની, મહિનાની; પથ્થ નહીં. પ્રદરહર-સ્વેત, રાતો કે ધાતુ વિદાર, કાદ, તોડ અને અર્ભાશયનાં દર્દ ઉપર ચોક્કસ-ગોળા ૪૦ ની કી. ૩. ૧).

બાળકોની હાથી કાં. ૩. ૨) પોસ્ટેજ બુક દરેકનું.

છગનલાલ લલકુભાઈ શાહ; દેશીનામાવાળા-વડોદરા.

રમકડાં.

બાળક! આજ સવારનો તું એક ઝાડની લાંગેલી ડાળી સાથે રમતો અને ધૂળમાં ખેલતો કેવો આનંદી જણાય છે ! મને તારી રમત જોઈને આનંદ થાય છે. હું મારો હિસાબ લખું છું અને આંકડા ઉમેરું છું. વચ્ચે વચ્ચે ક્યારેક તું મારા તરફ જુએ છે, ત્યારે મને વિચાર આવે છે કે મારું કામ તારા આનંદને કેટલું અડચણ કરનારું છે. હું કાદવમાં લાકડીઓથી રમવાનું ભૂલી ગયો છું, અને તેને બદલે સોના, રૂપાના કંકડા એકઠા કરવાનું તથા કિંમતી ચીજો સાથે ખેલવાનું શોધું છું. તને જે મળી શકે નહિ એવી વસ્તુઓ છે, તેની પાછળ શક્તિ તથા સમયને ગુમાવ્યા કરે છું; આ મારા વૃદ્ધ શરીરમાં રહીને હું આશાના સમુદ્રમાં તરવાની મહેનત કરે છું; પણ એ વેળા મને એમ માલમ નથી પડતું કે હું પણ એક રમતજ રમું છું.*

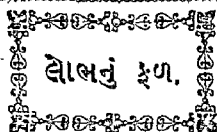
ધીરજ.

ન્યાય.

એના સંબંધમાં તમે ગમે તે કહો; પણ મારા બાળકની ભૂલો હું જાણું છું. તે ભલું છે, તેથીજ તેના ઉપર મારો પ્રેમ છે, એમ નથી; પણ તે મારું નાનું બાલુડું છે; તેથી હું તેને ચાહું છું.

તમને જ્યાં ગુણદોષની પરીક્ષા ત્રાજવામાં તોળીને કરવાની ટેવ પડી, ત્યાં મને એ કેટલું વહાલું છે, એ તમે કેમ કરી જાણી શકો ? હું જ્યારે એને શિક્ષા કરું છું, ત્યારે મને ખાસ લાગે છે કે તે મારા અંશ રૂપે છે, કેમકે જ્યારે તે આંસુડાં પાડે છે, ત્યારે મારું હૃદય પણ તેની સાથે રડે છે. તેને કબકો આપવાનો કે સજા કરવાનો આધિકાર મને એકને જ છે; કેમકે રોનેડ અને શિક્ષા બન્ને એક માનાં બાળકો છે.*

ધીરજ.

(લેખક:—રા. ગિરીશ.)

મનુષ્યોમાં લોભ એ એક જગરો અવગુણ છે, એવી ખરાબ ટેવ છે કે કોઇ વખત એના પરિણામે ગાંઠનું ગોપીચંદન પણ શુભાવધુ પડે છે અને પસ્તાયા સિવાય કશું હાથ લાગતું નથી.

કહેવાય છે કે લોભજ પાપનું મૂળ છે.

એક વખત એક ભીખારી, કોઈ રસ્તા પર ધીમે ધીમે ચાલતો ચાલતો પોતાની દરિદ્રતાનો વિચાર કરતો હતો. એ જે જે માણસોના પ્રસંગમાં આવતો તે સઘળા તેને બહુ કંજુસ માલમ પડ્યા હતા અને તેથી તેને બહુ આશ્ચર્ય થતું હતું. તે મનમાં વિચાર કરી રહ્યો હતો કે ગરીબ માણસો વધારે મેળવવા માટે લોભ કરે એ તો ઠીક છે; પણ આ મોટા શાહુકારો પણ વધુ મેળવવા માટે તરફડીયાં મારી રહ્યા છે તે તો ગજબની વાત છે. આ શેઠ દીપચંદ તો જુઓ ! આટલો પૈસાદાર છે છતાંય હજુ વધુ પૈસા મેળવવા દિવસ ને રાત એક મજુરની જેમ મહેનત કરી રહ્યો છે ! આ પેલા બોધાશાની વાત તો મેં કાલેજ સાંભળી કે લોભ કરવા જતાં તણે પોતાની અધી પુંજ જોઇ ! ખરે ! આ લોકો મોટા મૂર્ખાઓ છે. જે મારી પાસે થોડુંક પણ ધન હોત તો હું તેનાથી સંતોષ માનત અને વધુ મેળવવાનો લોભ કદી પણ ન કરત.

આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો તે જગરા દ્વર ગયો. ત્યાં ‘ ભાગ્ય દેવી ’ એક પુરૂષનું રૂપ લઈને તેને સામાં મળ્યાં. અને તેને ઉદ્દેશીને બોલ્યાં, ‘ અરે ભાઈ, આજે કેટલાય દિવસથી હું તને હુંડું છું, તારી આવી દશા જોઈને મને તારી ઘણી દયા આવે છે. તારી ટોપી ઉતાર જોઈએ, આજ હું તેને સોના મહોરો-થી ભરી દઈશ. પણ એટલું યાદ રાખજે કે એમાંથી એક પણ

મહોર નીચે પડશે તો બધી મહોરે ધૂળ જેવી ધૂળ બની જશે. આ સાંભળી પેલા લિખારીનું હૃદય હર્ષથી કુલી ઉઠ્યું. માથે પહેરેલી જુની ટોપી ઉતારી બન્ને હાથમાં પકડીને તેણે કહ્યું, “ હવે, આ રહી ટોપી, પ્રભુ આપનું કલ્યાણ કરશે. ”

પુરૂષના વેષમાં ભાગ્યદેવી તેની ટોપીમાં સોના મહોરો નાખતાં જતાં હતાં અને પુછતાં જતાં હતાં કે હજી વધારે ભેઈએ છીએ ! લિખારી ધીરથી કહી દેતો કે મહેરબાન થોડીક વધુ નાખશો તો કૃપા થશે.

ભાગ્યદેવી યોદ્ધાં, ભલે, ‘ પણુ બે ભાગ તારી ટોપી છે જૂની અને મહોરોના ભારથી કદાચ ફાટી જશે અને તેમાંથી એકાદી મહોર નીચે પડી જશે તો પછી તને બહુ પસ્તાવો થશે. ’

જે લિખારી થોડીવાર પહેલાંજ ખીજા માણસોને લોભી અને મૂર્ખાં માની રહ્યો હતો તેજ હવે લોભને વશ થઈને યોદ્ધે, “ શેઠજી, એક બે તો વધારે નાંખો ! ટોપી કાંઈ એવી જૂની નથી. ”

ભાગ્યદેવીએ તેને થોડોવાર ફરી વિચાર કરી બેવાનું કહ્યું. પણ બ્યારે લિખારીએ તો પોતાની અર્જ આણુ રાખી ત્યારે તો લાચારીથી તેમણે તેની ટોપીમાં એક મહોર વધુ નાંખી ! ટોપી જૂની તો હતી જ તે આટલી મહોરોના ભાર ન ઝીલી શકી એટલે જેવી છેલ્લી મહોર તેમાં પડી કે તુર્તજ તે નીચેથી ફાટી અને બધી મહોરો ખરખર કરતી નીચે પડી, પણ જમીન પર પડતાં વેંતજ તે સઘળી ધૂળ જેવી ધૂળ થઈ ગઈ.

ભાગ્યદેવી તો ક્યારનાં અંતરધ્યાન થયાં હતાં. લિખારી બાપડો ત્યાં ઉભો ઉભો પસ્તાવો કરતો હતો અને મનમાં વિચાર કરતો હતો કે આ માણસે મને દગો દીધો. અરે ! એાછામાં એાછી એક મહોર મારી પાસે રહેવા દીધી હત તો કેવું સાદું !

જુઓ લોભનું પરિણામ કેવું આવે છે તે ! સંતોષજ એક એવી વસ્તુ છે કે જે વડે મનુષ્ય ખરાબમાં ખરાબ સ્થિતિમાં પણ સુખ મેળવી શકે છે. ખરેખર કહ્યું છે કે:-

લોભી કેરે દાગજે, ચિંતાનો નહિ પાર;
સંતોષી એકજ જગે, છે સુખમાં સુનાર.

આજક.

પુસ્તક ૪ થું.]

મે, ૧૯૨૩.

[અંક ૫ મો.]

વખત મરી જાય તો !

(મૂળ લેખક—કવિ રવિંદ્રનાથ ટાગોર.)

બા ! બા !

જે વખતજ મરી જાય,
ને ઘડીયાળના ભૂછા થઈ જાય;
કલાકો અને મીનીટો નાશી જાય,
તો પછી કેવી મજા થાય !

ઘડીયાળમાં દસ વાગે નહિ,
એટલે નિશાળ ચાલે નહિ;
અને હું નિશાળે જાઉં નહિ,
તોયે મને કોઈ લાભ નહિ.

સુવા તો કદી હું જાઉં નહિ,
તોયે તારાથી વઢાય નહિ;
કેમકે ઘડીયાળ તો વાગે નહિ,
ને સુવાનો વખત થાય નહિ.

વાતો મઝેની તું કદાજ કરે,
તોયે કદી મોડું થાય નહિ;
જે વખતજ મરી જાય તો
તારી વાતો કદી પુરી થાય નહિ !

મારા નાના ભાઈબંધા,

તમે કવિ રવિંદ્રનાથ ટાગોરનું નામ સાંભળ્યું હશે. આ કવિ બહુજ સરસ કવિતાઓ બંગાળી ભાષામાં લખે છે. અંગ્રેજીમાં તેનાં ભાષાંતર પોતેજ કર્યાં છે. તેમની કવિતાઓ આખી દુનિયામાં વખણાય છે. તેમણે મોટાંઓ સમજે તેવી કવિતાઓ લખી છે; અને તે સાથે બાળકોના મનમાં પેશીને, બાળકોને માટે પણ બહુ સારી કવિતાઓ લખી છે. આવી બાળ-કવિતાઓની એક ચોપડી અંગ્રેજીમાં છપાઈ છે. તેનું નામ “ બીજનો ચંદ્ર ” પાડ્યું છે. દારણ કે બાળકો તો બીજના ચંદ્ર જેવાં છે. બહુ નાનાં હોય તેમાંથી મોટાં થાય. દિવસે દિવસે તેમની બુદ્ધિ-તેજ વધે. તમને અંગ્રેજી અથવા બંગાળી આવડે ત્યારે એ ચોપડી જરૂર વાંચજો.

બંગલોરથી, એક વરસથી (Treasure chest) “ બળ-નાની પેટી ” એ નામે બાળકો માટે અંગ્રેજીમાં એક માસિક, મીસ રૂથ રોબીનસન કાઢે છે. તેના માર્ચના અંકમાં આ કવિની એક બાળકવિતા મી. એડ્ડેસે છપાવી છે. હકીકત એમ બની કે મીસ રોબીનસને કવિ પાસેથી કાંઈક લંબાવવા એડ્ડેસને કહેલું, પણ કવિ તો બહુ કામમાં હતા. એક વાર કવિની એક ચોપડીમાંથી એક કાગળમાં એક કવિતા લખેલી જડી આવી. તે અગાઉ છપાઈ નહોતી. કવિ ભૂલી જ ગયા હતા. એડ્ડેસે, તે મીસ રોબીનસનને મોકલી આપી. તેનો શુભરાતી તરબુમે આ અંકમાં પહેલેજ પાને આપ્યો છે, તે ઉપરથી કવિ બાળકો માટે કેવી કવિતાઓ લખે છે, તેની કાંઈક બહાર તમને પડશે. આ કવિતાનું નામ “ વખત મરી જાય તો ! ” એવું પાડેલું છે.

લી. તમારો ભાઈબંધ

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

કવિ શામળ ભટ્ટની

સિંહાસન ખત્રિસીની વાર્તાઓ.

વાર્તા ચોથી.

પંચદંડની વાર્તા.

(પદ ઉપરથી ગદ્ય લેખક:-શ. રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.)

લોજરાજાએ વગી પાછા સિંહાસન ઉપર બેસવા પ્રયત્ન કર્યો. એટલે હંસા નામની પુતળીએ તેને રોક્યો, અને વિક્રમના શુભ ગાથા. તેમાં વિક્રમને પંચદંડ શી રીતે મળ્યો તેની વાત કહી. એ વાત આ પ્રમાણે છે:—

એક વાર વિક્રમરાજા આનંદ ઓછવ કરવા, શહેર બહાર વાડીએ ગયો. તેની સાથે મોટી સ્વારી હતી. ઢોલ નોખત અને સ્વારે ઘણા હતા. આખો દિવસ આનંદમાં ગાળી, રાજા સંજે શહેરમાં પાછો ફર્યો. બધી સ્વારી આગળ ચાલતી હતી. સ્વારીનો ભપકો જોવા આખા શહેરના લોક, પોતપોતાને ખાસ જોવા થયા હતા. રસ્તામાં દેવદમની નામે એક તવંગર ધાંચણનો મહેલ હતો. સ્વારી ત્યાં આવવાનો સમય થયો એટલે તેણે પોતાની ચાકરડીને હુકમ કર્યો કે તું મહેલ આગળ વાશીફ વાળ. દાસી તો આ હુકમ સાંભળીને ગભરાઈ. તેણે કહ્યું કે રાજાની સ્વારી આવે છે; આ વખતે જો હું ધૂળ ઉરાડું તો રાજાના માથાસો મને દંડ. ત્યારે દેવદમનીએ કહ્યું કે તારે મારો હુકમ માનવાનો છે. રાજાની મગદૂર નથી કે તારો વાંકો વાળ કરે. મારી પાસે એટલી સત્તા છે કે હું તેનું સર્વસ્વ ખુંચાવી લઉં. આ સાંભળીને તે દાસીએ

તો વાગીદું વાળવા માંડ્યું. તેની ધૂળ રાજાની સ્વારી ઉપર ઉડી. એટલે સૈનિકો બહુ ક્રોધ્યા, અને એક જણે દાસીને લાત મારી. દાસી દોડતી દેવદમની પાસે ગઈ, અને રડતી રડતી ફરીયાદ કરવા લાગી. આથી દેવદમનીને બહુજ ક્રોધ ચઢ્યો. તેણે પોતાના ધરમાંથી એક દંડ લીધો, અને તે લઈને તેણે રાજાની સ્વારી આવતી હતી તેની આગળ ધૂળમાં ત્રણ લીટા કર્યા કે તરતજ ત્યાં એક મજબુત કીડવા જેવી ભીંત ચણાઈ ગઈ. રસ્તો બંધ થઈ ગયો, અને સ્વારી સ્થંભી ગઈ. રાજાએ હાથીઓ પાસે તે ભીંત તોડાવવા માંડી, પણ તેનો એક કાંકરો પણ ખર્યો નહિ એટલે રાજા વિક્રમ માનવગં થઈ ઉભો રહ્યો. ત્યારે દેવદમની ધરની બહાર આવી અને કહેવા લાગી: “હે રાજા! આ ભીંત બળથી નહિ તોડી શકાય. તે મારા દંડના પ્રતાપથી થયેલી છે, અને તેનું નામ અલોદ ભીંત છે. જેની પાસે પંચદંડ હોય તે જ એ ભીંતને તોડી શકે છે.”

રાજા તો નિરાશ થઈ બીજે રસ્તે થઈને રાજમહેલે ગયા. બીજે દિવસે દરબારમાં તેમણે દેવદમનીને બોલાવીને પંચદંડની હકીકત પૂછી. ત્યારે દેવદમનીએ કહ્યું કે, “મારી દીકરીને જો તમે છોડી શકો તો હું તમને પંચદંડની બધી હકીકત કહું.” એમ કહી એ તો ચાલી ગઈ. રાજાએ પછી તેની દીકરીને તેડું મોકલ્યું. તેનું નામ નિર્મળદમની હતું. તે પાલખીમાં બેસાને દરબારમાં આવી. તેનું વર્ણન કવિ કરે છે કે,—

શણુગાર અંગે સોળ સન્ધ્યા, મોતી પરોવ્યા વાળ;
પિતાંબર પટ પહેરીયાં, લહું તિલક છે માલ.
હામકામ મૃગ લોચની, સિંહલંકી સુબલ;
વનિતા સોળ જ વર્ષની, બ્રહ્મટી કામનું બાણ.

રાજાએ તેને માન આપીને ‘બેસાડી,’ અને પૂછ્યું કે, “તમારી શી ઇચ્છા છે?” તેણે કહ્યું: “તમને જે ગમે તે રમત માંડો, અને તેમાં હારજીતની આપણે શરતો કરીએ.”

રાજાએ ત્રણ પાસાની રમત રમવાનું કહ્યું. ત્યારે નિર્મળદમની બોલી કે, “જે તમે જીતો હું તમારી ગુલામ થઈને રહું, અને જે હું જીતું તો તમારું રાજ પાટ લઈ લઉં અને તમને ગુલામ કરીને રાખું.” શરતો કબુલ થઈ. આખા ગામમાં વાત ફેલાઈ ગઈ. લોકો આવી ભારે શરતો સાંભળી બહુ અચંબો પામ્યા. અને ટોળે ટોળાં રમત જોવા એકઠાં થયાં. રમત ચાર દિવસની હતી. રાજાજી કોઈ પણ પ્રકારે ત્રણ દિવસ સુધી જીતી શક્યા નહિ એટલે ત્રીજા દિવસની રાત્રે તેમને બહુજ ચટપટી થઈ, અને મનમાં કેર લાગ્યો કે કાલે હારીશ તો શું થશે ! તે રાત્રે રાજા નગરચર્યા જોવા નિકળ્યો. ત્યાં તેણે જાત જાતની ટીકાઓ સાંભળી, અને તે હરસિદ્ધમાતાને મંદિરે ગયો અને માતાજીની બહુ જ પ્રાર્થના કરીને વિનવણી કરી કે: “માજી, જે ધાંચણને હાથે તમારા સેવકની હાર થશે તો તમારી જ આબરૂ જશે.” પછી હરસિદ્ધમાતા પ્રકટ થઈ સાક્ષાત્ જોડ્યાં કે, “એ કાંઈ સામાન્ય ધાંચણ નથી. એ તો મોટી પરાક્રમી બાઈ છે. તેની ચર્યા જોવી હોય તો તું આજે વૈતાળની સાથે ઈંદ્ર રાજાના દરબારમાં જા.” રાજા વિક્રમ વીરવૈતાળની સાથે સ્વર્ગે ગયા. ત્યાં અદૃશ્ય વિદ્યા વડે તેઓ જાનને છુપા છુપા ઈંદ્રના દરબારમાં બેઠા. ત્યાં જઈને જુએ છે તો નિર્મળદમની નાચ કરે છે. એકવાર નાચ પુરો થયો એટલે, ઈંદ્ર રાજાએ આનંદ સાથે એક અમૂલ્ય હાર તેને આપ્યો. પાછળ હાથ કરીને દમનીયે હાર મૂક્યો તે અદૃશ્ય હાથે તેણે લઈ લીધો. બીજા નાચને અંતે પણ ઈંદ્રરાજાએ પ્રસન્ન થઈ તેને પાન આપ્યાં તે પણ વૈતળે હારી લીધાં. ત્રીજા નાચ પછી ઈંદ્રે પગનું ઝાંઝર આપ્યું તે પણ વૈતાળે લઈ લીધું. પછી દમની ઉંઘરાટી થઈ ગઈ અને એકદમ ચાલી ગઈ.

રાજા વિક્રમ તો પેલી ત્રણે ચીજો લઈને પોતાને મહેલે પાછો આવ્યો. વહાણ વાતાંજ તેણે નિર્મળદમનીને તેહું મોકલ્યું. થોડી વારમાં રમત શરૂ કરી. તેમાં પણ વિક્રમની કાંઈ જીત થઈ નહિ. પછી લાગે જોઈ રાજાએ કહ્યું: “મને રાત્રે એક સ્વપ્ન આવ્યું હતું.

તેમાં મેં ઈંદ્રનો દરબાર જોયો. ત્યાં તું નાચ કરતી હતી, અને ઈંદ્રરાજાએ તારા ઉપર ખુશ થઈ તને હાર આપ્યો. બોલ! આ વાત સાચી છે ? ” ત્યારે નિર્મળદમની જરા અંખવાણી પડી ગઈ, અને જુહું બોલી કે, “ વાત ખોટી છે.” તે જુહું બોલી એટલે વિક્રમે હાર કાઢીને ખતાવ્યો. તે જોઈ નિર્મળદમની માનસંગ થઈ, અને ધાર્યા દાવ પડ્યા નહિ. ત્યાર પછી વિક્રમે સ્વમાની વાત આગળ ચલાવી, અને પાન તથા અંજરની વાત કહી. આ સાંભળી નિર્મળદમની બેબાકળી થઈ ગઈ અને તેથી રૂમત હારી ગઈ. એટલે શરત પ્રમાણે તે વિક્રમને પરણી. પછી વિક્રમે દેવદમનીને કહ્યું, “ તમારી શરત પ્રમાણે તમારી દીકરીને હું છુટ્યો છું, માટે હવે મને પંચદંડની હકીકત કહો ” ત્યારે દેવદમનીએ કહ્યું કે, “તમે કોંકણ દેશ જાવ. ત્યાં સોપારાગઢ નામે ગામ છે, તેમાં શીવશર્મા નામે બ્રાહ્મણ રહે છે. તેની સ્ત્રીનું નામ ઉમાદે છે. ત્યાં જઈને ચર્ચા જોજો. પણ જાગ્યો તો છુપ્યો.”

આ સાંભળી વિક્રમરાય સોપારાગઢ ગયો, અને ઘર ખોળી કાઢી શીવશર્માને ત્યાં ગયો. એ પોતાને ઘેર વિદ્યાર્થીઓ રાખતો હતો. વિક્રમરાજાએ, લઘુ લાઘવી વિદ્યાના જોરથી બાળરૂપ ધારણ કર્યું, અને ત્યાં ભણવા રહ્યો. ઉમાદે તેને બહુજ હેતથી રાખતી હતી. બીજા બાસઠ વિદ્યાર્થી હતા તેમની. જોડે રોજ વિક્રમ રાજા હસે, ભણે, અને ચર્ચા જુવે. એક દિવસ મધરાતે બધા ઉંઘતા હતા, પણ વિક્રમ તો જાગતોજ હતો. તે વખતે ઉમાદે શુપચુપ બહાર નિકળી. વિક્રમ પણ છાનોમાનો તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો. ઘરને આંગણે આમલીનું મોટું ઝાડ હતું. તેના ઉપર તે ચઢીને એક ડાળે બેઠી. વિક્રમરાય પણ શુષ્ક વિદ્યાર્થી અદૃશ્ય બની ગયો અને તે ઝાડના થડના પોલાણમાં બેઠો. ઉમાદે પાસે એક દંડ હતો. તે વડે તેણે ઝાડ ઉપર ત્રણ ટકોરાં માર્યા, અને ‘ઉડ ઉડ’ એમ બોલી. એટલે તે ઝાડ મૂળમાંથી ઉડ્યું. સો જોજન દૂર એક મશાણ હતું, ત્યાં જઈ તે અટક્યું. આ મશાણમાં ભુત, પ્રેત અને જોગણીઓ હતી. ઉમાદે ત્યાં નીચે ઉતરી જોગણીઓને

નમન કરીઃઃ કહ્યું કે, “ અત્યાર સુધી મારે ત્યાં ફક્ત બાસઠ વિદ્યાર્થી હતા. હવે ત્રેસઠમે આવ્યો છે, અને ચોસઠમે મારો પતિ એમ તમે ચોસઠે જોગણીઓને હું એક એક બત્રીસ લક્ષણો પુરૂષ લોગમાં આપીશ. પછી તો તમે મને તમારી સાથે સામેલ કરશો ને ? ”

આ સાંભળી બધી જોગણીઓ આનંદ પામી, તેમણે ઉમાદેને શાબાશી આપી. પછી કહ્યું કે, “ ચૌદશને દિવસે નૈવેદ્ય કરજો. તેમાં વડાં, બાકળા અને ખીર કરજો. પછી ચોસઠે જણાને જમવા બેસાડજો. દરેકના કપાળમાં શિંદુન્નું તિલક કરજો. ગળામાં કરેણનાં ફૂલનો હાર પહેરાવજો. દરેકના લાણામાં ખંડ પૂરજો. પછી તમારો દંડ નીચે મૂકજો. તેમી પ્રદક્ષિણા કરજો, અને મોંચે ‘ઉદ્દા ઉદ્દા’ એમ બોલજો. પછી હાથમાં પાણીની અંજલી લઈને કહેજો કે ‘હે લવાની માતા લોગ લેજો.’ એટલે અમે હુંકારો કરી એક એક લક્ષ વહેંચી લઈશું. પણ યાદ રાખજો કે જો લોગ અમને નહિ મળે તો અમે તમનેજ ખાઈ જઈશું. વિક્રમ તો આ સાંભળીને વિચારમાં પડી ગયો. પણ એણે નિશ્ચય કર્યો કે ગમે તેમ કરીને હું એ સૌને બચાવીશ. પછી ઉમાદે પાછી ઝાડ સાથે ઘેર આવી.

બીજે દિવસે સવારે વિક્રમે ગુરુ તથા વિદ્યાર્થીઓને કહ્યું કે, “ મને એક સ્વપ્ન આવ્યું. ” પછી તેણે રાતની બનેલી બધી હકીકત જણાવી દીધી. બીજા વિદ્યાર્થીઓ કહે કે, “ સ્વપ્ન એ તો આળ પંપાળ. ” પરંતુ વિક્રમે બહુજ આગ્રહ કર્યો ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે હવે ચૌદશને થોડા દિવસ છે. જો ત દિવસે તારા સ્વપ્ન મુજબ નૈવેદ્ય થશે અને આપણે સૌને જમવાનું હશે તો પછી તારી વાત ખરી માનીશું. ” ત્યારે વિક્રમે કહ્યું કે, “ જો મારું સ્વપ્ન સાચું હશે તો હું કહું તેમ કરશો. તો બધા બચશે. ઉમાદે પ્રદક્ષિણા કરવા માટે દંડ નીચે મુકશે એટલે તે લઈને હું દોડીશ, અને તમે બધા મારી પાછળ આવજો પાછું વાળીને કાઢી જશે નહિ. એમ કરશો તો આપણે સૌ બચીશું. ”

થોડા દિવસ પછી તેવું થયું. ત્યારે ઉમાદેએ કહ્યું કે “ આવતી કાલે ચૌદશ છે એટલે આપણે નૈવેદ્ય કરીશું. ” એમ કહી

તે માટે પતિની રજા લીધી. બીજે દીવસે બધાને જમવા બેસાડ્યા. શિંદુરનાં તીલક કરી દરેકને કરેલુંનો હાર પહેરાવ્યો. બાણમાં ખંડ પૂર્યા. પછી દંડ નીચે મુકી તેની પ્રદક્ષિણ કરી, અને હાથ ભેડી, આંખો મીચીને, બોલી: “હે ઉદો ભવાની માતે! તમારા ભોગ લેજો.” એ આટલું બોલી તેટલામાં તો વિક્રમે છલંગ મારીને દંડ ઉપાડી લીધો, અને ગુરૂ સહિત સર્વ વિદ્યાર્થીઓ દોડ્યા. કોઈ પાછું વળીને જોતું નથી. ચોસઠ જોગણીયો તો આવી. પણ પોતાના લક્ષ ના જોયા એટલે ઉમાદેના ચોસઠ ભાગ કરીને ખાઈ ગઈ. પેલા ચોસઠ જણ તો વહાણું વાતામાં બાર જોજન દૂર નિકળી ગયા. પછી તો તેમને બહુજ થાક લાગ્યો. એટલે એક ઝાડ નીચે બેઠા. તેમને ભૂખ પણ પુષ્કળ લાગી હતી.

વિક્રમરાજાએ કહ્યું: “તમે બધા અહિં આરામ લ્યો. હું પાસેના કોઈ ગામમાં જઈ તમારે માટે ખાવાનું લઈ આવું.” એમ કહી તે એક ગામમાં ગયો. ત્યાં દરેકે દરેક દુકાન ઉઘાડી હતી. પણ કોઈ માણસ જ મળે નહિ. રાજા તો આખું ગામ જોઈ-ફેરી વળ્યો. છેવટે રાજમહેલમાં પેઠો ત પણ ખાલી હતો. પણ ત્યાં એક પથારી ઉપર એક બીલાડી બેઠી હતી. તેને જોઈને રાજા બોલ્યો:—

સુના મંદિરમાં બેસી રહ્યાં, નવતણા માણસ ક્યાં ગયાં;
હું ઉજણપતિ વિક્રમરાય, આવ્યો તાહરા મહોલજ માંય.
બોલો મન કાંઈ હોયે દુઃખ, ઈશ્વર તારી ભાગે ભૂખ.

આ સાંભળી બીલાડીએ એક કાજળની ડબી આગળ મૂકી, અને સ્નાન કરી કે તે મારી આંખમાં આંલે. વિક્રમે કાજળ તેને આંજ્યું એટલે તે એક જીવાન સ્ત્રી બની ગઈ. પછી તે બોલી, “એક દૈત્યના ત્રાસથી બધા માણસ નાસી ગયાં છે, ફક્ત હું જ રહી ગઈ છું. તે દૈત્ય મારી તરફ એક પુત્રીની માફક વર્તન રાખે છે. પણ પોતે બહાર જાય છે, ત્યારે આ કાજળ આંજી અને બીલાડી બનાવે છે, અને પાછો આવે છે ત્યારે પાછી છોડી બનાવે છે. એને આવવાનો હવે વખત થયો છે, માટે તું જતો રહે, નહિ તો તને મારી નાંખશે. એની પાસે “અજીત” નામે દંડ છે, એ દંડ જે

એના માથામાં વાગે તોજ તે મરી જાય તેમ છે. પણ એ દંડ તે હાથમાંથી નીચે મુકતો જ નથી. ફક્ત દિવસમાં એક વાર તેની પૂજા કરે છે એટલીજ વાર તે દંડ નીચે મુકે છે. વિક્રમે કહ્યું કે “ મને તું ફક્ત સંતાવાની જગા બતાવ. મને એની જરાપણ ખીક લાગતી નથી.” પેલી સ્ત્રીએ તેને એક જગા બતાવી. રાત્રીએ સ્ત્રીને પાછી ખીલાડી બનાવી, અને પોતે સંતાઈ ગયો.

થોડી વારમાં પેલો દૈત્ય ત્યાં આવ્યો. તેણે અંજન આંજી પેલા ખીલાડીને સ્ત્રી બનાવી. પછી નાહ્યો અને દંડને સામે મુકી તેની પૂજા કરવા લાગ્યો. આ લાગ જોઈ વિક્રમરાત્રીએ છલંગ મારી દંડ લઈ લીધો. પછી એકદમ પેલા દૈત્યના કપાળમાં દંડ માર્યો એટલે દૈત્ય તરફડીને મૂઓ. પછી રાત્રી પાવાનું લઈ પેલા ત્રેસઠ જણ પાસે આવ્યો. દૈત્યના મોતની વાત ચારે તરફ ફેલાઈ ગઈ. લોકો બધા પાછા ગામમાં આવ્યા. ગામનો રાત્રી પણ આવ્યો. તેણે ન્યારે જાણ્યું કે વિક્રમરાત્રી આ દૈત્યને માર્યો, ત્યારે તે પોતે આવીને ઝાડ નીચેથી બધાને લઈ ગયો, અને વિક્રમ રાત્રી સાથે પોતાની પુત્રીને પરણાવી. પછી વિક્રમ પેલા ત્રેસઠ જણને લઈ પાછો કોકણદેશ ગયો, અને ગુરૂજીને ઘેર પહોંચતા કર્યા. ત્યાંના રાત્રીએ પણ વિક્રમ રાત્રીનાં પરાક્રમ જાણી પોતાની કુંવરીનાં તેમની સાથે લગ્ન કર્યા. પછી જો દંડ અને જો કન્યાઓ લઈને વિક્રમ રાત્રી પાછા ઘેર આવ્યા, અને દેવદમનીને બધી વાત કહી. (ચાલુ છે.)

કવિશ્રી હર્યદેવ કૃત

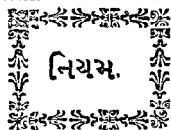
રતનાવલી નાટિકા.

લાપાન્તર કર્તા રતિપતિરામ ઉં ૫૦ યા; બી. એ.

છ સુન્દર ચિત્રો; કવિચરિત્ર, “ રતનાવળી ” ની દુકી વાર્તા, નાવક નાવિકા બેદ, પાત્રનિરૂપણ, તેમજ જરૂરીવાત-ઉપયોગી દીક્ષા અને જ મનોહર ચિત્રો સાથે. કિંમત રૂ. સવા.

જીવનસાલ અમરશી મહેતા; અમદાવાદ.

[લખનાર:-રા. રા. પ્રેમયોગી.]

“ આ સારો જગો છે. ” જીવણે વિચાર્યું: “જમીન સપાટ છે. રેતીમાં ખોદવું સહેલું પડશે. પાસે નદી પણ વહેછે, તેથી મીઠા પાણીનો વગ પણ છે. ”

નદીના કાઠામાં જીવણે પોતાનું ઘર બાંધ્યું. વારંવાર તે પોતાના મિત્ર મોહન તરફ જોઈ હસતો હતો. મોહને નદીની પાસેના એક ઉંચા મજબુત ખડક પર નદીથી સાઠ ફીટ ઉંચી જગો પસંદ કરી હતો. ત્યાં તે પોતાનું ઘર બાંધવાના હતા.

જીવણ હસતો હતો. તેણે ચાર બાબુની ભીંતો તૈયાર કરી દીધી હતી. હવે છાપડું પણ તૈયાર થવા આવ્યું હતું. જ્યારે મોહન તો હજી પાયોજ તૈયાર કરાવતો હતો. જીવણની બંગલો તૈયાર થઈ; આગળ કુંડાં ગોઠવી બગીચો પણ બનાવી દીધો. તેમાં તે આરામ-ખુરસી પર બેસી, નદીનું મધુર ગાયન સાંભળતો. પાસેના પર્વત તરફ બગાસાં ખાતો કદી કદી નજર નાખતો. વચ્ચે વચ્ચે એ પણ ગાતો:-

હતી વેતી નદી કડા, હતા ફરે રડા પહાડો;
તરૂની હાર શોભીતી, મધુરાં પક્ષીનાં ગીતો.

વળી મોહનના તરફ જોઈ હસતો.

આખરે મોહનનું કામ ખતમ થવા આવ્યું. તેનો બંગલો સ્વચ્છ અને સુંદર હતો. રાત્રીએ બારીમાંથી દીવાનો પ્રકાશ દેખાતો હતો.

વર્ષાઋતુ આવો ટાળા ભર્યંકર વાદળો પર્વતપર ગર્જના કરવા લાગ્યાં. વરસાદનાં ઝાપટાં પડવાં શરૂ થયાં. નદીમાં નાની ખાડીઓ

ઉભરાવા લાગી. નદી તરફ તેનાં પાણી જોરથી દોડવા લાગ્યાં. નદીમાં પાણી ચડવા લાગ્યું. નદી જે નાના પટવાળી અને શાંત દેખાતી હતી, તે લયંકર બનવા લાગી. પૂર જોરથી ચઢ્યું. મોટાં મોટાં ઝાડો તણાવા લાગ્યાં. ઇવણુનું ઘર-ઘડા ! એ મઝાનું ઘર, તેની ચાર દિવાલો, સુંદર બગીચો, પેલી આરામ ખુરસી, એ સઘળું તેમાં તણાઈ ગયું !

મોહન પોતાના બંગલામાં બેઠો હતો. પવનના સુસવાટો વાતા હતા, તે તે સૂણતો હતો. તેનું ઘર મક્કમ રીતે ઉભું હતું. તેની બાંધણી મજબુત હતા, તેનો પાયો મજબુત હતો. ઇવણુનું ઘર રેતીમાં હતું. ત્યાં બાંધવું નકામું હતું, કારણ કે ઘરને મજબુત પાયો જરૂરનો છે. બાળકો તમારે પણ એમજ કરવું જોઈએ. તમારો પાયો મજબુત કરવો જોઈએ.

શું સાહેબ અમારો પાયો ?

એક છોકરા અને છોકરીઓનું મંડળ હતું. તેનું નામ “બાલ વિનોદ મંડળ” રાખ્યું હતું. આ મંડળના મકાનમાં સર્વ લેખો થતાં. ચોપડીઓ, માસિકો, વર્તમાનપત્રો, વગેરે વાંચતાં. સુંદર સુંદર રમકડાં જોતાં મધુર ગીતો ગાતાં. મઝાની પણ બોધક રમતો રમતાં ને કસરત કરતાં. કેટલીક વખત શાંત સભા ભરાતી. તે વખતે બહારના કોઈ વકતા તેમને અમૂલ્ય ભાષણ આપતો. કોઈ ફિલ્મીક વાતો કહેતો. આવે વખતે તે તદ્દન શાંત રહેતાં. એક તણખડું પણ હાથે તે સંભળાય એટલી શાંતતા રહેતી. જ્યારે મંડળનો નેતા દરેકને કહેતો, કે આપણે સુદ્રાલેખ બોલો. સર્વ હારમાં ઉભા રહી બોલતા કે:—

નિયમ એ આપણા જીવનનો પાયો છે.

મંડળના મકાનની બહારની બાજુ ધોરી રસ્તો છે. ત્યાંથી કેટલાક જંગલી, ગંદા લોક પસાર થતા. ખરાબ શબ્દો બોલતા. દારૂના લોક લયડીમાં ખાતા ખાતા જતા. નાનાં બાળકો રસ્તે જતાં ચોરબકોર મચવતાં. પણ અંદર મંડળમાં શાંતિ હતી. કારણ

કે નિયમ તેમનો પાલો હતો. મંડળ નિયમ રૂપી ખડકપર બંધાયું હતું. હું તમને આજે નિયમ સંબંધી વાત કહેવા માગું છું. નિયમ શું હશે ?

શિક્ષક પાઠ આપતા હોય ત્યારે શાંત રહેવું એ નિયમ. વારૂ. ખાત્રીથી તે પણ નિયમ છે. પણ શું નિશાળમાં જ ફક્ત નિયમ હશે ? છોકરા ને છોકરીઓએ નિશાળમાં જ નિયમ પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ ? નિશાળ બહાર નહિ ?

જુઓ સૂર્ય નિયમ પ્રમાણે ઉગે છે અને આથમે છે ! તેને લીધે ઋતુઓ પણ નિયમ પ્રમાણે થાય છે. હેમંત, શિશીર, વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, અથવા શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું એ નિયમસર આવે છે.

ચંદ્ર પણ નિયમ રાખે છે: તારાઓ પણ નિયમ રાખે છે. તે પોતપોતાના માર્ગમાં ચોક્કસ ભ્રમણ કરે છે. જો પ્રભુની રચના કેવી છે ! અરે ! જો તેમાં જરીક પણ ફેરફાર થાય, તો કેવો ઉલ્કાપાત નિવડે ? ત્યારે આપણે કહી શકીશું કે:—

નિયમ એ પ્રભુનો કાયદો છે—આદેશ છે.

આકાશમાં સઘળો નિયમ છે. આ નિયમથી આપણને વાવણી કરવાનો વખત સમજાય છે, ને જગજગ તૈયાર થાય છે, જે પાક આપણને જીવનદાતા છે. કહો ત્યારે શું સમજ્યા ?

નિયમ એ જીવનદાતા ને.

જો તમે તમારો જમણો હાથ-ડાળા પડખામાં મૂકો, તો ત્યાં હૃદયના ધબકારા થતા માલમ પડશે. તમે કેટલાક માણસને એવું કહેતા સાંભળ્યા હશે, કે “ મારું હૃદય ખગડયું છે. ” માંદા માણસના ધબકારા નિયમ પ્રમાણે થતા નથી. !

હૃદય નીચે હોજરી છે. તેમાં ખોરાક જાય છે. પછી તેનું લોહી બને છે. તે શરીરમાં ફેરે છે, ને હૃદયમાં ધબકારા થાય છે. શરીરને હવા, પાણી, ખોરાક અને કસરતની જરૂર છે. હવે જો

તમે તેમાં નિયમ નહિ રાખો, તો તમારી તબીયત બગડશે. પ્રભુએ શરીરમાં પણ સઘળું નિયમથીજ ગોઠવેલું છે. મગજ બ્રાહ્મણનું કાર્ય કરે છે—તે સર્વ અવયવોને જ્ઞાનથી ચલાવે છે. હૃદય વૈશ્યનું કાર્ય કરે છે—સર્વને દ્રવ્યરૂપ લોહી પુરું પાડે છે. હાથ ક્ષત્રિનું કાર્ય કરે છે—રક્ષણ કરે છે. પગ શુદ્રનું કાર્ય કરે છે—એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે લઈ જાય છે. આ સર્વની જરૂર છે. કોઈ નાનું મોટું નથી. કોઈના વગર ચાલી શકે નહિ. સર્વ પોતપોતાનું કાર્ય બજાવે છે. સર્વ નિયમથી વર્તે છે. જો તમે તેમના નિયમમાં ભંગ કરશો તો જરૂર માંદા પડશો. ત્યારે સમજો કે

નિયમથીજ તમે તન્દુરસ્ત રહી શકો છો.

તમને કદાચ નિયમમાં રહેવું સખત લાગતું હશે; કંટાળા ભરેલું તમે ગણતા હશો; પણ યાદ રાખજો, કે તમે એકલાજ નિયમ નથી રાખતા. તે સૂર્યચંદ્રની ફરજ છે, તેમ શરીરના દરેક અવયવની ફરજ છે. તે જો બરાબર ન બજાવે તો તમે માંદા પડો. તમારી માતાને તમારી પથારી પાસે આતુરતાથી બેસી રહેવું પડે.

નિયમ વગર આપણે જીંદગી લોગવી શકીએ ના.

ધારો કે શિક્ષક આજે તમને એમ કહે, કે “આજનો દિવસ આપણે જીવી રીતે વર્તીશું, આપણે આનંદ જ કરીશું. આપણે શાંત નિયમ પ્રમાણે બેસી રહીશું નહિ. દરેકને ક્ષણે તેમ વર્તવાની છટ છે.”

પછી બધાં છોકરાં મોટી મોટી ખમો પાડવા માંડશે. કેટલાક ખુરસી ફેંકશે. ટેબલ ભાંગી નાંખશે. પાટલીઓ પાડી નાંખશે. નકશાને ત્રાંસા ફાડી વાવટા બનાવશે. કેટલાક શાહીના ખડીઆ ઢાળી ફાળી નદી વહેવડાવશે. કેટલાક ચોપડીઓ ફાડી પતંગ બનાવશે. કેટલાક ચાકનાં ટીલાં બીજાના કપાળ પર કરશે. પછી લડશે, વઢશે, પડશે ને રડશે.

આખરે હું ધારું છું, કે તમ.સમાંના સારા વિદ્યાર્થી શિક્ષક કને જશે, ને વિનતી કરશે, કે “ગુ: જી ! આ અનિયમ મને કંટાળ્યા, હવે નિયમસર ચાલે તો આનંદ પડે.”

હવે હું તમને છુપું રહસ્ય કહું છું, તે સાંભળો. નિયમ વર્તવાથી શા ફાયદા થાય છે, તે જાણ્યા પછી બાલક ગાલિકાઓને અનિયમ કરતાં નિયમ વધારે ગમે છે.

નિયમથી તેઓ શાંતીથી બેસી શકે છે. નિયમ એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે ગરબડ કર્યા સિવાય શકે છે, નિયમથી તેઓ બરાબર લેસન કરી શકે ધ્યાન આપી શકે છે. નકશો અગર ચિત્ર હાથ હા વગર દોરી શકે છે.

જુઓ નિયમથી લોકો કેવા સલાહસંપથી વર્તે છે :
ઘોડાકૂદાખલા આપુ:—

૧. ટીકીટ લેવા લોક સ્ટેશનપર એક પછી એક, હારા નિયમથી, ગરબડ કર્યા વગર, કેવા ઉભા રહે છે.

૨. નાટકશાળામાં એક પછી એક માણસો દાખલ થાય

૩. રસ્તાપર ઘોડાગાડીઓ દોડે છે. “હાબી બાબુ હાં” એવાં પાટીઆં મારેલાં છે,

૪. વરઘોડામાં કે સરઘસમાં સઘળા નિયમથી ચાલે છે.

૫. મેળાવડામાં લોકો નિયમથી પોતપોતાની જગ્યા લે

૬. પહેરણ ખીંટીએ ભરવો છે, ઘોતીયાં વગેરે વળગણી નાંખો છે. પાણીઆરે બેઠાં મૂકો છે. વાસણ છાજલીપર ગોા છે. વગેરે. વગેરે.

તમે તમારી સર્વ વસ્તુઓ બરાબર નિયમથી ગોઠવ સૂર્ય પણ બરાબર નિયમસર જાગે છે. સર્વ નિયમ પ્રમાણે વ છે. ત્યારે હલા ! તમે શું અનિયમિત રહેશો ? ના. ના. બોલો ત

સૂર્યોદય નિયમસર ચાલે;

આપણે પણ નિયમસર વર્તી.

બાળકો માટે—

રામાયણની વાતો.

૫. લગ્નની ધામધૂમ.

નગર આખામાં રામનો જયજયકાર થઈ રહ્યો છે. ઠેરઠેર મંગળ વાજાં વાગી રહ્યાં છે. જનકના આનંદનો આજે પાર નથી. સીતા પણ ઘણા હરખમાં આવી ગઈ છે. હવે લગ્નની તૈયારીઓ થવા લાગી. વિદ્યામિત્રની આજ્ઞાથી મહારાજા જનકે રામ અને સીતાનું વિધિ પ્રમાણે લગ્ન કરવાનો દિવસ નક્કી કરી મહારાજા દશરથને જાન લઈ પધારવાની ઠંકોત્રી આપવા અયોધ્યા દૂતો મોકલ્યા.

દૂતો રામચંદ્રનો તેમના પિતા ઉપરનો પત્ર અને જનક રાજાએ આપેલી લગ્નપત્રિકા લઈને અયોધ્યા તરફ ચાલતા થયા. જનકપુરમાં આ વાતની વધાઈ વેગે ફેલાઈ ગઈ. નગરનાં નરનારીઓ પોતપોતાનાં ઘરો સાફ કરવાના અને શણગારવાના કામમાં લાગી ગયાં. રાજા જનકે લગ્નનો મોટો માંડવો રચાવ્યો. નગરના રસ્તાઓ, રાજમહેલો, બાગબગીચાઓ, દેવસ્થાનો વગેરે સ્વચ્છ અને સુશોભિત બનાવરાવ્યાં. આખું નગર ધજા પતાકા અને તોરણોથી જાગ્રી ઉઠ્યું. વળી દશરથ રાજાના આવવાના માર્ગમાં ખાવાપીવાની લાતલાતની વસ્તુઓ સાથે થોડા થોડા ગાંઉને અંતરે માણસો મૂકી દીધાં. માર્ગમાંની મોટી નદીઓ ઉપર પૂલો બંધાવી જાન સુખરૂપે આવી પહોંચે એવો સઘળો જાતનો બંદોબસ્ત કર્યો.

જનક રાજાએ મોકલેલા દૂતો ઉમંગલેર અયોધ્યા તરફ ચાલ્યા જાય છે. રસ્તામાં ત્રણ ઠેકાણે 'મુકામ' કરી 'તેઓ' એવો

દિવસે અયોધ્યામાં જઈ પહોંચ્યા. શહેરની શોભા જોઈ તેઓ ઘણા ખુશી થયા. પછી રાજમહેલ આગળ જઈ પોતાના આવવાનો તેમણે દશરથ રાજાને સંદેશો કહાવ્યો. રાજા દશરથે તેમને રાજમહેલમાં બોલાવી ખબર અંતર પૂછ્યા. દૂતોએ પ્રણામ કરીને ઘણા વિવેકથી સઘળી વાત કહી સંભળાવી અને રામચંદ્રજીએ આપેલો કાગળ આપ્યો. કાગળ વાંચતાંની સાથે જ દશરથ રાજાનું હૃદય પ્રેમથી ભરાઈ આવ્યું અને “ આ મારા બહાલા રામનો પત્ર છે ! ” એમ બોલી ઉઠ્યા. પછી જરા શાન્ત થઈ ધીરજથી કાગળ વાંચવા લાગ્યા. રામલક્ષ્મણ જનકપુરમાં ખુશી-મજામાં છે એમ જાણતાં સલા આખીમાં આનંદ આનંદ વર્તી રહ્યો. આ વખતે ભરત અને શત્રુઘ્ન જે બહાર રમતા હતા તે મોટા બાઈના કાગળની વાત સંભળતાં દોડી આવ્યા. દશરથ રાજાએ તેમને ફરીને કાગળ વાંચી સંભળાવ્યો. પ્રાણસમ પ્યારા બંધુઓના હાથનો લખેલો કાગળ સંભળીને અને તેમની ખુશખબર જાણીને ભરત અને શત્રુઘ્નના દિલમાં જે પ્રેમ અને આનંદની લાગણી ઉભરાઈ આવી તે જોઈને બધા બહુજ રાજી થઈ ગયા.

પછી દૂતોએ જનકરાજાએ આપેલી ક કોત્રી રાજા દશરથના હાથમાં ધરી, રામ લક્ષ્મણના પરાક્રમની વાત કરી, અને વેગે જાન લઈ જનકપુર પધારવાની વિનંતી કરી. આ અત્યંત હર્ષના સમાચાર વીજળીના વેગે રણવાસમાં અને આખા નગરમાં ફેલાઈ ગયા. લોકો આનંદમાં આવી નાચવા કૂદવા લાગ્યાં અને શહેર આખામાં મંગળ વાજાં વાગી રહ્યાં. દશરથ રાજાએ ક કોત્રી વાંચી કુળગુરુ વસિષ્ઠની આજ્ઞા માગી ગુરુ વસિષ્ઠ પ્રસન્ન થઈ કહેવા લાગ્યા: “ હે રાજા ! તમે ઘણાજ પુણ્યશાળી છો. પુણ્ય-શાળી માણસોને વગર માગે સુખ એની મેળે આવી મળે છે. તમને અને દેવી કૌશલ્યાને ધન્ય છે, કે જેને રામ સરખા પ્રતાપી પુત્ર છે ! તમે મહાવીર અને ધર્માત્મા એવા ચાર પુત્રોને મેળવવાને ભાગ્યશાળી થયા છો. તમારું સદાસર્વદા કલ્યાણ હો. હવે જરાએ વિલંબ કરવો ઘટતો નથી. નિશાન ચઢાવી, ડંકા ગડગડાવી જાનની તૈયારી કરો. ”

ગુરુની આજ્ઞા થતાં જનની તૈયારીઓ થવા લાગી. ડંડા નિશાન ગડગડવા લાગ્યાં. પૂર આખામાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. ઘોડાં, રથ, હાથી, સુખપાલ, પાલખી વગેરે અનેક વાહનો સજ્જ કર્યાં. સૌ કોઈ પોતપોતાને યોગ્ય વાહનપર બેસી ગયાં. ધનપતાકા ફરફરાવા લાગ્યાં. વિવિધ રંગની સોનેરી ધન્યો અને હીરા માણિક્યો જડેલી હાથી અને ઘોડાપર નાંખેલી ગુલો અગમગાટ કરતી અળકી ઉડી. માણસોની તો એટલી બધી ઠંઠ જાંભી ગઈ કે હાલવા ચાલવાનો માર્ગ પણ મળે નહિ. એક તરફ સ્ત્રીઓ મંગળ ગીત ગાઈ રહી છે, બીજી તરફ મંગળ વાજાં વાગી રહ્યાં છે. આમ જન માટેની પૂરતી તૈયારીઓ થઈ રહ્યા પછી રાજા દશરથ અને કુળગુરુ વશિષ્ઠે પોતાની બેઠક લીધી. પછી શુભ ચોઘડીઈ બેઠ જન ચાલી નીકળી. આ વખતનો દેખાવ અપૂર્વ હતો. દશે દિશામાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો હતો.

માર્ગમાં અનેક જાતની રમત ગમત અને મોજ ઉડાવતાં, રાત પડે ત્યાં સુકામ કરતાં, અને રાજા જનકે પોતાની સરભરા માટે કરેલી ગોઠવણોથી ખુશી થતાં, એથે દિવસે જન જનકપુર માં જઈ પહોંચી. રાજા જનકે બહુ ઠાઠથી સામૈયું કયું અને બહુ જ આદરમાનથી વાજતે ગાજતે જનને નગરમાં લાવી જાનીવાસે ઉતારો આપ્યો. પછી તરત જ જનને માટે ખાવાપીવાનો બંદોબસ્ત થવા લાગ્યો. વિવિધ જાતની વાનીઓથી ભરપૂર થાળો ઉભરાવા લાગ્યા. રાજા દશરથ સમેત જનનાં સઘળાં માણસો રાજા જનકની અત્યંત હેતભરી સરભરાથી ખુશ ખુશ થઈ ગયાં.

જનકરાજાને એક બીજી દીકરી હતી તેનું નામ ઉર્મિલા હતું. વળી જનકરાજાના ભાઈને પણ બે કન્યાઓ હતી અને તેમનાં નામ માંડવી તથા શ્રુતકીર્તિ હતાં. હવે રામ, લક્ષ્મણ, ભરત અને શત્રુઘ્ન એ ચાર ભાઈઓ હતાં, એટલે જનકરાજાએ તેમની વેરે ચારે બેનોને પરણાવી; એટલે કે રામચંદ્રની વેરે સ્ત્રીતાનું, લક્ષ્મણ વેરે ઉર્મિલાનું, ભરત વેરે માંડવીનું અને શત્રુઘ્ન વેરે શ્રુતકીર્તિનું લગ્ન થયું. રાજા જનક તથા મહારાજા

દશરથ બન્ને વેવાઇ ભાવથી લેખ્યા. લગ્નના સમયે, વાળ વગેરે ખુબ વગાડવામાં આવ્યાં. અને સાથે બાંદુકોના ધડાકા ભડાકા પણ બહુ કરવામાં આવ્યા. આ ચારે કન્યાઓને રાત્ર જનક તરફથી, ઘણાં ઘરેણાં, ઉત્તમ કપડાં, તથા સોનું, ચાંદી, મોતી, અવેરાત, ગાયો, હાથી, ઘોડા, ગાડીઓ, વગેરે દાન કરવામાં આવ્યાં. મહારાજ દશરથ એકી સાથે ચારે પુત્રોના લગ્નથી પરવારી ખુશી થતા થતા જન લેઈને પાછા અયોધ્યા આવી પહોંચ્યા.

ત્યારબાદ થોડા દિવસ પછી રાણી કૈકયીના ભાઈ પોતાના નગરથી અયોધ્યા આવ્યા. જોન, ભાણેજ, અનેવી વગેરેને મળીને થોડા દિવસ રહી તેઓ પાછા ઘેર જતા હતા તે વખતે મહારાજ દશરથની રજા મેળવી ભરત અને શત્રુઘ્નને પણ સાથે લેઈ ગયા. રામ અને લક્ષ્મણ અયોધ્યામાં રહી આનંદ માણવા લાગ્યા, અને ભરત તથા શત્રુઘ્ન ભરતના મોંસાળમાં આનંદથી રહેવા લાગ્યા.

સોરઠા.

સિય રઘુવીર વિવાહ, જે સમેમ સાદર સુનહિં;
તિન કદૈ સદા ઉછાહ, મંગલોત્તનં રામયશ.

બાલકાન્ડ સમાપ્ત.

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !

પાકશાસ્ત્ર

લેખક—

ગં. સ્વ. લલિતાગૌરી શામરાવ
તથા

ગં. સ્વ. વિમલાગૌરી મગનલાલ.

ક્રિમ્મત ૩. ૩—૦—૦

મળવાનું ઠેકાણું:—

એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની.

મુંબાઈ, પોસ્ટ નંબર ૨.

(અમદાવાદમાં “રત્ત્રીબોધ” કાર્યાલયમાંથી પણ મળશે)

“ સ્ત્રીબોધ ” ના બાળવિભાગ.

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.]

જુન, ૧૯૨૩.

[અંક ૬ ફો

એક પૈસાદાર છોકરો-સીનિમાનો નાનકડો ખેલાડી.

જેકી કુગન.

એક પૈસાદાર છોકરો.

સીનેમાનો નાનકડો ખેલાડી.

આ છોકરો બહુ પૈસાદાર છે, એમ કાંઈ કહે, ત્યારે આપણે એમ ધારીએ છીએ કે એના બાપ બહુ પૈસાવાળા હશે. પણ હું તમને જે છોકરાની વાત કરું છું, તે તો પોતેજ બધા પૈસા કમાયો છે. એનું નામ જેડી કુગન છે. તે અમેરિકામાં રહે છે. એના જન્મ ઇ. સ. ૧૯૧૪ ની ૨૬ મી ઓક્ટોબરે થયો હતો. એટલે આજે તેને નવમું વર્ષ ચાલે છે. આટલી નાની ઉંમરમાં તે પાત્રીસ લાખ રૂપિયા કમાયો છે.

એના બાપનો ધંધો પણ નાટકશાળામાંજ હતો. તેઓ કાંઈક કાંઈક વાર ખેલાડીનું કામ પણ કરતા હતા. જેડી કુગન ત્યારે ચાર વરસનો થયો ત્યારે એના બાપને લાગ્યું કે સીનેમાના ખેલમાં એ કામ કરે તેવો છે. એના માબાપ જે ખેલમાં ભાગ લેતાં હતાં, તેજ ખેલમાં ચાર વરસની ઉંમરે તેણે ભાગ લીધો.

લોસ એન્જેલીસ નામે, અમેરિકામાં ગામ છે. તે સીનેમાનું ગામ કહેવાય છે. ત્યાં જેડી કુગન ચાર્લી ચેપ્લેનની નજરે પડ્યો. ચાર્લી ચેપ્લેનને તો તમે જાણતા હશો. એ બહુજ મસ્કરો ખેલાડી છે. સીનેમામાં એ બધાને ખૂબ હમાવે છે. તે વેશ ભજવવામાં હોશીયાર પણ બહુજ છે. એણે “ધ કીડ” એ નામે એક વાત લખી હતી. આ વાતનો ખેલ સીનેમામાં હિતાગ્રવાનો હતો. તેમાં ખેલ કરવા માટે એક હોશીયાર નાના છોકરાની જરૂર હતી. તેવામાં તેની નજરે જેડી કુગન પડ્યો. અને એ એ જણાયે જે ખેલ કર્યો તે બહુજ વખણાયો છે મુંબાઈમાં પણ “કીડ” સીનેમા થયો હતો, અને તેનું ગુજરાતી નામ, “ચાર્લીના બાપો” પાડ્યું હતું. તમે આ ખેલ નંત્યો હશે. આ ખેલ પછી બીજા ત્રણ ખેલોમાં જેડી કુગને ભાગ લીધો છે. હમણાં મુંબાઈમાં “ઓલીવર ટવીસ્ટ” નામે સીનેમાનો ખેલ થાય છે તેમાં મુખ્ય ભાગ જેડીનોજ છે. બીજા ચાર ખેલોમાં ભાગ લેવા માટે તેને નોતર્યો છે. તેમાં તેને નફામાંથી ૬૦ હજાર મળશે અને પાંચ લાખ રૂપિયા અગાઉથી આપવામાં આવશે.

આ નાનો છોકરો ખેલમાં પોતાનો ભાગ બહુજ હોશીયારીથી ભજવે છે. આટલી નાની ઉંમરમાં એ બધું શી રીતે શીખ્યો હશે, એમ આપણને લાગે છે. પણ ખંતથી મહેનત કરે, તેજામે તેનું અધક કામ પણ કરી શકે છે. જે જેડી કુગનનો સીનેમા જોવાનો લાગ મળે તો તમે સુકશા નહિ. એ ખેલ તો જોજો જ.

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

કવિ શામળભટ્ટની

સિંહાસન ખત્રિસીની વાર્તાઓ.

(વાર્તા-ચોથી-ચાલુ.)

ત્રંખાવી નગરીમાં જાવ ત્યાં ત્રંખકસેન નામે રાજા રાજ કરે છે. ત્યાં મહિસાગરમાં મહાજો ને તેના મહેલની ચર્ચા જોજો. રાજા તરતજ નિદ્રાળ્યો અને ત્રંખાવટી પહોંચ્યો. ત્યાં ગયો ત્યારે રાત પડી ગઈ હતી. અદૃશ્ય વિદ્યાથી તે મહેલમાં ગયો. અડધી રાત ગઈ ત્યારે એક સાંઠણી બારણે આવીને ઉભી કે તુરત એક દૂત અંદર આવ્યો અને રાજાની તેર વર્ષની કુંવરીની પાસે ગયો. તે તો તેની વાટ જોયા કરતી હતી. તેણે કહ્યું, તમે બહાર બેસો, હું હમણાંજ આવું છું. એટલામાં રાજાએ ઠાતક જોયું. પોતાનો જ દામોદર નામનો પોપટ ત્યાં આવ્યો. તેને ગળે એક કાગળ બાંધેલો હતો. કુંવરીએ તે છોડીને વાંચ્યો. અદૃશ્ય વિક્રમ પણ તેની પાછળ ઉભો આ કાગળ પોતાની સ્ત્રી નિર્મળ-દમનીયે લખ્યો હતો. તેમાં જણાવ્યું હતું કે, “ વિક્રમ સાથેની શરતમાં હારી જવાથી મારે લાચારીથી તેની સાથે પરણવું પડ્યું છે. તેથી—

હોંશ ન પોંચી આપણી, જે ધારીતી પેર;
કારાગૃહે પડી કામિની, વિક્રમસેનને ઘેર.
બહું મુરખ દરિદ્ર દુઃખ, બહી વેઠવી ભુખ;
તેથી અદકું રાય ઘેર, સ્ત્રી માણસને દુઃખ.
વાત કોઇશું થાય નહિ, બાહરે નવ જવાય;
રડું ભુંડું જમાય નહિ, રહેવું કારાગૃહ માંદા.

વચનના બાંધ્યા મારે પરણવું પડ્યું છે. તમારી તરફ વિક્રમરાયને મોકલ્યા છે. તેની સાથે તમે કોઇપણ રીતે પરણો.

એટલે આપણે એને અન્ન ઠીક પડશે. ” જવાબમાં તેણે લખી મોકલ્યું કે, “મારાથી તેમ બની શકશે નહિ.” દમનીનો કાગળ તેણે ફાડી નાંખ્યા અને બળડી કે લોગ એના કે એ વિક્રમને પરણી, હું રતનમંજરી તો એવા કાંઈક ગુલામ રાખું. આમ કહી તેણે પોતાનો “અભય” દંડ, તથા રતનની પોટલી દાસીને આપીને કહ્યું, “જાવ, આ સાંઢણી ઉપર મૂકો.” સાંઢણી ઉપરથી તે ચીત્તે વૈતાળે હરી લીધી. પછી વિક્રમે તે ફતને જોઈ પૂછ્યું કે “આટલી રાત્રે તું સ્ત્રીને હરણ કરણે આવ્યો છું તે કોણ છું.” ફતે મીઠાસં કયો એટલે વિક્રમે એને મારી નાંખ્યો, અને તેનાં લગણં પોતે પહેરી લીધાં. થોડીવારે રતનમંજરી નીચે જઈ સાંઢણી ઉપર બેઠી. વિક્રમે સાંઢ પૂર્વ તરફ ચલાવી, એટલે તે બોલી કે “પંચિમને બદલે તું પૂર્વ તરફ કેમ લઈ જાય છે?” ત્યારે વિક્રમે ક્રોધ કરીને કહ્યું કે, “પંચાત નહિં કર, હું તો તને મારે ગામ લઈ જાઉં છું.” ત્યારે તે બાધયે પોતાનો દંડ ખોળ્યો. તે મળ્યો નહિ એટલે તે નરમ થઈ ગઈ, અને પૂછ્યું કે તું કોણ છું? ત્યારે વિક્રમે કહ્યું “હું તો જુવારી છું. માળવા દેશમાં રહું છું, અને સ્ત્રીઓનો હું ચોર છું.” આ સાંભળી રતનમંજરીયે નિસાસો મૂક્યો. ને બોલી,—

નિશ્વાસ મૂક્યો નારીએ, દેવ ન પહોંચી આશ;
મનનો માન્યો સુકીઓ, પડ્યો જુવારી પાસ.
જુવારી સાથે વાંકડા, મરકટને જેમ હાર;
ચેલી, માથે બેડયું, પહોંચે કેટલા કાળ.
લંગી વ્યસની આળસુ, લપટ જુવારી આપ;
એવો કંથ ને કામની, તેનાં પુરણ પાપ
નમેરો નિદ્રાળુઓ, દીન દયાહીન રોગ;
એવો કંથ ને કામની, તે કામનીના લોગ.

અરેરે ! મારો સખીએ સંદેશો મોકલી વિક્રમરાયને વરવા કહ્યું. તે મેં ના માન્યું, તેનું આ પાપ લાગ્યું. પછી ક્રોધથી

તેણે કહ્યું કે, “હે ચાર ! હું અબળા છું તેને તે છેતરી છે માટે હું તને શ્રાપ આપીશ.” આ સાંભળી વિક્રમરાયે કહ્યું કે, “તમે રીસ ના કરો. તમારી ઈચ્છા હશે ત્યાં હું તમને લઈ જઈશ માટે મને કહો કે ક્યાં જવું છે.” આ સાંભળી તે નારી આનંદ પામી, અને બોલી, “મને પવિત્ર, પરગણુ, વિક્રમરાય પાસે લઈ જા.” પછી વિક્રમે પોતાનું ખરું સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું, અને જોવાનું કે હુંજ વિક્રમ છું. તેનાં દેવી નિશાનોથી રત્નમંજરીએ તેને ઓળખ્યો, એટલે તેઓએ ગાંધર્વ લગ્ન કર્યું. અને આગળ ચાલ્યાં.

હવે જે પોપટ રત્નમંજરી પાસે કાગળ લઈને આવ્યો હતો તેણે વિચાર કર્યો કે રસ્તામાં વિમળપૂર ગામ આવે છે, ત્યાં મારો મિત્ર રહે છે તેને મળતો જઈ. તે મિત્ર નીલો નાંમે ગુણકાને ઘેર રહેતો હતો. દામોદર ત્યાં ગયો. એટલે જ તેના મિત્ર ગંગારામ પોપટનું પાંજરું હતું. બંને મિત્રો એક બીજાને જોઈને બહુજ આનંદ પામ્યા, અને તેમણે શું કરી. દામોદર પોપટે કહ્યું કે “હું તો ત્રંબાવટી નગર ગયો હતો. મારા રાજા વિક્રમ ઘાંચણને પરણ્યા છે તેનો કાગળ લઈ ગયો હતો. એ કાગળને લીધે તો રત્નમંજરી પણ જશે, અને વહાણ વાતાં તો આ રસ્તે તેની રત્નની પેટી તથા દંડ લઈ આ ગામમાં આવશે.”

આ બધી વાત ગુણકાએ સાંભળી. તેણે રત્નમંજરીને ફસાવીને પોતાને ત્યાં રાખવાનો નિશ્ચય કર્યો. બીજી સવારે તે ત્રંબાવટીને રસ્તે નજર રાખીને બેઠો. વહાણ વાતાં તો સાંઢણી આવી. એક ઝાડ નીચે સાંઢણી બેસાડીને વિક્રમરાજા લોજન લેવા શહેરમાં ગયો. ઘોડીવાર પછી નીલો ગુણકા ત્યાં આવી અને બોલી, “હું તો મારી સગી બાણેજ થાય. તારા વર મને મળ્યા, મેં તેમને મારે ઘેર બેસાડ્યા છે, અને હું તને તેડવા આવી છું.” રત્નમંજરી તો તેની સાથે ગઈ. પણ પોતાના પતિને ત્યાં ન-જેતાં તેણે જમાજમ કરી મૂકી પેલી ગુણકાએ તેને ફસાવવા બહુ પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ તેનું કાંઈ વળ્યું નહિ. રત્નમંજરી પણ તે સખતે તો ચાંત પડી. કારણ કે ત્યાંથી છુટી બહાર જવાય તેમ નહોતું.

અંતે રાત પડી એટલે ઘરની બહાર નીકળી પડી, અને ખમરાણ કરી મૂકી. તેણે કહ્યું કે મારો પતિ મને મળ્યો નથી એટલે હું તો બળી મરીશ. એમ કહી નદી કીનારે તેણે ચિતા ખડકાવી બળી મરવાની તૈયારી કરી. આ વાર્તા આખા ગામમાં ફેલાઈ ગઈ.

વિક્રમરાજ પોતે ખાવાનું વગેરે લઈ પેલા ઝાડ નીચે પાછો ફર્યો. તે વખતે રત્નમંજરી ત્યાં નહોતી. તેણે ઘણીયે શોધ કરી પણ તે મળી નહિ. અંતે રાત પડી ત્યારે ક્યાં શોધ કરવી તે પણ તેને સૂઝ્યું નહિ. એટલામાં તેણે વાત સાંભળી

ખાઈ નદી કીનારે ચિતા ખડકી બળી મરે છે. એટલે આવે એ પણ ત્યાં જોવા ગયો. રત્નમંજરીયે એને

પેલો તો ચિતા બાળુપર રાખી અને તેની પાસે ઢોડી કે આ વાત ગામના રાજાએ જાણી. તેમનો આવો ગ્રેમ જોઈ તેમને મહેલમાં તેડાવ્યાં, અને પછી તેમની ખબર પૂછી. ત્યારે જાણ્યું કે આ તો વિક્રમ રાજા છે ત્યારે તો બહુ આશ્ચર્ય થઈ ચોડા દિવસ રોકાઈ જવા વિનંતિ કરી. અને સાંઠ તથા સામાન મંગાવી લીધાં. આ વાતની ખબર ગંજાવટીમાં પહોંચી. એટલે ત્યાંના રાજા પોતાની દીકરી તથા જમાઈને પોતાને ઘેર લેઈ ગયા, અને તેમને બહુ પહેરામણી આપી વિદાય કર્યા. પછી વિક્રમરાજા દમની ધાંચણને મળ્યા, અને કહ્યું કે ત્રીજો દંડ પણ આવ્યો છે. હવે તમે કહો તેમ કરીયે.

ત્યારે દમનીયે કહ્યું: “તમારા નગરમાંજ વિરભટ નામે બ્રાહ્મણ છે. તેને બોલાવીને ખુબ પૈસા આપો. તેને એક નાની રૂપાળી દીકરી છે તેની ચર્યા નેજો. પરંતુ જરાયે લેજા થયો નહિ.” પેલાણું વાતાં રાજાએ વિરભટને બોલાવ્યો. અને તેના પગ આગળ ધણું ધન મૂક્યું. પરંતુ તેણે તે લીધું નહિ, અને કહ્યું કે રાજાનું ધન તો પાપનું ધન છે, માટે તે મને ખર્ચે નહિ. એમ કહી તે ચાલી ગયો. રાત્રે રાજાએ વિચાર કર્યો કે આ માણસ આટલો પવિત્ર છે તો ચાલ, એના ધનની ચર્યા નેજો, આ બ્રાહ્મણની

પુત્રી બહુજ રૂપવતી હતી. તેની પાસે એક દંડ હતો. થોડો સાત ગોઠ, એટલે ઘરેણાં, લગ્નડાં, પહેરીને તે નિકળો. પાસે દંડ હતો હતો જ. થોડામાં જઈને તે ઉભી રહી. એટલે પ્રધાનની તથા એક વણિકની કન્યા તેને આવી મળી. ત્યાં તેમણે સામાન ખરીદ્યો. વિક્રમચાચે મળૂર રૂપ ધરી તે ઉપાડયો. પછી ત્રણે જણી શહેર બહાર ચાલી. હરસિદ્ધ માતાના મંદિરે આવી તેમણે માતાની પૂજા કરી. માતાએ પૂછ્યું તમે ક્યાં જાવ છો ? ત્યારે તેઓ કહે, “અમારી બેનપણી પાતાળમાં રહે છે. તે અત્યારે પરણવાની છે. અમારે એવી સાટી છે, કે અમે ચારે એકજ ધણીને પરણીશું. માટે માતાજી પાતાળ જવાનો માર્ગ આપો. માતાજીએ કહ્યું કે દંડવડે કાપ કરો એટલે રસ્તો થશે. આથી દંડવડે જમીનને કાપો. ક્યો એટલે ત્યાં એકદમ જવાનો માર્ગ થઈ ગયો. પેલી કન્યાઓ મળુરને કહે “તું અહીં બેસ. અમે સવારે પાછી આવીશું.” ત્યારે તે રોવા લાગ્યો અને કહ્યું: “મને તો બીક લાગે છે. હું તો તમારી સાથે આવીશ. તમને જરાયે નડીશ નહિ.” પેલી કન્યાઓ તેને લઈ ગઈ. પાતાળમાં પહોંચતાંજ એક ગામને પાદરે સુંદર સરોવર હતું. પેલી ત્રણે કન્યાઓ કપડાં બહાર ઉતારી નાવા પેઠી. એટલે વિક્રમે વૈતાળ વીરને સ્મર્યો, અને તેને પેલાં કપડાં તથા દંડ આપી દીધાં. થોડીવારે પેલી કન્યાઓએ કપડાં માંગ્યાં એટલે મળુરે કહ્યું કે એતો અંહિ નથી. કોઈ ચોરી ગયું હશે. એટલે તેમણે કહ્યું કે જા ગામમાં જઈ કુમકુમવતી પાસેથી કપડાં લઈ આવ. એટલે તેણે જઈને તેને બધી વાત કહી. કુમકુમવતીએ કપડાં આપ્યાં. અને પછી તે પહેરી સૌ ગામમાં ગયાં. ત્યાં જાન આવી હતી અને લગ્નની તૈયારી થઈ હતી. વિક્રમે વૈતાળને વરરાજા ઉપાડી જવાડું કહ્યું. ખરી વખતે વર જોવાયો. તેથી દોડાદોડ થઈ. પછી બધાએ વિચાર કર્યો કે, હમણાં આ પરદેશી ગામડીયાને ચોરીમાં બેસાડી દઇએ, અને પછી તેને મારી કાઢી મુકીશું. એમ ધારી ત્યાં તેને લઈ ગયા, અને એથી લક્ષ્મિયા પુરી કરી. ચોરીમાં ચારે કન્યાઓ સામટીજ બેઠી.

લગ્ન પૂરાં થયાં એટલે એ કહે કે હું તો પેલો મનુર. આ સાંભળી પેલી કન્યાઓ ગુસ્સે થઈ. પછી વિક્રમે પોતાનું સ્વરૂપ પ્રકટ કરી ખરું નામ કહ્યું. ત્યારે તો સૌ આનંદ પામ્યાં. અને પછી તેણે વૈતાળ પાસે દંડ અને પેલો વર પાછાં મંગાવ્યાં. પોતે દંડ તથા કન્યાઓ લઈ પાછો ઉજ્જવન આવ્યો.

વળી પાછો દેવદમનીને તે મળ્યો અને બધી વાત કહી. પછી પુછ્યું કે હવે મારે શું કરવું તે જણાવો. ત્યારે તે બોલી કે તમારાજ ગામના ધનવંત શેઠ છે. તેના ઘરની ચર્ચા જુવો. ત્યાં જો સાવચેત રહેશો તો તમારું બધું કામ થશે. પછી તમે નિરાંતે ઘેર બેસજો.

તપાસ કરતાં રાત્રીને આ ધનવંત શેઠ જડયા. તેમની ઉંમર એકસો બાર વર્ષની હતી. તેમને ઘઠપણમાં પરણવાનું મન થયું હતું. પરંતુ કન્યા ક્યાંથી મળે ? તે વખતે એક શાહુકારની શ્યામકુંવર નામે સોળ વર્ષની દીકરી હતી. તે બહુજ ધર્મ કરનારી હતી. તેને દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા થઈ. પરંતુ શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે કે સ્ત્રી કદી કુંવારી રહી શકે નહિ. તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે જો હું આ ધનવંત શેઠ જોડે લગ્ન કરું તો શાસ્ત્રની આજ્ઞા પળાય અને હું મારું ધાર્યું પૂર્ણ કરી શકું. એમ વિચારી તેણે લગ્ન કર્યાં. શેઠની ચાકરી પણ તે બહુ સારી કરતી હતી. હવે વિક્રમ તેના ઘરની ચર્ચા જોવા ગયો. ગુપ્ત વિદ્યાથી કોઈ તેને જોઈ શકતું નહોતું. શ્યામકુંવરે શેઠને રાત્રે વાળુ કરાવ્યું. શરીર ચાંચ્યું. દવા આપી અને તે ઉંઘ્યા એટલે પોતે દેવની પૂજા કરી મોડી રાત્રે સૂતી. આમ ત્રણચાર દિવસ રાજાએ જોયું. પછી એક દિવસ કોતક થયું. મધરાતે એક ચોર ઘરમાં આવ્યો. તેથી શ્યામકુંવર જાગી ઉઠી. દીવો બળતો હતો, ચોર દેખાવમાં સુંદર હતો. તેણે કપડાં ઠાઠથી પહેર્યાં હતાં, અને ત્યાં એકાંત હતું. આથી શ્યામકુંવરને મોંઘ થયો. તેનું બધું તપ ધૂળ મળી ગયું. તેણે ઉઠીને ચોરને ક્રિહ્યું “ તમે

ખીચો નહીં. આ બુઢાનું કાસળ કાઢી નાંખીને હું તમને વરીશ.”
એમ કહી, તેણે પોતાના પતિની ગળથી દબાવી. એ ઘરડું
પાનં તો તરત મરી ગયું. પછી ચોરને તેણે કહ્યું, તમે કાલે પાછા
આવજો. તે બહાર નિકળ્યો. ત્યાં વિક્રમ અદૃશ્ય હતો. તેણે
વિચાર્યું કે આ ખુની, તરકર અને ચોર છે તેને હું છુવતો જવા
દઉં તો રાજધર્મમાં ખામી આવે તેથી તે છતો થયો અને તેને
તરવારથી મારી નાંખ્યો. પછી ગુપ્ત થઈ ચાલ્યો ગયો. ચોરે મરતાં
મોટી ચીસ પાડી શ્યામકુંવર બહાર આવી. ચોરને મરેલો જોઈ
તેની ખુંદિ ઠેકાણે આવી. બધા લોક લેગા થાય તે પહેલાં તેણે
ધનવંત શેઠનું માથું તરવારથી કાપી નાંખ્યું. પછી મોટે ઘાંટે
રડવા લાગી. પાડોશીયો બધા લેગા થઈ ગયા. શ્યામકુંવરે કહ્યું
કે આ ચોરે ઘરમાં આવી મારા પતિનું ખન કર્યું અને તે નાસતો
હતો તેવામાં કોઈ ચોકીદારે તેને મારી નાંખ્યો. શ્યામકુંવરને
હવે ખરેખરે પસ્તાવો થયો. તેણે પતિ પાછળ સતિ થવાનો
નિશ્ચય જાહેર કર્યો. સતી થવાને ત્રિસે બધું ગામ લેશું થયું.
ઠાઠમાઠથી બધાં સ્મશાન ગયાં. સતી માતાયે લોકોને કાંઈ કાંઈ
આશીર્વાદ આપ્યા. અને છેવટે કહ્યું કે ગામના રાજાને જોલાવો.
તેની રજા લઈ, તેને આશીર્વાદ આપી, હું ચીતા ઉપર ચઢીશ.
વિક્રમરાજા આવ્યો. પરંતુ કોઈના સાંભળે તેમ તેણે શ્યામકુંવરને
કહ્યું, હું તારી વાત જાણું છું. અને ચોરને મારનાર હું જ હતો.
મોટે તમે પાછાં ઘેર જાવ અને ખાઈપી મજા કરો. શ્યામકુંવર
જોલી, તમે આ સર્વ લોકમાં મારી આગરૂ બાળવો. મને પૂગે
પડો. આશીર્વાદ લો, અને મરવાની આજ્ઞા આપો. તોયે વિક્રમે
માન્યું નહિ ત્યારે તેણે કહ્યું કે ભાઈ ઘેરઘેર પોલું તો હોય. તારે
બધાનું પોલું જોવું હોય તો કુંચી કંદોયણને ઘેર જાવ. પણ
અત્યારે મને એકદમ રજા આપી મારી આગરૂ સાચવો. આ
ઉપરથી રાજાએ તેને સતી થવાની આજ્ઞા આપી.

પછી વિક્રમરાજા ગુપ્ત શરીરે કુંચીને ત્યાં ગયો. પરંતુ
તેનો ગુપ્ત વિદ્યા ત્યાં ચાલી નહિ. કુંચીએ તો તેને કહ્યું આવો

રાજા બેસે, આ જોઈ રાજા આશ્ચર્ય પામ્યો. અને પુછ્યું તમે મને કેમ જોઈ શક્યાં ? ત્યારે કુંચીએ કહ્યું, હું તો તમારી સર્વ વાત જાણું છું. એમ કહી શ્યામકુંવરની બધી વાત તેણે કહી. રાજાએ કહ્યું કે આ કઈ વિદ્યાનો પ્રતાપ છે ? ત્યારે કુંચી બાલીઃ “મારી પાસે જ્ઞાન દંડ છે, તેના આ પ્રતાપ છે.” એમ કહી તેણે રાજાને મોટા લોકનાં ખોટાં કામ, તે દંડથી નજરે બતાવ્યાં. ધર્મી લોકોનાં પાપ પણ બતાવ્યાં. આ સર્વ જોઈ રાજા બહુજ નમ્ર બની ગયો, અને તેનું અભિમાન ઉતરી ગયું. એટલે કુંચીએ કહ્યું કે રાજા તમારી પાસે ચાર દંડ છે એટલે આ પાંચમો પણ હું તમનેજ આપીશ. એમ કહી, તેને તે આપી દીધો. આ રીતે રાજા પાસે અમૂલ્ય પંચ દંડ થયા. તેના પ્રતાપથી ઘણાં લોકસેવાનાં કામ કર્યાં. આ દંડના પ્રતાપથીજ તેને આ સિંહાસન ધરે આપ્યું હતું. માટે હે લોજરાજા ! તમે એવા પરાક્રમી થઈને આ સિંહાસને બેસી શકશો. આટલું બોલી તે પુતળી ઉડી ગઈ.

શ્રીયોગેન્દ્ર-મસ્તમણિ-કૃત પુસ્તકો.

કવિ ટાગોર } (ડૉ. ટાગોરના જીવનચરિત્રનો પૂર્વાર્ધ.) સોનેરી નામના પાંચ પુસ્તક સાથે. કીંમત રૂ. ૧-૧૦-૦

ગીતાંજલિ } ડૉ. ટાગોરકૃત ગીતાંજલિનું ખાસ તેમની પરવાનગીથી આપી પહેલું થયેલું ગદ્ય ભાષાન્તર. કીંમત રૂ. સવા,

સંગીત ધ્વનિ } પ્રથમ ધ્વનિ. વિસ્તૃત દીક્રા સાથે. ખાસ તૈયાર કરાવેલાં પાંચ ચિત્રો અને સુન્દર સોનેરી નામના પુસ્તકની બાંધણી. કીંમત રૂ. બે.

પ્રભુભક્તિ } ધર્મ જગાસ જાગે તે મનન કરવા માટે યોગ્ય ગ્રંથ આક ભાગમાં. સોનેરી નામનું પુસ્તક. કીંમત રૂ. સવા

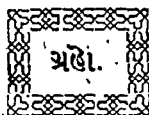
રાષ્ટ્ર ગીત } દેશભક્તિનાં સ્વતંત્ર નવીન ગ્રંથો. કીંમત ૦-૧૦-૦

હૃદય પુષ્પાંજલિ } વિવિધ સંગીત કાવ્યોનો સંગ્રહ. કીંમત ૦-૧૨-૦

દરેક માટે વિ. પિ. પોસ્ટેજ વગેરે ભુલ. લખો:—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા,

પીરમશાહ રોડ; અમદાવાદ.

[લખનાર—રા. મનુભાઈ જોધાણી.]

નિશાળ ઉઘડી. સર્વ વિદ્યાર્થીઓ આવ્યા પછી મહેતાજી સાહેબે લેશન લેવા માટે શરૂઆત કરી, તેવામાં એક વિદ્યાર્થી બોલી ઉઠ્યો, ‘મહેતાજી-સાહેબ ! તમે અમને સૂર્ય વિષે સમજાવ્યું હતું, તો આજે અહો વિષે કાંઈ સમજાવશો ?

મહેતાજી—મોહન ! તને બહુ મજા આવતી દેખાય છે ! ઠીક કહે જોઈએ, કે અહો કેટલા છે ?

મોહન—ગઈ ઠાલે તમે યોડાક સમજાવ્યા અને અણાવ્યા તો હતા !

મહેતાજી—ચાલ નથી આવતા ?

મોહન—ના સાહેબ ! પણ ઘણું કરીને યુધ, મંગળ, શનિ વગેરે હતા.

મહેતાજી—બરાબર છે; પણ ચાલો તમને ફરીયા ગણાવું. અહો આઠ છે. તે નીચે પ્રમાણે:—

મંગળ, યુધ, શુક્ર, શુક, શનિ, સુરેનસ ને નેપચ્યુન.

મોહન—એતો સાહેબ સાત થયા.

મહેતાજી—બરાબર. પૃથ્વીને ગંભીર આપણે ભૂલી ગયા. પૃથ્વી પણ અહ છે અને તે મળી આઠ અહો છે. સમજ્યો કે ?

મોહન—હા સાહેબ ! પણ ચંદ્ર શું છે ? તે અહ નથી ?

મહેતાજી—ના. ચંદ્ર એ અહ નથી; પણ ઉપઅહ છે. અને તે પૃથ્વીને ફરતો ફરે છે. ધારણકે તે પૃથ્વીનો ઉપઅહ છે.

મોહન—ત્યારે દરેક અહને ઉપઅહ હશે ?

મહેતાજી—હા, બધાને તો નથી પણ કેટલાકને છે.

મોહન—કોને કોને છે ?

મહેતાજી—સાંબળ, પૃથ્વીને એક ચંદ્ર (ઉપઅહ) છે.

મંગળને બે, શુક્રને છ, શનિને આઠ, ગુરુનેસને ચાર અને નેપ-
ચ્યુનને એક ચંદ્ર (ઉપગ્રહ) છે. બુધ અને શુક્રને નથી.

મોહન—ત્યારે સાહેબ, પેલો રાતો તારો દેખાય છે તે શું હશે ?

મહેતાજી—તે મંગળનો તારો છે અને રંગે રાતો દેખાય છે.

મોહન—દરેક ગ્રહો આખી રાત દેખાતો હશેને ?

મહેતાજી—ના. બુધ, સૂર્યની નજીકજ છે તેથી તે સૂર્યોદય થઈએ અને સૂર્યાસ્ત પછી થોડો વખત દેખાય છે. શુક્રનો તારો સૂર્યથી જરા દૂર છે. તેથી તે બુધના કરતાં વધારે વખત દેખાય છે.

મોહન—સાહેબ, સર્વથી વધારે તેજવાળો કયો ગ્રહ હશે ?

મહેતાજી—શુક્રનો તારો વધારે તેજસ્વી છે. અને તેથી તે તારતજ ઝાળખાઈ આવે છે.

રતિલાલ—સાહેબ, આ ગ્રહોનાં નામ અને સાત વારનાં નામ મળતાં આવે છે.

મહેતાજી—બરાબર છે. રવિવાર તે સૂર્ય ઉપરથી, સોમવાર તે ચંદ્ર ઉપરથી અને બીજા દિવસોનાં નામ ગ્રહોનાં નામ ઉપરથી પડ્યાં છે.

મોહન—સાહેબ સર્વથી મોટો ગ્રહ કયો હશે ?

મહેતાજી—સર્વથી મોટો ગ્રહ, શુક્ર અથવા બૃહસ્પતિનો છે. શનિ વગેરે તેનાથી નાના છે.

મોહન—સાહેબ, ગ્રહો તો આટલાજ હશેને ?

મહેતાજી—ના. આતો મોટા ગ્રહો છે. આ સિવાય બીજા ૨૭૦ નાના ગ્રહો છે.

મોહન—તેઓ ક્યાં છે ? તેઓ દેખાય છે કે નહિ ?

મહેતાજી—તેઓ મંગળ અને શુક્રના પ્રદેશ વચ્ચે છે. તે બહુજ નાના છે તેથી દેખાતા નથી, વળી બહુ દૂર છે. આમ છતાં દુર્બીનની મદદથી જોઈ શકાય છે.

મોહન—સાહેબ, આ બધા ગ્રહો એકજ જગ્યાએ રહેતા હશેને ?

મહેતાજી—ના, દરેક ગ્રહને બે માર્ગે હોય છે. તે પોતાની ધરી ઉપર ફરે છે અને સૂર્યની આસપાસ ચંદ્ર તે ફરે છે.

મોહન—તેઓ ક્યારે ફરી રહેતા હશે ?

મહેતાજી—બુધને સૂર્યની આસપાસ ફરતાં ત્રણ માસ અને પોતાની ધરી ઉપર ફરી રહેતાં ૮૮ દિવસ થાય છે. કારણ કે સૂર્યની બહુજ પાસે છે. શનિ એ સૂર્યથી ૮૮૬ કરોડ માઈલ દૂર છે. તેને સૂર્યની આસપાસ ફરતાં ૨૯૬ વર્ષ લાગે છે. તે મીનીટમાં ૩૬૦ માઈલ આગળ જાય છે. તેને પોતાની ધરી ઉપર ફરી રહેતાં ૧૦૬ કલાક જાય છે. મંગળનો ગ્રહ સૂર્યથી ૧૪૪૧૦૦૦૦ માઈલ દૂર છે. તે પોતાની ધરી ઉપર ૨૪૬ કલાક માં ફરી રહે છે, અને સૂર્યની આસપાસ ફરી રહેતાં ૬૮૬ દિવસ લાગે છે. ઈહસ્પતિ એ સૂર્યથી ૪૮ કરોડ માઈલ દૂર છે. આપણી પૃથ્વી ફરતાં તે સૂર્યથી વધારે દૂર છે; છતાં પણ તેનું વર્ષ આપણા ૧૨ વર્ષ જેટલું જ છે. તેનો દિવસ ૧૦ કલાકનો છે. યુરેનસ, સૂર્યથી ૧૭૮ કરોડ માઈલ છે અને સૂર્યની આસપાસ ફરી રહેતાં તેને ૮૪ વર્ષ લાગે છે. નેપ્ચ્યુન, સૂર્યથી ૨૭૮ કરોડ માઈલ દૂર છે અને સૂર્યની આસપાસ ફરી રહેતાં ૧૬૪ વર્ષ થાય છે.

મોહન—પૃથ્વીને સૂર્યની આસપાસ ફરી રહેતાં કેટલા દિવસ લાગતા હશે ?

મહેતાજી—સૂર્યની આસપાસ ફરી રહેતાં પૃથ્વીને ૩૬૫ દિવસ લાગે છે.

મોહન—ત્યારે બધા ચંદ્રો ફરતા હશે કે નહિ ?

મહેતાજી—તેઓ પણ પોતાના ગ્રહોની આસપાસ ફરે છે; અને સાથે સાથે સૂર્યની આસપાસ પણ ફરે છે.

મોહન—તારા અને ગ્રહોમાં કાંઈ ફેર હશે કે ?

મહેતાજી—હા. તેમાં ઘણું જ ફેર છે. તારાઓ પોતેજ પ્રકાશિત છે, પણ ગ્રહો અને ઉપગ્રહો તો સૂર્યના તેજથીજ પ્રકાશે છે.

મોહન—ત્યારે તારાઓ વિષે અમને કાંઈક સમજાવશો ?

મહેતાજી—હા. પણ આજે બહુ વખત થઈ ગયો છે, માટે ઘેર જાઓ. કાલે કંઈક વધારે સમજાવશું.

સઘળા વિદ્યાર્થીઓ રજ થવાથી પોતાને ઘેર ગયા અને બીજા દિવસની રાંહ જોવા લાગ્યા.

જુહુ બોલનારો ગજેન્દ્ર.

[લખનાર—શ. ચીમનલાલ માધવલાલ ઠાકોર.]

પ્રીતમરાય મામલતદારને વસુ અને વિદ્યા નામની બે છોકરીઓ અને ગજેન્દ્ર નામનો એક છોકરો એમ મળી ત્રણ સંતાન હતાં. ગજેન્દ્ર સૌથી ન્હાનો હતો. તેથી ઘરમાં બધાંને લાડકવાયો હતો. ગજેન્દ્ર અડપલો હઠીલો તથા તોફાની હતો. બહુવા તરફ તેનું જરાપણ લક્ષ નહોતું. માસ્તર બણાવા આવે તેટલોજ વખત તે વાંચતો અને બાકીનો બધો વખત પોળના છોકરાઓ જોડે કુદવામાં ગાળતો.

એક દહાડે પ્રીતમરાયની બહેન સચુણલક્ષ્મીનું લગ્ન પ્રસંગે આવવું થયું. તે અરસામાં એક ખુણામાં ન્હાના ટેબલ પર સચુણલક્ષ્મીએ, 'હીંદુસ્થાન'નો હવાળીને અંક સુકયો હતો, ત્યાં આગળ વસુ, વિદ્યા તથા ગજેન્દ્ર જઈ પહોંચ્યાં. તે અંકમાંનાં સુંદર ચિત્રો તરફ ગજેન્દ્રનું મન આકર્ષાયું. તેમાંથી સુંદર ચિત્રો ફાડી લઈ લેવાં અને ફેરફાર પાડે ત્યારે એ સંબંધી કંઈ બગર નથી એમ કહેવું એમ ગજેન્દ્રે કહ્યું; પરંતુ વસુ તથા વિદ્યા ગજેન્દ્રના એ વિચારને મળતાં થયાં નહિ, અને ગજેન્દ્રને કહ્યું કે બાઈ ચોરી કરવી, અને જુહુ બોલવું એ મહા પાપ છે એમ મહેતાજીએ અમને ગઈ કાલે સમજાવ્યું છે. માટે અમે તો એવી ચોરી કદી કરીશું નહિ અને જુહુ પણ બોલીશું નહિ. એ શિખામણુ ગજેન્દ્ર જેવા તોફાની છોકરાને ગળે ઉતરે ખરી કે ? એને તો એમજ થયા કરતું કે ક્યારે એ બન્ને અહીંથી જાય અને એ ચિત્રો ફાડી લઈ અને મહારી ટોળીમાં બતાવું. થોડા વખત પછી સામેના છાપરા પર વાંદરાને કુદતા જોઈ અગાશીમાં ચણા નાંખ્યા હતા તે લેવા બંને ફાડી ગઈ એટલે ગજેન્દ્ર અંકમાંથી દેશના નેતાઓનાં બે રંગીન

ધુંદર ચાર ચત્રો ફાડી લઈ ખહાર દોડી ગયો. લગ્નસરામાંથી પરવાર્યા પછી સગુણલક્ષ્મીએ કુરસદે અંક વાંચવા લીધો અને પાનાં ફેરવતાં અંદરથી ચત્રો ફાડી લીધેલાં જણાયાં. તેથી વસુ, વિદ્યા તથા ગજેન્દ્ર જેઓ પોળના છોકરાઓ સાથે વરંડામાં રમતા હતા ત્યાં જઈ પહોંચી. પ્રથમ ગજેન્દ્રને ચત્રો વિષે પુછતાં તેણે એ સંબંધી કંઈ જાણતો નથી એમ કહ્યું. વસુ તથા વિદ્યાનો પિયર વારો આવ્યો. ગજેન્દ્રની આંખોના ડોળા તથા ભયંકર મ્હેરો જોઈ પહેલાં તો કોઈની હાંમત ચાલી નહિ; પરંતુ સગુણલક્ષ્મી વસુ તથા વિદ્યાના મ્હોંપરથી મનોભાવ સમજી જવાથી વસુ તથા વિદ્યાને કોઈની પણ બીક રાખ્યા કે ગભરાયા સિવાય ખરી હકીકત કહેવા કહ્યું, એટલે વસુને હાંમત આવી અને જે બન્યું હતું તે બધું કહ્યું. સગુણલક્ષ્મીએ જાણ્યું કે ગજેન્દ્રે આટલી ન્હાની વયે ચોરી કરી છે અને પોતાનો વાંક છુપાવવા જુહુ બોલી તે પાપમાં પડે છે. આથી એનો મીઠજ હાથથી ગયો અને ગજેન્દ્રને પોળના છોકરા તથા છોકરીઓના દેખતાં સજ્જ ઝાટકણી કાઢી, ભવિષ્યમાં તેવી ચોરી કરશે અથવા જુહુ બોલશે તો ઘરમાંથી કાઢી મુકવા ધમકી આપી. વસુ તથા વિદ્યા ચોરીથી તથા જુહુ બોલવાથી અલગ રહ્યાં. તેથી તેમની પ્રસંશા કરી અને દરેકને એક બોધદાયક વાર્તાની ચોપડી ઇનામમાં આપી. વસુ તથા વિદ્યાનાં વખાણુ થયેલાં તથા બન્નેને ઇનામમાં ચોપડી મળેલી જોઈ ગજેન્દ્ર અંખવાણો પડી ગયો અને ફોઈબાના પોળામાં માથું મુકી પુષ્કળ રડ્યો, અને ફોઈબાને ભવિષ્યમાં ચોરી નહિ કરવા તેમજ જુહુ નહિ બોલવા વચન આપ્યું. વસુ તથા વિદ્યાની સંગતમાં રહી ગજેન્દ્ર ત્યાર પછી ઘણું સુધરી ગયો અને ધીમે ધીમે તેણે બધી કુટેવો છોડી દીધી અને નિશાળમાં દશની અંદર નંબર રાખતો થયો.

માટે ન્હાનાં બાળકો! તમે પણ જુહુ નહિ બોલવા આજથી નિશ્ચય કરશો અને સત્યને પથે જશો તો ભવિષ્યમાં મ્હોટપણે ભારતમાતાના આદર્શરૂપ બાળકો નીવડશો.

સોય અને સરલા.

(લખનાર:—ડૉ. મોહનલાલ જગત્રાય પાઠક.)

એક દિવસ સરલા લીંગલી માટે કપડાં સીવતી હતી. સીવતાં સીવતાં તેના બેદરકારીથી હાથમાં સોયની અણી લાગી. જરા લોહી પણ નીકળ્યું. તેને પોતાની ભૂલ ન સમજતવાથી તે સોય ઉપર ઘણીજ ગુસ્સે થઈ. તે સોયને છુંદી નાંખવા માટે એક પથ્થર લાવી. તેની પાસે પથ્થર ભેઠ સોયએ વિચાર કર્યો કે હવે આપણી કમળજિત આવી. એને એક બે વાત કહી વિનવી ભેઠ. બે ડાહી હશે તો સમજશે, અને મારા પર આવતું દુઃખ પણ ઓછું થશે.

સોયે સરલાને ધીમેથી કહ્યું કે, જ્ઞેન મારાથી તને દુઃખ થયું છે, તેથી મને ઘણુંજ ખરાબ લાગે છે. મારો સ્વભાવ એવો છે કે કોઈના પણ કામમાં ઉપયોગી થવું. વિના કારણ કોઈને દુઃખ દેવું નહિ. પણ જ્ઞેન, તમને તો ધ્યાન ન રાખવાથી જ મારી અણી લાગી છે. મેં અર્ધા કલાક ખેલાં તમે જે કપડાં સીવતાં હતાં તેમાં તમને કેટલી મદદ કરી ? વળી પરમેશ્વરે મને હાથ પગ નથી આપ્યા કે તેથી પણ હું આંધી ખરી જઈ તમને દુઃખ ન કરું. મને આંખ પણ એકજ છે. તમારા પર તો “ દેવે ” કૃપા કરી આંખ પણ બે આપી છે. તો શા માટે તેના યોગ્ય ઉપયોગ કર્યો નહિ ? અને તેથીજ તમને આ દેવે શિક્ષા કરી છે. તો હવે મારા પર ક્રોધ કરો છો ?

સરલા ડાહી અને શાણી હતી. તેથી સોયનું બોલવું સાંભળી “ ભૂલ પોતાની જ છે ” એમ તેને લાગ્યું. તેના

શુસ્સો નરમ પડ્યો અને તે સરમાઈ પણ ગયું. આ જોઈ સોયને વધુ બોલવાની છુટ મળી.

તે જોલી, ખેન, તમે જોડું લગાડ્યો નહિ. મને તો સંભારાથી કાંઈપણ હાખ થયું નથી. કદાચ થયું હોત તો પણ મને લાગત નહિ. કારણ કે હું જન્મથી જ હાખ લોગવતી આવી છું. મારા પર શું શું હાખ પડ્યા છે એ જ્યારે તમે સાંભળ્યો ત્યારે તમારી આંખમાંથી આંસુ પડ્યો; છતાં પણ હું તમને કહું છું સાંભળો; મારો જન્મ લોહકુળમાં થયો. મારું ઘર પૃથ્વીના પેટમાં હતું. ત્યાં હમે ઘણાંજ સુખી હતાં. પણ ખેન, આ હુનીઆના લોક ઘણાંજ લોલી ! તે લોકોએ હમને ખેન કાઢી ભઠ્ઠીમાં નાંખ્યાં. ત્યાં હમારું શરીર પીગળીને પાણી જેવું થઈ ગયું. હવે હમારું શરીર વધારે મજબુત અને સુંદર થયું. અને લોકોને ઉપયોગી થઈ પડવાનું બળ પણ હમારામાં આવ્યું. જો હું પોલાદ ન બનતાં આગળની માફક લોખંડજ રહે તે તો મારું શરીર “ટાંકણી” માફક વળી જતે. તે વખતે હું અત્યારે તમને દેખાઈ છું એવી પાતળી નહતી. ઘણી જાડી હતી. માણસોએ મને હથોડાથી ઠોકીઠોકીને અને ચંત્રમાં ખેંચી ખેંચીને મારું અંગ તાર જેવું બારીક બનાવ્યું. હું તમારી માફક “ભૂગોળ” શીખી નથી, એટલે મને ક્યાં ઘડી તૈયાર કરવામાં આવી તેની ચોક્કસ ખબર નથી. પણ જો હું ભૂલતી ન હોઉં તો વિલાયતના “શેફીલ્ડ” નામના ગામડામાં હું તૈયાર થઈ છું. મારું શરીર તાર જેવું પાતળું પણ ઘણુંજ લાંબુ હતું. પછીથી તેના નાના ટુકડા કરવામાં આવ્યા. અને તે દરેક ટુકડાના ડોકાને જરા જરા ચપટાં ડાંળી તેમાં ચંત્રવડે કાણું પાડવામાં આવ્યાં. ત્યારપછી તેમણે મારો પગ ચંત્રપર ઘસીને અણીવાળો બનાવ્યો. આ સર્વ પુરું થયા પછી ચળકતી દેખાવા માટે પાલીશ કર્યું, અને પછી કાળા આગળમાં વીંટાળી બજારમાં વેચવા માટે મોકલી. બજારમાંથી તમારા ભાઈ મને લઈ

આવ્યા ! આટલું દુઃખ સહન કર્યા પછી હું તમારા ઉપ-
યોગમાં આવી.

હવે તમેજ વિચાર કરો કે હું તમને કેટલી કામની છું ?
હું તમે ખેડેરો છો તે ચોળી, ફેક વીગેરે સીવવામાં મદદ કરું
છું. વળી પગમાં કાંટો વાગ્યો હોય તો તે પણ કાઢું છું. હું
ઘણીજ શુદ્ધ ચીજ છું. મારે માટે વધુ પૈસા ખર્ચવા પડતા
નથી. એક પૈસામાં તો મારા જેવી બે ત્રણ મળે છે ! મને
આળસુ થઈ પડી રહેવું ગમતું નથી. મને હંમેશા કામમાં લેવાથી
ચળકતી અને સરસ રહું છું. પણ જો મને આળસથી ગમે તેમ
રાખી મુકવામાં આવે તો વરસ છ મહિનામાં કાળી પડી મરી
જાઉં છું. એટલે ફરીથી કામમાં આવી શકતી નથી. આ મારી
કર્મ કહાણી છે.

સરલા સોયની કહાણી સાંભળી ઘણી જ ખુશ થઈ અને
તેને બરોબર યોગ્ય જગ્યાએ મુકી નિશાળનો વખત થવાથી
નિશાળમાં ગઈ. ત્યાં તેણે પોતાની બેનપણીઓને “ સોય ” ની
વાત કરી તે સાંભળી સર્વે ખુશી થયાં.

હીસ્ટરિયાથી ગભરાશો માં !

તેણે ધલાજ વાયુમુક્તા છે. જેનો ર. નં. ૧૬૬-૧૪ અને
ક્રીમત ૩. ૫). હીસ્ટરિયા-ફેફસે, ચિત્તભ્રમ, ખેંચાતું, જડ થવું વગેરે
વાયુના દર્દ પર રામબાણ છે. દવા વનસ્પતિની, મહિનાની; પથ્ય નહીં.
મદરહર-સ્વેત, રાતો કે ધાતુ વિહાર, કાટ, તોડ અને ગર્ભાશયના
દર્દ ઉપર ચોક્કસ-ગોળી ૪૦ ની ક્રી. ૩. ૧).

બાળકની હાંફણી ક્રી. ૩. ૨) પોરટેજ જુદું દરેકનું.

છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ; દેશીનામાવાળા-વડોદરા.

ખાળકો માટે—

રામાયણની વાતો.

શ્રીરામના રાજ્યાભિષેકની તૈયારી.

મારા બાલામત્રો ! બાલકાંડ પૂરો થયો. તેમાં તમે રામ, લક્ષ્મણ વગેરે લાઘવોની ખાળપણની રમતગમતો, તેમનો પ્રિદાશ્યાસ, તેમનાં પરાક્રમ, શુભ આદિની વાતો વાંચી ગયા. હવે રામનાં લગ્ન કરી રાજા દશરથ બહી ધામધૂમથી અયોધ્યામાં આવ્યા ત્યારથી બીજો કાંડ એટલે અયોધ્યા કાંડ શરૂ થાય છે. તેમાં રામ આદિ લાઘવોનાં ઉમદા શુભો અને પરાક્રમોની વાતો આવશે તમે તે સઘળી ધ્યાનપૂર્વક વાંચશો. તેમાંથી તમને ગંભીર સાથે જ્ઞાન મળે એવું ઘણું ઘણું મળી આવશે.

રામ વગેરે લાઘવોનાં લગ્ન કરી સઘળાં અયોધ્યામાં આવ્યાં. આ વખતથી અયોધ્યાના રાજ્યની પ્રજા વધારે ને વધારે આબાદ અને સુખી થતી ગઈ. લરત, ભાઈ, શત્રુદેવે સાથે લઈ તેના મોસાળ ગયો હતો. ત્યાં તેને સર્વ વાતો સુખ હતું; છતાં વૃદ્ધ પિતા દશરથનો વિયોગ તેમને બહુ જ સાલતો હતો. આ તરફ દશરથ રાજાએ જો કે તેમને ખુશીથી વિદાયગીરી આપી હતી; છતાં તેમના મનમાંથી તેઓ જરાએ વિસારે પડતા ન હતા. રાજા દશરથનો ચારે પુત્રો પર અથાગ પ્રેમ હતો; છતાં રામના શુભો અને પરાક્રમોએ તેમનું મન ઘણું વધારે જીતી લીધું હતું. પ્રજા પણ રામના દર્શનથી ઘણી જ ખુશ થતી અને તેમનાં તરફ બહુ જ આદરમાન, પ્રેમ અને ભક્તિભાવ ધરાવતી હતી.

રામના અનુપમ શુભો અને તેમના તરફની પ્રજાની અંદગત

પ્રીતી જોઈ રાજ દશરથના મનમાં આનંદ સમાતો ન હતો. એવામાં એક દિવસ તેમણે પોતાનું મુખ અરિસામાં જોયું. કાનની કિનારી પર એક ધોળો વાળ જણાયો. વાળને ધોળો થયેલો જોતાં જ તેમના મનમાં વિચાર થયો કે: “હવે હું ઘરડો થયો છું. રામ તરફ પ્રજાની ઘણીજ પ્રીતિ છે. તે શુભ અને પરાક્રમમાં મારાથીયે ચઢી જાય તેવો છે, તો મારા જીવતાં જ રામને રાજ્યનો ભાર સોંપી મારા બાકીના દિવસો ઇશ્વરના ભવનમાં ગાળું એ જ હવે મારે માટે યોગ્ય છે. રામ પ્રજાને સુખ આપનાર, પ્રાણી માત્ર પર દયા રાખનાર, જગતને ઘણાજ પ્રિય, ઇંદ્ર જેવો પરાક્રમી, બૃહસ્પતિ જેવો બુદ્ધિમાન. શેષ સરખો ધીરજવાન અને મારા કરતાં પણ વિશેષ શુભવાન તથા બળવાન છે. માટે મારા જીવતાં જ મારા હાથે તેનો રાજ્યાભિષેક કરીને જીવનનો લ્હાવો ક્ષેપણ અને તેને આખી પૃથ્વીનું નાજ્ય કરતો જોઈને તે પછીજ મુખેથી સ્વર્ગમાં સંચરીશ.”

ઉપર પ્રમાણેના વિચારો આવતાંની સાથે જ તેમણે સલાહને માટે પોતાના મંત્રીઓને બોલાવ્યા. મંત્રીઓને તેમણે કહ્યું, કે: “હું હવે ઘરડો થયો છું. દેહનો ભરોસો નથી. માટે જેમ અને તેમ ઉતાવળે રામને ગાદિએ બેસાડી દેવા એવો મારો વિચાર છે. બોલો આ બાબતમાં તમારો શો અભિપ્રાય છે?” મંત્રીઓને તો આ વાત ગમતી જ હતી. રામ રાજ થાય એવું આખી પ્રજા અંતઃકરણથી ઇચ્છતી જ હતી. એટલે આ તો “જોઈતું તું ને વેદે કહ્યું” એના જેવું જન્યું, તેથી મંત્રીઓએ ઘણી જ ખુશીથી રાજાના વિચારને પુષ્ટિ આપી. મંત્રીઓને પોતાના વિચાર સાથે મળતા થયેલા જોઈ રાજ દશરથને ઘણો જ આનંદ થયો. પછી તેમણે જુદાં જુદાં શહેરોના આગ્રજાર અને જાણીતા પુરોહિતોને તેમજ દેશદેશના રાજાઓને તેડી મંગાવવા આજ્ઞા કરી. ઉતાવળમાં ભવનના દાદા કેકય અને જનકરાયને તેડાવવાનું રહી ગયું. તેથી તે બે સિવાય બીજા સઘળા યોગ્ય વખતે આવી અયોધ્યામાં હાજર થયા. વખત થતાં દરબાર ભરવામાં આવ્યો.

રાજા દશરથ વચ્ચેવચ મૂકેલા સિંહાસન પર બિરાજ્યા. તે પછી સઘળા રાજાઓ અને મહાજનો પોતપોતાનાં આસનો પર બેઠા.

આખી સભા એક ચિત્ત બનીને બેઠી છે. સૌ કોઈ દશરથ રાજાનું કહેવું સાંભળવાને આતુર થઈ રહ્યું છે. એટલામાં રાજા દશરથ સઘળા સભાસદોને સંબોધીને કહેવા લાગ્યા: “હે રાજવીરો! મારા પૂર્વજેએ આ રાજ્યનું પુત્રની પેઠે પાલન કરેલું છે. મારી પ્રજાને હું અગાઉથી પણ વધારે સુખી થયેલી જોવાને ઇચ્છું છું અને મને ખાતરી છે, કે મારું આખું રાજ્ય મારા પુત્ર રામને સોંપતાં મારી તે ઇચ્છા સંપૂર્ણ રીતે પાર પડશે. મારા પૂર્વજેના પગલે ચાલી મારી જાતના સુખની લેશ પણ ફરકાર રાખ્યા વગર મેં આજ સુધી મારી શક્તિ પ્રમાણે હંમેશાં પ્રજાનું પાલન, રક્ષણ અને મનરંજન કર્યું છે. આ પ્રમાણે જગતનું હિત સાધતાં, રાજ્ય કરતાં કરતાં હું હવે ઘરડો થઈ ગયો છું. મારા આજીવન થઈ ગયેલા શરીરને પ્રજાપાલનની ચિંતા અને રાજ્યના ભારથી સુક્રા કરી દેવાની હવે મને મરણ થઈ છે. હું સર્વની સંમતિથી હવે આરામ લેવા ઇચ્છું છું. હે સભાસદો! મારો પુત્ર શુભે અને પરાક્રમે મારાથી પણ ચઢીયાતો હોવાનું સાબીત થઈ ચૂક્યું છે. તેણે પ્રજાનું દિલ પોતાના શુભ અને પરાક્રમથી છતી લીધું છે. હવે જો તમે યોગ્ય ધારતા હો તો આવતી કાલે જ હું તેનો રાજ્યાભિષેક કરવા ઇચ્છું છું. તમે સૌ વિચાર કરો અને સર્વનું હિત થાય તેવો ઘટતો ઉત્તર આપો.”

મહારાજા દશરથનાં વચનોથી સભામાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો. સૌ રામચંદ્રનાં શુભ અને પરાક્રમનાં વખાણ કરવા લાગી ગયા, અને સૌએ આનંદથી મહારાજાનાં વચનોને વધાવી લીધાં. પછી સભામાં બિરાજેલા બ્રાહ્મણો, રાજાઓ અને પ્રખ્યાત પુરુષોએ અંદરોઅંદર વિચાર કરીને પોતાનો અભિપ્રાય બહાર કાર્યો, કે: “હે મહારાજા! અમે સૌ તમારા વિચાર સાથે પૂરેપૂરા મળતા છીએ. અમે રામનો રાજ્યાભિષેક થયેલો જોવાને તમારા જેટલા જ

આતુર છીએ. ” રાજા દશરથ સલાજનોના આવા જવાબથી બહુ ખુશી થયા; છતાં તેમના મનની ખુલાસાવાર વાત કઢાવવાને માટે તેમણે સર્વને પૂછ્યું, કે: “હે સલાસદો ! તમારા ઉપરના અભિ-પ્રાયથી મારા મનમાં અત્યારે એક શંકા પેદા થાય છે. હું ન્યાય, નીતિ અને ધર્મ પ્રમાણે ચાલી પ્રજાનું પાલન કરું છું. મારા રાજ્યની સઘળી પ્રજા સુખી અને આખાદ છે; છતાં રામને તમારો રાજા થયેલો! જોવાને તમે આટલા બધા આતુર કેમ થઈ રહ્યા છો ? તમે આ બાબતનો યોગ્ય ઉત્તર આપી મારી શંકાનું સમાધાન કરો એમ હું ઇચ્છું છું. ”

મહારાજા દશરથનાં આવાં મરમભર્યાં વેણું સાંભળીને સલાસદો કહેવા લાગ્યા, કે: “હે પૃથ્વીનાથ ! તમારા પુત્રમાં પ્રજાનું અને જગતમાત્રનું ભલું કરે એવા અનેક ગુણો છે. આથી જ પ્રજાને તે ઘણા બહાલા થઈ પડેલા છે, અને સૌ કોઈ તેમને પોતાના રાજા થયેલા જોવાને ચાહે છે. અમે કેવળ અમારા જ નહિ; પરંતુ પ્રજામાત્રના વિચારને લક્ષમાં લઈ રામને જેમ અને તેમ જલદી રાજ્યાભિષેક કરવાનો મત દર્શાવ્યો છે. માટે હે મહારાજા ! કશી પણ શંકા વગર સર્વ લોકનું હિત કરનાર, મહાન, ઉદાર અને સર્વ ગુણવાળા રામને અમારા ભલાની ખાતર જેમ અને તેમ ઉતાવળે આનંદપૂર્વક રાજ્યાભિષેક કરવાની ગોઠવણ કર્યો. એ જ અમારો આખરની માગણી છે. ”

સલાસદોનાં વચનોથી ખુશી થતા રાજા દશરથે સલાસદોનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો. તે પછી વ.સપ્ત, વામદેવ આદિ ઋષિઓને સઘળી હકીકત નિવેદન કરી રામને રાજ્યાભિષેક કરવાનું કાર્ય એકદમ સાધી લેવા માટે વિનંતિ કરી. કુળશુરૂ વસિષ્ઠે તરત જ સચીવોને બોલાવી રાજ્યાભિષેક માટેનાં સાધનો એકઠાં કરવાની આજ્ઞા કરી. સચીવોએ સોનું, રત્નો, પૂજાની સામગ્રી, રથ, સર્વ જાતનાં હથિયારો, બે ચામર, ધન, છત્ર, સોનાનો ઘડો, હાથી, ચતુરંગિણી સેના, સોનાની શીંગડીઓથી શોભતો બળદ, વ્યાઘ્ર-

અમ્મ વગેરે ચીજો બીજો દિવસે પડેલીયે આવી મળે એવી પાકી ગોઠવણ કરી. વળી રાજગૃહ અને નગરમાં ખારણીએ તોરણો બાંધવાની, પ્રાતઃકાલ પહેલાં લાખ પ્રાદક્ષિણે સત્કારપૂર્વક જમાડવાની, શહેરમાં ચારે તરફ ધન પતાકાઓ બાંધવાની, રાજમાર્ગ પર પાણીનો છંદકાવ કરાવવાની અને રાત્ર્યાભિષેક કરવાના મંડપના દરવાજા આગળ નાચ, ગાન અને વાદના સાધનો ઉપરાંત અસ્ત્ર શસ્ત્ર ધારણ કરેલા શૂર પુરુષો હાજર રાખવાની ગોઠવણો પણ કરવામાં આવી.

જેમ સચિવો મહર્ષિની આજ્ઞા પ્રમાણે પોતપોતાના કામમાં લાગી ગયા તેમ મહારાજ દશરથ પણ પોતાને કરેલી સૂચનાઓ મુજબ તૈયારી કરવા લાગ્યા. તેમણે તરત જ રામને પોતાની પાસે તેડી મંગાવ્યા. રામ આવતાં જ તેમણે તેમને છાતી સરસા લગાવ્યા. પછી પોતાની પાસેના આસન પર બેસાડી કહેવા લાગ્યા: “હે પુત્ર ! તું ગુણવાન અને પ્રજાનું પાલન કરવામાં તત્પર છે, આજે આપણી સઘળી પ્રજા એવું ધરછે છે, કે તું રાજ થાય. માટે મારો વિચાર તને આવતી કાલે રાજગાદિ પર બેસાડવાનો છે. હવે તું અહીંથી જઈને વસિષ્ઠ ગુરુની આજ્ઞા મુજબ તારે કરવાનું આજનું વ્રત આચરજે.” રામ પિતાની આજ્ઞા માથે ચઢાવી ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યા. ત્યાંથી આ શુભ સમાચાર કહેવાને માતા કૌશલ્યા પાસે ગયા. કૌશલ્યા આ વખતે દેવની પૂજા કરવાના કામમાં લીન હતાં. તેમની પાસે સીતા, મુનિત્રા અને લક્ષ્મણ બેઠેલાં હતાં. રામે માતા પાસે જઈને પ્રણામ કર્યા. પછી કહ્યું: “માણ ! મારા પિતાએ મને પ્રજાનું પાલન કરવાનો જાર સોંપવાનું નક્કી કર્યું છે. મને આવતી કાલે રાત્ર્યાભિષેક થશે.” રામનાં આ વચનો સાંભળી સઘળાં શણ શણ થઈ ગયાં અને માતાઓએ ગળગળાં બની રામને અનેક આશીર્વાદો આપ્યા. આ પછી લક્ષ્મણે અનેક મધુર વચનોથી આનંદ પમાડી બને માતાઓને નમસ્કાર કરી રામ પોતાના બવન તરફ ચાલી નીકળ્યા.

મહારાજ દશરથે કુળગુરુ વસિષ્ઠને રામને તે રાતે કરવાના વ્રતની સમજણ પાડી આવવા પવનંતી કરી. મહર્ષિ વસિષ્ઠ આનંદ સહિત રામની પાસે ગયા. રામે ગુરુને આવતા જોઈ ઉઠીને તેમનો આદરસત્કાર કર્યો. પછી રામને તે રાતે ઉપવાસ વગેરે જે કંઈ વ્રત કરવાનું હતું તેની સમજ પાડી. રામે ગુરુની આજ્ઞા માથે ચઢાવી. વસિષ્ઠ આશીર્વાદ દઈ ચાલતા થયા.

માર્ગમાં આવતાં મહર્ષિ વસિષ્ઠની નજરે જે દેખાવ પડ્યો તે અપૂર્વ હતો. વાત એવી હતી કે રામના રાજ્યાભિષેકની વાત આખા નગરમાં વાયુના વેગે પ્રસરી હતી. નગરજનો આનંદમાં ઘેલાંગાંડાં થઈ ગયાં હતાં. ઠેરઠેર માણસોનાં પૂર ઉભરાઈ ચાલ્યાં હતાં. કોઈ નાચતાં કોઈ ઝૂંદતાં, કોઈ જાનતાન ઉડાવતાં આનંદ જાહેર કરી રહ્યાં હતાં. ઘેર ઘેર સૌ કોઈ ધોળવા, રંગવા, ધનપતાકા લટકાવવા અને ઘરને શણગારવાના કામમાં લાગી ગયાં હતાં. સૌ કોઈના મુખમાં એક જ જોલ રમી રહ્યો હતો અને તે એ, કે “ક્યારે સવાર થાય અને રામનો રાજ્યાભિષેક જોવાય.” મહાત્મા તુલસીદાસજી આ પ્રસંગનો ચિતાર આપતાં કહે છે, કે:—

હાટ વાટ ઘર ગલી અર્થાઈ ।

કહર્હી પરસ્પર છોગલુગાઈ ॥

કાલિ લગન મલિ કેતિક ચારા ।

પૂજહિ વિધિ અમિલાપ દમારા ॥

કાગળની હોડીઓ.

હું મારી કાગળની હોડીઓ હંમેશ એક પછી એક વહેતી નદીમાં તરાવું છું. એ હોડીઓ ઉપર મોટા કાળા અક્ષરે મારું નામ અને મારા ગામનું નામ લખું છું. જ્યારે એ હોડીઓ કોઇ અજાણી ભૂમીમાંના કોઇ અજાણ્યા માણસને મળશે ત્યારે હું કોણ છું તે તેઓ જાણશે. મારી નાની હોડીઓમાં મારી વાડીનાં ફૂલો, લાવીને હું ભરું છું અને આથા રાખું છું કે પ્રાતઃકાળનાં પીલેલાં ફૂલો રાત્રે કોઇ ભૂમિ ઉપર જઈ પહોંચશે.

મારી કાગળની હોડીઓને ખાણીમાં છોડતી વખતે હું આકાશ તરફ જોઉં છું; તો તેમાં મને નાનાં વાદળાં તેના મોટા ધોળા શદ ચડાવીને આગળ જતાં જણાય છે આકાશમાંથી કોણ તેને મારી હોડીઓ સાથે હરિફાઈ કરવા હવામાં નીચે મોકલે છે તે હું જાણતો નથી.

જ્યારે રાત પડે છે, ત્યારે મારું મોહું હું મારા બે હાથથી ઢાંકી દઉં છું. મને સ્વપ્ન આવે છે કે મારી હોડીઓ મધરાતના તારાઓની વચ્ચે આગળ તરતી ચાલી જાય છે. ઉંઘની દેવી તેને ચલાવે છે અને સ્વપ્નની સામગ્રી તેમાં ભરેલી છે.
ધીરજ.

× કવિવર રવિંદ્રનાથ ટાગોર.

કવિત્રી હર્ષદેવ કૃત રતનાવલી નાટિકા.

ભાષાન્તર કર્તા રતિપતિરામ ઉં ૦ પંડ્યા; બી. એ.

છ સુન્દર ચિત્રો; કવિચરિત્ર, “રતનાવલી” ની હુંકી વાર્તા, નાયક નાયિકા બેઠ, પાત્રનિરૂપણ, તેમજ જરૂરીયાત-ઉપયોગી ટીકા અને છ મનોહર ચિત્રો સાથે. કિંમત રૂ. સવા.

જીવનકાલ અમરશી મહેતા; અમદાવાદ.

અનુક્રમણિકા.

૧ આમંત્રણ.	રા. જયવિજય.	૨૪૫
૨ ઓઝો અને રાજકીય કાર્યપ્રદેશ.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૨૪૬
૩ દયાની દેવી-મીસ જેન એડમ્સ.	રા. વૈકુંઠરાય શુપ્તરાય દેસાઈ.	૨૫૦
૪ દેવ અને ખાળકો સરખાં.	રા. ગિરિજાચક્ર ભ. બધેકા.	૨૫૮
૫ કુમળાં ફુલનાં જતન.	મેન પીલાભાઈ ફરામજી.	૨૬૨
૬ સીતાજીતો ત્યાગ.	રા. સુનીલાલ મ. ત્રિપાઠી.	૨૭૨
૭ ચાલુ બનાવોની નોંધ.	રા. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ.	૨૭૮
૮ માતાઓને એક અગત્યનો મદદો.	રા. કેપ્પુશર દોરાબજી જલા.	૨૮૩
૯ બીજીપુરના કલેક્ટર મિ. એડમ્સને દાખલ કરેલું એક દયાનું કામ.	બાઈ પુતળીબાઈ કાબાજી.	૨૮૮

‘ ખાળક ’ વિભાગ:—

૧૦ નાનકડો એલાડી-જેકી કુગન.	રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૧૨૧
૧૧ સિંહાસન બત્રીસીની વાર્તાઓ.	“ “ “	૧૨૩
૧૨ પ્રહો.	રા. મનુભાઈ બેધાણી.	૧૩૧
૧૩ જીહું બોલનારો ગજેન્દ્ર.	રા. ચીમનલાલ મા. કાકોર.	૧૩૪
૧૪ સોય અને સરસા.	રા. મોહનલાલ જગન્નાથ પાડક.	૧૩૬
૧૫ રામાયણની વાનો.	રા. જીવનલાલ અમરશી મહેતા.	૧૩૯
૧૬ શાગળની હોડીઓ.	રા. ધીરજ.	૧૪૫

“श्री-श्लो” न। व्याख्येय।

০৭১৩.

[સ્તક ૪ ધુ.]   જુલાઈ-૧૯૨૩.   [અંક ૭ મો.

=====

फ्लायेल मोर.

(તે' તો ઘટઘટમાં ઘર ઈધુ—એ રાગ.)

નાથે યનગન યનગન યનગન વનમાં મોરલો દે--એ ટેક.

ઉંચી સુંદર કુળા કરીને,

રંગ રંગનાં પીંછ ધરીને;

મંદ મંદ પગ ધરતો દિસે છે બહો રે,

નાચે થનગન થનગન થનગન વનમાં મોરલો રે ૧

મધુર કંઠથી ટોકા કરતી,

ਫੌਜੀਆਂ ਬੇਅੰਤ 'ਫੌਜੀ' ਹੁੰਦੀ;

હુરખી-હુરખી ટોકા કરતો રંગીલો ર,

नाथे थनंगन थनंगन थनंगन वनभां मोरखो-रे. २

જગજીવન કાલિદાસ પાઠક.

1994

બાલ-ગીત.

મોપાઠના ઢાળમાં.

કાગડાનો રંગ કેવો ?

કાળો શાહી નેવો.

કાગડો બોલે કાકા,

શિયાળબાઈ પાકાં.

બાલતાં પૂરી પડી ગઈ,

શિઆળ તે ખાઈ ગઈ;

લંલો પાણી પી ગઈ,

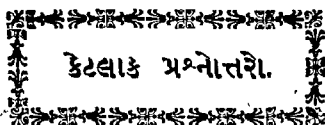
જાડીદમ્ થઈ ગઈ;

વગડામાં વહી ગઈ.

આંબે આવ્યો મ્હોર,

વાત ઠહેથું પોર.

માધવ ત્રિ. રાવળ.

કેટલાક પ્રશ્નોત્તરો.

(લખનાર—રા. રા. દેવશંકર પંડ્યા.)

શિષ્ય:—ગુરુજી, આપે એક વખત કહ્યું હતું, કે આપણા શરીરમાં કાયમ ગરમી હોય છે, છતાં અત્યારે આપણું શરીર ઠંડું કેમ લાગે છે ?

ગુરુ:—બાઈ, તમે ઠીક સવાલ પૂછ્યો. અત્યારે કયું ઋતુ ચાલેછે ?

શિષ્ય:—ઉનાળો.

ગુરુ:—આપણા શરીરમાં કાયમ હટ અંશ ગરમી રહે છે, એટલી ગરમી તાંદુરસ્ત માણસના શરીરમાં હોય છે. શિઆળા-

માં બહારના વાતાવરણમાં ગરમી ઘણીજ ઓછી હોય છે, તેથી આ વાતાવરણમાં રહેલો હાથ આપણા શરીરે અડકાડીએ તો શરીર ગરમ લાગે છે. કેમકે શરીરની ઉષ્ણતા પ્રમાણમાં વધારે હોય છે. ઉનાળામાં તેથી ઉલટું બને છે. એટલે કે બહારના વાતાવરણમાં ગરમી ઘણીજ વધારે હોય છે કે જેની આગળ શરીરની ગરમી કંઈ હિસાબમાંજ નાહ. એથી વધારે ગરમીમાં રહેલા હાથને શરીરની ગરમીની અસર થતી નથી. વળી ધીનું પણ કારણ છે. ઉનાળામાં આપણને અતિશય પરસેવો વળે છે, તેથી પણ શરીર કંઈક ઠંડું રહે છે.

*

*

*

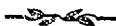
*

શિષ્ય:—ગુરુજી, મારો એક પાડોશી માંદો હતો, તેને જોવા કાલે ડાક્ટર આવ્યા હતા. તેમની પાસે એક કાચની નાની સરખી નળી હતી, તે તેની બગલમાં રખાવી હતી. તેમ શા માટે કર્યું હશે ?

ગુરુ:—એ નળીથી માણસના શરીરની ગરમી મપાય છે. ૯૮ કરતાં ગરમી વધે ત્યારે તે માણસને તાવ આવ્યો જાણવો. ૧૧૦ અંશ કે તે કરતાં વધારે માણસના શરીરની ગરમી થઈ જતાં માણસ મરણ પામે છે.

શિષ્ય:—આપણી શાળામાં જે ગરમી માપવાનું યંત્ર છે, તે ૧૧૨ અંશ સુધીનું છે. તેનાથી તો તે નળી અધીરુંજ નહોતા.

ગુરુ:—તે નળી ૯૫ અંશથી હોય છે. ૯૮ થી તે ૧૧૦ સુધી ના જ માપની ખરી જરૂર હોવાથી તેટલાજ અંશ, અને તેની અંદર દરેકના દશ દશ ભાગ કરેલા હોય છે. ૯૮ થી ૧૧૦ સુધીની નળીનો ભાગ સાંકડો અને લાંબો હોય છે. ૯૫ થી ૯૮ સુધીનો ભાગ બહુજ ટૂંકો ને વધારે પહોળો હોય છે.

બલાનો ન્યાય !

અસહના વખતમાં એક રાજાના દરબારમાં બલા નામે દાસી રહેતી હતી. તે બહુ ડાહી અને ન્યાયી હતી. તે કોઈપણ દિવસ અસત્ય બોલતી નહોતી. તેથી સૌને તેના પર વિશ્વાસ આવતો હતો.

તે રાજાના રાજ્યમાં એક બ્રાહ્મણે લોભી વાણીઆને ત્યાં કેટલાક રૂપીઆ વ્યાજે મૂક્યા. દુકાળનો વખત આવતાં બ્રાહ્મણે વાણીઆ પાસે રૂપીઆ માગ્યા. વાણીઆની દાનત ખગડી, તેથી તેણે રૂપીઆ આપવાનું નાકબુલ કર્યું. બ્રાહ્મણે કોઈને સાક્ષી રાખ્યો નહોતો, તેથી વાણીઆ ગમે તેમ બોલે તોપણ બીજાથી કંઈ કહી શકાય તેમ નહોતું.

તે બ્રાહ્મણ રાજા પાસે ગયો. ફરીઆદ કરવાથી વાણીઆને ત્યાં બોલાવવામાં આવ્યો. વાણીઆને પૂછતાં તેણે કહ્યું કે ‘સાહેબ! બ્રાહ્મણ તર્કમંત્રી છે, તેમ ગળેપડુ છે. જો તેણે રૂપીઆ આપ્યા જો હાથે તો તે કડકડતો ટાંકમાં છાંતીપૂર પાણીમાં આળી રાત ઊભો રહે !’ જો કે આ કામ ઘણું મુશ્કેલ હતું, છતાં બ્રાહ્મણને પોતાનું સાચું બતાવવું હતું તેથી તે બીજાને ધ્રુજતે શરીરે પણ આળી રાત પાસેના તળાવમાં કહેવા, મુજબ ઊભો રહ્યો. આમ કરવાથી રાજાએ બ્રાહ્મણના રૂ. આપી દેવાનું વાણીઆને ફરમાવ્યું. પણ વાણીએ તો તે વાત નાકબુલ જ કરવા માંડી. તેણે કહ્યું કે, ‘સાહેબ, જે વખતે બ્રાહ્મણ પાણીમાં હતો તે વખતે આપના મહેલના ઉપલા માળે સગડી બળતી હતી, તેની ગરમીને લીધે બ્રાહ્મણને જરા પણ ટાંક લાગતી નહોતી, તેથી તે ઊભો રહ્યો હતો !! માટે એ તેનું કપટ છે.’ રાજા ન્યાય આપતાં ગુચવાયો તેથી તેમણે બલા પાસે આ ફરિયાદ લઈ જવા કહ્યું.

બસાએ વાણીઆ બ્રાહ્મણની તમામ વાત સાંભળી લીધી. તેણે જાણી લીધું કે 'વાણીઆજ' હુઆ છે, માટે તેને બરાબર બતાવી દેવું જોઈએ.' તેણે વાણીઆ પાસે એક હાંડલી મંગાવી તેમાં ખીચડી નખાવી જાડે ઉંચામાં ઉંચી ડાળે બંધાવી. પછી તે નીચે એક કલાક સુધી થોડો થોડો તાપ કરાવ્યો. ત્યાર પછી હાંડલી નીચે ઉતરાવી વાણીઆને ખીચડી તપાસવા કહ્યું. અંદર જુએ તો એક પણ દાણો ચડેલો નહિ, અરે હાંડીજ ખીલકુલ તપ્પા વિનાની હતી. પછી બસાએ વાણીઆને કહ્યું કે જ્યારે હાંડલીને આટલા બધા તાપની જરાપણ ગરમી ન લાગી, તો પછી રાતના મહેલની અગાશીમાં બળતી સગડીની ગરમી તથાવમાં ઉલેલા બ્રાહ્મણને કેવી રીતે લાગી ? માટે તારી હુઆમાં જવા દે ને ખીચારા બ્રાહ્મણના રૂઢ આપી દે. આ ઉપરથી એને બ્રાહ્મણનાં બધાં નાણાં આપી દેવાં પડ્યાં એટલુંજ નહિ પણ ખીજે વધારે ઠંડ પણ થયો.

વિપિત.

નવજીવનાલય

યાને

વિજળી

સુકીને તેમજ ચવાસોન કરવાથી તથા હોમીઓપેથીક દવાઓથી કોઈપણ જાતના અસાધ્ય રોગો દુક સુદૃઢમાં મટાડવામાં આવે છે.

ડા. રામપ્રસાદ મગનલાલ પટેલ, એચ. એમ. બી.

ઓ રામચંદ્ર કામરી, નં ૨૫૭૫-૭૬ સાંકડીશીરીના નાકે; અમદાવાદ.

હમારે ત્યાં હોમીઓપેથીક તથા આયુર્વેદીક દવાઓ દરેક પાવરની મળશે.

મોહુ ઉઘાડું રાખી સુવાની ખુરી ટેવ.

તેથી થતી ગજાની ગાંઠ, ખહી વગેરેની ખાનાખરાખી

(લખનાર:—મીં કૈખશાહ દોરાબજી જીલા.)

તમારું મોહું બંધ રાખો અને તમારી જાંઘડી બચાવો.

ડા० કેટલીન નામના એક અમેરિકન તળીએ એક નાનું પુસ્તક રચ્યું છે, અને તે ચોપડીનું નામ ‘તમારું મોહું બંધ રાખો અને તમારી જાંઘડી બચાવો’ એવું છે. તેમાં તેણે પોતાના લાંબા અનુભવ પરથી એવું દેખાડ્યું છે કે સુધરેલા સુલકોમાં કેટલાંક દુઃખ દરદો થાય છે, તે મોહું ઉઘાડું રાખીને મોઢા વાટે દમ લેવાથી થાય છે. તે ચોપડી પરથી એવું માલમ પડે છે કે અમેરિકાના જંગલી ઈન્ડિયનનો એક જાતના બાળકને મોહું ઉઘાડું રાખીને ઉંઘવા દેવામાં આવતું નથી. જેવું બાળક ઉંઘમાં પડ્યું કે તેની જંગલી માતા તેના હોઠ બંધ કરવાને ચૂકતી નથી. તે પ્રમાણે તે જાતમાં કોઈ એવું નથી કે જેને ઉંઘમાં કે જાગૃત હાલતમાં હોઠ ઉઘાડા રાખવાની ટેવ હોય. તેથી હાલતાં ચાલતાં પણ તેઓનાં મોઢાં બંધ બીડેલાં જણાય છે, અને તેનું કારણ ઉપર પ્રમાણેની તેઓની ટેવને લીધે છે, એમ ઉપલી ચોપડીનો લખનાર જણાવે છે. વળી વધુમાં તે જણાવે છે કે તે જંગલી જાતની લાખોની સંખ્યામાં તેને કોઈ ખુંધો, વાકો વળી ગયલો કે ચક્રમ જણાયો ન હતો. વળી કવખતનું માત શું તે તેઓમાં જણાતું નથી.

નાકથી દમ ખેંચવાની આદત રાખનારને ખહીનું દરદ લાગુ પડતું નથી.

ઉપલા દાખલાને હાલની વૈદિક વિદ્યા ટેકો આપે છે. કુ-

રતે નસકોરાં બનાવ્યાં છે, તે દમ લેવા માટે છે. 'મોઢું' કાંઈ દમ લેવા માટે બનાવ્યું નથી. ફેફસાંમાંથી હવા બહાર કાઢવા માટેના કુદરતી રસ્તા તે નસકોરાં છે. નસકોરાંમાં વાળ ઉગે છે, તેથી હવા સાથે જે કાંઈ ધૂળ અને રજકણ લોળાયલાં હોય તે વાળથી અંદર જતી અટકે છે. વળી ખરાબ વાસ નસકોરાં વાટે અંદર જાય તો લોહી સાથે મળી જતી નથી. ઘણી ખરાબ અને અસુખાકારી ભરેલી જગા ઉપર જે નાક વાટે દમ લેવાની ટેવ રાખી રહ્યા હોય, તો જે ખરાબી બીજાઓને થાય છે, તે મોઢું બંધ રાખનારને થતી નથી. ડાક્ટરો અને પ્રીલસુફેનું માનવું એમ છે કે ખરાબ અને નુકશાનકારક હવા નાક વાટેથી ફેફસાંમાં જાય તો તે ખરાબ હવાનું ઝેર નાક વાટે જતાં તદ્દન મરી જાય છે અથવા ઘણું ઝોણું થાય છે. વળી નસકોરાં વાટે હવા દમમાં જાય છે તે ફેફસાંને જઈ મળે તે અગાઉ ગરમ થાય છે, અને આ કારણને લીધે નસકોરાં વાટે દમ લેનાર શખ્સને ફેફસાંનું દરદ થાને ખંદી લાગુ પડી શકતો નથી.

મોઢું ઉઘાડું રાખી સુવાની છુરી ટેવથી નાક અને ગળાંમાં થતી ગાંઠોથી ખાનાખરાબી.

જેમ બાળક મોઢું થતું જાય છે તેમ કોઈ કોઈ વખત એક ચીજ આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે, તે રાત્રે સુતી વેળા મોઢું ઉઘાડું રાખવાની છુરી ટેવ છે. મોઢું ઉઘાડું રાખવાની મતલબ એ છે કે નાક અથવા નાકની પાછળના ભાગમાં કોઈ હરકત હોવાને સળખે તે બાળક દમ લઈ શકતું નથી, તેથી તે બાળક મોઢું ઉઘાડું રાખી મોઢા વાટે હવા દમમાં લે છે. એ ટેવ ઘણી નુકશાનકારક છે. અને તેનો જેમ બને તેમ જલદી ઉપાય કરવો ઘટે છે એટલે નાક અને ગળાંની ગાંઠો (Adenoids) જેમ બને તેમ જલદી કઢાવી નાખવી જોઈએ. વળી કેટલાક તબીબોનું એમ પણ કહેવું છે કે એ ગાંઠોનું કાંઈ નહિ અને બાળક જરા મોઢું થશે એટલે ૧૧-૧૨ વર્ષનું થશે ત્યારે એ

એ ગાંઠો નાખુદ થશે. પણ હવે આપણને અનુભવે શીખવું છે કે એ ગાંઠોથી પીડાતાં બાળકો જેવી સારી રીતે ઉછરવાં જોઈએ તેવી સારી રીતે ઉછરી શકતાં નથી; કારણ કે તેઓને કુદરતની યોજખી હવાનો પુરતો લાભ મળી શકતો નથી. યોજ્ઞસં મુદતે એ ગાંઠો નાખુદ થાય છે એ વાતમાં કાંઈક વળુદ છે, પણ તે મટી જાય છે તે આગમજ પોતાની ખાનાખરાખી કરી લે છે અને બાળકને તરફહવાર રીતે નુકશાન પહોંચે છે.

ઉધાડે મોઢે મુનારાં બોથડ અને ભોટ બાળકો.

મોઢું ઉધાડું રાખીને સુવાથી સંપૂર્ણ ઉંઘ આવતી નથી. મોઢું બંધ રાખીને બાળકોને ઉંઘવાની ટેવ પાડવાથી તેઓના ચહેરા પણ સારી રીતે ખીલી ખેંચાણકારક બને છે. એ તો ખરું છે કે જેઓને આપણે ઉધાડા મોઢાં સાથે સુતાં જોઈએ છીએ, તેઓમાંનો મોટો ભાગ બોથડ અને ભોટ માલમ પડે છે. વાંચતાં, લખતાં, સાંભળતાં, દુઃખ ખમતાં, ચાલતાં, દોડતાં અને ગુસ્સો લાગે ત્યારે મોઢું બંધ રાખવાની હમેશાં આદત રાખવી. વળી યાદ રાખવું કે વાંકા ચુંકા બેસવાથી કે વાંકા ચુંકા સુવાથી દમ લેવાના કામમાં ઘણી અડચણ પડે છે. લખતી વાંચતી બેસતી અને ઉભા રહેતી વેળા શરીરને ટેબલ પર નાખી નહિ દેવું; કારણ કે તેથી દમ લેવાનાં કામમાં અડચણ થાય છે.

હૌસ્ટિરિયાથી ગભરાશો માં !

તેનો ઇલાજ વાયુમુક્ત છે. જેનો ર. નં. ૧૬૬-૧૪ અને કીમત રૂ. ૫). હૌસ્ટિરિયા-ફેફસું, ચિત્તભ્રમ, ખેંચાવું, જડ થવું વગેરે વાયુના દર્દ પર રામબાણ છે. દવા વનસ્પતિની, મદિનાની; પથ્ય નહીં. પ્રેક્ષક-સ્વેત, રાતો કે ધાતુ વિહાર, ફાટ, તોડ અને ગર્ભાશયનાં દર્દ ઉપર યોજ્ઞસ-ગોળી ૪૦ ની કી. રૂ. ૧).

બાળકોની દર્દિણી કી. રૂ. ૨) પોરટેજ લુદું દરેકનું.

છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ; દેશીનામાવાળા-વડોદરા.

કવિ શામળભટ્ટની

સિંહાસન બત્રિસીની વાર્તાઓ.

વાર્તા પં મી.

(અખોડા રાણીની વારતા.)

લોજરાજાએ પાછો સારો દિવસ જોવડાવ્યો, અને સિંહાસન ઉપર બેસવા વિચાર કર્યો. પણ જોવો તે બેસવા ગયો તેવીજ ચિત્રાંગના નામે પુતળી, હાં, હાં, કરતી બોલી ઉઠી. તેણે કહ્યું, “રાજાજી, હજી તો એ સિંહાસન તો ઈંદ્રરાજાનું છે, જે માણસ તેના જોવો. પરંતુ:ખલાંજન થશે, તેજ તેના ઉપર બેસી શકશે. બીજા બેસશે તે દુઃખી થશે.” ત્યાર પછી લોજરાજાના પુછવાથી તેણે અખોડા રાણીની વાત કહેવા માંડી.

ઉદ્ધવ નગરીમાં મોટું બજાર હતું. આ બજારની વચમાં ભૈરવનો ગોખલો હતો. તેની પાસેજ સુંદર તંબોળીની દુકાન હતી. તે જાતજાતનાં પાનખીડાં બનાવતો હતો તેની બધી ઘરામી રજવાડામાં હતી. ત્યાં આગળ રોજ સંધ્યાકાળે એક સ્ત્રી આવતી હતી. તે બહુ રૂપાળી હતી. તે રોજ એક સોનામહોરનાં પાનખીડાં ખરીદતી હતી. કોઈ દિવસ લાવતાલ કરતી નહોતી, અને સરસમાં સરસ માલ લેતો હતો. આ બાઈ કોણ હશે તે જાણવાનું મન તે તંબોળીને થતું. તેથી તેણે પોતાના ગોરને બોલાવીને બધો વાત કરી. ગોરમહારાજે તેની તપાસ કરવાનું કબુલ કર્યું અને તે પેલી બાઈની પાછળ પાછળ ગયા. બાઈતો શહેર બહાર દૂર જંગલમાં ગઈ. ત્યાં એક પર્વત આવ્યો. આ પર્વતમાં એક ગુફા હતી. તેનું બારણું ઉઘાડીને

તે અંદર ગઇ. ગોરમહારાજ પણ શુપથુપ તે શુદ્ધમાં પેસી ગયા. થોડું ચાલ્યા પછી તો બીજું થકેર આવ્યું. ઇંદ્રપુરી જેવી તેની શોભા હતી. ત્યાં પેલી સ્ત્રી કરતાંયે રૂપાળી, ઘણી સ્ત્રીઓ રમતી હતી. રમતાં રમતાં તેમનો દડો કુવામાં પડી ગયો. એટલે એક બાઈએ કહ્યું કે દડો પાછો ના આવે તો અબોલા રાણીની આણ છે. એટલે તરતજ દડો બહાર આવ્યો. આ જોઇને પેલા પ્રાદ્યણની તો ધીરજ ના રહી. એકદમ આગળ આવીને એક બાઈને એણે પુછવા માંડ્યું, 'તમે સૌ કોણ છો?' અને અબોલારાણી તે વળી કેવાં છે?' પેલી બાઈ બોલી, 'તમે પ્રાદ્યણ છો, એટલે તમારું અપમાન અમે નથો કરતાં. તમે છાનામાના બહાર જાવ, નહિ તો કેદમાં જવું પડશે.' પણ પેલા પ્રાદ્યણે તો જક કરવા માંડી. એ તો કહે 'હું' અબોલા રાણીને જોયા વિના જવાનો નથી.' પેલી બાઈ કહે 'અમે સૌ તેની દાસીયો છીએ, અને એ તો ચાર પડદા બાંધીને અંદર રહે છે. તે કોઈ પુરુષનું મોં જોતાં નથી, અને કોઈ પુરુષને મોં બતાવતાં પણ નથી. માટે તમે છાનામાના જતા રહો.' છતાંયે પ્રાદ્યણે કહ્યું કે તમે અબોલા રાણીને પુછો તો ખરાં. એટલે તે બાઈ રાણીની પાસે ગઇ અને બધો હકીકત કહી. રાણીયે કહ્યું, એને કુંડમાં નવડાવી દો, એટલે એની મેળે જતો રહેશે. પેલી બાઈએ મહારાજને કુંડમાં નાનાતું કહ્યું. મહારાજ તો કપડાં સાથેજ કુંડમાં પડ્યા અને જેવા પડ્યા તેવા અંદર ડુબી ગયા. પછી આંખ ઉઘાડીને જુવે છે તો, પોતે સુંદર તંબોળીનો હુકાન સામા પડ્યા છે. મધરાત થઇ છે, બધી હુકાનો બંધ છે, કોઈ ચકલુંયે ફરકતું નથી. તે વખતે મહારાજને તો ત્યાં આવવું પડ્યું, તેથી બહુજ દુઃખ લાગ્યું. એમનો બધો જીવ અબોલા રાણીમાં છે. એ તો રૂવે ને કલ્પાંત કરે. માથું અને છાતી કુટે. એમને એમ મરી જવાનું એણે નકકી કર્યું. એટલામાં વિક્રમ રાજા એટલો નગરચર્યા જેવા નીકળેલો તે ત્યાં આવ્યો. પ્રાદ્યણને રડતો કકળતો જોઇને તેને બહુ દયા આવી અને દુઃખનું કારણ પુછ્યું. પેલા પ્રાદ્યણે બધી વાત કહી. ત્યારે વિક્રમે કહ્યું કે તું મને કાલે તે

શીને ઢેખાડજે એટલે બાકીનું કામ તો હું કરીશ. આ પ્રમાણે બ્રાહ્મણને શાંતિ આપી ઘેર વિદાય કર્યો.

બીજે દિવસે બ્રાહ્મણે રાજાને પેલી બાઈ બતાવી. વિક્રમ તેની પાછળ પાછળ, અબોલા રાણીના નગરમાં જઈ પહોંચ્યો. તેણે ત્યાં આગળ એક કુવો ભેળ્યો. ત્યાં એક રેંટ હતો. જેને પાણી ભેંધ્યે તે અબોલા રાણીની આણ હતું. એટલે હાથ હલાવ્યા વિનાજ બેડું ઉપર આવે. આ ભેંઈ વિક્રમને અચંબો થયો. ત્યાં એક બાઈ પાણી આવી હતી. તેને રાજાએ પુછ્યું કે બાઈ ! આ કોનું ગામ છે ? અને આ બધી શી અભયબી છે ? વિક્રમને ભેતાંજ તે બાઈને લાગ્યું, કે આ કોઈ સાધારણ પુરૂષ નથી. તેથી તે એને અબોલા રાણીના મહેલ પાસે લઈ ગઈ. ત્યાં રાણીની સખીયે એને પુછ્યું કે તમે કોણ છો ? વિક્રમ રાજાનો ઉત્તર સાંભળી તે બોલી, તમારું રાજ્ય ઉજ્જનમાં છે. અહિં તમે રાજા નથી, પણ અમારા ચોર છો. વહાણું વાતા સુધીમાં જો તમે અબોલા રાણીના પડદા છોડાવી શકો, તો તો ઠીક છે, નહિ તો તમારે કેદમાં જવું પડશે.

વિક્રમ રાજાએ પુછ્યું કે, આ અબોલારાણી છે કોણ ? એટલે તે સખી બોલી : ‘ એકવાર બધી ભેગણીયો રમતી હતી. રમતાં રમતાં તેમણે ઘણી પુતળીઓ બનાવી. તેઓ રમત રમી રહ્યાં ત્યારે આ પુતળીઓ તરફ અમીરદષ્ટિ કરી. એટલે તો બધી પુતળીયો જીવતી થઈ ગઈ. આ ભેંઈને દેવીઓએ તે પુતળીઓને પુષ્કળ ધન તથા રાગરચીલું આપી આ ગામમાં વસાવી. અને એક મોટી અને બહુ રૂપાળી પુતળી કરી તેને અમારી રાણી ઠેરવી. આ રાણી દોઈ પુરૂષ સાથે બોલતાં નથી. ચાર પડદા બાંધીને અંદર રહેછે. જો કોઈ પુરૂષ તેમને બોલાવવાનો પ્રયત્ન કરે, અને તેમાં હારી જાય તો તેને કેદમાં નાંખે છે. માટે જો તમે તેને બોલાવી શકશો તો તે પડદા છોડીને તમારી પાસે આવશે. અને નહિ તો તમારે કેદમાં જવું પડશે.

વિક્રમરાજાએ આ સરત કબુલ કરી. તેણે કહ્યું કે હું એક વાત કહું છું. પણ તેમાં રાણીએ હુકારો આપવો. હુકારો આપવા રાણીએ કબુલ ન કર્યું. તે ઉપરથી વિક્રમ કહે, ભલે, રાણી નહિ તો રાણીના કાનનું કુંડળ મને હુકારો આપશે. આ સાંભળી બધાં હસ્યાં. પણ તેણે તો વીર વૈતાળનું સ્મરણ કર્યું, અને તેને હુકમ કર્યો કે, તારે કુંડળમાં પેસી જવું અને મને હુકારો આપવો. પછી રાજા વિક્રમે પોતાની વાર્તા શરૂ કરી:

“હે રાણીના કાનના કુંડળ! તારી રાણી તો બોલતી નથી, પણ તું મારો વાત સાંભળ.” એટલે કુંડળમાંથી અવાજ થયો: “મહારાજ! હું સાંભળું છું. મારો રાણી તો મુરખ છે. નહિ તો તમારા જેવા પરદુઃખભાંજન રાજા અમારે ત્યાં આવે, ત્યારે તો પગ ધોઈને પૂજવા લેઈએ.”

કુંડળને આમ બોલતું સાંભળી બધાને બહુજ નવાઈ લાગી. પછી રાજાએ પોતાની વાત શરૂ કરી:

“મેલાપુર પાટણ નામે એક ગામ હતું. ત્યાં ચંદ્રાદિત્ય નામે રાજા રાજ કરતો હતો. તે ગામમાં ચાર છોકરાઓ હતા. એક બ્રાહ્મણ, બીજો ક્ષત્રિય, ત્રીજો વૈશ્ય અને ચોથો શાળવી. આ ચારેને બહુજ ભાઈબંધી હતી, અને તેઓ આખો દિવસ સાથેજ રમ્યા કરતા હતા. તેમનાં માબાપ તેમના ઉપર બહુજ રીસે ભરાતાં હતાં અને કહેતાં હતાં કે તમે રમ્યા કરશો તો ખાશો શું? એક દિવસ આ ચારે જણાએ વિચાર કર્યો કે ચાલો આપણે પરદેશ જઈને ભણી આણીએ. એમ વિચાર કરી, ઘેર કદાચ વિના તેઓ છાનામાના ચાંદ્રી ગયા. ચાલતાં ચાલતાં રાત પડી ને એક ગામ આગળ ત્યાં તેઓએ મુકામ કર્યો. બ્રાહ્મણે કહ્યું, ચાલો હું રસોઈ કરી આપું. એક જણ બજારમાં ચીજો લેવા ગયો. સોની હતો તે એક સોનીની દુકાને દેવતા લેવા ગયો. ત્યાં તેણે પોતાની હકીકત કહી. ત્યારે દુકાનદારે કહ્યું કે તું મારો જાતભાઈ છું, તેથી જ તારે ધંધો શીખવો હોય તો તને મારે ઘેર રાખીશ. તે વખતે તો તે દેવતા લઈને ગયો. જમી રહ્યા પછી સોનીએ આ હકીકત પોતાના

મિત્રોને કહી. તેઓએ કહ્યું, ' સહે, તું અહિંજ રહે. અમે પણ સણીગણીને અહિંજ આવીશું. '

બીજે દિવસે સવારે, સોની ગામમાં રહ્યો અને બીજા ત્રણે જણા ચાલી ગયા. તે દિવસે એક બીજે ગામ મુકામ કર્યો. ત્યાં સુતાર લાકડાં લેવા ગયો. તે વખતે એક સુતાર સાથે તેને જોળ-ખાણ થઈ, અને તેણે કહ્યું કે જો તું મારી પાસે રહીશ, તો હું તને બહુજ સરસ હુન્નર શીખવીશ. મિત્રોને કહીને એ પણ ત્યાં રહ્યો. પછી બ્રાહ્મણ અને શાળવી આગળ ચાલ્યા. ઘણે દિવસે તેઓએ એક ગામમાં, એક શાળવીને ઘેર જ મુકામ કર્યો. તે શાળવી બહુ સહેા માણસ હતો. તેણે પેલા શાળવીને આશ્રહ કરી પે તાને ત્યાં રાખ્યો અને કહ્યું કે હું તને લુગડાં વણતાં શીખવીશ. પછી પેલા બ્રાહ્મણ એકટો રહ્યો, તે ચાલતા ચાલતા નર્મદા કીનારાના એક ગામમાં પહોંચ્યો. ત્યાં એક બ્રાહ્મણની શાળા હતી. ત્યાં તે સણવા રહ્યો, અને ગુરૂની બહુજ સેવા કરવા માંડી. ત્યાં તે બાર વર્ષ રહ્યો. પછી એક દિવસ ગુરૂ તેના ઉપર બહુ પ્રસન્ન થયા અને કહ્યું કે તારી સર્વ વિદ્યા દળશે, તું હવે તારે ઘેર જા. તે બ્રાહ્મણ ત્યાંથી આનંદ પામીને નિકળ્યો. અને જે ગામમાં શાળવી રહ્યો હતો ત્યાં આવ્યો. ત્યાંથી શાળવીને લઈને તેઓ સુતારને ગામ આવ્યા. પછી તેઓ ત્રણે સોનીને ગામ ગયા. અંતે ચારે જણા લેગા થઈ ગોતાના ગામ તરફ જવા નિકળ્યા. અડધે રસ્તે રાત પડી એટલે લાજંગલમાં મુકામ કરવો પડ્યો. કોઈ છાંટી લે નહિ, માટે તેમણે ચારે જણાયે વારા ફરતી જંગલમાં ફરવું. પહેલે પોરે સુતાર જંગલમાં, એણે વિચાર કર્યો કે બેઠા બેઠા તો ઉઘ આવી જશે માટે કાંઈ કામ કરું. એમ વિચારી એણે લાકડાની એક બહુજ સરસ પુતળી બાંધી. એ કામ પૂરું થયું એટલે શાળવીનો વારો આવ્યો અને સુતાર સુધંગ્યો. શાળવીએ વિચાર્યું કે સુતારે પોતાનો હુન્નર બતાવ્યો તો મારે મારો હુન્નર બતાવવો જોઈયે. એમ ધારી તેણે તે પુતળીને સુંદર કપડાં પહેાવ્યાં. ત્રીજે પહેારે સોની ઉઠ્યો. તેણે તે પુતળીને

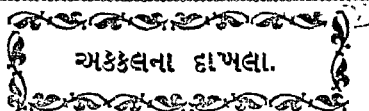

બહુજ સુંદર ઘરેણાં પહેરાવ્યાં. એથે પહોરે સોની સુતો ને ખાદ્યણ ઉઠયો. તેણે આવી સુંદર અને શણગારેલી પુતળી જોઈને વિચાર કર્યો કે આ ત્રણે જણે પોતાની સર્વ વિદ્યા નિર્જીવ ઉપર અજમાવી પણ હું આને સજીવ કરું તો જ ખરો ખાદ્યણ. એમ વિચારી તેણે પોતાના ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરી, નર્મદાજીની સ્તુતિ કરી, પાણીની અંજલી લરી, પેલી પુતળી ઉપર નાખી. તરતજ તે પુતળી સજીવ નારી બની ગઈ. વહાણું વાતાં બધા ઉઠ્યા. અને તે નારી કોની, તે માટે તેઓ અંદર અંદર કળયો કરવા મંડ્યા. આટલી વાત કહીને વિક્રમરાજ બોલ્યા; હે રાણીના કુંડળ ! તું મને કહે કે એ સ્ત્રી કોની ? જો તારૂં કહેવું ખોટું હશે તો તારી રાણીનું સન્માન જશે.

આ સાંભળીને કુંડળ ઉપર બેઠેલો વૈતાળ બોલ્યો કે; એમાં વિચાર શો કરવાનો છે ? જેણે સજીવન કરી તેની તે સ્ત્રી. આ સાંભળીને રાણીને બહુજ ગુસ્સો ચઢ્યો. તેનાથી એકદમ બોલાઈ જવાયું કે હે મારા કુંડળ ! તને ધીક્કાર છે કે તને આટલુંજે જ્ઞાન નથી. તું મારે કાને રહેવા પણ નાલાયક છે. એમ કહી તેણે કુંડળને નાંખી દીધું. ત્યારે કુંડળે કહ્યું કે મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે મેં ઉત્તર આપ્યો. જો મારી ભૂલ હોય તો તમે સુધારો. ત્યારે રાણી બોલ્યાં, જેણે જીવ મૂક્યો તે તો ઇશ્વર રૂપ કહેવાય. જેણે તેની ઠાપા ઘડી તે તેનો જાપ થાય. જેણે કપડાં પહેરાવ્યાં તે તેનો ભાઈ કહેવાય. અને જેણે ઘરેણાં કર્યા-પહેલું કર્યું—તે તેનો પાત થાય. આ રીતે આ સોનીની કહેવાય.

આ સાંભળી વિક્રમ રાજાએ કહ્યું કે, ભલે તે સ્ત્રી સોનીની થઈ પણ તમે બોલ્યાં છો એટલે એક પડદો છોડી નાંખો. આ પ્રમાણે એક પડદો છોડવીને વિક્રમ રાજાએ કહ્યું કે હવે હું બીજા વાત કહું છું તેમાં તમે હુકારો લાગુજો. પણ રાણીએ તે કશુંક ના કર્યું. ત્યારે તેણે કહ્યું કે તમે નહિ તો તમારો હાર હુકારો પુર્યો. વિક્રમની આજ્ઞાથી વૈતાળ જઈને તે હાર ઉપર બેસી ગયો. અને વિક્રમ રાજાએ બીજા વાત શરૂ કરી.

[આને આગલો રાત્રિક સાગ આવતા અંકમાં.]

અકકલના દાખલા.

[લખનાર:-હસસુખલાલ નવનીતલાલ કાપડીઆ.]

“ ચતુર હોય તે ચેતી નાઓ મૂખ કરે વિચાર. ”

સવાલ ૧ લો—એવી કંઈ ચીજ છે, જે તમારીજ છે; પરંતુ ખીન્ન તમારા દોસ્તદારો તેમજ સગાં બહાલાં તે ચીજનો ઉપયોગ તમારા કરતાં વધારે કરે છે ? ”

સવાલ ૨ જો—ગાંડાઘેલામાં છું, પરંતુ ગાદ્યામાં નથી;
ધીરજમાં છું, પણ હિમ્મતમાં નથી;
જીગરમાં છું, પણ હૃદયમાં નથી;
કહો ત્યારે
હું કોણ ?

સવાલ ૩ જો—મને બે હાથ છે પણ ખલા નથી, મોઢું છે પણ મોં નથી, ચાકું છું પણ પગ નથી. લોકો મારા સાચું વારંવાર ટગર ટગર જીએ છે. કહો ત્યારે હું કોણ ?

સવાલ ૪ થો—તમારી દરેક હીલચાલમાં હું તમારી સાથેજ છું, કોઈવાર નહાનો તો કોઈ વાર મ્હોટો બનું છું, પણ કોઈ દિવસ દૂર ચતા નથી. તો હું કોણ ?

સવાલ ૫ મો—મને મેળવવા માટે તમે બહુ મહેનત કરો છો; પણ જેવી હું તમને પ્રાપ્ત થઈ કે તરતજ તમે દૂર કરવા પ્રયત્ન કરો છો. ત્યારે હું કોણ ?

જવાબો.

જવાબ ૧ લો—તમારું નામ

” ૨ જો—ગાંધીજી (દરેક લીટીનો ખેલો અક્ષર લેતાં ગાંધીજી એમ નામ આવે છે. તે અક્ષર, ખીન્ન પાછળના ભાગમાં નથી મળતો)

” ૩ જો—ઘડીઆળ. ૪ થો—પડછાયો. ૫ મો—ભુખ.

બાળકો માટે—

રામાયણની વાતો.

(૭) કૈકેયીનો કલહ અને રામની ઉદારતા.

શ્રી રામચંદ્રનો રાજ્યાભિષેક થયેલો જોવાને નગરજનો આતુર થઈ રહેલાં છે. નગર આળામાં રંગ-રાગ ઉડી રહ્યો છે. માતા કૌશલ્યાના આનંદનો પાર નથી. તે છુટા હાથે દાન પુણ્ય કરી રહેલાં છે. નગરમાં ચાલી રહેલી આ બધી ખુશાલી એચ્છીંતી કૈકેયી રાણીની એક મંથરા નામે દાસી હતી તેના જોવામાં આવી. તપાસ કરતાં તેને રામચંદ્રનો રાજ્યાભિષેક થવાની જાણ થઈ. આ દાસી શરીરે કદરૂપી અને કુબડી હતી. તેનું મન પણ બુંડા વિચારોથી ભરેલું હતું. તે બહુ અદેખી હતી અને કોઈનું સારું થતું તેનાથી દેખી ખમાતું ન હતું. રામચંદ્રના રાજ્યાભિષેકની જાણ થતા જ તે અદેખાઈથી સળગી ઉઠી. તેના દિલમાં અનેક કુશંકાઓ પેદા થઈ અને તગ્તજ દોડતી દોડતી કૈકેયીની પાસે જઈને કહેવા લાગી:—અરે! આમ શું પડી રહ્યાં છે? રાતઠહાડાની ઠંઠ બળર છે, કે નહિ? તમે તમારા રૂપનું અભિમાન ધરી રહ્યાં છો અને મહારાજનો તમારા ઉપર બહુ જ ભાવ છે એમ માની રહ્યાં છો, પણ હવે નષ્ટી કરી માનો કે તમારા દુઃખના દિવસો શરૂ થઈ ગયા છે. રાજાનો પ્રેમ ઉપર ઉપરનો છે અને તેથી જ તમારા સુખનો સુરજ હવે આથમવા આવ્યો છે. ભરત લટકતો રહ્યો અને તમારી શોક કૌશલ્યાનો પુત્ર ઠાલ સવારે ગાદીએ ચઢી બેસશે તમને આ બાળકમાં અંધારામાં રાખ્યાં અને ભરતને પહેલેથી જ મોસાળમાં મોહલી દીધો. તમને આ બધાં કુંભાંડ ન સમજાય તેવાં છે. કાળુ તમે હજી એ વિષયમાં અણ-

સમગ્ર જાળક જેવાં છે. વગી રાજના પ્રેમમાં અને તમારા રૂપના ગર્વમાં જ આંધળાં બની ગયાં છે. પણ હવે આંખ ઉઘાડો અને વિચાર કરી જુઓ, કે ભરતને મોસાળ વદાય કરી પાછળથી તમને પૂછ્યાગાછ્યા વગર આમ એકદમ રામને રાજ્યાભિષેક કરો દેવાનું શું કારણ છે ? સમજાય છે ને, કે રાજા કુલાંડી છે અને તેમનો તમારા પરનો પ્રેમ બનાવટી જ છે ? કાલે સવારે રામ રાજા થઈ બેસશે. તમારી અને અમારી શુભામથીયે માઠી દશા થશે.

કેટલી તો મંથરાની વાત સાંભળી આવીજ થઈ ગઈ. પહેલાં તો તેણે રામ રાજા થાય તેમાં કંઈ જ હરકત ન બતાવી. ઉલટો આનંદ જાહેર કર્યો. પરંતુ મંથરા કાનમાં ઝેર રેડવાથી પાંત્રી હઠે તેવો ન હતી. તેણે ખૂબ કાન લાલેર્યા. કેટલીને ફીટકાર આપવામાં પણ તેણે બાકી ન રાખી. પોતે તેના ભલાને માટે કેટલી બધી કાળજી રાખે છે તે કહી સંભળાવ્યું. છેવટે રામ રાજા થાય તો તેમની બધાંની શી દશા થાય તેનો ભયંકર ચીતાર ચીતરી બતાવ્યો. આ રીતે તેણે કેટલીના મનને બદલી નાંખ્યું. મન બદલાતાંની સાથે જ કેટલીનું હૃદય ફેર બની ગયું. શી રીતે રામનો રાજ્યાભિષેક થતો અટકે તે વિષે વિચાર કરવા લાગી. તેને દુશોયે વિચાર સૂઝ્યો નહિ. એટલે તેણે મંથરાને કહ્યું: “તું કહે છે એ બધી વાત હવે મારે ગળે રજેરજ ઉતરી ગઈ છે, તારું કહેવું જરાએ જરા ખરું છે; પણ હવે ઉપાય શો? અત્યારે હવે શું થઈ શકે ? ” પોતાના કહેવાની પૂરેપૂરી અસર કેટલી ઉપર થઈ ગઈ છે એમ જોતાંની સાથે જ તે આવેશથી બોલી ઉઠી: “એ, ઉપાય છે, હજી આડી રાત છે, અને એક રાતમાં તો ધારીએ તે થઈ શકે. આમ નિરાશ શા માટે થાય છે ? તને સાંભરતું નથા; પણ મારા મગજમાં તો બધુંયે રમી રહ્યું છે. મેં બધાયે વિચારો ગોઠવી રાખ્યા છે. સાંભરે છે, રાજાએ તને બે વરદાન આપેલાં છે તે ? તને કાવે ત્યારે માગવાનું વચન આપેલું છે એમ તું જ કહેતી હતી ને અત્યારે તે શું તું ભૂલી ગઈ ? હવે અત્યારે જ તે માગવાનો બરાબર અવસર છે. રાજા

હમણું મહોલે પધારશે. તે આવે તે અગાઉ તારે રિસાઈ બેસવું. તે હાવભાવ કરી મનાવવાનો પ્રયત્ન કરશે. તારે કશાથી રીઝાવું નહિ. છેવટે તે કંઈ માગવાનું કહે તે સમયે તરત જ તારે એ બે વરદાન આપવાની માગણી કરવી. એક વરદાનમાં રામને ચૌદ વરસ વનવાસ અને બીજામાં ભરતને રાજગાદી આપવાનું માગી લેવું. થઈ જાયો તૈયાર. જરાએ ભોળવાઈ જવું નહિ. મન બહુ ચોકસ રાખવું. વરદાન માગતા પહેલાં રાજાને માગ્યા પ્રમાણે આપવાના વચનથી બાંધી લેવા. જો જો, આ બાબતમાં જરાએ ભૂલ થવા પામે નહિ.

મંથરાના ઉપદેશ પ્રમાણે કૈકેયી શોકનો દેખાવ કરવા લાગી. તેણે તમામ શણગાર ઉતારી દીધો. શરીર પર મેલાં લૂગડાં પહેરી દીધાં. અંખોડો છોડી વાળ જથરવથર લટકતા મૂક્યા. આવા વેશે તે રીસાવાના ઓરડામાં ગઈ અને ત્યાં જમીન પર જેમ તેમ પડી રહી. મોડી રાતે સવારના કામકાજનો બંદોબસ્ત કરી મહારાજા કશરથ કૈકેયીના મહેલમાં આવ્યા. ત્યાં જુઓ છે તો રાણી ન મળે. તપાસ કરતાં જણાયું કે તે તો રીસાવાના ઓરડામાં ભરાઈ પેઠાં છે. મહારાજા તે ઓરડામાં ગયા. જુઓ છે તો રાણીને એક ખુણામાં મેલાં લૂગડે, છુટા કેસે ટુંટીયાં વાળી જમીન પર પડેલાં દીકાં. મહારાજા કંઈયે કારણ કળી શક્યા નહિ. તે તરત જ રાણીની પાસે ગયા અને સમજાવીને પૂછવા લાગ્યા, કે આજે તમને શું થયું. છે ? આજ તો આનંદનો દિવસ છે. તારે આમ રિસાઈ બેસવાનું શું કારણ છે ? તું જે કહીશ તે હું કરીશ. તું આમ રીસાઈને કેમ પડી છે ? તને કોઈએ દુઃખ દીધું છે કે તારે કંઈ જોઈએ છે ? દુઃખ દીધું હોય તો તે કહે એટલે તેનો તરત જ ઉપાય કરવામાં આવે. તારે કંઈ જોઈતું હોય તો તેમ કહે તારે જે જોઈએ તે આપવાને હું તૈયાર છું. વહાલી ! આમ ઘણો વખત વહેમમાં રાખી આ આનંદના અવસરમાં દુઃખ ઉપજાવવું ઘટતું નથી. આ પ્રમાણે મહારાજાએ બહુ બહુ સમજાવી ત્યારે કૈકેયીએ જવાબ આપ્યો:—“આપ સત્યવાદી છો, કોઈ દિવસ જૂઠું બોલતા નથી. આપે મને પ્રથમ બે વરદાન આપ્યાં હતાં તે દિવસ યાદ

કરો અને એ વરદાનમાં હું માગું તે આપો. હું કંઈ નવી માગણી કરતી નથી. જો તમે મારી વિનંતી નહિ સ્વીકારો તો હું અહીંને અહીંજ મરી જઈશ. તમે હમણાંજ કહી ચૂક્યા, કે હું માગું તે આપવાને તમે તૈયાર છો; તો સાંભળો, પહેલું વરદાન હું એ માગું છું કે મારા પુત્ર ભરતને રાજગાદી મળે અને બીજું એકે રામચંદ્ર ૧૪ વર્ષ વનવાસ ભોગવે. હવે રામચંદ્ર એકદમ વનમાં જાય એવી મારી ઇચ્છા છે. ”

આ સાંભળતાં જ મહારાજાના તો હાંભળ ગગડી ગયા. એકદમ તેમનું આખું શરીર દ્રુતવા લાગ્યું; તેમના હોઠ ફડફડવા લાગ્યા, આંખે અંધારાં આવી ગયાં, અને બેહોશ થઈ ધરતી ઉપર ઢળી પડ્યા. ઘણી વાર પછી તેમને જ્યારે શુદ્ધિ આવી ત્યારે તેઓ ફરીથી રાણીને સમજાવવા લાગ્યા: “આ બહુ અનરથ થાય છે. તારે આવો અધર્મ કરવો ઘટતો નથી. ભરતને રાજ્ય આપવા તૈયાર છું. તું રામને ચૌદ વરસ વનમાં જવાનું માગવું બંધ રાખ. તને તે સિવાય તું જે કહે તે આપવાને હું તૈયાર છું. રામ કેવો ગુણી અને માળાપની આસા ઉઠાવનારો છે તેનો તું ખ્યાલ કર. વળી પ્રજા પણ તેને કેટલી બધી ચાહે છે? રામના વનવાસની વાત સાંભળતાં જ આખા રાજ્યમાં હાહાકાર થઈ જશે. પ્રજા અન્યાયથી તપી જઈ અનરથ કરી મૂકશે. કંઈક તો વિચાર કર. હું તને હાથ જોડું છું. તારે પણ પડી એ અધર્મ માગણી છોડી દેવાની અરજ કરું છું.” આમ સમજાવવામાં આખી રાત ગઈ, પણ રાણી એની બે ન થઈ તે ન જ થઈ તેણે પોતાની હઠ છોડી જ નહિ. રાજા તો વચનથી બંધાઈ ગયા હતા. તેમણે કશોયે વિચાર કર્યા વગર માગે તે આપવાને કબુલ્લું હતું. આથી વચનથી બંધાયેલા મહારાજાને પોતાનું વચન પાળવા સિવાય બીજો ઉપાય જ ન હતો. રાણીની માગણી વાજબી હતી કે કેમ? એવી અન્યાયી માગણી કબૂલ રાખવી કે કેમ? એ સઘળો વિચાર તેમણે વચન આપતા અગાઉ કર્યો જોઈતો હતો. અગાઉથી વિચાર કર્યા વિના પ્રેમના આવેશમાં વચનથી બંધાઈ જવાને માટે તેમને ઘણો અફસોસ થવા લાગ્યો.

પણ કરે શું ? તે પૂરા સત્યવાદી હતા. દુઃખ પડે તો ભલે, પણ વચનભંગ તો થાય જ નહિ. એટલે નિરૂપાય બની તેમણે રાણીને કહ્યું કે તું ભુડી સમજતી નથી તો જા, હવે તારી ઈચ્છા પૂરી કર." આટલું બોલતાંમાં રાજા એકદમ ફરીને બેશુદ્ધ થઇ ગયા. ધીમે ધીમે ખેડો ફાટ્યો અને થોડી વાર પછી સૂર્યોદય પણ થયો.

એક તરફથી રાજાની જોઈ તેવી સ્થિતિ છે જ્યારે બીજી તરફથી સવાર થતાંની સાથે જ આખા નગરમાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો છે. રામચંદ્ર વહેલા ઉઠી, સ્નાનસંધ્યા કરી પરવાર્યા. સીતા પણ મનમાં ખુશી થતી કે હવે તેને મહારાણીનું પદ મળશે કૌશલ્યા રાણી પણ પરમેશ્વરનો પાઠ માનતી હતી કે "આજ મારો પુત્ર ગાદી પર બેસશે." લક્ષ્મણ પણ આનંદમાં હતા અને વિચાર કરતા હતા કે હવે મોટાભાઈની ઘણી સારી સેવા કરવાની તક મળશે, પરંતુ આ સર્વ આનંદ એકાએક અલોપ થઈ જશે એવો કોઈને સ્વપ્ને પણ જ્યાલ ન હતો. રામચંદ્રને ગાદી નહિ પણ ધરતી પર સુવાનું મળશે, રેશમી કપડા પહેરવાને બદલે ઝાડની છાલ પહેરવી પડશે; આ વળતે તો બધા આનંદમાં છે, પણ થોડી વાર પછી બધે સુનકાર થઈ જશે, હાહાકાર વર્તાશે; હાથી, ઘોડા; પાલખીની સવારીને બદલે ઉંચી નીચી ખડખડી જમીન પર ઉઘાડે પગે ચાલવું પડશે; એ સંબંધી કોઈના મનમાં વહેમ પણ આવ્યો નહતો શી રીતે આવે ? બનવા કાળ આગળ કોણ કાણું છે ? ઘડી પછી શું થશે એની કોને ખબર છે ? આટલા માટે જ કહ્યું છે, કે:—

“સુખ સ્થિતિમાં છટ્ટી નવ જલું,

દુઃખમાં ન હિંમત હારવી.”

ખેડોર દિવસ ચઢ્યો પણ રાજા જણાયા નહિ. આથી મન્ત્રી સુમન્ત મહારાજાની તપાસમાં નીકળી ગયા. તે અંત-પુરમાં ગયા. ત્યાંથી ટ્રેકેવીના ચોરડામાં જઈને ખબર કાઢી તો મહારાજાને ત્યાં પડેલા દીઠા. સુમન્તે પૂછપરછ કરતાં ટ્રેકેવીએ કહ્યું, કે “હે સુમન્ત, આજ રામચંદ્રને રાજ્યાલિપેક કરવાનો છે માટે તેના આનંદમાં આખી ગત મહારાજા બગતા રહ્યા છે, માત્ર સવારમાં

જ તેમને ઉંઘ આવી ગઈ છે. આખી રૂત તેમણે રામનું રટણ કર્યાં કર્યું છે, તો તમે રામચંદ્રને અહીં ઉતાવળે મોકલી આપો.” આજ્ઞા માથે ચઢાવી મંત્રી સુમન્ત રામચંદ્રને જોલાવી લાવ્યા. રામચંદ્રે મહારાજાને હુખી અવસ્થામાં અને બેહોશ પડેલા જોયા. એટલે તેમણે રાણી કૈકેયીને વિનંતિ કરી કે, “હે માતા, મારા જણવા પ્રમાણે મેં કોઈ પણ અપરાધ કર્યો નથી; પરંતુ જો જાણ્યેઅજાણ્ય કોઈ દોષ થઈ ગયા હોય તો તે માફ કરશો. એવું શું જાન્યું છે કે જોધી મહારાજા આજ મારી સાથે જોલતા પણ નથી? મારાથી ચિતાઈનું હુખ સહન થઈ શકતું નથી.” કૈકેયી રાણીએ જવાબ આપ્યો કે, “હે રામચંદ્ર મહારાજાને કોઈ પણ પ્રકારનું હુખ નથી તેમજ તેમને કોઈના પર ક્રોધ પણ નથી થયો. પણ તેમના મનમાં એક વિચાર આવ્યો છે. તેઓ તમારા પરના પ્રેમને લીધે તે પ્રગટ કરી શકતા નથી. મહારાજાએ મને શોતે બે વરદાન આપ્યાં છે; પણ તમારા રાણ્યા સિવાય તે પૂરાં કરી શકાય તેમ નથી. હે રામચંદ્ર, ધર્મસ્વરૂપ માણસે પોતાનું વચન અવશ્ય પાળવું જોઈએ. જો તમે રાજાનું વચન પાળવા તૈયાર હો તો હું તમને તે કહી સંભળાવું.”

આ વાત સાંભળીને રામચંદ્રે શરમાઈને નીચું જોયું. પછી તે જોલ્યા કે, “હે માતા, આપ આમ ગજરાતાં અચકાતાં કેમ જોલો છો? મહારાજાની આજ્ઞા હોયતો ચિતામાં પ્રવેશ કરવા, હુળાહુળ ઝેર પીવા કે સસુદ્રમાં ડૂબી મરવા પણ હું તૈયાર છું. ગમે તે હોય, મહારાજા મને બેલાશક આજ્ઞા કરે; હું તેને જરૂર માથે ચડાવીને ત પ્રમાણે કરીશ.”

કૈકેયીએ કહ્યું કે મેં મહારાજા પાસે બે વરદાન માગ્યાં છે. એક તો ભરતને રાજગાદી, અને બીજું તમને ૧૪ વર્ષનો વનવાસ. તમારા ઉપરના ઉંડા પ્રેમને લીધે મહારાજા તો તમને એકબેએકજી નહીં કહી શકે. તેમજ તમારી તરફ નજર પણ નહિ કરી શકે. માટે હે રામચંદ્ર! હવે તમારી ફરજ એ છે, કે તમારે મહારાજાના હુકમનો જેમ બને તેમ જલદી અમલ કરવો.

કૈકેયીના મોંઢાનાં આવાં વચનો સાંભળીને રામચંદ્રે જાહુજ

શાન્તિથી કહ્યું:—“બહુ સારું, ભલે ભરત રાજા થાય. મારે મહેલ હોય કે જંગલ હોય, એક કર્તવ્ય કરવું એટલું જ મારું કામ છે. માતાપિતાની આજ્ઞા પાળવી એ જ મારું સુખ્ય કર્તવ્ય છે. આ કર્તવ્ય હું બરાબર બજાવતો આવ્યો છું અને તેથી જ અત્યારે મારા મનમાં એક સંશય ઉત્પન્ન છે, કે પિતાજી મારા ગુણ-સ્વભાવથી સારી રીતે જાણીતા છે; છતાં તેમણે મને ખુશીથી આજ્ઞા કેમ ન કરી? માત્ર એક નજીવી બાબતને માટે તેઓ આટલા બધા દુઃખી કેમ બની રહ્યા છે? તમારે એમને આમ દુઃખી કરી મૂકવાનું શું કારણ હતું? સીધેસીધું મને જ કહી દેવું હતું. મેં તમારી કદિયે આજ્ઞા ઉઘાડી છે શું? મહારાજાના મનમાં આટલો બધો ગુંચવાટો પેદા થયો એ જ મારે માટે મોટા દુઃખની વાત છે. આપની આજ્ઞા માથે ચઢાવું છું. પિતાની આજ્ઞા પાળવાની સારી તક આપવા માટે તમારો આભાર માનું છું. પણ રજા હોય તો મહારાજાના સુખની વાણી સાંભળવા ઈચ્છું છું. તેમને ધીરજ આપો, જાગ્રત કરો અને મારા આવવાની બખર કરો.” સુમન્તે રાજાના કાનમાં રામના આવવાની બખર કરી. દશરથ રાજા લાનમાં આવી રામ સામે તાંકી રહ્યા એક શબ્દ સરખો તેમના મોંઢામાંથી નીકળી શક્યો નહિ. અંતે રામે હાથ જોડી વિનંતી કરી, કે “પિતાજી! શા માટે એક નજીવી વાતમાં આટલા બધા દુઃખી થાઓ છો? હું આપ જે કહો તે કરવાને તૈયાર અને ખુશી છું. વન જવું એ તો બહુ જ સાધારણ વાત છે. આજ આનંદને સમયે રનેહને વશ થઈ નકામો શોક શામાટે કરો છો? આપ સુખેથી વન જવાની આજ્ઞા આપો. આજ્ઞાનું પાલન કરી થોડા જ વખતમાં પાછો સુખરૂપ આવી જઈશ. આજ્ઞા કરો.” આમ કહી રામ વનમાં જવાની તૈયાર કરવા માટે ચાલતા થયા. રાજા તો શોકના ભારથી કંઈજ ખોલી ન શક્યા.

ધન્ય છે આવા ધીરવીર ધર્માવતાર પુત્રને, કે જેને રાજગાદીએ બેસવાના સમાચારથી જરાયે આનંદ ન થયો તેમ વનમાં જવાના સમાચારથી લગારે દુઃખ પણ ન થવા પામ્યું!!!

બુદ્ધદેવ અને કાચબા.

ન્યારે બ્રહ્મદત્ત વારાણસી નગરીનો મહારાજા હતો ત્યારે બુદ્ધદેવે એક પ્રધાનને ત્યાં જન્મ લીધો હતો અને જુવાની આવતાં તેઓ રાજાના એક માનીતા સચિવ થઈ શક્યા હતા.

રાજા બ્રહ્મદત્ત અતિશય વાચાળ હતો. કોઈ પણ તેટલોજ હતો. તે ન્યાય કરતો હોય તેમાં કોઈ માથું મારે કે વચ્ચે જોલે તે તેનાથી બીલકુલ સહન થાય જ નહિ બુદ્ધદેવને તેનું આ વાચાળપણ ટાળવું હતું અને તેને માટે પ્રસંગ શોધતા હતા.

આ વખતે વિંધ્યાચળમાં આવેલા એક સરોવરમાં એક ઘણોજ ચાવળો કાચબો રહેતો હતો. સંજોગવશાત તેને જે રાજહંસો સાથે મિત્રતા થઈ. ચોમાસાની રૂતુ જેસતાંજ પેલા રાજહંસો માનસરોવર તરફ જવા તૈયાર થઈ ગયા. કાચબે તેમને પૂછ્યું, “તમે ક્યાં જાવો છો ?”

“મિત્ર ! અમે સુવર્ણ મેરૂ પર્વતની શુક્ષ્માં વસીએ છીએ અને હાલ તો સુવર્ણથી અગ્રહણતા શિખરવાળા હિમાલયના માનસરોવર તરફ જઈએ છીએ. તે ઘણીજ સુંદર જગ્યા છે. આવવાનો વિચાર થાય છે ?”

“ધાયરતો પણ શી રીતે આવું ?”

“જે તું એક શબ્દ પણ ન જોલે તો તને અમે લઈ જઈશું. છે કબુલ ?”

“કબુલ.”

રાજહંસો એક લાકડી લાવ્યા અને તેને સળંગ ઘાંત લીડવીને વળગવાનું કાચબાને કહ્યું. તેણે તેમ કહ્યું એટલે તેઓ બન્ને તેને લઈને ઉત્તર તરફ ઉડ્યા.

વારાણસી ઉપર થઇને તેઓ ઉડતા હતા તેવામાં એક જણે કહ્યું, “ જુઓ તો ખરા પેલા રાજહંસો કાચખાને લઇ જાય છે !

આ સાંભળી ચાવળો કાચખો બોલી ઉઠ્યો-“ મહારા મિત્રો મહને લઈ જાય છે તેમાં તારા ખાપનું શું હુંટાઈ જાય છે ? ”

આ બોલતાંની સાથેજ કાચખાલાઈ પડ્યા પ્રજ્ઞદત્ત રાજાના ચોકમાં અને તેમના સાંધે સાંધા જુદા થઈ રાયા, બધા ફેરેવા લાગ્યા કે રાજાના ચોકમાં આકાશમાંથી કાચખો પડ્યો.

રાજા તેના નોકરો સાથે ત્યાં ગયો અને જુદદેવ સામું જોયું.

“ આ કાચખો કેવી રીતે આકાશમાંથી પડ્યો હશે ? ”

જુદદેવે હૃદય સાથે વિચાર કર્યો. રાજાને સુધારવાના આ ઠીક લાગ નહ્યો છે ! આ કાચખાને હંસો સાથે મિત્રતા થઈ હશે અને તેઓ તેને લઈને ઉડતા હશે તેવામાં કાંઈ બોલવાથી કે અટકાયાણું કરવાથી આનો આવી દુર્દશા થઈ હોય એ સંભવિત છે. આમ વિચારી તેમણે રાજાજી તરફ ફરીને કહ્યું:-

“ લાકડી ઘાલી દાતમાં જવા માનસર આશ,
રાજહંસ સાથે ઉડ્યો, કાચખ પણ આકાશ.
પણ સુખ નવરાખી શક્યો બધ ક્રોધી વાચાળ;
પડ્યો તેહ આકાશથી ને પામ્યો આ હાલ.
જે જન ક્રોધી હોય ને વળી અધિક વાચાળ;
તે મહુના નકડી થતા આખર પુરા હાલ.
હોય ભલે લીખારી તે કે મહોટા મહારાજ;
પણ કાચખ પેઠે બધાં વણસે તેનાં કાજ.

“ ત્યારે આપ મહને પણ એ કહો છો ? ” રાજાજી એ પૂછ્યું.

જુદ દેવ બોલ્યા; “ નહાનો કે મોટો, જે પોતાની હદ ક્રોધ અને વાચાળતામાં વહાવી જાય છે તેના આવજા પુરા હાલ થાય છે. ”

અને તેજ ઘડીથી પ્રજ્ઞદત્ત રાજા સાવ બદલાઈ ગયો.

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.]

આગસ્ટ, ૧૯૨૩.

[અંક ૮ મો.

ચંદા.

(ગરબી.)

રૂપેરી શી ને ને ઉગી ચંદા;

ધીમે ધીમે ગગને ચડે મંદા.

રૂપેરી.

થળે થળે શીતળતા ભરતી;

દીસે બાણે અમૃતકણુ બરતી.

રૂપેરી.

ધોળું ધોળું જગત બધું કરતી;

રૂપેરી થું આદર પાથરતી.

રૂપેરી.

કિરણ તણી કળિયો બધે પડતી;

બાણે ધારા દ્વધતણી ગળતી.

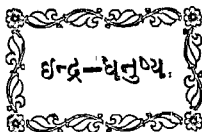
રૂપેરી.

ગણું ગુણુ શા શા અરે ચંદા;

મુને બહાલી લાગે તું મુખકંદા.

રૂપેરી.

જગજીવન કાલીદાસ પાઠક.

વરસાદ ખુબ વરસે છે. નદીમાં પૂર પડ્યું ખુબ આવ્યું છે. નદીનો પટ બે ત્રણ માઈલના વિસ્તારમાં થઈ ગયો છે. આ વખતે નદી જોવાને માટે ન્હાનાલાલ, હરીરામ અને રામશંકર, છબીલાલની સાથે ગયા. રસ્તામાં લીલાં ખેતરો જોતાં જોતાં તેઓ નદી કિનારે જઈ પહોંચ્યા. નદીનો મનોહર દેખાવ જોતાં જોતાં ન્હાનાલાલે આંગળી આકાશ તરફ લંબાવીને પૂછ્યું, “જુઓ ! આ શું ?”

સર્વે તે તરફ જોવા લાગ્યા. છબીલાલે કહ્યું કે “એ તો ઇન્દ્ર-ધનુષ્ય છે.” થોડી વારે હરીરામે પૂછ્યું કે, “ઈન્દ્ર-ધનુષ્ય ક્યાંથી આવતું હશે ? આ તો રંગબેરંગી સડક જેવું દેખાય છે.” પણ છબીલાલ આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપી શક્યો નહિ.

આ અરસામાં છબીલાલના મહેતાજી ફરતા ફરતા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. છબીલાલ, હરીરામના પ્રશ્નનો જવાબ ન આપી શક્યો હોવાથી તેણે પોતાના મહેતાજીને આ વાત પૂછી.

મહેતાજી—જુઓ, હરી ! સૂર્યના તેજમાં અથવા તો કોઈ સફેદ તેજમાં સાત જાતના રંગોનું તેજ મળેલું હોય છે. તેમાં લાલ, પીળો અને લીલો એ ત્રણ મુખ્ય છે. જ્યારે સાત જાતનું તેજ ભેળું થાય છે ત્યારે તે સફેદ થાય છે. ઇન્દ્રધનુષ્યમાં પણ ત્રણ રંગ તો મુખ્ય દેખાય છે. બાકીના ચાર થોડા થોડા છે. સૂર્યનું તેજ વાદળાના પાણી ઉપર પડે છે અને તેમાંથી સાત રંગો દેખાય છે. એવીજ રીતે ત્રણ ધારવાળો કાચ હોય અને તમે ચંદ્ર સામે અથવા તો સફેદ ચીજ સામે જુઓ તો તેમાંથી પણ સાત રંગો દેખાય છે. એટલે કે કાચમાંથી સફેદ તેજ નીકળે છે ત્યારે તે જુદું જુદું વહેંચાઈ જઈ સાત રંગો દેખાય છે.

છબીલાલ—હીક. ત્યારે કાલે હું આપણી નિશાળની અંદર કાચ છે તેના વતી જોઈશ.

મહેતાજી—હા, તું કાલે તે કાંચ વડે જોઈશ તો તને સાત રંગો દેખાશે. ચાલો, અત્યારે જ હું તેનો એક પ્રયોગ બતાવું. જુઓ, એક પાટીયા પર મોટો ગોળ બનાવો. તેના સાત બાગ કરો. દરેક ભાગમાં જુદા જુદા રંગ પુરો. પછી તે પાટીયાને ગોળ ગોળ ફેરવો. તો તરતજ તે પાટીયાની અંદરનો ગોળ સફેદ દેખાશે. સમજ્યા કાંઈ ?

છખીલાલ—જી હા, સાતે રંગો મળી જઈ સફેદ દેખાશે.

મહેતાજી—સમજ્યા તો ખરા. કહો તો ઈન્દ્ર-ધનુષ્ય તમારી પાસે લાવીએ.

સર્વે સાથે—હા, હા. લાવો, લાવો.

મહેતાજી—ઠીક જાઓ બે જણ જઈને મોઢામાં પાણી ભરી આવો, અને સૂર્ય તરફ પીઠ કરીને મોઢામાંથી પાણીનો કુવારો ઉડાડો. અને પછી જુઓ, ઈન્દ્ર-ધનુષ્ય તમારી પાસે છે.

હરીરામ અને રામશંકર દોડતા જઈને મોઢામાં પાણી ભરી લાવ્યા અને છાંયે સૂર્યની તરફ પીઠ કરીને ઉભા રહી કુવારો છોડ્યો. જ્યાં પાણીનાં ઝીણાં ફેરાં ઉપર સૂર્યનાં કીરણ પડ્યાં કે તરતજ નાનું સરખું ધનુષ્ય દેખાયું.

સર્વે ખુશી ખુશી થઈ ગયા.

મહેતાજી—જુઓ, આજે તો મેં બહુના ભેરથી તમને ઈન્દ્ર-ધનુષ્ય લાવી દીધું.

હરીરામ—હાજી. પાણીનાં ફેરાંયે કીરણને સાત રંગમાં વહેંચી નાખ્યું તેથી સાત રંગ દેખાયા.

મહેતાજી—સાખાશ, તું તો સમજી ગયોને શું ! જાઓ મોટો કુવારો ઉડતો હોય ત્યાં પણ તમને આવું ધનુષ્ય દેખાશે. પણ કુવારો છાંયડે હોવો જોઈએ.

આ પ્રમાણે કહીને મહેતાજી ઘેર ગયા. થોડીવારે સૂર્ય અસ્ત થયો, એટલે-સર્વે ઘેર ગયા. તેઓ બોલતા હતા કે આજે તો અમે ઈન્દ્ર-ધનુષ્ય મુઘી પહોંચી ગયા. *

મનુભાઈ ભેદાણી.

મૂરખાની કરકસર.

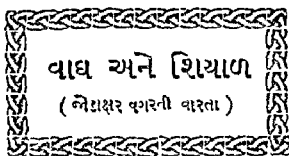
(લખનાર:-સૌ. કંચનગવરી રમણલાલ.)

એક માણસ ઘરડો થઈને જ્યારે મરણ પથારીએ પડ્યો ત્યારે તેણે પોતાના દીકરાને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેને કહ્યું કે દીકરા ! જો, હું તો હવે મરણ પામીશ, તું આપણું ખેતર અને વાડાઓ વગેરે સંભાળીશ ને ખરાબર કરકસર કરીને રહીશ તો તારે કદી દુઃખી થવાનો વખત આવશે નહિ.

એમ કહીને બાપે તો પ્રાણ છોડ્યા. હવે દીકરાજી જરાક અક્ષલના ઓછા હતા એટલે તેણે બાપની શિખામણનો ઉધો ઉપયોગ કર્યો. તેણે વિચાર્યું કે આપણા બગીચામાં કેળ, દ્રાક્ષ, લમકળ, એરંડી, અળવી વગેરે ઉગેલાં છે; પણ એની આબુખાબુની વાડ છે તે ચોરીયાની છે અને તે ઉપર કાંટા સિવાય કશું ઉગતું નથી. વળી અંદરથી દૂધ (ચોરનું) નીકળે છે તે પણ પીવાના કામમાં આવતું નથી. માટે તે બધાંને કાપી નાખીને ત્યાં જીર્ણ, જર્ણ, ચંપો, મોગરો, ગુલાબ, કેવડો, મધુમાલતી, કરેણ વગેરે ફુલનાં ઝાડ રોપ્યાં હોય તો ખુબ આવક થાય !

કહે છે કે જ્યાં હાથાઓ જવાને બીડે છે ત્યાં મુરખાઓ યાહોમ ધસ્યા જાય છે. એજ મુજબ આ મુરખાના મનમાં ઉપલો વિચાર આવતાં જ માણસો પાસે તમામ ચોરીયાની વાડ કપાવી કાઢીને બહુ રૂપિયા ખર્ચીને તેણે ત્યાં પુષ્કળ મહેનતે ફુલનાં ઝાડ રોપાવ્યાં.

પરિણામ એ આવ્યું કે ફુલનાં ઝાડ ઉગે તે અગાઉ જ ચોરીયાની વાડ જતી રહેવાથી જનાવરો અને માણસોએ આવીને બગીચામાં પેસીને તમામ ફળફુલનાં ઝાડોનું નખોદ વાળી નાખ્યું. મુરખો ફળ સાથે ફૂલ લેવા અવિચારથી તૈયાર થયો ત્યારે બધું ગુમાવ્યું. માટે જ આપણા લોકો કહે છે કે મૂર્ખનો ચતુ બીજો કોઈજ નહિ પણ તે જાતે-પોતે જ છે. આપણે આપણી બુદ્ધિનો સમજીને રૂઠો ઉપયોગ કરીએ તો જ સુખી થઈએ.

વાધ અને શિયાળ

(નેત્રાક્ષર વગરની વારતા)

[લેખક:—અંબેનાથ સવરામભાઈ દેસાઈ.]

એક જંગલમાં એક શિયાળ રહેતું હતું. જે ઠેકાણે તે આનંદમાં સારી રીતે રહેતું હતું તે ઠેકાણે એક વાધ રહેવા ગયો. વાધને રહેવા આવેલો જાણી શિયાળ જરા ગભરાયું, અને તે જગા છોડીને બીજે ઠેકાણે રહેવા જવાનો તેણે વિચાર કીધો; પણ વાધે ધીરજ આપવાથી અને 'તારે જરા પણ ગભરાવું નહીં' એમ કહેવાથી શિયાળ બીજે ઠેકાણે રહેવા ગયો નહિ. બે ચાર દિવસ તો એક જણાએ સારી રીતે રહીને આનંદ કીધો. શિયાળાનો વખત હોવાથી વાધને રાતે ટાઢ લાગવા માંડી તેથી તે હેરાન થયો.

બીજેજ દિવસે વાધે શિયાળને જણાવી દીધું કે મને રાતે ટાઢ બહુ વાય છે માટે મારે માટે એક સુંદર શુદ્ધ ખોદીને બનાવી આપ. પણ થોડીવાર પછી વળી એવોજ હુકમ કીધો કે તું જે ખોડમાં રહે છે તેજ ખોડને મોટી કરી મારાથી સારી રીતે સુઈ રહેવાય એવી બનાવ. શિયાળ તો આ હુકમ સાંભળીને ગભરાઈ ગયું. પણ શું કરે? વાધ તે ઠેકાણેથી જરા પણ આઘો ખસે તો તે જમે તે ઠેકાણે જઈ શકે ને? વાધે તો શિયાળને પોતાના હુકમનો જલદી અમલ કેમ કરતો નથી એમ ઉલટો સવાલ કીધો. શિયાળે લાચારાએ વાધને માટે ઘર બનાવવાનું કામ શરૂ કીધું, અને પોતે જે ખોડમાં રહેતો હતો તેનેજ સાંજ પડે તે પહેલા વાધ અંદર સારી રીતે સુઈ રહે એવી શુદ્ધ બનાવી દીધી. રાત પડી એટલે શિયાળને શુદ્ધાની અંદર સુવાને વાધે હુકમ કીધો, અને પોતે શુદ્ધાના મોં આગળ સુતો.

વાધ પોતાના મનમાં વિચાર કરે છે કે આપણને ઠીક વગર પગારનો નોકર જડી ગયો છે. આપણી સેવા આકરી તો

રાજ કરશે. વાઘ તેને કોઈ પણ ઠેકાણે જવા દેતો નહીં, અને કદાચ કોઈ ઠેકાણે ખોરાક શોધવા પોતે જતો તે વખતે શિયાળને શુદ્ધમાં પૂરી એક ભારે શિલા તે શુદ્ધના મોઢા ઉપર મુકી જતો. શિયાળને કાંઈ પણ વાંક વગર આવી રીતે વારંવાર કેદમાં પુરતો. શિયાળ તો વાઘને એક જાતનો શુભામ જ થયો, અને વાઘ પણ તેને એક શુભામ તરીકે જ ગણતો. શિયાળ ખુશ અકળાયો, પણ શું કરે? કાંઈ વધારે બોલે તો વાઘ તરત એને મારી નાંખે.

એક દિવસ પેલો વાઘ અને શિયાળ બેઠે જણા કોઈ ઠેકાણે જતા હતા. ચાલતાં ચાલતાં એક તળાવ તેઓએ જોયું. તેની પાળ ઉપર એક મોટું વડતું ઝાડ હતું. તેને ઘણી વડવાઈઓ અને મૂળીઓ હતી. તે એટલી બધી ફેલાયલી અને એકએકમાં શુંઘાઈ ગયેલી હતી કે પહેલી વડવાઈ અને મૂળી ઠઈ કુટેલી હશે તે જોનારથી પારખી શકાતું નહોતું. તે વડના ઝાડ નીચે શિયાળ અને વાઘ બેઠે બેઠા. થોડીવાર પછી તેઓ તે ઠેકાણેથી ચાલતા થયા અને આમ તેમ ફરીને પાછા પોતાના રહેવાના ઠેકાણે ગયા.

શિયાળની દશા વાઘ પાસે એક શુભામ જેવી હતી, અને શિયાળ વાઘથી એટલો બધો કંટાળી ગયો હતો કે આના કરતાં તો મરી જવું એ સાફ છે એમ વિચાર કરતો. આખરે શિયાળને વાઘની પાસેથી છુટા થવાનો એક ઉપાય જડી ગયો, અને તે ઉપાય અજમાવવાનો તેણે પોતાના મનમાં ઠરાવ પણ કરી દીધો.

બીજે દિવસે સવારના પહોરમાં શિયાળ અને વાઘ બેઠે શુદ્ધમાંથી નીકળીને બહાર આવોને બેઠા. શિયાળ થોડીવાર પછી ઉભો થયો, અને વાઘને સાફ જણાવી દીધું કે હું આજથી તારું કાંઈ પણ કામ કરીશ નહીં; માટે તારાથી ધાય તે કરી લે. વાઘે જવાબ દીધો કે તારું મોત માઘા ઉપર ભમે છે કે શું? મારી સેવા ચાકરી કરવા તો તને આટલા દિવસ સુધી મેં જીવતો રહેવા દીધો છે. તું કેાની સામે બોલે છે તેવું તને જરાએ બાન છે? તારી ઉંઘ બરાબર ઉડી છે કે નહીં? શિયાળે હિંમતથી

જવાળ દીધો કે હું તારો કે તારા બાપનો ગુલામ નથી કે તારા કહેવા પ્રમાણે હું કડું. તને સારો જાણીને મેં મારું રહેવાનું ઘર તને આપી દીધું. તેને મેં કેટલી મહેનત કરીને તારે જોઈએ તેવું બનાવી દીધું, તેનો તું આ બદલો વાળે છે ? હું પહેલેથીજ તારી સાથે રહેવા માગતો નહોતો, પણ તે જ મને મીઠાં મીઠાં વચ્ચનોથી લોળવીને રહેવા વિનંતી કરી હતી. વાઘે વિચાર કીધો કે આ શિયાળ-વગર પગારનો નોકર-હાથથી છટકી જશે. તેથી તેને પકડવા એકદમ વાઘે તરાપ મારી. શિયાળ પહેલેથી જ ચેતેલો હતો એટલે નાહો. વાઘે તેની પૂંઠ પકડી. શિયાળ આગળ અને વાઘ પાછળ એવી રીતે બેઉ દોડતા દોડતા પેલા તળાવની પાળ ઉપર જે વડતું ઝાડ હતું તે ઝાડ નીચે ગયા. શિયાળ એક વડની મુળી અને જમીનની વચ્ચમાં કેટલીક જગા હતી તેમાં પેલી ગયું અને સપાટા બંધ પેલી બાબુ નીકળી ગયું. વાઘ શિયાળની તબોલગ જ હતો. જેવું શિયાળ નીકળી ગયું કે તુરત તેને પકડવા માટે વાઘે પણ પેલી મુળીમાં જોરથી માથું મારી દીધું. વાઘ શરીરે જાડો હતો અને મુળી અને જમીનની વચ્ચમાં જગા થોડી હોવાથી તે વાઘ મુળીમાં સપડાઈ ગયો. શિયાળનું શરીર પાતળું હોવાથી તે નીકળી ગયું અને વાઘનો મુળીના બાકમાં કેડ સુધી પહોંચેલો હોવાથી ન આગળ જવાય કે ન પાછું પણ નીકળાય એવી રીતે ઢેદ થઈ ગયો. વાઘને આમ સપડાયેલો જોઈને શિયાળે ઉમા રહીને પાછળ જોયું. પછી તે વાઘ પાસે ગયો. શિયાળને પાસે આવેલો જોઈ વાઘે પોતાને છોડાવવાને ઘણા કાલાકાલા કીધા, પણ શિયાળ શું કરે ? વાઘને છોડાવવાની તેનામાં તાકાદ ન હોતી. આવી રીતે વાઘ તેને તેજ ઠેકાણે જૂએ અને તરસે મરી ગયો. મરતી વખતે તે બહુ દુઃખી થયો. એવી રીતે જે બીજાનું બૂંડું કરવાનો ધરાદો રાખે છે, અને જે બીજાને દગો દેવા તૈયાર થાય છે તેનું પહેલું બૂંડું થાય છે એવો કુદરતનો અચળ નિયમ છે.

સિંહાસન બત્રીસીની વાર્તાઓ.

(વાર્તા પાંચમી-અબોલા રાણીની વાર્તા (ચાલુ))

વિક્રમરાજાએ વાત શરૂ કરી. તે બધાએ બહુજ રસથી સાંભળવા માંડી અને તેમાં અબોલા રાણીના હારે હુંકારો લાગવા માંડ્યો. તે વાત આ પ્રમાણે હતી: રાજવતી નામે એક નગરી હતી, ત્યાં રાજસેન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની રાણીનું નામ સત્યવંતી હતું. તેમને બધી વાતે સુખ હતું; પણ પુત્ર હતો નહિ. તેથી રાજાએ વિચાર કર્યો કે હું ગંગાતીરે તપ કરવા જઈ, અને દેવને પ્રસન્ન કરી પુત્રનું વરદાન માગું. એમ વિચારી તે ગંગા કીનારે ગયો. ત્યાં છ મહિના તપ કર્યું એટલે શિવજી પ્રસન્ન થયા. અને કહ્યું કે તું હમેશાં શિવ પુજા કરજે એટલે તને પુત્ર થશે. પછી રાજા ઘેર આવ્યો. યોગ્ય સમયે તેની રાણીને પુત્ર થયો. શિવપૂજા તો રાજા ચાલ્યા જ કરે છે. એમ કરતાં કરતાં પુત્રને બાર વર્ષ થયાં. રાજાને ઘડપણ આવ્યું હતું, પણ તેનો જીવ શિવપૂજનમાં હતો. અંતે તેણે પુત્રને બોલાવીને શિવપૂજન કામ સોંપ્યું; અને કુંવરે તે પૂજા કરવાનું વચન આપ્યું ત્યારેજ રાજાના જીવને ટાઢક વળી.

કેટલાએક સમય પછી રાજાના કુંવરના વિવાહ શીતળપુરના રાજાની કુંવરી રૂપવંતી સાથે થયા. બહુ ઠાઠથી જાન ગઈ અને લગ્ન પણ થયાં; પરંતુ કન્યાને વિદાય કરવાનું મુદ્દરત આવ્યું નહિ. તેથી બધાં પાછાં ફર્યા, અને કન્યાને એક મહિના પછી બોલાવવાનું કહ્યું. મહિના પછી રાજગૌર તેડવા ગયા ત્યારે રૂપવંતીએ કહ્યું કે કુંવરજી પંડે આવે તોજ હું તો આવું, વળી સાથે મોટો રસાલો લાવે તે પણ મને તો ગમે નહિ. ક્ષત એક

મિત્ર જોડે જોઈયે. રાજગોરે આ વાત, પાછા આવીને, કુંવરને કહી. કુંવરને પ્રધાનના પુત્ર સાથે દોરતી હતી. એટલે તેને લઈને એ તો રૂપવંતીને તેડવા ગયો. રસ્તામાં સુંદર શિવાલય આવ્યું, ત્યાં ઉતરી તેણે શિવની કમળથી પૂજા કરી, અને મનમાં બાધા લીધી કે રાણીને તેડીને પાછો આવીશ ત્યારે હું કમળપૂજકરીશ આ વાત તેણે મનમાંજ રાખી.

સસરાના ગામમાં પહોંચ્યા. ત્યાં બંને જણની બહુજ મહેમાનગીરી થઈ. આગ્રહ કરીને તેમને ત્યાં બધાંયે રાખ્યા અને એમને એમ દોઢ મહિનો થઈ ગયો. પછી તો કુંવરે પાછા જવાની માંગણી કરી. એટલે રાજાએ પુષ્કળ સાસરવાસો આપીને કુંવરીને વિદાય કરી. પ્રધાનપુત્રે રથ હાંકવા માંડ્યો, અને કુંવર અને તેની સ્ત્રી અંદર બેઠાં. રસ્તામાં પેલું શિવ મંદીર આવ્યું ત્યાં કુંવરે રથ ઉભો રખાવ્યો અને પોતે પૂજા કરવા ઉતર્યો. પણ તળાવનાં પાણી સુકાઈ ગયાં હતાં અને કમળ એક પણ રહ્યું નહોતું. રાજાના મનમાં બહુ દુઃખ થયું. બાધાનો ગમે તેમ કરીને પુરી કરવીજ જોઈયે. છેવટે તેણે નિશ્ચય કર્યો કે કમળને બદલે મારું માથું શિવજીને ચઢાવીને મારી બાધા તો પાળીશ. એમ કહીને તેણે તરવારથી પોતાનું માથું કાપી શિવને ચઢાવ્યું. ઘણીવાર થઈ તોયે કુંવર પાછો ફર્યો નહિ તેથી પ્રધાનપુત્રને ચિંતા થવા માંડી. તેથી તે મંદિરમાં તપાસ કરવા ગયો. ત્યાં તો તેણે કુંવરનું મડદું જોયું. આસપાસ બીજી કોઈ હતું નહિ. તેથી તેને બહુ ભય લાગ્યો. બળી મનમાં વિચાર આવ્યો કે એના મોતનો ગુન્હો મારે માથેજ પડશે. તેના કરતાં તો અહીં મરવું જ સારું છે. એમ વિચારી તેણે પણ તરવારથી પોતાનું માથું કાપી નાંખ્યું.

ઘણીવાર સુધી બેમાંથી કોઈ આવ્યું નહિ, એટલે રૂપવંતીને પણ ઠર લાગ્યો. અંતે તે પણ મંદિરમાં ગઈ. ત્યાં બે જણનાં મડદાં જોઈને તેને બહુ જ દુઃખ થયું. પછી તેને લાગ્યું કે બધાં મને ખરાબ પગલાંની કહેશે. બળી કોઈ તો મારા ઉપર આજ

પણ સુકચે. માટે જીવવા કરતાં મરવુંજ સાડું છે. એમ ધારી તેણે હાથમાં તરવાર લીધી.

આ જોઈને શિવજીને લાગ્યું કે આ તો મારે માથે સ્ત્રી હત્યા બેસશે. એટલે, હાં, હાં, એમ કહી, એક ઘરડા સાધુનો વેશ ધારણ કરીને ત્યાં પ્રકટ થયા. અને તેનો પતિ તથા પ્રધાન પુત્ર શા માટે મરી ગયા તે વાત તેને કહી, અને બોલ્યા કે તારે મરવાનું કાંઈજ કારણ નથી. તને જે જોઈયે તે વરદાન તું મારી પાસે માંગી લે. તે સાંભળી તે રૂપવંતી બોલી:

ધન્ય શિવ મહારાજ, લાજ રાખો તમે મહારી;
આપો સુખ વિલાસ, આશ કરે સૌ તહારી.
વૃષભ વાહન આરૂઠ, પ્રૌઠ વરદાનજ આપો;
જે જપે તુજ જાપ, આપ સરણાંગત રથાપો.
મહારૂદ્ર ઈશ સમાન છો, અવર નહી કો દેવતા;
શામળ કહે ચિત્તમાં ધરો, કરો મરતગને જીવતા.

રૂપવંતીની વિનંતિ સાંભળી શિવજી પ્રસન્ન થયા; અને કહ્યું કે, તમે ધડ ઉપર માથું સુકીને, ઉપર લુગડું ઓઢાડી દો એટલે એક પલકમાં તેઓ જીવતા થઈ જશે. આ સાંભળી તે સ્ત્રી બહુજ આનંદમાં આવી ગઈ અને હરખમાને હરખમાં ધડ ઉપર માથાં સુકી દીધાં; પરંતુ ઉતાવળમાં પ્રધાનના ધડ ઉપર કુંવરનું માથું મુક્યું અને કુંવરના ધડ ઉપર પ્રધાનનું માથું મુક્યું.

થોડીવારે જે જલ્મ આજસ મરડીને ઉઠ્યા; પરંતુ કોણ કયું કહેવાય તેનો વિચાર કરો. આટલું કહી વિક્રમ રાજાએ પેલા હારને પૂછ્યું કે તું સાચું બોલ કે હવે રૂપવંતી કોની સ્ત્રી કહેવાય. જે તું જીતું બોલીશ તો તારી રાણીને માથે પાપ બેસશે.

ત્યારે તે હાર બોલ્યો કે એમાં તે તે શું મોટો સવાલ ઠયો. લગ્ન વખતે જમણો હાથ ઝાલ્યો હતો, તેથી કુંવરનું ધડ જ્યાં હોય તે પતિ કહેવાય. ધડ વારે તથા મોટું હોય છે. ત્યાં નાના સરખા માથાનો શો હિસાબ !

આ સાંભળીને અબોલા રાણીને આજ ઉડી. તે બોલી ઉઠ્યાં કે હે હાર ! તને ધિક્કાર છે. તેં મારૂં નામ બોલ્યું છે. તું કેવળ અસત્ય બોલે છે. એ સ્ત્રી તો જ્યાં કુંવરનું શિર હોય તેની થાય. માણસ માથાથીજ ઓળખાય છે અને માથુંજ શરીરનું આબૂપણ છે. રાણીના આ બોલ સાંભળી વિક્રમરાજને બહુ આનંદ થયો. આ સમયે મધરાત થઈ હતી, અને વિક્રમરાજને કહ્યું કે, રાણી બોલ્યાં એટલે હવે બીજા પડદો છોડો. બીજા પડદો છુટ્યો એટલે વિક્રમરાજએ ત્રીજી વાત કહેવા માંડી અને વૈતાળે રાણીના નુપુર ઉપર બેસીને હુંકારો લાણવા માંડ્યો.

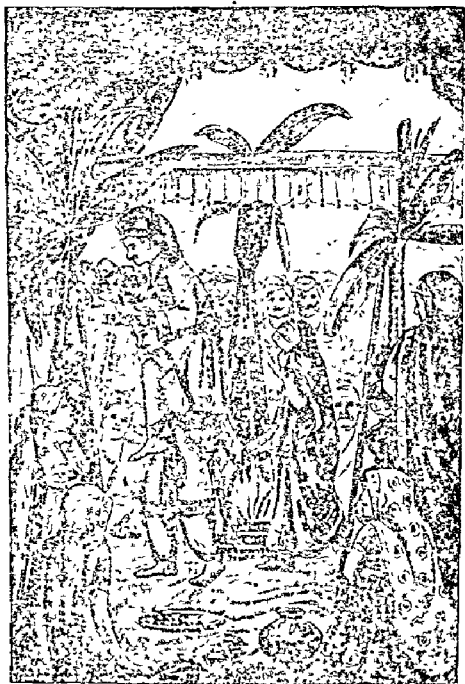
સોરઠ દેશમાં એક ગામ છે. ત્યાં એક પવિત્ર તીરથવાસી રહેતો હતો. તે માતાજીનો ભક્ત હતો. તેને કાંઈ સંતાન નહોતું; પણ લાંબે સમયે માતાજીએ પ્રસન્ન થઈ એક દીકરી આપી. તે ઉંમર લાયક થઈ ત્યારે તેના લગ્નનો વિચાર રાજાને આવ્યો. તેથી તેણે બધાને તે માટે તજવીજ કરવા કહ્યું. તેથી કન્યાના મામા, રાજાનો વજીર, અને રાજા પોતે એ ત્રણે જણાએ સારો વર બોળવા માંડ્યો. બન્યું એમ કે રાજા શિકારે ગયો હતો ત્યાં, વજીર દેશ છુટવા ગયો હતો ત્યાં, અને કન્યાના મામા વર શોધવા ગયા હતા ત્યાં, એમ ત્રણે જણે સુંદર વર જોઈને કન્યાના પિવાહ ક્યો. અને દશમનાં લગ્ન પણ લઈ લીધાં. રાજધાનીમાં પાછા ફર્યા ત્યારે ત્રણે જણે આ હકીકત જાણી. આનું પરિણામ શું આવશે તે કોઈનાએ કહ્યામાં આવ્યું નહિ. જોતજોતામાં દિવસ જતા રહ્યા, અને ત્રણે જાન આવી. ત્રણે વર તો મનમાં મલકાતા હતા. લગ્નને દિવસે કન્યા નહાવા બેઠી. એટલામાં એક બનાવ બન્યો. ખાજમાંથી સાપ નિકળ્યો, અને કન્યાને ડસ્યો. તરતજ તેના પ્રાણ નિકળી ગયા. ત્રણે વરને આ વાતની ખબર પડી. તેમણે પછી બધી હકીકત જાણી. તેઓ બધાએ રુમશાને ગયા. ત્યાં તેમને વૈરાગ્ય આવ્યો અને મનમાં નક્કી કર્યું કે આપણે રાજ-પાટનો ત્યાગ કરવો છે તેમાંના એક જણે મરનાર બાઈની રાખ ગંગાજીમાં પધરાવવા લીધી, બીજાએ તેના હાથમાં જળ આપ્યું

અને કહ્યું કે તારી પાછળ હું અકસઠ તીર્થની જત્રા કરીશ અને તેનું પૂન્ય આપીશ. ત્રીજાએ તો તેની રાખ બધી એકઠી કરી અને તે જગાએ પર્ણકુચી બાંધીને ત્યાંજ રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો.

ત્યાર પછી એક જણ કાશીએ તેનાં હાડકાં લઈ ગંગાજીમાં પધરાવવા ગયો. બીજો સમયાનમાં ઝુપડી બાંધીને રહ્યો. અને ત્રીજો ઉઠાડે પગે અને જતિને વેશે, જત્રા કરવા નિકળ્યો. તે દસમે મહિને એક બપોરે દક્ષિણ દેશમાં પહોંચ્યો. ત્યાં એક સતિને ઘેર જઈને બિશ્વા માંગી. તે સતિએ તેને માન આપીને બેસાડ્યો. અને કહ્યું કે મહારાજ હમણાંજ હું રસોઇ બનાવું છું. એમ કહી તેણે રસોઇ કરવા માંડી અને તેનો વર બજારમાં ઘી લેવા ગયો. જનિયે તો તે ઘરની બધી ચર્ચા બેઠા બેઠા બેવા માંડી. એટલામાં તે બાઈનું બાળક બહુ રડવા મંડ્યું. કેમે કરી છાનું રહે જ નહિ એટલે તે બહુ જ આકળી થઈ ગઈ. અને બાળકને લઈને સુલાની ઝાળમાં નાંખી દીધું. આ બનાવ તેણે બોલે જોયો. તેના મનમાં એમ આવ્યું કે આ તો ખરેખરી પાપણી છે. આવે ઘેર લોજન કગ્ગુ બેઠયે નહિ. એમ ધારી તે ચાલી ગયો. રસ્તામાં પેલી બાઈનો પતિ મળ્યો. તેણે કહ્યું મહારાજ! લોજન લીધા વિના કેમ બાવ છો, તમે આ ભૂખ્યા બાવ તોં અમારું વ્રત ભંગ થાય. ત્યારે તે બોલ્યો કે તારી સ્ત્રી પાપણી છે. તેણે બાળહત્યા કરી છે, એટલે હું તે ઘેર લોજન શી રીતે કરું ? ત્યારે તે પતિએ કહ્યું કે બોહો એમાં શું ? હું સજીવન મંત્ર બાણું છું. એટલે હમણાં બાળકને જીવતો કરીશ. પછી જ તમે લોજન લેજો.

ઘેર આવીને તેણે સુલામાંથી રાખ કઢાડી અને મંત્ર અણીને તે ઉપર પાછી છાંટ્યું એટલે તરત જ બાળક સમવા લાગ્યો. આ જોઈ જતિને બહુ જ આનંદ થયો. અને તેણે એ મંત્ર શીખવાની માંગણી કરી. પેલા ભાઈએ તેને બહુ જ આનંદ સાથે તે મંત્ર શીખવ્યો અને કહ્યું કે તું એક માણસ જીવતું

“સીધોધ”ના “ખાળક” વિભાગ.

સિંહાસન બચીસીની વાર્તાઓ. [૫ ૧૮૪

આધજો મંગળદેરા ફર્યો, અને પાગજો તેની ખાધે બેઠો હતો.

કરી શકીશ. ત્યાર પછી બધાંએ આનંદ સાથે ભોજન કર્યું અને પેલો રાજકુમાર તો, કન્યાને ગામ પાછો ફર્યો. તેજ વખતે કાશીએ હાડકાં નાખીને બીજો કુમાર પણ આવ્યો. બંને જણ પેલા ત્રીજાની મઝૂદીમાં એકઠા થયા. પછી પેલાએ કન્યાની રખયા માંગી અને તેના ઉપર મંત્ર લખીને પાણી છાંટ્યું એટલે આળમ મરડીને તે કન્યા બેઠી થઈ. એટલે ત્રણ જણે અંદર અંદર લઢવા માંડ્યું. એક કહે હું સજીવન મંત્ર લાવ્યો તેથી કન્યા જીવી માટે તે મહારી, બીજો કહે હું એની પાછળ ગંગા નાહ્યો તેથી જ તે જીવી છે, ત્રીજો કહે કે મેં રાખ સંભાળી હોત નહિ તો તે જીવતી ના થાત માટે એ કન્યા તો મહારી.

આટલી વાત કરીને વિક્રમ રાજાએ તુપૂરને પૂછ્યું, “હું રાણીના તુપૂર! તું સાચું બોલ કે એ કન્યા કેની? જો તું બોલું કહીશ તો રાણીની આબરૂ જશે.” ત્યારે તુપૂરે ઉત્તર આપ્યો કે “એ કન્યા તો મંત્રવાળાની થાય ! ” આ સાંભળી રાણીને ગુરસો આવ્યો અને તેણે તે ફેંકી દીધું. અને બોલી કે, “ મૂર્ખાં તને એટલું એ જ્ઞાન નથી કે જે જીવ આવે તે તો બાપ કહેવાય ! વંણી કાશીએ જઈને જે અસ્થિ નાંખી આવ્યો તે તો તેનો પુત્ર થયો. પણ જેણે તેની રાખ મઝૂદીમાં રાખી તેજ તેનો પતિ થાય.” આ સાંભળી સર્વને આનંદ થયો. પણ રાણીને ત્રીજો પડદો છોડવો પડ્યો.

પછી વિક્રમ રાજાએ વળી ચોથી વાત કહેવા માંડી અને રાણીના કંકણે હુંકારો લણવા માંડ્યો.

મઝૂત દેશમાં મોરેશ્વર કરીને ગામ હતું. ત્યાં સુંદરપાળ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે ગામમાં એક શુદ્ર રહેતો હતો. તે આંધળો હતો. તેની પાડોશમાં એક બીજો શુદ્ર હતો, તે પાંગળો હતો. આ બે જણ બહુ દુઃખી હતા. એકવાર તેમણે વિચાર કર્યો કે આપણે પરદેશ જતા રહીએ. પછી આંધળાએ પાંગળાને ખાંધે બેસાડ્યો. પાંગળો રસ્તો બતાવે અને આંધળો ચાલે. એમ કરતાં તેઓ પૂર્વ દેશમાં આવી પહોંચ્યા. તે દેશના

રાજાને એક કુંવરી હતી. તેના ગંગા ઉપર મોટો મસો હતો. તેથી કોઈ તેને પરણતું નહોતું એટલે રાજાએ ઢંઢેરા પીટાવ્યો કે જેના ઉપર હાથણી કળશ ઢાળશે, તેની સાથે હું કુંવરીનાં લગ્ન કરીશ. જે દિવસે કળશ ઢાળવાનો હતો તે જ દિવસ આ આંધળા પાંગળાની બેડી તે ગામમાં આવી પહોંચી. હાથણીએ પણ કળશ તેમના ઉપર જ ઢાળ્યો. રાજાએ પોતાના વચનની ખાતર તેમની સાથે કુંવરીનાં લગ્ન કર્યાં. આંધળો મંગળદેરા ક્યો, અને પાંગળો તેની ખાંધે બેઠેલો હતો. રાજાએ તેમને રહેવા મકાન આપ્યું. અને ખાવા ધાન આપ્યું.

હવે પેલા પાંગળાના મનમાં એમ આવ્યું કે જો આ આંધળાનું કાટણું નિકળી જાય, તો હું કુંવરી સાથે સુખચેન ભોગવું. તેણે કુંવરીને પણ આ વાત કહી. પછી એક ઝેરી સાપના ટુકડા કરીને ચુલા ઉપર એક વાસણમાં મુક્યા. પેલો આંધળો ભૂખ્યો થયો. તેણે ઘણાં બેસાડા પાડ્યા, પણ કોઈયે ઉત્તર ના આપ્યો. તેથી તેણે વિચાર્યું કે હું જ ચુલા ઉપરથી ખાવાનું લઈ લઉં, અને પેલાં બે કરતાં વહેલો ખાઉં. એમ ધારી તે ચુલા પાસે ગયો અને ઝટ પેલું વાસણ ઉઘાડ્યું. તેમાંથી એકદમ ઝેરી વરાળ નિકળી. તે તેની આંખને લાગી. અને તેનાં પડળ ઉતર્યા અને તે દેખતો થયો. પછી વાસણમાં જુવે છે તો અંદર સાપના કડકા ફીંકા. એટલે તેને લાગ્યું કે પેલા બે જણે મને મારી નાંખવાનું ઠાવતું કર્યું છે. તેથી કોંઈ ભરાઈને જ્યાં પેલાં બે બેઠાં હતાં ત્યાં તે ગયો. અને પેલા પાંગળાના પગ ઝાલીને, એક પોટલાની માફક કુંવરી સાથે પછાડે. પણ જન્યું એમ કે આ સખત ઝાટકાથી પાંગળાના પગ છુટી ગયા અને તે ચાલી શકે તેવો થયો અને કુંવરીના ગળાનો મસો તુટીને તેની ખોડ જતી રહી. આ પ્રમાણે દેવની ગતિ ગહન છે.

છુટ્યા પછી ગા તણા, ટળી ખોડ હતી જેહ,
મસ તુટ્યો નારી તણો, વાધ્યો તો જે દેહ
દેવ ગતિ અનેરડી, કળી શકે નહિ કાય;

આરંભ્યાં અમથાં રહે, અણુ આરંભ્યું હોય.
અંધે કામ અઢકું કર્યું, ચડી હતી બહુ રીશ;
અવળાનું સવળું થયું, જેહ ગમે જુગદીશ.

આમ ત્રણે જણાની ખોડ ગઈ. એટલે બધાં અંદર અંદર લઈવા મંડ્યાં, કે આ સ્ત્રી કોની કહેવાય ? એટલું કહીને વિક્રમ રાજાએ રાણીના કંકણને પૂછ્યું કે, “ બોલ એ સ્ત્રી કોની ? ” ત્યારે તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “ આંધળો મંગળદેરા ક્યો હતો માટે સ્ત્રી તેની કહેવાય. આ સાંભળી રાણી રીસથી બોલી ઉઠ્યાં કે, “ મૂર્ખાં એ વાત ખોટી છે. આંધળાએ તો ફક્ત ઘોડાનું કામ કર્યું હતું. તેના ઉપર પંગો બેઠો હતો તેજ પરરાજા કહેવાય. માટે કન્યા તો પાંગળાની ધઈ. ” આ સાંભળી વિક્રમરાજા બોલ્યા કે, તમે કહો છો તે ખરી વાત છે. પણ હવે ચોથો પડદો ખોલી નાંખો. એટલે રાણીએ ચોથો પડદો ઉઘાડીને રાજાને નમન કર્યું અને બોલ્યાં કે હું તમારી દાસ છું. ત્યારે વિક્રમ રાજાએ કહ્યું કે, મેં તો આ બધું કામ એક બ્રાહ્મણના લાભ માટે કર્યું છે. એમાં મારે કાંઈ સ્વાર્થ નથી. માટે તમે જલદી ચાલો અને તે બ્રાહ્મણને વરો.

ખીજે દિવસે તે બ્રાહ્મણનાં લગ્ન અબોલા રાણી સાથે ધામ ધુમથી થયાં અને વિક્રમ રાજાએ તે બ્રાહ્મણને બહુ ધન આપ્યું.

એટલું કહીને પેલી પુતળી બોલી હે, લોજરોજ આવાં પરોપકારી કામ જે કરશે તેજ આ સિંહાસન ઉપર બેસશે. આમ કહી તે ઉડી ગઈ.

બાળકો માટે— રામાયણની વાતો.

(૮) લક્ષ્મણનો કોપ અને રામની પિતૃભક્તિ.

કેકેયીના મહેલમાંથી નીકળીને રામચંદ્ર સીધા માતા કૌશલ્યા પાસે વનમાં જવાની રજા લેવા ગયા. કૌશલ્યા આ વખતે પૂર આનંદમાં હતાં. રામચંદ્ર જાગે તેમને પગે પડ્યા અને પછી કહેવા લાગ્યા: “ માણ ! એક નવીન વાત કહેવાને આવ્યો છું. પિતાની આજ્ઞા પાળવાની એક ઉમદા તક મને મળી છે. મને આશા છે, કે એ તક વધાવી લેવામાં તમે મને ઉત્સાહ અને ઉત્તેજન આપશો. હકીકત એવી છે, કે માતા કેકેયીએ મારા પિતા પાસે ભરતને રાજગાદી અને મને ૧૪ વરસ વનવાસ દેવાનું માગી લીધું છે. પિતા વચનથી બંધાઈ ગયેલા છે. હવે એ વચન સત્ય કરી આપવું એ માફ કર્તવ્ય છે તો તમે સુએથી મને વનમાં જવાની આજ્ઞા આપશો ”

પોતાના પ્રાણથી પણ પ્યારા નયનના તારા જેવા પુત્રને ગાદિ પર બેસવાને બદલે આજ વનમાં જવાનું થયું છે એ વાત સાંભળીને કૌશલ્યાનું હૃદય ચીરાઈ જવા લાગ્યું. આર્થીનું માથાપરં વળ તૂટી પડ્યું હોય તેમ જણાયું. આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં અને આખું શરીર કંપવા લાગ્યું. મગજ બહાર મારી ગયું અને કંઈજ બોલી શકાયું નહિ. છેવટે મહા પ્રયત્ને મનને સ્થિર કરી તે વિચારવા લાગ્યાં: “ એહો ! કયાં ગાદિએ બેસવાનું અને કયાં વનમાં જવાનું ! શી વિધાતાની ગતિ ! કેવું ધર્મ સંકટ ? ના કહું તો ધર્મ વ્થ છે, જા, એમ તો શી રીતે કહી શકાય ? રામ અને ભરતમાં મારે મનથી ભેદ નથી. શિર સાટે પણ ધર્મ

તો સાચવવો જ જોઈએ. ” આવા આવા અનેક વિચારોને અંતે ધીરજ ધરી તેમણે રામને કહ્યું: “ હે પુત્ર ! પિતાની આજ્ઞા પાળવી એ સૌ કરતાં શ્રેષ્ઠ ધર્મ છે. જાઓ, પુત્ર ! સુખેથી કર્તવ્યનું પાલન કરો. ”

આ સમયે ઓર્ચીતા લક્ષ્મણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમણે સઘળા સમાચાર જાણ્યા. તેમની રગેરગમાં ઢોપ વ્યાપી ગયો અને માતા કૌશલ્યાને ગર્જના કરી કહેવા લાગ્યા:—

“ હે માતા ! કેકયી રાણીના કહેવાથી જ રામચંદ્ર વનમાં જાય તે મને તો ઠીક લાગતું નથી. એમ ધારો કે એ મહારાજાની આજ્ઞા છે તો રાજાને પણ શું માન આપવું ? એમની તો ‘સાઠે બુદ્ધિ નાઠી’ છે. જો મહારાજાને જરાપણ સારાસારનો વિચાર હોત તો એક સ્ત્રીના વશમાં ઘઈ જઈને રામચંદ્રને વગર વાંકે વનવાસ જવાની આજ્ઞા આપત ખરા ! એમ ધારો કે રામચંદ્રથી કાંઈ અપરાધ થયો હશે; પણ તે તો અસંભવિત જ છે. ગમે તેવો દુશ્મન પણ રામચંદ્રની સામે તો શું પણ પીઠ પાછળ, પણ કોઈ અપરાધ બતાવી શકે તેમ નથી. કોઈપણ સ્વધર્મ સમજનાર પિતા પોતાના દેવ સમાન લોળા, વિદ્વાન અને સર્વપ્રિય પુત્રને વનમાં જવાની કંઠણ આજ્ઞા કરી શકે કે ? આ ઉપરથી મને તો એમ જણાય છે કે મહારાજાનું મગજ ઠેકાણે નથી. ” પછી લક્ષ્મણે રામચંદ્રની સામે ફરીને કહ્યું:—“ મોટાભાઈ! કાંઈને ખગર ન પડે એવી રીતે ચાલો. બધું રાજ્ય આપણે કળજે કરી લેઈએ. એમ વિચાર ન કરો કે રાજ્ય કેમ મળશે. હું ધનુષ્યબાણ લેઈને આંખની રક્ષા કરીશ. કહો હવે આપને કાણ રોડી શકે એમ છે ? એક બે મનુષ્ય કંઈ ગણત્રીમાં જ નથી; પરંતુ વખતે જો આપું અયોધ્યા નગર પણ આપણી વિરૂદ્ધ થઈ જાય તો હું આજ બધાંને યમરાજાને ઘેર જ મોકલી દઉં. વળી જો ભરતના દાદા, મામા વગેરે આપણી સામે આવ્યા તો તેમને પણ જીવતા જવા નહિ દઉં. હવે આપ શાન્તિ છોડી દો. રાજ્યકારભારમાં શાન્તિ તે શા કામમાં આવે ? એવી શાન્તિ

તપસ્વી ગ્રાહણને જ છાજે. આપણે તો ક્ષત્રિય છીએ. મહારાજા-
એ શો વિચાર કરીને કેકેયીના પુત્રને રાજ્ય આપવાનો વિચાર
કર્યો છે ? એક તો તમે મોટાં મહારાણી (પટરાણી) ના પુત્ર
છો, બીજું આપ સૌથી મોટાં છો, પછી બીજાને રાજ્ય આપ-
વાનો પિતાજીને શો અધિકાર ? હવે કોઈની મગદુર નથી કે મારા
દેખતાં આપનું રાજ્ય ભરતને આપે. હે માતા ! હું સાચેસાચું
કહું છું કે રામચંદ્ર પર મને ઘણી જ રનેહભક્તિ છે-હું તમારી
આગળ મારા પોતાના સોગન બાંધને કહું છું કે જો રામચંદ્ર
વનમાં જશે તો હું પણ તેમની સાથે જઈશ. જુઓ હું હમણાં-
જ તમારું દુઃખ દૂર કરું છું, રામચંદ્રને ગાદી પર બેસાડું છું
અને પિતાજીને તેમનાં કરેલાં કર્મનાં ફળ લોગવાવું છું.”

લક્ષ્મણનાં આવાં ગુસ્સાભર્યાં તેમજ વીરતાભર્યાં વેણુ
સાંભળી રામચંદ્ર બોલ્યા, કે “ હે ભાઈ, તમારો વિચાર સારો
નથી. તમે મારા પર ઘણો જ પ્રેમ રાખો છો તેમજ તમે પુરેપુરા
શૂરવીર છો એ સર્વે હું બહુ જ સારી રીતે જાણું છું. તમે તમારાં
કહેલાં વચન પુરાં કરી શકો છો તેમાં પણ જરાએ સંશય નથી;
પરંતુ ધર્મ અને અધર્મનું તમને જ્ઞાન હોવા છતાં તમે આમ
બોલો છો તે સાચું નહિ. પિતાજીની આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ
આપણો ધર્મ છે અને એ ધર્મથી જરાપણુ વિમુખ ન થવું જોઈએ.
આપણામાં પિતાજીની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી શકવાની શી તાકાત
છે ? માટે તમે તમારા આવા ઉપરચોટીઆ વિચાર તણ દો.”

લક્ષ્મણને ફરી કોંઈ ચઢ્યો અને ખૂંચો પાડી બોલ્યાઃ
“ મોટાભાઈ ! પિતાજીની આ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવામાં
આપ અધર્મ માનો છો તે બીલકુલ ગેરબ્યાજબી છે. કેકેયીની
પોતાની જ મતલબ પાર પાડવા સાચું વિના અપરાધે આપને
વતવાસ મોકલવામાં આવે છે તે આપની જાણ બહાર થઈ ગયું
કે શું ? એવી આજ્ઞામાં શો ધર્મ રહેલો છે ? એવા હડહડતા
અન્યાયની વાત હું તો ના માનું. આપ પિતાજીની આજ્ઞા અનુ-

સાર રાજ્ય કરવા તૈયાર થયા હતા તેમજ તેમની જ આજ્ઞાથી વનમાં જવા તૈયાર થયા છે અને તે બધું ધર્માનુસાર માને છે ! એવા ધર્મને તો નવ ગંજના નમસ્કાર ! આ તો ધર્મનું ધર્તીંગ છે ! આપના સિવાય અન્ય કોઈપણ માણસ એને ધર્મ કહી નહિ કહે. વળી આપનું એમ ધારવું હોય કે આ સર્વ દેવાનુસાર છે એટલે કે વિદ્યાતાનું ફરમાન છે, અને તે મિથ્યા થઈ શકે જ નહિ, તો એવા દેવ પર પણ મને જરાએ વિશ્વાસ નથી. દેવ (નશીળ) એતો બીકણુ ગિલાડીયો જ માની શકે. શૂરવીર ક્ષત્રિય, દેવને આધીન નથી. ક્ષત્રિયો તો પોતાના પુરૂષ પ્રયત્નથી દેવને હરાવી દે છે. દેવ એવા બડાદુર પુટ્ટોને ત્યાં પાણી ભરે છે. હમણાં જ હું નશીળ બળવાન છે કે પુરૂષાર્થ તે બતાવી દઉં છું. જેવી રીતે મદોન્મત્ત હાથી પણ અંકુશ લગાડવાથી નરમ બની જાય છે તેવી જ રીતે હું હમણાંજ મારા પોતાના બળવાન પુરૂષાર્થથી નશીબને નમાવી દઉં છું હું મહારાજા દશરથ તથા રાણી કેકેયીની બધી આજ્ઞાઓ ઉપર પાણી ફેરવી વાળું છું. વળી હે મોટાભાઈ ! રાજાઓ વૃદ્ધ અને અશક્ત થાય ત્યારે વનમાં જાય છે, નહિ કે આપની માફક ભરજીવવાનીમાં. હજી તો આપને ઘણાં વર્ષ રાજ્ય કરવાનું છે. ઘરડા થઈને જ્યારે આપ વનમાં પધારશો ત્યારે આપનો પુત્ર રાજા થશે. ભરત તથા ભરતના પુત્રનો રાજ્ય પર શો અધિકાર છે ? આપ નિર્વિઘ્ને રાજ્ય કરો ! હું તમારું રક્ષણ કરીશ. જો હું મારી ફરજમાં ચૂકું તો હું ક્ષત્રિય-પુત્ર નહિ ! જીઓ, મારા હાથમાં ઘરેણાં નથી; તે તો લડવા માટે તૈયાર છે. આ ધનુષ્ય કેવળ દેખાવ કે શોભા માટે નથી; તે તો દુશ્મનને ગભરાવવા માટે છે. આ તીર લાથું ભરવાને માટે નથી; પણ શત્રુઓનાં કાળજી કોરવા માટે છે. અને આ તરવાર કમરપટામાં બાંધવાની શોભા માટે નથી પણ વેરીનાં માથાં ઉડાડવા માટે છે. કોઈ પણ મનુષ્ય મારી સાથે વેર કરી જીવતો ન રહે. જ્યારે રણક્ષેત્રમાં મારી તરવારથી વેરીયોનાં માથે-માથાં કપાઈ જશે ત્યારે ત્યાં લોહીની નદીઓ વહેશે. આપ એમ

ના સમજશે કે હું આમ મોટા મોટા ગપાટા હાંકું છું. હું કરી બતાવવા તૈયાર છું. હું એકલો જ વેરીયોની સેનાનો સંહાર કરી નાંખું એવો છું. વધારે કહેવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી. આજ મારા પુરૂષાર્થનો ખરો ઉપયોગ કેંકેયી રાણીની આશાઓ પર પાણી ફેરવવામાં તથા આપને રાજ્ય અપાવવામાં કરવાનો છે.”

લક્ષ્મણનાં આવાં વચન સાંભળીને રામચંદ્રે ધીમેધી સમજાવીને કહ્યું કે: “તમે જે બધું કહો છો તે જરા પણ ચોચા નથી. શું તમે ધર્મશાસ્ત્રની એ સ્પષ્ટ આજ્ઞા ભુલી ગયા કે, “પુત્રનો સાથી મોટો ધર્મ પિતાની આજ્ઞાનું પાલન કરવું” એ છે?” માટે આપણે પિતાજીની આજ્ઞા શિરપર ચઢાવવી જોઈએ.”

હવે તો લક્ષ્મણને પુરેપુરો વિશ્વાસ બેસી ગયો કે રામચંદ્ર જરૂર વનમાં જશે. કોટિ ઉપાયે પણ રોકાશે નહિ. એટલે તેમણે હાથ જોડીને પોતાને સાથે લેઈ જવાની વિનંતિ કરી:—

મોકદું કહા કહવ રઘુનાથા,
રસિદહિં ભવન કિ લેદહિં સાથા.

x x x x

જવાબમાં—

બોલે વચન રામ નય-નાગર,
શીલ સનેદ—સરલ સુખસાગર.

દોહરો.

માતૃ-પિતા ગુરુ સ્વામિ શિષ્ય, શિર ધરિ કરદિં સુભાય;
લહેડ લાભ તિન જન્મ કે, નતરજન્મ જગ જાય.

ઘોષાદ.

અસ જિય જાનિ સુનહુ શિષ્ય ભાદ,
કરો પિતૃ-માતૃ-પદ સેવકાદ;

મયન ભરત રિપુસૂદન નાદી,

રાડ વૃદ્ધ મમ મન દુઃખમાંદી.

મૈં ઘન જાઉં તુમદિં લૈ સાયા,

દોરદિ સય વિધિ અઘપ અનાયા.

રહહુ ફરહુ સવ કર પરિતોષુ,
 ન તરુ તાત દોઈહિ વદ્ દોપુ;
 રહહુ તાત અસ નીતિ વિચારી,
 સુનત લલન ભયે વ્યાકુલ ભારી.

દોહરો.

ઉત્તર ન આવત પ્રેમ વસ, ગહે ચરણ અકુલાઈ,
 નાથ દાસ મેં સ્વામિ તુમ, તજહુ તો કહાં વસાઈ

ચોપાઈ.

શુરુ પિતુ માતુ ન જાનોં કાહુ,
 કહોં સુભાય નાથ પતિયાહુ;-
 જહું લગિ જગત સનેદ સગાઈ,
 પ્રીતિ પ્રતીતિ નિગમ નિજ ગાઈ.
 મોરે સવે એક તુમ સ્વામી,
 દીનચન્ધુ ડર અન્તર્યામી;
 મન કમ વચન ચરણ રત હોઈ,
 કૃપા સિન્ધુ પરિહરિય કિ સોઈ.

ભાવાર્થ:—રામચંદ્રે જવાળ આખ્યો કે તમે અહીં રહી માતા પિતા તથા શુરુની સેવા કરીને ત્રણે લોકમાં કીર્તી પામેા. હાલ ભરત અહીં નથી, અને પિતાજી વૃદ્ધ છે. જો તમને પણ હું સાથે લેઈ જાઈં તો અયોધ્યા સૂતું યજ્ઞભય-માટે તમે અહીંજ રહો.

આ સાંભળી લક્ષ્મણે ધણા જ ગમરાઈ જઈને જવાળ આખ્યો:—મારા શિરછત્ર આપ છે ! હું આપના વગર રહી શકું તેમ નથી. મારે માતા-પિતા તથા શુરુ પણ આપ જ છે. માટે તજી ન દો અને દયા કરીને મને સાથે લો.

હવે જ્યારે રામચંદ્રને જણાવું કે લક્ષ્મણની મારા ઉપર પરમ ભક્તિ છે અને તેથી મારે તે વિયોગ સહન નહીં કરી શકે, ત્યારે તેમની વિનંતિનો સ્વીકાર કરી કહું કે:—

માંગહુ ચિદા માતુ સમુજાઈ,
 માયહુ બેગિ ચલહુ પત માઈ.

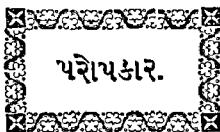
વાળો અને ખરાબ સંગતથી ખરાબ વિચારવાળો થાય છે. તેજ પ્રમાણે હવાનું પણ સમજવું. ખરાબ હવા આપણાં નાકને પણ ઠીક લાગતી નથી. આપણી આસપાસની હવા સાફ રહે તે માટે ખાસ ધ્યાન આપવું.

ગામડાની હવા શહેરોથી સરસ હોય છે. શહેરોમાં વસ્તી ગીચોગીચ હોય છે એટલે તેમને ખુદી જગ્યામાં રહેવાનું સુખ મળતું નથી. ગામડામાં રહેનારા ખુદી હવામાંજ રહે છે, અને કામ કરે છે. ગામડાનાં રહેનારાં શહેરીઓથી વિશેષ તંદુરસ્ત હોય છે ચોખ્ખી હવા મળે તે માટે શ્રીમંતો પોતાના બંગલા ગામ બહાર બંધાવે છે, અને બંગલાની આસપાસ જાતજાતનાં ફૂલો અને કુળનાં ઝાડ ઉગાડે છે. મનુષ્યનો ખોરાક સારી હવા છે અને ઝાડનો ખોરાક ખરાબ હવા છે. આપણા દેશમાં નૈની-તાલ, મચ્છુરી, સિમલા, ઉટાકામંડ વગેરે અનેક હવા ખાવાનાં પહાડી સ્થળો છે. ત્યાંની ખુદી હવાના સેવનથી માંદા માણસ પણ સારા થાય છે.

હુનિઆમાં દરેક વસ્તુ માટે પૈસાની ખાસ જરૂર છે. અન્ન, ઘી, દુધ, કુળ વગેરે પદાર્થો પૈસા વિના મળી શકતા નથી. ઇશ્વરે આપેલી બક્ષિસ હવા, એક એવી ચીજ છે કે જેને માટે એક પાઈની પણ જરૂર પડતી નથી. જે વસ્તુને માટે આપણને કાંઈપણ આપવું પડતું નથી તેનો આપણે ચોખ્ખી હવા લેવોજ ભેદજો.

ચોખ્ખી હવાના સેવન માટે સવાર સાંજ માઈલ બે માઈલ ચાલવું ભેદજો. ચાલવાથી શરીર નિરાગી રહે છે, ભૂખ સારી લાગે છે, અને છુદ્ધિબળમાં પણ વધારો થાય છે.

ડૉ મોહનલાલ જગન્નાથ પાઠક.

મનુ અને ભાનુ બન્ને, એકજ નિશાળમાં લખવા જતા હતા, બન્ને સાથેજ ફરવા જતા, સાથેજ રમતા અને સાથેજ રહી મજા કરતા.

એક દિવસ તેઓ બન્ને નદી તરફ જતા હતા, તેવામાં પાસેના મેદાનમાં રમતા છોકરાઓમાંથી એક છોકરાને સખત વાગ્યું; તે છોકરાના માથામાંથી લોહીનાં ટીપાં પડવા માંડ્યાં. અચાનક મનુની નજર તે છોકરા તરફ ગઈ.

તેની આવી દશા જોતાંજ તેણે ભાનુને તે જણાવ્યું. તરતજ બન્ને તે બાલુ દોડી ગયા. મનુએ પોતાની પાસેનો કિમતી રૂમાલ પાટાને બદલે તે છોકરાને માથે સાવચેતીથી વીંટાળ્યો. ભાનુએ તેની આંખો દાબી. એટલામાં એક ગાડું તે માર્ગ પાસે આવી પહોંચ્યું. ગાડાવાળાને વિનતી કરી તેઓએ તે છોકરાને તેમાં સુવાડ્યો, અને તેની સાથે જઈ તેને ઘેર લઈ ગયા, ને તેના પિતાને સોંપ્યો. તે છોકરાના બાપે તથા ગામના લોકોએ મનુ ભાનુને શાબાશી આપી. મનુ અને ભાનુ વળી પાછા એતરેમાં સહેલ કરવા ઉપડી ગયા. બાળકો! જુઓ, મનુ ને ભાનુ કેવા પરોપકારી હતા. આપણે બધા એવા પરોપકારી થઈએ ત્યારેજ સારા કહેવાઈએ અને આપણને બધા શાબાશી આપે. કેમ હવે તમને પરોપકારી બની સારા થવું ગમે છે કે નહિં ?

જ્યોતિ.

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.]

સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૩.

[અંક ૬ નો.

સોનેરી શીખામણો.

આરોગ્ય.

“ પહેલું સુખ તે જાતે નયો. ”

ઠાઠ્યાં છોકરાં પોતાની તંદુરસ્તી જાળવે છે.

શરીર ખગડે તો મોટાં કહે તે ઉપાય કરે છે.

જાળકો નિરોગી હોય તો દેશ આખાદાન થાય.

માટે તમે નિશ્ચય કરો કે—

- (૧) હું મારાં કપડાં, શરીર, અને મન ચોખ્ખાં રાખીશ.
- (૨) મુકશાનકારક ટેવો હું પડવા લઈશ નહિ.
- (૩) સારી ટેવો પાલીશ, અને તે ચાલુ રાખીશ.
- (૪) નિરોગી અને માફકસર ખોરાક લઈશ.
- (૫) દરરોજ ચોખ્ખી હવા લઈશ.
- (૬) હંમેશાં કસરત કરીશ.

“મારી માડી! કામો કરવાને બહુ મન છે.”

[લેખક: -રા લીલુભાઈ ચુનીલાલ મગસુન્દાર.]

મારી માડી! કામો કરવાને બહુ મન છે;
બહુ મન છે, મને બહુ મન છે.   મારી માડી!

નાની સરખી ડાલ મળે તો, પાણી ભરી નાંખું;
સાવરણી જે આપે તું તો, ઘરમાં ચોકખું રાખું. મારી માડી!

“કપડાં પહેરે નીત ધોઈને,” બાપુ મારા કહે છે;
ધોવા દેને, ઉજળાં રહેશે, લોકો ડાહ્યો કહેશે. મારી માડી!

હું પહેંચું તેમ ખીંટી રાખે, કપડાં મારાં મેલું;
ઘડી ઘડી ના કહેવા આવું, આ મૂઝી-લે પેલું. મારી માડી!

નાતું સરખું મેજ મળે તો, ખુરશી બેસી વાંચું;
હું મારો ગવાળો રાખું, ખુશી ઘઈને નાચું. મારી માડી!

મનમાં મારા જાણે થાતું, હું રાંધું તું ભુજે;
તને જમાડી હું જમું તો, મળે નીરાંત બહુજે. મારી માડી!

આ ગીત દીડરગાર્દનની ઢગ ઉપર છે. એમાં લખેલાં સાહિત્ય બાળા-
ઓને અપાવી, અભિનય સાથે તે ગવડાવી શકાયો.

અધિપતિ.

સિંહાસન બત્રીસીની વાર્તાઓ.

વાર્તા ૬ ફી-હલમની વાર્તા.

લોજરાજ એક દિવસ સારું મુહૂર્ત જોઈને સિંહાસન ઉપર બેસવા ગયા, એટલે શ્યામા નામની પુતળીએ તેમને અટકાવ્યો. અને કહ્યું કે, હજી તમે વિક્રમરાજ જેવાં પરાપકારી કામ કર્યા નથી. પછી લોજના પુછવાથી તેણે વિક્રમરાજના પરાક્રમની એક વાત કહેવા માંડી:—

એક વાર ઉત્તર નગરીમાં એક સિદ્ધ આવ્યો. તેનું નામ માણિકનાથ હતું. તે એક વાર રાજસભામાં જઈ ચઢ્યો. તેને જોઈને વિક્રમરાજ સિંહાસન પરથી ઉતરીને પગે લાગ્યા, અને તેની બહુ જ પરાણાગત કરી. સ્વામીનું મન રીઝ્યું અને રાજાને ઘેર તે સાત દિવસ રહ્યા.

છેલ્લે દિવસે માણિકનાથ અને વિક્રમરાજ એક ખંડમાં બેઠા હતા. હલમ તેમના પગ ચાંપતો હતો. તે વખતે સ્વામીજીએ જઈને રાજાને કહ્યું કે તું મારી સેવા બહુ સારી કરી છે માટે તારે જે જોઈએ તે મારી પાસે માગી લે. રાજાએ કહ્યું કે મારે કોઈ જાતની ઉણપ નથી. તોપણ સ્વામીજીએ કહ્યું કે આ હલમને બહાર બેસાડો એટલે હું તમને મારી પ્રસાદી આપું. પછી તેમણે રાજાને “પરકાયા પ્રવેશ” એટલે બીજાના શરીરમાં પેસવાનો મંત્ર શિખવ્યો. હલમને બહાર કાઢી મુક્યો તેથી તેના મનમાં બહુ દુઃખ થયું. એના મનમાં તો એમ આવ્યું કે સ્વામીજીએ રાજાને શું ચે આપી દીધું હશે. એ તો ઘેર ગયો અને ત્યાં ખાંચે નહિ ને પીંચે પણ નહિ. અડધી રાત થઈ ત્યારે તો તે પોકપોક મુકીને રડવા લાગ્યો. રાજાને કાને એ સ્વંર ગયો, એટલે તે ગુપચુપ તપાસ કરવા ગયો.

ત્યાં હજામ પોતાની ખેરીને કહેતો હતો કે આપણો રાજા બહુ જ સ્વાર્થી છે. સ્વામીજીએ મને કાઢી મૂકીને એમને કોણ જાણે શું ચે આપ્યું હશે; પણ મને તો રાજાજીએ એમાંનું કંઈએ આપ્યું નહિ. હવે તો હું આધાપીધા વગર મારો જીવ કાઢીને રાજાને માથે તેનું પાપ નાખીશ. રાજાને આ સાંભળીને બહુ શોક થયો અને તે તરત તો પાછા મહેલે ચાલી ગયા.

ખીજે દિવસે સવારે રાજાએ હજામને બોલાવ્યો, અને કહ્યું કે સ્વામીજીએ મને જે કાંઈક આપ્યું છે તેથી તું અદેખાઈ કરે છે, પણ તે તારા કામનું નથી. હું તને તેના બદલામાં બહુ પૈસા આપીશ, પણ તું તારા મનનો શોક કાઢી નાંખ. હજામ તો કહે કે હું પૈસાને શું કરું? તમને સ્વામીજીએ જે આપ્યું હોય તેજ મને આપો તો હું જીવીશ. ત્યારે વિક્રમરાજાએ કહ્યું કે એમણે તો મને ખીજના શરીરમાં પેસી જવાનો મંત્ર આપ્યો છે. એ મંત્રને તું શું કરીશ? પણ હજામ તો હઠ જ કરી. તેથી છવટે વિક્રમરાજાએ હજામને તે મંત્ર શિખવ્યો એટલે હજામ બહુ હરખાયો.

પછી એક દિવસ વિક્રમરાજા શિકાર કરવા ગયો. ત્યાં દશ મૃગલાં નાઠાં. રાજા તેમની પાછળ પડ્યો. તેમાંનો એક મૃગ બાંડો હતો. તેની પાછળ રાજા બહુ દૂર નીકળી પડ્યો. રાજાનું લશ્કર તો પાછું ફરી ગયું. બહુ દૂર ગયા પછી પેલો બાંડો મૃગ થાકી ગયો અને રાજાએ તેનો જીવ લીધો. આસપાસ નજર કરતાં રાજાએ કોઈ માણસ દીકું નહિ. રાજાને વિચાર આવ્યો કે લાવ હું ગુફાની વિદ્યા અજમાવી જોઉં. એમ વિચારી તે પોતાના શરીરમાંથી નીકળી મૃગના શરીરમાં પેઠો.

પેલો હજામ ઘેરથીજ રાજાજીની પાછળ નીકળ્યો હતો. રાજાજી મૃગની પાછળ પડ્યા ત્યારે પણ તે સંતાતો સંતાતો

પ્રધાન . પોષ્ટને લઈને ગળી પામે ગયા.

[પાનું ૨૦૦.]

તેણે વિચાર કર્યો કે જો હું આ મૃગને મારી નાંખું તો નિરાંતે રાજાનું રાજ હોગવું. એમ ધારી તેણે પેલા મૃગને ખડગ માર્યું. મૃગના શરીરમાંનો રાજા બધી જાત સમજી ગયો ને જીવ લઇને નાઠો. એટલે રાજાના શરીરમાંના હજમભાઈ પાછા પોતાના નગરમાં આવ્યા, અને પોતે રાજાના મહેલમાંજ સીધાવ્યા હુવે તેના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે સેનાપતિને હુકમ કર્યો કે જે માણસ ખાંડા મૃગને મારી લાવે તેને મોટું ઈનામ આપવું.

પછી રાજાસાહેબ રાણીને મહેલ જવા નીકળ્યા. દાસીઓએ રાણીજીને અગાઉથી ખબર કરી. એટલે રાણીજીએ રાજાજીને માટે બધી તૈયારી કરી મૂકી. પોતે તો ચક્રમાં હતાં, પણ મુખ્ય દાસીઓ રાજાજીને વધાવવા આગળ ઉભી હતી. રાજાજી આવ્યા. બધી સામગ્રી જોઇને ખુશ થયા. પછી, રાણીજીની મુખ્ય દાસી પડદામાંથી બહાર આવી. રાજા જોનેલા હજમભાઈ તો કોઇને ઓળખતા જ નહોતા. તેના મનમાં થયું કે આજ રાણી છે. એમ ધારી એણે તો તેનો હાથ ઝાલ્યો. મુખ્ય દાસી તો ઝાંખી પડી ગઈ. પડદામાંથી રાણીએ પણ આ દેખાવ જોયો. એના મનમાં થયું કે રાજાને આ શું ચેટક લાગ્યું છે ? રૂપ અને કાયા તો રાજાનાંજ છે એટલે એમાં કંઈ સંદેહ નથી. છતાંજ તેણે વિચાર કર્યો કે એની પરીક્ષા કરવી જોઈએ. રાજાજી અંદર આવ્યા એટલે તેણે ખાનગી વાતો સંબંધી કેટલાએક સવાલો પૂછ્યા. પણ હજમ બિચારો એનાં જવાબ શી રીતે આપે ? એ તો હસીને રાણીના મોંમાં સામું જ જોયા કરે. એટલે રાણીએ નહો કંઈ કે અત્યારે તો રાજાને નજરખંધીમાં રાખવા જોઈએ. સવારે પ્રધાનજી આવશે ત્યારે વધારે વિચાર કરીશું.

બીજે દિવસે સવારમાં રાણીએ પ્રધાનને બોલાવ્યો. રાણીએ તેને કહ્યું કે શરીર જોતાં તો મહારાજ જ લાગે છે, પણ લક્ષણે કાંઈ જુદું જણાય છે. પછી પ્રધાનજીના દેખતાં રાણીએ રાજાને કેટલાએક ઉખાણ્યા પૂછ્યા. વિક્રમ જેવો જુદિવાન હોય તો આ

ઉખાણાના જવાબ જલદી આપે, પણ આ હનમલાઈ તો એકે જવાબ આપી શક્યા નહિ. તેથી પ્રધાને અને રાણીએ નક્કી કર્યું કે આમાં જરૂર કાંઈક ગોટાળા જેવું લાગે છે, માટે હમણાં આ રાજાજીને મહેલમાંજ નજરબંધ રાખવા અને લોકોને તેની ખબર પડવા દેવી નહિ.

ઉપલા બનાવને એક પખવાડીયું વહી ગયું છે. હનમ મહેલમાં કેદ પડેલો છે, અને મૃગ જંગલમાં ફરે છે. તેવામાં ત્યાં એક બનાવ બન્યો. એક પોપટ અને પોપટી બે જંગલમાં હતાં. એટલામાં એક મોટો બાજ આવ્યો. તેણે આમના ઉપર ઝડપ મારી તેમાં પોપટી પકડાઈ ગઈ, અને પોપટ એકલો રહી ગયો. આમ એકલો પડવાથી પોપટ તરફડીને મરી ગયો. ત્યાં આગળ પેલો બાંડો મૃગ આવી પહોંચ્યો. તેણે વિચાર કર્યો કે મૃગના અવતાર કરતાં પોપટને અવતાર સારો. કારણ કે તેથી ઉડીને વગર બીકે ઉજ્જનમાં જઈ શકાય અને વળી બોલી પણ શકાય. આમ વિચારી વિક્રમરાજાએ મૃગનો દેહ તણને પોપટમાં પ્રવેશ કર્યો. પછી તે ઉડતો ઉડતો ઉજ્જન ગયો, અને પ્રધાનજીને મળ્યો. એકાંત બેઠાને તેણે પ્રધાનજીને બધી વાત કરી અને કહ્યું કે હું જ વિક્રમરાજા છું. તમારે જે ખાત્રી બેઠતી હોય તે મારી પાસેથી કરીલો, અને જે તમને ખાત્રી થાય તો રાણીજીને આ વાત કરો. પ્રધાનજીને તો પુરી ખાત્રી થઈ ગઈ. એટલે તે પોપટને લઈને રાણી પાસે ગયા. રાણીને પણ પુરેપુરી ખાત્રી થઈ કે પોપટ તે રાજાજી છે ને પેલો તે હનમ છે.

પછી રાણીએ પણ પોપટને છાતી સરસો ચાખ્યો, અને કહ્યું કે મને તો પહેલે જ દિવસથી ખાત્રી થઈ હતી કે તે રાજાજી નહોત, અને તેથી મેં એને નજરબંધીમાં રાખ્યો છે. પછી તેણે પોપટને પૂછ્યું કે હવે કરવું શું ? ત્યારે પોપટે કહ્યું કે એને કોઈ પણ રીતે નાખુશ કર્યો નહિ. જો તેમ થશે તો એ જહ ઉપર ચઢશે. માટે તમે પહેલાં એની તરફ બહુ માયા બતાવીને એને રીઝવો. એટલે એ બહુ કુલાશે. પછી એને ધીમે

રહીને કહો કે તમે વિક્રમ રાજા જેવા તો બધી રીતે લાગો છો, પણ અમને કંઈક શક રહે છે, માટે જો તમે પરકાયા પ્રવેશ કરીને અમને બતાવો તો અમારી પુરેપુરી ખાત્રી થાય. તમે આમ કહેશો એટલે જો જરૂર જ તે વાત કબુલ કરશે. તે બીજા કાયામાં પ્રવેશ કરશે કે તરત જ હું મારી કાયામાં પ્રવેશ કરી લઈશ.

આ વાત બધાંના ધ્યાનમાં ઉતરી. તેવામાં ઘરમાં એક ઘરડો ઘેટો હતો તેને સાપ કરડ્યો. એટલે રાણીએ તેનું શરીર મહેલમાં મંગાવ્યું, અને પછી પેલા હજામને પોપટની શિખામણ પ્રમાણે, બધી વાત કરી. હજામભાઈ તો કુલાઈ ગયા, અને બોલ્યા કે બોહો ! એમાં તે શું ? હું તમને હમણાંજ આ ઘેટાની કાયામાં પ્રવેશ કરીને, બધી ખાત્રી કરી આપું. એમ કહીને તે ઘેટાની કાયામાં પેઠો. પેલા પોપટને તે ચોરડામાં સંતાડેલો જ હતો, તે તરતજ રાજાની કાયામાં પેઠો. આ પ્રમાણે રાજા રાજા થયો અને હજામ ઘેટો બન્યો.

પોપટ ફીટી રાજા થયો, નાપીક તો ઘેટામાં ગયો; અનેક પ્રમાણે કીધાં કર્મ, આખર સત્ય રહે છે ધર્મ. જઈએ જો અરણ્ય પેલાટ, આખર કરતે તો લેલાટ; કપટે અર્થ ન આવે રણ, થાય વિધાતા લખીઆ લેખ.

હવે આ વાત તો આટલેથી રહી, અને બીજા એક કૌતક જી વાત બની. પશ્ચિમ દેશમાં એક બ્રાહ્મણ, તેની વહુ અને એક દિકરા એમ ત્રણ જણ રહેતાં હતાં. એ ત્રણે હરિનાં દાસ હતાં. તેમની પાસે કંઈ ધન નહોતું; પણ છોકરાનો વિવાહ કરેલો હતો. છોકરો ઉમ્મર લાયક થયો, એટલે કન્યાના ગાપે સમ કરવા દાળણ કર્યું. લગ્ન કરવાના પૈસા બ્રાહ્મણ પાસે નહોતા; પણ જો ના કહે તો વિવાહ ફાક થઈ જાય. તેથી તેમણે લગ્નનો દિવસ ઠરાવ્યો. મનમાં વિચાર કર્યો કે વિક્રમરાજા બહુ પરાય. કારી કહેવાય છે તેની પાસે જઈને પૈસાની માગણી કરીએ. પછી ત્રણે જણાં ઉજ્જન આવવા નીકળ્યાં. રસ્તામાં તેઓ જુલાં પડ્યાં,

અને એક જગલમાં જઈ ચઢ્યાં. ત્યાં એક વાઘ આવ્યો, અને તેણે પ્રાહ્મણના ઓકરા ઉપર છલંગ મારી એટલે પ્રાહ્મણ અને પ્રાહ્મણી કલ્પાંત કરીને પચમાં પડ્યાં. પ્રાહ્મણ બોલ્યો, લાઈ મને ઘરડાને તું પહેલો જા. પ્રાહ્મણી કહે કે વાઘ તો ક્ષત્રીતું રૂપ કહેવાય તે પ્રાહ્મણના પ્રાણ કેમ લે? આ સાંભળી પેલો વાઘ તો ઓકરાને પડતો મુકીને જતો રહ્યો, પણ ઓકરો તો ગભરાટથી જ મરી ગયો. પ્રાહ્મણીએ બહુ કલ્પાંત કર્યું. પણ:-

જ્ઞાન વિચાર્યું પડિતે, રૂઢન કરે શું થાય;
પૃથ્વીપર પેદા થયું, તે તો નિશ્ચે જાય.

છર્યો.

કોઈ કહે કરડ્યો નાગ, કોઈ કહે ઝડપી આલ્યો;
કોઈ કહે હરણે હણ્યો, કોઈ કહે હડકવા હાલ્યો.
કોઈ કહે અગ્નિમાં બળ્યો, કોઈ કહે વંતર હુગ્યો;
શામળ કહે વાત કહેવાતણી, જેમ તેમ માતે મુગ્યો.

એવું જ્ઞાન સ્ત્રીને સમજાવીને એને શાંત કરી. પછી એક ઝોળીમાં ઓકરાતું શરીર ઉપાડી લઈને, તેઓ ક્ષીપ્રા નદીને કીનારે આવ્યાં. લોકોને પુછતા ખબર પડી કે આ ઉજ્જવન નગરી છે. એટલે પ્રાહ્મણે સ્ત્રીને કહ્યું કે તું અહિં બેસજે, હું રાજાજી પાસે જઈને ચિતા માટે લાકડાંની માંગણી કરી આવું. પછી આપણે બધાએ અહિંઆ જ બળીશું. કારણ કે તેમ કરવાથી શિવનાં દર્શન થશે.

એમ કહી તે પ્રાહ્મણ વિક્રમરાજાની સલામાં ગયો. વિક્રમરાજાએ બહુ ગાનથી તેમને બોલાવ્યા અને પુછ્યું કે તમારી આંખમાં આંધુ કેમ છે? તમને જે દુઃખ હોય તે મને કહો. ત્યારે તે પ્રાહ્મણે કહ્યું કે, મને ત્રણ ગાડાં લાકડાં અપાવો, અને મને જરાએ જોડી ન કરો. ત્યારે રાજાએ પુછ્યું કે, એવાં તે શાં હવન હોમ કરો છો, કે તમને ત્રણ ગાડાં લાકડાંનો ખપ પડ્યો? પ્રાહ્મણે કહ્યું કે એ બધું મારી ઊરીને પુછજો. એમ કહીને

વિક્રમરાજાએ અપાવેલાં ત્રણ ગાડાં લઈને તે ચાલ્યો ગયો. થોડીવાર પછી, વિક્રમરાજા પણ છડીસ્વારીએ ક્ષીપ્રાને કીનારે ગયો, અને જ્યાં પેલો પ્રાદાણ ચિતા તૈયાર કરતો હતો ત્યાં ગયો. તેણે પ્રાદાણની ખેરીને પુછ્યું, કે મને બધી હકીકત કહો. ત્યારે તે પ્રાદાણીએ બધી વાત રાજાને કહી, અને છેવટે કહ્યું કે આપે અમારું વચન રાખીને અમને લાકડાં અપાવ્યાં તેથી તમારી મોટી-મહેર-બાની થઈ છે. હવે તો આપ પાછા પધારો. અમે અમારું કરમ ભોગવી લઈશું.

તે પ્રાદાણ અને પ્રાદાણીનાં કડપાંત સાંભળી આસપાસના બધા લોકોને રડવું આવ્યું. વિક્રમરાજાને વિચાર આવ્યો કે મારા દેખતાં બે જણા જીવતાં બળે તે મારાથી કેમ ખમાય ? બે મારી વિનંતિથી આ બે જણા પાછા ફરે તો ઠીક. નહિ તો હું પણ એમની સાથે જ બળીશ. એમ કહી તેણે પ્રાદાણીને સમજાવવા માંડ્યું કે:—

આવ્યું જાવા કારણે, મૃત્યુ પામ્યો જાળ;
તમે બન્ને રહો જીવતાં, આવો મારે દ્વાર.
મુઆ ન થાએ જીવતાં, જે નવ ખડેરી ભેડ;
લખી ગયો કીરતાર કે, માથે મોટી ખોડ.

ત્યારે તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે હે રાજાજી, તમે શું કરવા દુઃખી થાવ છો ? તમે તમારે મહેલ જાવ. બે તમે અમને અટકાવશો, તો અમે બીજા ગામ જઈને બળીશું. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે સાપ ફરડયો હોય, કે ઝેરથી મુઓ હોય, અથવા તો અકસ્માતથી મર્યો હોય તે માણસને એકદમ બાળવો નહિ, બે તમે તમારા છોકરાને હમણાં બાળશો તો તમને હત્યા બેસશે. તમે બધાં એ છોકરાના દેહને લઈને આજની રાત મહારે ઘેર રહો. પ્રભુની મરજી હશે તો ઇલાજ કરવાથી છોકરો જીવતો થશે. નહિ તો કાલે સહવારે તમને ગમે તેમ કરજો આ વાત પ્રાદાણના મનમાં વસી, અને તેઓ સૌ વિક્રમરાજાને ઘેર ગયા.

રાત પડી ગઈ ત્યારે વિક્રમરાજા વૈતાળને લઈને સ્મશાનમાં ગયા. ત્યાં હરસિદ્ધ માતાની બહુ પ્રાર્થના કરીને માતાજીને કહ્યું

કે કોઈ પણ રીતે આ બ્રાહ્મણના છોકરાને જીવતો કરો, નહિ તો મારે પણ સ્થવારે બળી મરવું પડશે. માટે મને કંઈક રસ્તો બતાવો ને મારી લાજ રાખો. ત્યારે હરસિદ્ધમાતા પ્રસન્ન થયાં અને રાજાને કહ્યું કે મરેલું તો જીવતું થાય નહિ, પણ હું તને એક રસ્તો બતાવું. તારે ઘેર પેલો ઘેટો છે, તેમાં હજામનો જીવ છે. તેને વાચા નથી, પણ તેને બધું જ્ઞાન છે. તેમજ પરકાયા પ્રવેશનો મંત્ર હજી તેને આવડે છે. માટે તું જઈને એને ઘેટાનો ઢેહ તણને બ્રાહ્મણના શરીરમાં જવાનું કહે, એટલે બ્રાહ્મણનો છોકરો જીવતો થશે ને ત્હારી આબરૂ બહુ વધશે આ સાંભળીને, રાજા આનંદ પામ્યો ને ઘેર જઈ ઘેટાને કહ્યું કે તારો છુટકો કરૂં. થોડીવાર તો હજામભાઈએ જાક કરી; પણ પછી મંત્રના બળથી બ્રાહ્મણના શરીરમાં દાખલ થયા. એટલે પેલો બ્રાહ્મણનો છોકરો આજસ મરડીને ઝેઠો થયો. ખરી વાત તો રાજા અને તે હજામ શિવાય કોઈ જાણતું નથી. પરંતુ રાજાએ આ હજામ તરફ કાંઈ પણ વેરભાવ રાખ્યો નહિ. વળી એ બ્રાહ્મણના પુત્રને પોતાની દીકરી પરણાવીને ઘણું ધન આપ્યું. બ્રાહ્મણ પોતાને દેશ ગયો અને ત્યાં જઈને, લીધેલા મુહૂર્ત પેલી બીજી કન્યા સાથે પણ પુત્રના લગ્ન કર્યા. આ રીતે બ્રાહ્મણના પુણ્ય હશે તેથી તે મોટા દુઃખમાંથી બચી ગયો અને સુખ મળ્યું. માટે સર્વ કાંઈએ પુણ્ય કરવું જોઈએ.

પુણ્યે ગ્રહ પીડા નવ કરે, પુણ્યથી દુશ્મન પાછો ફરે;

પુણ્યે પેઢી ઈકોતેર તરે, પુણ્યે કીર્તિ વિસ્તરે.

પુણ્યથી નહિ રાજાનો દંડ, પુણ્યથી હારે હરાની ફંદ;

પુણ્યે ચેટક લાગે નહિ અંગ, પુણ્યે સાંપડે રૂઠો સંગ.

પુણ્યે પુત્ર, પુણ્યે પરિવાર, પુણ્યે હોય સકુળની નાર;

* * * *

પુણ્યે રાજસભા સનમાન, આ લોકે પરલોકે માન;

તે સાડ કરજો સહુ પુણ્ય, તેથી રૂડું નથી કાંઈ નુન્ય.

આટલી વાત કહીને પુતળી બોલી કે વિક્રમરાજાના જેવાં પુણ્ય કરશે તો સિંહાસનપર બેસી શકશે. એમ કહીને તે ઉડી ગઈ.

ઈશ્વર જે કરે તે સારાને માટે.

એક રાજાના પ્રધાનને વાતે વાતે 'ઈશ્વર જે કરે તે સારાને માટે' એમ બોલવાની ટેવ હતી. એક વખત દૈવયોગે રાજાની આંગળી પાકી. હકીમ અને ડાકટરોએ અનેક ઉપાયો કર્યા છતાં આરામ ન થયો. આખરે એક મોટા ડાકટરે આંગળી કાપવાની સલાહ આપી.

કાપવાની વાત સાંભળી રાજા ઘણો જ ગભરાઈ ગયો. તેણે પ્રધાનને સલાહ પૂછી કે "હવે શું કરવું ?" પ્રધાને કહ્યું, "આંગળી કપાવી નાંખો. ઈશ્વર જે કરે તે સારાને માટે."

રાજા પ્રધાનના આ શબ્દો સાંભળી ઘણો જ ગુસ્સે થયો. તેણે કહ્યું, "મને દુઃખ આપે એ શું ઈશ્વર સારાને માટે આપે છે ? જો ઈશ્વર જે કરે તે સારાને માટે જ કરતો હોય તો તે માટે હું તને કેદખાનામાં પુરું છું. ગરીબ બિચારા પ્રધાનને કેદ કરવામાં આવ્યો. રાજાની આંગળી કાપવામાં આવી અને આરામ થયો.

એક દિવસ રાજા એકલો શિકાર કરવા જંગલમાં ગયો. સાંજે પાછા ફરતાં અંધારું થઈ ગયું. રસ્તામાં કેટલાક છુટાડાઓ રાજાને પકડ્યો. તેઓને દેવીને લોગ આપવા એક માણસની જરૂર હતી, એટલે રાજાને દેવીના મંદિરમાં લઈ ગયા. ત્યાં રાજાનાં સર્વ કપડાં ઉતારવામાં આવ્યાં ભુવાએ શરીરના પ્રત્યેક અવયવનું બારીક અવલોકન કર્યું તો આંગળી કાપેલી જણાઈ. ખોડવાળા મનુષ્યને લોગ માતાને આપી શકાતો ન હોવાથી રાજાને છોડી દેવામાં આવ્યો. આ વખતે રાજાને પ્રધાનની કહેવત યાદ આવી.

રાજા ત્યાંથી નીકળી સીધો જ કેદખાનામાં ગયો. પ્રધાનને છોટા કરી ચોતાને વિતેલી વાત કહી સંભળાવી. પ્રધાને કહ્યું, "ઈશ્વર જે કરે તે સારાને માટે, કારણ કે આપે મને જો કેદ-

પાસે આવ્યા ન હતા ત્યારે આ મને ત્રણ રૂપીઆ આપતો હતો ને તમે મને એક રૂપીઆ કેમ આપો છો તેનો હિસાબ સમજાવો.

મોલવી—રોટલામાં તમારા અને એના કેટલા રોટલા હતા?

બીજો—મારા ત્રણ અને એના પાંચ.

મોલવી—જઘા રોટલાના તમે ત્રણ સરખા ભાગ કરી ત્રણ સરખે હિસ્સે વહેંચ્યા હતા ?

બીજો—હા.

મોલવી—એક રોટલાના ત્રણ સરખા કકડા કરતાં ત્રણ રોટલાના કેટલા કકડા થાય ? ને તમારે ભાગે કેટલા કકડા આવ્યા હતા ?

બીજો—ત્રણ રોટલાના જઘા મળીને નવ કકડા થયા ને મારે ભાગે આઠ આવ્યા હતા. જઘા રોટલાના ચોવીસ કકડા થયા હતા.

મોલવી—એ રીતે ગણતાં પાંચ રોટલાના કેટલા કકડા થયા ?

બીજો—પાંચ રોટલાના પંદર સરખા કકડા થયા.

મોલવી—તમારા ત્રણ રોટલાના કકડામાંથી તમારા ભાગના આઠ જતાં બાકી કેટલા કકડા રહ્યા ને તેના પાંચ રોટલાના કકડામાંથી તેના ભાગ આઠ જતાં બાકી કેટલા કકડા રહ્યા ?

બીજો—મારા રોટલામાંથી એક કકડો વધ્યો ને તેનામાંથી સાત વધ્યા, આમ આઠ કકડા થયા તે સ્વારે ખાધા ને આઠ રૂપીઆ આપ્યા.

મોલવી—આઠ કકડાના આઠ રૂપીઆ, માટે એક કકડાનો એક રૂપીઆ થયો. હવે તમારો એક કકડો સ્વારે ખાધો માટે તેનો એક રૂપીઆ, અને પહેલાંના સાત કકડા ખાધા માટે તેના સાત રૂપીઆ એમ મેં તમને વહેંચી આપ્યા છે. ખન્ને જણ આવી સરસ વહેંચણી અને યોગ્ય ઇન્સાફ મળવાથી ઘણા ખુશી થતા થતા ઘેર ગયા.

ખાળકોને માટે— રામાયણની વાતો.

૯—રામ અને સીતા.

માતા કૌશલ્યાના મહેલમાંથી નીકળીને રામ સીધા સીતાને મહોલે ગયા. સીતાને વનવાસની જરાએ જાણ ન હતી. તે તો રાજ્યાભિષેક થઈ ગયાના સમાચાર સાંભળવાની રાહ જોઈ રહી હતી. એવામાં આર્ચીતા રામને હાલી ચાલી આવેલા જોઈ તેના મનમાં વહેમ પડ્યો. તે રામનાં સુખ સામે તાકી રહી. રામ પણ આ માહા સમાચાર શી રીતે કહેવા તેના વિચારમાં પડી ગયા. રામને વિચારમાં પડેલા જોઈને સીતાને ભારે દુઃખ થયું. તે પોતાના મન સાથે ઉપરાઉપરી અનેક વિચારો ઘોળવા લાગી, પણ કશુંયે ફારણ તેના કલ્યાણમાં આવ્યું નહિ આખરે તેણે ફારણ બાણવાને રામને ઉપરાઉપરી અનેક સવાલો પૂછ્યા. રામે જોયું કે સીતા બહુ અધીર બની ગઈ છે, માટે હવે તેને ખરી હકીકત જણાવ્યા સિવાય છૂટકો નથી. આથી તેમણે સીતાના દિલને ધક્કો ન લાગે એવી રીતે ધીમે ધીમે વનવાસ જવા વિષેની બધી વાત કહી સંભળાવી. વાત સાંભળતાંની સાથે જ સીતાને તો માથે આકાશ તૂટી પડના જેટલું દુઃખ થયું. તે સદ્ગુણી બોલી ઉઠી:—“નાથ ! આ શું કહો છો ?” એટલું બોલતામાં તો તે બેભાન બની જમીન પર પડી ગઈ. રામથી સીતાનું આ દુઃખ જોયું ગયું નહિ. તેમની ધીરજ છૂટી ગઈ અને આંખોમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યાં. સાથે સાથે સીતાના શરીર અને ગોં પર હાથ ફેરવતા અને પ્રેમાળ શબ્દો બોલતા તેને જાગ્રત કરવા લાગ્યા. આમ કરતાં કરતાં થોડી

વારે સીતાને જ્ઞાન આપ્યું. પછી બહુ જ દિલાસો અને ધીરજ આપી કહેવા લાગ્યા: “ભે, તું તો ઘણી સમજુ છે. પિતાનું વચન પાળવું એ પુત્રનો ધર્મ છે.” ચૌદ વરસ કાલે પછી જશે અને આપણે બહુ જ થોડા વખતમાં પાછાં મળીશું. માટે અહીં રહી ઉત્તમ શિયળ પાંખી માતાપિતાની સેવા કરજો. હંમેશાં જપ, તપ, વ્રત, ઉપવાસ આદિ કરજો. રાજ દેવપૂજા પછી સઘળી માતાઓને પગે પડજો અને ભાઈ ભરત અને શત્રુઘ્નને ભાઈ તથા પુત્ર જેવા ગણી તેમના ઉપર પ્રીતિ રાખજો અને તેઓ પ્રસન્ન થાય તેમ કરજો. ભરતે કે કોઈએ આપણું કશુંએ બગાડ્યું નથી, માટે તેનું હંમેશાં ભલું થાય તેમ ઇચ્છજો. તે આખા દેશનો હવે રાજા છે રાજનું ભલું ઇચ્છવું એ પ્રજામાત્રનો ધર્મ છે, માટે હંમેશાં ધર્મશીલ બની રહી ભરત કહે તેમ કરજો.”

રામે ઉપર પ્રમાણે કહ્યું; પણ સીતા તો મહા સતી હતાં. તેમને મન પતિ એ જ તેમનું બધું હતું. પતિ વગર એક પણ પણ જીવે એ તેમને માટે ન બને તેવું હતું, તો આ તો ચૌદ વરસના વિયોગની વાત હતી. તેમના મનની આવી સ્થિતિમાં રામનાં વચન તેમને કારી ધા જેવાં થઈ પડ્યાં. તે કોપ અને દુઃખથી ભરુકી ઉઠ્યાં: “નાથ ! રાજપાટથી દૂર થયાંની અને વનમાં જવાની વાતની એક હોળી તો સળંગી રહી છે તેમાં તમે ઉપરથી આ ઘી હોમવા જેવું ન કરો. હું તમારું અર્ધું અંગ છું, તે જુદું પડતાં શી દશા થશે તેનો વિચાર કરો. તમારા જેવા શૂરવીર, ધર્મપરાયણ રાજપુત્રને આવા અયોગ્ય બોલો બોલવા શોભતા નથી. સીને પતિ સિવાય આ લોક કે પરલોકમાં કોઈ સાથી નથી. સતીને પતિ સિવાય બીજી ગતિ નથી. માટે મને દયા કરી તમારી સાથે વનમાં લ્યો. પતિ વગરના મહેલ મારે મન જેલ જેવા છે, આ આભૂષણો બેડી સમાન છે અને આ સુખ વૈભોગ મહાન રોગ સમાન છે. પતિની સાથે રહેવું, તેમની સેવા કરવી એમાં જ મારું સઘળું સુખ સમાયેલું છે. તમે ત્યાં જેમ કહેશો તેમ રહીશ. તમને જરાએ દુઃખ થાય

એવું કરીશ નહિ, મારાથી તમારો જરાએ વિયોગ વેઠાય તેમ નથી. જો મને સાથે નહિ લ્યો તો હું જરૂર જ મરીશ. માટે હે હયાળુ નાથ ! મને તમારા સાથમાં રાખો. ”

સીતાનાં વચનો સાંભળી સાથે ન લઈ જવાનાં કારણો બતાવતાં રામે કહ્યું : “ હે સીતા ! તું કહે છે તે ખરું છે; પણ તું હજી તરૂણ છે. તારું શરીર ઘણું જ કોમળ છે. તેં હજી સુધી કદિ તડકો છાંયો જોયો નથી. વનમાં વસવું એ સહેલું નથી. ત્યાં અનેક દુઃખો અને લયની વચ્ચે વસવાનું હોય છે. માર્ગમાં કાંટા, કાંકરા, ઉંચી નીચી જમીન, મોટી નાની નદીઓ, લયંકર ફાડી ખાનાર પશુ અને જંગલી માણસોથી ભરેલાં જંગલો આવે છે. તે ઉપરાંત ટાઢ, તાપ અને વરસાદનું દુઃખ તો કહ્યું જાય એમ નથી. ખાવામાં ફળ, મૂળ જેવું કંઈ મળે તો તે, નહિ તો ઉપવાસ કરવા પડે. આ દુઃખો કંઈ જેવાં તેવાં નથી, અને તે આ તારી નાની વય અને નાણુક શરીરને ઘણું જ ભારે પડતાં છે. તારે માટે તો મેં પહેલાં કહ્યું તેવી રીતે અહીં વસવું એ જ સારામાં સારો માર્ગ છે. માટે મારું માનીને તું વનમાં આવવાનો વિચાર માંડી વાળ. ”

પણ સીતા ? સીતા તો રામમય જ હતી. રામથી જરાક પણ વિખુટી પડતાં જીવે તેવી નહોતી. રામનાં વચનોથી તેને ભારે દુઃખ થયું. તેની આંખોમાંથી આંસુ ઉલસઈ ચાલ્યાં. તે ગગળી બની ડુસ્કાં ભરતી, કહેવા લાગી : “ હે મારા પ્રાણના પતિ ! મારા જીવનહાર ! પતિ સાથેનાં દુઃખ એ મારે મન દુઃખ નહિ પણ પરમ સુખ છે. તમારાં દર્શન થતાંની સાથે જ મારાં ભૂખ, દુઃખ, ચાક, ટાઢ, તાપ, તરસ, સઘળું સમી જશે. તમારા જેવા શરવીરના સાથમાં જંગલનાં વાઘ, સિંહ વગેરે પશુઓ અને જંગલી માણસોના તો શું પણ કેવોના રાત ઈંદ્ર સરખાનો પણ લય રહેવા પામે એ ન ધનવા જેવું છે. પિતાની તમને વનમાં જવાની આજ્ઞા થઈ તે સાથે મને પણ ધઈ એમ નહીં સગજવું. એ આજ્ઞા મારે પણ પાળવી જોઈએ અને વનમાં આવવું જોઈએ. અહીં ભરતની મરજી સાચી રહેવા જણાવ્યું તે શું મારે માટે વાજબી

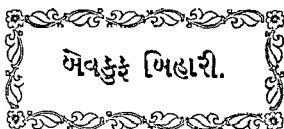
શું કીક છે ? હું માત્ર મારા પતિની ઇચ્છાને જ અનુસરનારી છું. હું ગીતા કોઈની ઇચ્છાને અનુસરું એ કદિએ ન બને તેવું છે. લગ્નગાંઠથી મુખદુઃખ વગેરે ચૈા કાંઈ આપણે સાથે રહીને જ ભોગવવાને બાંધાયાં છીએ, તેા મને સાથે લેવી એ તમારું કર્તવ્ય છે. વનનાં ગમે તેટલાં દુઃખો હોય તેાપણુ મને તે તમારી સાથે પરમ સુખરૂપ થઈ પડશે. આપના વગરનું સ્વર્ગ પણ મારે મન નરક છે તમારા સિવાયનું જગન મારે મન ઘોર અંધકાર છે. જેવી જીવ વિનાની દેહ અને જળ વિનાની નદી તેવી જ પુરુષ વંશરની સ્ત્રી છે. નાથ ! તમારા સાથમાં મને વન, નગર સમાન અને વનનાં પશુપક્ષીઓ કુટુંબી જેવાં થઈ પડશે. વન-છાલા રેશમ સમાન અને પર્ણકુટી ઇંદ્રલવન જેવી લાગશે. તમારો જરા નેટલોય વિયોગ એ મારે માટે મોટામાં મોટું દુઃખ છે, અને એ મારાથી જરાગે સહન થઈ શકે એમ નથી જ, તેા આ તેા ચૈાદ વરસની વાત છે. માટે નાથ ! મને રખડતી રવડતી મોતના મુખમાં ન ધકેલતાં તમારી સાથે લેવાની દયા કરો. ”

આટલું બોલી તે રામને ગળે વળગી પડી. સીતાની આવી અણહુદ પ્રાપ્તિ અને લાગણી જોઈ રામનું હૃદય પ્રેમથી ઉભરાઈ ગયું. તેમણે સીતાને અનેકવાર ધન્યવાદ આપી હૃદય સાથે લગાવી. આ પછી તે મૃદુ અને પ્રેમાળ સ્વરે કહેવા લાગ્યા:—

“ હે પ્યારી સીતા ! તારા જેવી સાધ્વી સીનેા વિયોગ મારાથી વેઠયો ભય તેમ નથી. હું તારું રક્ષણ કરવા સમર્થ છું. મને ક્યાંયે કયો ભય નથી. તારો આવો નિશ્ચય અને અલૌકિક પ્રેમ જોઈ મને બહુ જ ખુશાલી ઉપજી છે. તું સઘળો શોક છોડી દે, તારા મનમાંનું દુઃખ દૂર કરી દે. હું મારો ધર્મ બજાવવા તૈયાર છું. પિતાની આજ્ઞા પાળવી એ મારો પરમ ધર્મ છે. જે માત, પિતા અને ગુરુની સેવા કરે છે, ને તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે છે તેનાં સઘળાં કામો સિદ્ધ થાય છે અને તેને સઘળી જાતનું સુખ મળે છે. હું પિતાની આજ્ઞાથી જરાએ ચળવાનો નથી એ નક્કી છે. હું વનમાં જવાની તૈયારી કરી

રહ્યો છું અને તું પણ બને તેટલી ઉતાવળે તૈયાર થઈ રહે. હું તને રાજપુત્રીથી મારી સાથે આવવાની સંમતિ આપું છું. માટે આપણું જે કંઈ હોય તે બધું દાનપુણ્યમાં આપી દઈ પહેરે લૂગડે તૈયાર બની રહે. ”

પતિના મુખનાં આ વચનો સાંભળતાં જ સતીના દિલમાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો. તેનો સઘળો શોક જતો રહ્યો. તે ખુશી થતી થતી રામના કહેવા પ્રમાણે વનમાં જવાની તૈયારી કરવા લાગી. ધન્ય છે આવી પતિ-પરાયણ સતી સ્ત્રીને ! !

હારી અને તેની માતા બંને જણ બંગાળામાં આવેલા એક જૂના શહેરમાં રહેતાં હતાં. બિહારીની માતા હંમેશાં એમજ ધારતી હતી કે મારો છોકરો બહુ જ બુદ્ધિશાળી છે, પણ ગામના ગીબ લોકો તો

તેને “ બેવકુફ બિહારી ” કહી બોલાવતા હતા.

બધા લોકોના છોકરાઓને પૈસા કમાઈ લાવતા બેઠને બિહારીની માએ પણ પોતાના પુત્રને બોલાવીને કહ્યું, “ બેટા બિહારી ! હવે તું મોટો થયો છે, માટે આજો દિવસ ઘરમાં બેસી રહે એ સાફ ન કહેવાય. જો લોકોના છોકરા કેવા પૈસા કમાઈ લાવે છે ! તું પણ આજે કામ ઉપર જા. ” આ સાંભળી બિહારી તરતજ જવાને તૈયાર થયો. જતી વખતે માએ આશીર્વાદ આપ્યો, અને કહ્યું કે “ રસ્તે જતાં જે કોઈ કામ કરવાનું કહે

તે તું કરજે, અને જે કંઈ આપે તે આ કોથળીમાં ભરીને લાવજે.”

માની શિખામણુ માથે ચઢાવી જિહારી બહુજ ઉત્સાહથી પેટી લઈ ઘરની બહાર નીકળી ઉત્તર દિશાએ ગયો.

આગળ જતાં એક મીઠાવાળો માથે મીઠાનો ભારેટો ટોપલો મૂકીને જતો હતો તે મળ્યો. તેની પાસે બહુ ભાર હોવાથી તેણે જિહારીને કહ્યું:—

“ભાઈ મારી પાસે બહુ ભાર છે, તો થોડો તું લઈ લે, અને મારે ઘેર ‘પહોંચાડો જા.’” જિહારી તરતજ તેની પાસેનો થોડો બોલો લઈ તેની સાથે તેને ઘેર પહોંચાડવાને ગયો. મીઠાવાળાએ તેની મહેનત બદલ તેને થોડુંક મીઠું આપ્યું. જિહારીએ પોતાની માના કહ્યા મુજબ તેને કોથળીમાં ભરી માથે મૂકી ઘર તરફ આવવા માંડ્યું. રસ્તામાં નદી ઉતરવાની હતી. તેથી માથેથી કદાચ કોથળી પડી જાય તેથી જિહારીએ કોથળી હાથમાં લઈ નદી ઉતરવા માંડ્યું. અધવચ આવતાં તરસ લાગવાથી કોથળી પાણીની સપાટી ઉપર મૂકી બે હાથ વડે પાણી પીવા માંડ્યું. એટલા વખતમાં કોથળીમાં પાણી ભરાઈ જવાથી કોથળી નીચે બેઠી. મહા મહેનતે બહાર કાઢી તો સઘળું મીઠું પાણી સાથે મળી ગયું હતું! ખાલી કોથળી હાથમાં લેઈ જિહારીએ આગળ ચાલવા માંડ્યું. બિચારો જિહારી વીલે મુખે ઘેર આવી પહોંચ્યો, અને સઘળી વાતથી પોતાની માને વાકેફ કરી.

માએ સઘળી બિના સાંભળી લીધી, અને બીજી વખતે સાવચેતી રાખવાની સૂચના કરી.

બીજે દિવસે તેની માએ જિહારીને દક્ષિણ દિશા તરફ ચોકલવાનો વિચાર કર્યો, અને બોલાવીને કહ્યું કે, “રસ્તામાં તને જે કંઈ મળે, અને જે કામ કરવાનું થતાવે તે તારે કરવું, અને જે કંઈ આપે તે આ ચાદરમાં બાંધીને લાવવું.”

જિહારીએ ચાદર લેઈ ચાલવા માંડ્યું. એટલામાં રસ્તે એક રણારી દૂધનો દેગડો (હાંડો) માથે મૂકીને જતો હતો તે તેને મળ્યો.

તેની પાસે બીજી એક દૂધની તાંબડી હતી તે ઉચકી લેવા માટે રખારીએ બિહારીને કહ્યું. વગર આનાકાનીએ બિહારીએ તાંબડી લેઈ તેની સાથે ચાલવા માંડ્યું. બજારમાં પહોંચ્યા પછી રખારીએ તેની મહેનતના બદલામાં થોડુંક દૂધ લેઈ જવાનું કહ્યું.

બિહારીએ પોતાની માની શિખામણ મુજબ ચાદર પહેાળી કરી તેમાં દૂધ રેડવા જણાવ્યું. રખારીએ ઘણાંએ સમજાવ્યો, પણ પોતાની માની આજ્ઞા પૂર્ણપણે પાળનાર બિહારી એકનો એ ન થયો, અને રખારીએ દૂધ ચાદરમાં રેડ્યું; તરતજ બધું દૂધ બહાર નીકળી ગયું. માત્ર દૂધથી લીંબાએલી ચાદર લઈ બિહારીએ આગળ ચાલવા માંડ્યું.

ઘેર ગયો એટલે માએ જોયું કે લીંબાએલી ચાદર સિવાય બીજું કંઈ પણ બિહારી લાવ્યો નથી. બિહારી તો હસવા લાગ્યો, અને અને બોલ્યો કે, મા તું જેમ કહું છું તેમ બરાબર હું કરું છું. જો આ ચાદરમાં દૂધની વાસ હતી પણ આવે છે. આ સાંભળી માના મનમાં બહુજ ખેદ થયો. પણ પોતે ચૂપ રહી.

વળી બીજે દિવસે બિહારીને પશ્ચિમ દિશાએ મોકલવાનો વિચાર કર્યો, અને બોલાવીને કહ્યું, “રસ્તે જતાં જે કોઈ કંઈ કહે તે કરજે, અને જે કંઈ આપે તે આ ઘડામાં ભરીને ઘેર લાવજે.” એમ કહી એક માટીનો ઘડો બિહારીને આપ્યો. બિહારીએ ઘડો હાથમાં લઈ ચાલવા માંડ્યું.

રસ્તે ચાલતાં એક કઠીઆરો મળ્યો. તે જંગલમાંથી લાકડાંનો ભારો કાપી લાવી માથે મૂકી ઘર તરફ આવતો હતો. તેણે બિહારીને પોતાના માથા ઉપરથી થોડો બોલે ઉચકી લેવાનું કહ્યું. બિહારીએ તરતજ ઘડો કઠીઆરાને આપી થોડો બોલે પોતાને માથે મૂક્યો, અને કઠીઆરાની પાછળ તેના ઘર તરફ ચાલવા માંડ્યું. ઘેર પહોંચ્યા પછી કઠીઆરાએ બિહારીને તેની મહેનત બદલ લાકડાંના ભારામાંથી થોડાંક લાકડાં આપ્યાં.

બુદ્ધિના ભંડાર બિહારીએ પોતાની માના કહેવા મુજબ લાકડાં ઘડામાં ભરવા માંડ્યાં. ઘડો માટીનો હોવાથી એકાદ લાકડું મૂકતાંવેતજ કૂટી ગયો. બિહારી બિચારો પોતાની બેવકુફાઈને લીધે ખાલી હાથે ઘેર ગયો, અને સઘળી બિના પોતાની માતાને જણાવી. તેની માં મનનું દુઃખ મનમાં સમાવીને વિચાર કરવા લાગી કે હવે તો તેને બહાર મોકલતી વખતે કંઈ પણ શિખા-મણુ આપવો નહિ. એની મરજીમાં આવે ત્યાં જવા દેવો, મરજીમાં આવે તે કરવા દેવું, અને મરજીમાં આવે તેમ લાવવા દેવું. છોકરાંને બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા દઈએ તોજ હોંશીયારી આવે.

બિહારીએ કદિ પણ પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી કામ કર્યું નહોતું. તેથી તેને ક્યાં જવું અને શું કરવું તેની સમજણ પણ નહોતાં. છતાં પોતાની માની મરજીથી આખરે બિહારી બહાર જવા નીકળ્યો. ઘણો લાંબો રસ્તો કાપ્યા પછી તે કાંઈ બીજા શહેરમાં જઈ ચઢ્યો. ત્યાંથી આગળ ચાલતાં રસ્તામાં એક ડોસીને બે બકરીનાં બચ્ચાં હાંકી લઈ જતી જોઈ. ડોસી થોડક ગયા પછી પેલાં બચ્ચાં તો આડા અવળી આમ તેમ દોડવા લાગ્યાં, અને ડોશીએ ઘણી દોડ-દોડ કરી પણ પકડાયાં નહિ. આખરે થાકીને તેણે ખૂબ પાડી કહ્યું, કે “જે આ બે બચ્ચાં પકડી આપશે તેને એક બચ્ચું હું આપી દઈશ.” આ ખૂબ સાંભળી બિહારીએ તે બચ્ચાં ડોશીને પકડી આપ્યાં. ડોશીએ તરતજ તેમાંથી એક બચ્ચું બિહારીને આપી દીધું. આ વખતે બિહારીએ ખૂબ સંભાળ-થી બચ્ચાને ઘેર લઈ જવાનું નક્કી કર્યું; અને બગલમાં મારી ચાલવા માંડ્યું. ચાલતાં ચાલતાં પેલું શહેર આવી પહોંચ્યું. પેલું બચ્ચું અકળાવાથી બગલમાંથી નીકળી જવાને તરફડીઆં મારતું હતું, તેમ તેમ બિહારી તેને પકડી પકડીને બગલમાં દબાવતો હતો. આ દેખાવ જોઈને તે શહેરના રસ્તે જનારા છોકરાઓ અંદર અંદર ખૂબ હસવા લાગ્યા, અને તેને ચીડવવા-ને તેની પાછળ પડ્યા. એટલામાં એજ રસ્તા ઉપરના એક

મોટા બંગલાની ખારી ઉપર બેઠેલા એક શેઠના છોકરાની આ દેખાવ ઉપર નજર પડી. આ આશ્ચર્યકારક દેખાવ જોઈ તે છોકરાને ઘણું જ હસવું આવ્યું.

તે છોકરો જન્મથીજ ઘણો રોગી હતો. વૈદ્યરાજે તેના બાપને કહ્યું હતું, કે “જો તેનો રોગ મટાડવો હોય તો એને ખૂબ હસવું આવે અને આનંદમાં રહે એવું કરવું જોઈએ.” તેનાં મા-બાપે તેને હસાવવા માટે હજારો રૂપીઆ ખર્ચી નાખ્યા હતા, પણ કોઈ પણ રીતે તેને હસવું આવતું જ નહોતું; પણ આ દેખાવ જોવાથી તેને ખૂબ હસવું આવ્યું. આથી એનાં માબાપ ખૂબ સંતુષ્ટ થઈ ગયાં, અને તરતજ પોતાના છોકરાને હસાવનાર પેલા જિહારીને તેડવા માટે નોકરને મોકલ્યો. નોકરે જઈ તરતજ તેને બોલાવી આણ્યો. શેઠે તેને સાડું સાડું ખાવાનું કરી જમાડ્યો, તથા ૧૦૦૦) રૂપીઆ ઈનામ તરીકે આપ્યા, અને ઘોડા ઉપર બેસાડી તેને ઘર પહોંચાડવાનો પોતાના નોકરોને હુકમ કર્યો. નોકરોએ તરતજ પોતાના શેઠની આજ્ઞા પ્રમાણે જિહારીને ઘોડા ઉપર બેસાડી તેના ઘર તરફ ચાલવા માંડ્યું. જિહારીની મા પોતાના છોકરાને ઘોડા ઉપર બેઠેલો જોઈ ખૂબ ખુશી ખુશી થઈ ગઈ. જિહારીએ બધી બીના પોતાની માને જણાવી. નોકરોને જમાડીને ઘોડા સાથે વિદાય કર્યા. જિહારીની માએ તે પૈસા વડે તેને સારી રીતે વિદ્યા લાણાવીને હોંશિયાર કર્યો, જેના પ્રતાપે તેણે પોતાનું જીવન મુખમાં ગાળ્યું. જિહારી હવે પહેલાંના જેવો, એવકુદ્દ રહ્યો નથી. હાલમાં લોકો તેને જિહારીલાલ બાપુ કહી બોલાવે છે.*

ક્રમગત-કાન્ત.

“શ્રીગોધ” ના બાળવિભાગ.

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.] આક્ટોબર ૧૯૨૩. [અંક ૧૦ મો.

પ્રભુ-પ્રાર્થના.

અહો દેવ ! દષ્ટિ થકી દૂર તું છે,
રહી દૂર તું કૃત્ય સૌનાં જુએ છે;
અમારી છૂપી વાત તું સાંભળે છે,
વસે આમ પાંસે, છતાં ના મુએ છે.

અજબ વાત તારી ન કોઈ કળે છે,
છતાં નામ તારું સહુએ સ્મરે છે;
સવારે ઉઠી પૂર્વમાં તેજ ભાળું,
ન જોવાય તહોયે હું આનંદ પામું.

સવારે પિતા ન્હોઈને પાટ બેસે,
કરે ભોળ, મુખે કંઈ ઉચરે છે;
ગળી આંડનો દે મને તે પ્રસાદ,
જયે દેવ તુને મને ના ઉંચાટ.

સવારે બપોરે કરે આથડું ત્યાં,
સતત તારી રક્ષા પડું આખડું ત્યાં;
પડે રાત ત્યારે હું મુખે ઉઘું છું,
લગાડે ન ચિંતા જરા ના ડરું છું.

અકસ્માત કેં કેં ચકી ઉગરું છું,
 મને જાણ ના, હાથ કે તું ધરું છું;
 અજ્ઞાન હું બાળ તુજને ભૂલું છું,
 પ્રભુ! માફ કરજે, તને હું રહું છું.

પિતાનો પિતા તું, પિતા જન્મનો તું,
 સ્વર્ગ સર્વ આ તહે અમારો પિતા તું;
 તને ના ભૂલું હું મતિ એવી દેજે,
 ભૂલો માફ કરજે સ્તુતિ હર ધરજે.

દીનેન.

મેઘ ધનુષ્ય.

સુંદર મછ તાણ્યો આકાશે,
 શું વરસાદ વરસશે આજે;
 લાલ પીળો વાદળી ને લીલો,
 નારંગી જંબુડીઓ કાળો.

૧

રંગ રંગના એવા લીટા,
 વાંકા કમાન જેવા દીઠા;
 વાદળ જળથી ભર્યા બતાવે,
 ઇશ્વરનો મહિમા દરશાવે.

૨

જગજીવન દ. મોદી.

માસીની વાત.

રે એક માસી હતી. તે મને એક વખત આવી પોતાની આગલી—પાછલી કેટલીક વાતો કહેવા લાગી. હું નાની હતી તે વખતે બહુજ આજસુ હતી. મને નહાવું ગમતું નહિ. મારી મા પરાણે નવરાવે તો હું મોટી

મોટી ખૂબો પાકી રહતી. તેથી પાડોશીઓ દોડી આવી મારી દયા ખાઈ મારી માને લડતાં અને મને બચાવી દેતાં ! વાળ હોળવા તો હજી જ શાની ? છતાં પણ તે મને પરાણે બે પગમાં દબાવી રાખીને રોવરાવતાં રોવરાવતાં માથું હોળતી. સુંદર સેંથો પાડતી અને વેણી શુંથી તેમાં રૂપાનું ચકતું ખોસતી; સાથે ચંપાનું ફૂલ પણ ખોસતી. એ વખતે માડું રોવું દૂર થઈ જતું. મારો બીજો ગોઠણો (સાથે રમનારીઓ) ને તે બધું બતાવી હું મનમાં મલકાતી. એ વખતે મારા આનંદનો પાર રહેતો નહોતો. પરંતુ તેમ છતાં હું ઘણી વખત માથે નાહવાની ના પાડતી. કેટલીક વખત લાગ જોઈ છટકી જતી; તેથી માને ખેાળ કરવા પાછળ આવવું પડતું. જો પકડાઈ જતી તો જરૂર મારા લોગ મળતા (I) મારી માને મારા વિષે એટલી બધી કાળજી હતી, કે તે સંભારીને ધરનાં—પોતાનાં બીજાં કામ પડતાં મૂકીને પણ મને માથે નહવરાવવાનું અને હોળવાચોળવાનું ચૂકતી નાહ. જો કે તે વખતે હું રોતી, કકળતી, નાચભાગ કરતી; કેમકે મને તે વાતનું જ્ઞાન નહોતું. વળી મને એ પણ ખબર નહોતી કે મારી મા મારો આટલી બધી કાળજી કેમ રાખતી હશે ? પરંતુ પાછળથી તેના શુદ્ધોની ખબર પડી.

હું દસ વરસની થઈ એટલામાં મારી મા કોગળીયાના રોગથી ગુજરી ગઈ. તે વખતે મારા પિતા પંચ વરસના હતા. તેઓ મુંબઈના એક શેઠની દુકાને મુનીમ હતા, તે સાથે શેઠના ઘરનો કેટલોક કારભાર પણ તેમને માથે હતો. એટલે તેમને મારી સંભાળ લેવાનો વખત મળતો નહોતો. આ વખતે મારા મોટા ભાઈ વડોદરાની અદાલતમાં નોકરી કરતા હતા, તેમને, મારી સંભાળ લેવા મારા પિતાએ સોંપી. મારાં ભાણીને એક કીકો (આનંદ) ધાવણો હતો. તે બહુ કળ્યાળો હતો. તેને રાખનાર કાયમ એક માણસ હાજર બેઠો જ નહિ. તે ઘરનું તમામ કામકાજ અટકતું. હું ગઈ એટલે ભાણીને કીક થયું. આખો દિવસ કીકાને હું રમાડતી; એટલું જ નહિ પણ ઘરનું મારાથી થાય તેટલું કામ ભાણીને પૂછી-શીખી-કરતી. છતાં કોઈ વાર ઉતાવળ ને લીધે કે અણુઆવડતને લીધે કામમાં ભૂલ આવે તો ભાણીની આંખો ખાલી પડતી. આંખમાંથી આંસુઓ સરી પડતાં, પણ તે વખતે મારું સાંભળનાર કોણ? ભાઈ તો ઘેર હોય નહિ; અને ઘેર આવે તે વખતે પણ ભાણીનો વાંક કેમ કઢાય?

ભાણી તેમના કીકાને રોજ નહવરાવે, અને મુંવાળા વાળને હોળી તેલ નાખી વધારે ચળકતા બનાવે; પણ મને તો પંદર દિવસેય તે બાબત પૂછે નહિ. કોઈ વખત પૂછે; અને એ ખેંચતાણના કંટાળાથી બી હું ના કહું એટલે થયું. એ કંઈ મા હતી કે મનમાંથી હેત ધરી મારા દુઃખનો વિચાર કરે? ભાણીને એવી કઠાકૂટની નવરાશ પણ શાની હોય?

જો કે ભાણીની બીકથી ઘરનું તો તમામ કામ કરવું પડતું પણ નહાવાધોવાનું આજસ તો દિવસે દિવસે વધતું જ ગયું. માના વખતમાં અઠવાડિયામાં બે વખત માથું સાફ થતું તેને બદલે હવે તો મહિનામાં પણ કોઈક વાર જ બે વખત સાફ થતું, તે પણ ભાણીની ઉતાવળમાં રહેલી બેકાળજીથી.

પરિણામ એ થયું કે છ મહિનામાં મારા વાળ ચીકણા

થઈ એક બીજા સાથે ગંઠાઈ 'દિવેટો' જેવા થઈ ગયા, અને તેમાંથી ગંધ છૂટવા લાગી. એટલું જ નહિ પણ માથામાં જૂઓ પડી અને તેથી ખૂબ વેદના થવા લાગી. કોઈ બેનપણી ગંધને લીધે મને પોતાની પાસે ઉભી પણ રહેવા ન દે. પછી તો બહુજ થોડા દિવસમાં મને એટલી પીડા થવા લાગી કે રાત ને દિવસ ઘડી પણ મારા હાથ માથામાંથી ન નીકળે. જેમ જેમ ખંજોળું તેમ તેમ પીડા વધે; અને માથામાં ચાંદાં પડે. મારાં ભાભી આ વખતે સુવાવડમાં હતાં. તેમનાં બા સુવાવડ કરવા આવેલાં. તેમને વખત ન મળતો હોવાથી તેઓ મારી સંભાળ તો ચેનાં લે, પણ કીકાને પણ મારી પાસેથી જરા પણ છૂટો પડવા ન દેતાં. પીડાથી બહુ કંટાળીને એક વખત બપોરને વખતે કીકાને તેડી મારી ગોઠણને ઘેર જઈ, તેની પાસે રડી પડી. તેણે ક્યાં લાવી મારું માથું મારા નાખી ખૂબ ધોયું અને વાળ છૂટા પાડી દીધા. પછી ધીરે ધીરે વાળ હોળી જૂઓ કાઢી તે ગણાય નહિ તેટલી હતી. પછી સંથો પાડી, ચોટલો ગુંથી અંબોડો લીધો. હવે પછી આવી ગફલત નહિ કરવા તેણે મને શિખમણ આપી. તે દિવસે મને બહુ જ શાંતિ થઈ. તે પછી આ દુઃખ જોઈને તથા મારી ગોઠણની શિખામણ ઉપરથી હું નહાવા તથા માથું હોળવા શીખી. શરૂઆતમાં તે કામ મને ન આવડવાથી ઘર અઠવાડીએ મારી બેનપણી (ગોઠણ) પાસે જવા લાગી અને તે કામ શીખી લીધું. પછી હું હંમેશાં સાફસુફ રહેવા લાગી. મારાં પહેરવાનાં કપડાં પણ ધોળી પાસે ન ધોવરાવતાં જાતે ધોવા લાગી, તો પણ તે સફાઈદાર રહી શકતાં. તે વખતે મને એ પણ ખબર પડી કે ધોળીનાં ધોએલાં કપડાં જલદી ફાટી જાય છે પણ હાથથી ધોએલાં જલદી ફાટતાં નથી. કેમકે આપણે કંઈ ધોળીની માફક કપડાને ગરમ પાણીમાં બાફી સુતરના તાંતણા પોચા પાડી દેતાં નથી.

ભાભી પાસે રહેવામાં એ કાયદો થયો કે ઘરનું તમામ

કામકાજ સહેલાઈથી કરતાં આવડી ગયું; અને ગોઠણની પાસેથી સાફમુક શીખી ગઈ.

હું મોટી થઈ અને પરણી. તે વખતે હું મારા ઘરનું તમામ કામકાજ બંતે કરવા લાગી. વળી નવરાશના વખતમાં ભરત-ગુથણનું કામ શીખી તે પણ કરી પૈસા મેળવતી. હજુ પણ ઘરનું તમામ કામ હાથેજ કરી લઉં છું, નોકરના ભરોંસા પર રાખતી નથી, તેથી કોઈ પણ કામ બગડતું નથી.

માટે તને પણ કહું છું કે તું પહેલેથી જ કાળજી રાખી કામ શીખી લેજે. ભણવામાં પણ પૂરતી કાળજી રાખજે; અને બધી બાબતની સાફમુક રાખવાની તો ખાસ ટેવ પાડજે.

પોતાના નાનપણનો દાખલો આપી મને કંઈ કંઈ નવા પાઠો શીખવી માસી પોતાને ઘેર જવા થાલી નીકળી.

દેવશંકર પંડ્યા.

૩૧. ૩) તું વેલવેટ કેસ પ્રેઝન્ટ.

મોતીના હાર

આ હાર સાચા મોતી જોટલાજ વજનમાં, ૩૫માં, ૨૦માં અને દેખાવ-
ા છે. જેની કીંમત કરતાં બલભલા ઝવેરીઓને મોંમાં આગળી ધાલવી
ડી છે અને એક હારની કીંમત રૂ. ૫૦૦૦૦ સુધી આંકેલી છે. તેવા હાર
જમારે ત્યાંથી ફક્ત રૂ. ૧૫૫ માં મળશે; સાથે સુંદર વેલવેટ કેસ રૂ. ૩૦ ની
કીંમતનું આ નોટીસથી એક માસની મુદત સુધી બક્ષીસ આપવામાં આવશે.

નામ _____ } તમારું નામ આ સાથેના
રોકાણ _____ } કુપનમાં બરીને મોકલો

ગીરધરલાલ કોઠાવાલા. } શાંતિબ્રધર્સ-નડીયાદ.
ભાઉની પોળ, અમદાવાદ.

પ્રાતઃકાળ.

ભાળો કેવો સમય મનોહર,
 મનમોહક સુખદાયક સુંદર;
 કેવું સુંદર દશ્ય અનેરું,
 એક એકથી મધુર અદ્ભુત;
 સૂતાતા તે જાગી રહ્યા છે,
 નિશાચરો સૌ જાગી રહ્યા છે;
 રામનામનાં ગીતો ગાયે,
 બાળક મધુરા પાઠ સુણાવે.
 નરનારી બાળક ને બુદ્ધાં,
 જણાય સહુ આનંદે ફરતાં;
 ચકલી બેઠી ચીંચી કરે છે,
 ખીલ ખીલ હસતી કળીયો મહેકે.
 ઢોકિલ સ્વર્ગીય ગાન સુણાવે,
 મનુષ્યના મનને લલચાવે;
 હરિયાળી ચોમેરે ખીલી,
 ચાતક મોર મધુરી બોલી.
 વળી પપૈયા ગાઈ રહ્યા છે,
 ડાળ ડાળ પર ડોલી રહ્યા છે;
 ખેતર લીલાં સરવર જેવાં,
 માનવનાં મનને હરી લેતાં.

કેવાં-જળ બિન્દુઓ લાસે,

જાણે મોતી જડયાં પ્રભુએ;

ઠામ ઠામ પશુ જૂથ જણાયે,

મલકાતાં એતરમાં જાયે.

ગોવાળો ઘેરે સઘળાંને,

ચરવા જેવી લીલી જગાએ;

રહ્યાં નેઈ કોઈ એતર લીલાં,

વાગોળે કોઈ બેઠાં, બેઠાં.

એડુતો એડે એતરને,

જેથી અન્ન મળે આપણને;

ચાલો ધ્યાન અભ્યાસે હૃદયે,

મળ્યો સમય કંઈ શીખી લઈયે;

ત્યારબાદ નહાવું ને ખાવું,

પછી હમારે લણવા જાવું.

પ્રેમશંકર રામશંકર ભટ્ટ

સિંહાસન બત્રીસીની વાર્તાઓ.

વાર્તા ૭ મી—ધનવંતશેઠની વાર્તા.

(લખનાર:-રા. રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.)

લોજરાજાએ વળી પાછું સાડું મહુરત જોવડાવી સિંહાસન ઉપર બેસવા પ્રયત્ન કયો. એટલે લક્ષમણા નામની પુતળી બોલી કે હજી પણ તમે વિક્રમરાજા જેવાં પદોપકારી કામ નથી કર્યાં. એમ કહી તેણે ધનવંત શેઠ ઉપર વિક્રમે જે ઉપકાર કયો હતો તેની વાત કહી:

એક વાર વિક્રમરાજાએ વિચાર કયો કે પૈસા આપીને આપણે બહુ લોકને સુખી કરી શકીએ. તેણે ખજાનચીને બોલાવી પૂછ્યું કે આપણા ભંડારમાં કેટલું ધન છે? ધન બહુ ન હોતું. એટલે ભંડારીએ દિલાસો આપ્યો કે ખડું ધન તો સત્ય વચન, દાન, સાડું વર્તન છે. માટે આપણે વધારે ધનને શું કરવું છે. પણ વિક્રમરાજાનું મન માન્યું નહિ. એના મનમાં તો એમજ હતું કે બહુ ધન હોય તો બહુ પદોપકાર થઈ શકે. એટલે એ તો એકલા વનમાં ગયા અને મહાદેવજીનું તપ કરી ધન મેળવવા નિશ્ચય કયો. પછી તેમણે એક દહેરામાં બેસી તપ કરવા માંડ્યું. તપ કરતાં પંદર દિવસ થયા તો પણ શિવજી પ્રસન્ન થયા નહિ. એટલે રાજાએ વિચાર કયો કે હવે તો માડું માથું કાપીને ચઢાવું. તો જ શિવજી વરદાન આપશે. એમ કહી તે જેવો માથું કાપવા નીચ છે, તેવાજ શિવજી પ્રગટ થયા, અને તેમને હાથ ઝાલી લીધો. પછી પૂછ્યું કે તારે શું જોઈયે છે? વિક્રમરાજાએ કહ્યું કે મારે અઢળક ધન જોઈયે છે, કે જે વડે હું બહુ પદોપકારનાં કામ કરી શકું. ત્યારે મહાદેવજી બોલ્યા કે તું દક્ષિણ સાગરમાં

બા. ત્યાં એક ખેટ છે. તેમાં મહારો એક અબધુત ચેલો રહે છે. તેના અડકવાથીજ માટીનું, સોનું થઈ જાય છે. તું ત્યાં જઈશ એટલે એ તરતજ તને ઓળખશે અને તહાડું મન ઠારશે. એટલું કહીને તે અલોપ થઈ ગયા.

બીજે દિવસે રાબા દક્ષિણ સાગર તરફ જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં તરસ લાગી-તેથી એક વાવમાં ગયા. ત્યાં ચાર ભેગણીઓ બાજુ રમતી હતી. રાબાને ભેળને તેઓ બોલી: ભાઈ ભલે આવ્યા. અમે ભૂખ્યાં થઈ ગયાં છીએ. તમને ખાઈને ધરાઈશું. એમ કહીને ચારે જણીઓ ખડખડ હસી. વિક્રમ રાબા કહે તમે ફિકર કરશો નહિ. હું નાશી નહીં જાઉં; પણ તમે કોણ છો તે મને કહો. ત્યારે પેલી ભેગણીઓએ કહ્યું કે તું જે તાડું નામ અમને કહે તો પછી અમે અમારી ઓળખાણ આપીશું. ત્યારે વિક્રમે પોતાની ઓળખાણ આપી, અને પોતે ક્યાં જતો હતો તે કહ્યું. એ સાંભળીને પેલી ભેગણીઓ બોલી કે તું તો હરસિદ્ધ માતાનો સેવક છું, અને અમે પણ તેની દાસીઓ છીએ. એટલે અમારાથી તને ખાઈ જવાય નહિ. સાડું થયું કે તે તારી ઓળખાણ આપી.

તું જ્યાં જાય છે તે જગા તો બહુ આધી છે. માટે અમે તને ઉડણુ પાવડી આપીશું. તે પહેરશે એટલે તમારાથી જવાશે. અને ત્યાંનું કામ પુરું કરીને ઉજ્જન જવું હશે તો પણ એકદમ જવાશે. આ સાંભળીને વિક્રમરાજાએ પાવડી પહેરી અને સાગર ખેટમાં ગયા. ત્યાં તેમણે અબધુત જોયા. તેમને પગે પડયો અને પ્રદક્ષિણા કરીને તે બેઠો. પછી અબધુત બોલ્યા કે ઉજ્જનના રાબા તમે ભલે પધાર્યા. શિવજીએ તમને મોકલ્યા છે તે હું બાણું છું. વિક્રમરાજા હાથ જોડીને બોલ્યા કે મહારાજ પરદુઃખભંજન માટે મને ખુટે નહિ તેવો ભંડાર આપો. આ સાંભળી તે ચોગી શુદ્ધમાં ગયા, અને ત્યાંથી એક ઘુટ્ટી લઈ આવ્યા અને કહ્યું કે આ ઘુટ્ટીમાંથી તમે ભેળને તેટલું ધન બનાવી શકશો. તમે તેમાંથી છપ્પન કરોડ મહારો બનાવજો; પણ પછી બહુ લોભ કરશે નહિ. કારણ કે:

આઝો રોગ મૃત્યુ શુભ, આઝો લોભ તે પાપનું મુળ; ...
 આઝે પુત્ર હોય કુળહાણુ, આઝી વિદ્યા દરિદ્રજ બાણ.
 આઝે રૂપે ખાંપણ હોય, આઝે વેપારે દેવાળું, બેય.

અને તમે ફરીથી અહિં આવશે. પણ નહિ રાજાએ તે કબૂલ કર્યું અને ઘેર ગયા ઘેર જઈને તેણે પેલી ભુટ્ટોની મદદથી છપન કોટી ધન ખનાવ્યું, અને તેના મનમાં નિરાંત વળી.

આ વખતે ઉજ્જૈનમાં ધનપાળ નામે એક શેઠીયો રહેતો હતો અને તેની પાસે પણ છપન કોટી ધન હતું. વળી તેને ઘેર બહુજ શોભા હતી. એક દિવસ દરિયા પારથી એક વેપારી ઉજ્જૈનમાં આવ્યો. તેની પાસે એક બહુજ કીંમતી રત્ન હતું. તેણે તે બજારમાં ધર્યું. બધાએ તેની કીંમત કરોડો રૂપિયા કરી; પણ તે ખરીદવાના પૈસા કોઈની પાસે ન હોતા. એટલામાં ધનપાળ શેઠ ત્યાં આવ્યા. તેમણે તે વેપારીનું નામકામ પૂછ્યું. તેનું નામ શ્રીવંત શેઠ હતું. તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયા અને પછી વાત કરતાં ખબર પડી કે શ્રીવંત શેઠને ઘેર એક કન્યા હતી. એટલે ધનપાળ શેઠે કહ્યું કે મારે ઘેર છોકરો છે તેની સાથે એનો વિવાહ કરો. વાતમાંને વાતમાં વિવાહ નક્કી થયા અને ગામમાં પાન વહેંચાયાં.

આ વાતને ચારેક વર્ષ થઈ ગયાં. તે વખતે ધનપાળ શેઠને રાહુની દશા બેઠી. તેથી શેઠને બ્યાધિ થઈ. ઘેર દરિદ્ર આવ્યું. પરદેશ વહાણ મોકલ્યાં હતાં તે હુશી ગયાં. કોઠારોમાં આગ લાગી. જેની પાસે પૈસા માંગતા હતા તે લોકોએ દેવાળું કાઢ્યું અને ચારે તરફથી હેરાન હેરાન થઈ ગયા.

દોહરો.

ધનવંત નવ કરીશ ગારબો, પુત્રવંત નવ અહંકાર;
 ધન, ભોગન, મુત, કારમું, બાતાં કેટલી વાર.

(ચોપાઈ) દ્રવ્ય તણો જે કરે અહંકાર, નહિ પડીત મોટો ગમાર;
સમુદ્ર લહેર આવે ને જાય, તવો ગતિ લક્ષ્મીની થાય.

નવ રહે રાખી એકજ ઘડી, તેની તો ચિંતા છે વડી.
તેડી ન આવે, કાઢી નવ જાય, એવી ચપલ લક્ષ્મી કહેવાય.

આ પ્રમાણે ધનપાળ શેઠ નિર્ધન થઇને બેઠો. એટલે તે ગામમાંથી જતો રહ્યો. તેનો છોકરો મજુરી કરીને પોતાનું અને તેની માનું પુરું કરતો હતો. શ્રીવંત શેઠને આ વાતની ખબર પડી એટલે તેણે પોતાની છોકરીનો વિવાહ ફેક કર્યો.

છોકરીને તેરમું વર્ષ બેઠું. ત્યારે ભાણેશા નામના એક લખ-પતિના રતનશા નામના છોકરા સાથે તેનો વિવાહ કર્યો. પછી ઉજ્જનમાં છોકરી પરણાવવા આવ્યો. રાત્રીએ પણ શ્રીવંત શેઠને મેળાપ માટે બોલાવ્યા, અને બધા વેપારીઓને પોતાને ઘર જમવા બોલાવ્યા. આથી વેપારીઓ બહુજ આનંદ પામ્યા. બીજે દિવસે બધું ગામ જમી ગયું. પછી વિક્રમ રાત્રીએ કહ્યું કે હું બધા ગામમાં જોઈ આવું કે કોઈ ભૂખ્યું છે, પછી હું જમીશ; એમ કહી એ નગરચર્ચા બેવા નીકળ્યા. ગામમાં બધે રાત્રીની વાહવાહ થતી હતી. રાત્રી ફરતા ફરતા, ધનવંત શેઠના ઘર આગળ ગયા. ત્યાં ધનવંત શેઠની વહુ તથા દીકરો રડતાં હતાં. છોકરો કહે હું તો ઝેર પીને મરી જઈ છું. એ ઝેર પીવા જતો હતો; પણ વિક્રમ રાત્રીએ તેને અટકાવ્યો, અને તેને ઝેર પીવાનું કારણ પૂછ્યું. માદીકરાએ જ્યારે જાણ્યું કે આ તો વિક્રમરાત્રી છે, ત્યારે તેમણે પોતાની વાત કહી. દીકરાએ કહ્યું કે જે કન્યા કાલે પરણવાની છે તેના વિવાહ મારી સાથે થયા હતા; પણ હું ગરીબ થઈ ગયો એટલે વિવાહ તુટ્યા. મહાજનમાંથી કોઈએ પણ ન્યાય અન્યાય જોયો નહિ. બધાને પૈસાની શરમ પડી. માફ આવું અપમાન થાય તેના કરતાં તો મરવું સારું. એની માએ કહ્યું કે મારો છોકરો મરશે તેની સાથે હુંએ મરીશ. વિક્રમ રાત્રીને આ વાત સાંભળી બહુજ ખેડું લાગ્યું. તેમણે

કહ્યું કે તમે દિલગીર થશો નહિ. હું તમને ન્યાય અપાવીશ. એમ કહી તે ઘેર ગયા.

ખીજે દીવસે સવારમાં તેમણે શ્રીવંત શેઠને બોલાવ્યા અને ધનપાળ શેઠને ઘેરથી વિવાહ શા માટે તોડ્યા તે પૂછ્યું. શ્રીવંતશેઠે રાજાને કહ્યું કે કુળ અને કુટુંબ જોઈને મેં કાંઈ દીકરી નહોતી આપી. મહેં તો એના છાપ્પન કરોડ રૂપિયાને દીકરી દીધી હતી. એના રૂપિયા ગયા એટલે વિવાહ તોડી નાંખ્યો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે ધન તો આજ આવે ને કાલે જાય. માટે ત્યારે તો તારું વચન રાખવુંજ જોઈએ. આજે કોઈનો હાડો વાંકો હોય તો કાલે આપણો પણ વાંકો થાય. માટે વહેવારમાંથી ચૂકવું નહિ. વળી ત્યારે ગરીબ જમાઈ ન જોવો હોય તો તારી પાસે ઘણાએ પૈસા છે. તેમાંથી થોડા તેને આપ. રાજાએ આટલું બધું કહ્યું, તોયે શ્રીવંત શેઠનું મન માન્યું નહિ. એવટે રાજાએ કહ્યું-કે મહેં તો ધનવંત શેઠના છોકરાને વચન આપ્યું છે. એટલે ગમે તેમ કરીને પણ ત્યારી છોકરી તેની સાથે પરણાવવીજ પડશે. એ ગરીબ છે એટલેજ વાંધો હશે તો હું તેને મહારા છાપ્પન કરોડ આપી દઈશ. આ સાંભળીને તો શ્રીવંત શેઠ એકદમ કબુલ થઈ ગયા.

રાજાએ તરતજ ધનવંત શેઠને ઘેર ધન મોકલવા માંડ્યું. પોઠોને પોઠો ત્યાં મોકલી, અને પોતાનો ભંડાર ખાલી કરવા માંડ્યો. મહા મહેનતે મેળવેલું ધન આપી દેતાં તેમને જરાયે દિલગીરી થઈ નહિ.

ધનવંત શેઠનો દિકરો તો પાછો ધનવાન થઈ ગયો. ધન આપ્યું એટલે મિત્રો આવ્યા, સગાં આવ્યાં અને પાછા શેઠ શેઠ થઈ ગયા. ધનવંત શેઠ પોતે પણ તરતજ આવી પહોંચ્યા અને લગ્નની ધામધુમ ચાલી. તરતજ મોટો વરઘોડો નિકળ્યો; પરંતુ આ વખતે એક બીજી પીડા ઉભી થઈ. જેની સાથે શ્રીવંત શેઠ કન્યા પરણાવવાના હતા તેના ઘર પાસે વરઘોડો આવ્યો.

એટલે એ બહુજ દીલગીર થઈ ગયો. તે ગળે ફાંસો ખાવા તૈયાર થઈ ગયો. આ ઉપરથી ત્યાં હોહાકાર થઈ ગયો, અને વરઘોડામાં પણ જાણ થઈ. વિક્રમ રાજા પોતે વરઘોડામાં હતા તે ત્યાં જઈ પહોંચ્યા. અને બધી હકીકત સાંભળીને તેમણે છોકરાને ધીરજ આપી, અને કહ્યું કે તું જરાએ ચિંતા કરીશ નહિ. હું તને આજે ને આજે જીજી કન્યા સાથે પરણાવી આપીશ. પછી તરતજ તેમણે પોતાના પ્રધાનની છોકરી સાથે તેનું લગ્ન કરવાનું નક્કી કર્યું, અને બન્ને લગ્ન એક સાથે થયાં અને ગામમાં બધે આનંદ પથરાઈ ગયો.

આમ વિક્રમ રાજાની માફક જે ઉદારતા બતાવશે અને પારકાનાં દુઃખ કાપશે તે આ સિંહાસન પર બેસી શકશે. એટલું કહીને લક્ષ્મણા પુતળી આકાશમાં ઉડી ગઈ.

૩૫૦૧૧ ૧૦૨ નું ઇનામ

ભૂત, પ્રેત અને હિસ્ટીરીયાની

રામબાણ દવા.

આ ગોળીઓ, આંચકી, તાણુ, હિસ્ટીરીયા વિગેરે દર્દોને મટાડે છે. ગમે તેટલા વર્ષોનું જીવું દર્દ હોય, ઘણા વૈદો અને ડોક્ટરોની દવા કરવાથી પણ નહિ મટેલ દર્દને આ દવાએ તદ્દન નાશ કરેલ છે.

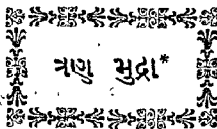
શીશી ૧ ની કીમત રૂ. ૫)

કોઈ માણસ એમ સાબીત કરી આપશે કે આ દવામાં હિસ્ટીરીયા મટાડવાનો ગુણ નથી તો તેને રૂ. ૧૦૧) નું ઇનામ આપવામાં આવશે.

મળવાનું ઠેકાણું:—ગીરધરલાલ કોઠારાળા.

બાકીની પોળ:—અમદાવાદ.

(લખનાર:—નાગરદાસ ઈ. પટેલ.)

મહારાજાધિરાજ જયસિંહના ખંભાતના દંડ નાયક તરીકે ઉદયન નામના એક મારવાડી જૈનમંત્રીની નીમણૂક થઈ. જૈનધર્મ ઉદયનની રંગે રંગે પસંદી રહ્યા હતા અને તેને લઈને તેના હૃદયમાં ધાર્મિક ઝલુન ઘણું હતું. સ્માર્ત અને વૈષ્ણવો તરફ ધીરે ધીરે તેના હૃદયમાં એક ભતની ક્રોધની લાગણી પેદા થઈ હતી.

એક વખત તે કાંઈક સંકટામણમાં આવી પડવાથી અને તેનું તે કાર્ય એક ધનાઢય વૈષ્ણવ નાગરિકથી થાય એવું હોવાથી તેણે એક યુક્તિ રચી, પેલા વૈષ્ણવને તેમાં ફસાવી કામ કાઢી લેવાનો વિચાર કર્યો.

તેણે તેને બોલાવવા માટે પોતાના કિકરા આંબડને મોકલ્યો. પેલા વૈષ્ણવ ગૃહસ્થતું નામ નયનપાળ હતું. નયનપાળને જોઈ ઉદયને કહ્યું:—

આવો આવો નયનપાળ શેઠ, તબીયત તો સારી છેને ? આજે આપનું જરૂરનું કામ પડવાથી આંબડને આપને બોલાવવા મોકલ્યો હતો. મને ઘણા દિવસથી વિચાર થયા કરે છે. કયો ધર્મ સારો હશે ? સ્માર્ત, વૈષ્ણવ કે જૈન ? ગામમાં સલાહ લેવા જેવામાં આપનું નામ પહેલું આવતું હોવાથી આપને સલાહ સારૂ બોલાવ્યા છે.

નયનપાળ ઉદયનની હુમ્મ્યાઈ પારખી ન શકે એવો લોટ ન હતો. તેણે કહ્યું: “ મંત્રીવર, આપનો પ્રશ્ન વાસ્તવિક હોઈ

* પ્રખ્યાત ઇટાલીયન કથાકાર જી. બોડેશીયોએ ઇ. સ. ૧૩૧૩-૭૫ ના અરસામાં લખેલી ‘ ટ્રી રીંગ્સ ’ નામનીવાર્તા ઉપરથી ગુજરાતી સાહિત્યને અનુકૂળ પુષ્કળ ફેરફાર સાથે.

અત્યાર અગાઉ રામના વનવાસ વિષેની હકીકત આખા નગરમાં ફેલાઈ ગઈ હતી. જે પ્રજા ભારે આનંદથી રાજ્યાલિયેકના સમાચાર સાંભળવાને આતુર બની રહી હતી તે ઓચીંતા આ માઠા સમાચાર સાંભળતાં જ અપાર દુઃખમાં ડૂબી ગઈ. નગર આખામાં હાહાકાર ફેલાઈ ગયો. લોકોનાં ટોળે ટોળાં એકઠાં મળી ઠેર ઠેર શોક કરી રહ્યાં છે. એવામાં રામ, લક્ષ્મણ અને સીતાને તેમણે ઉઘાડે પગે રાજમહેલ તરફ જતાં જોયાં. તેમને જોતાં જ સૈના હૃદયમાં મોટો ચીતારો પડ્યો અને મહાન કેલાહલ મચી રહ્યો. આંખોમાં આંસુ સાથે આખું નગર તેમનાં દર્શન કરવાને ઉલટી હાલ્યું. રસ્તામાં માણસો આડે પગ મૂકવા જેટલી જગો નથી. જ્યાં જુઓ ત્યાં માણસ જ માણસ થઈ રહ્યું છે. ઉંચે છબ્બ, ઝડપા, અગાસીઓ, ખારીઓ, છાપરાં અને છેલ્લે ગાડો પણ માણસોથી ખીચીખીચ ભરાઈ ગયાં છે. 'સા કોઈ મહાન શોક, ખેદ અને કેલાહલ મચાવી રહ્યાં છે. 'અહો! દેવની ગતિ કેવી વિચિત્ર છે! ક્યાં ગાદીએ બેસવાનું અને ક્યાં વનમાં જવાનું? આવી કોમળ કાયાએ વનવાસનાં દુઃખ શે વેકાશે? રામ, પ્રજાનો પ્રાણ વનમાં જાય તો પછી આપણે અહીં અયોધ્યામાં રહેવાનું શું કામ છે? હાય! દશરથ રાજાને આ શી ઈર્ષ્યા? રામ જેવા શુભવાન પુત્રને વનમાં જવાનું કહેવાને કારણ કો ગે ઉપડી? રામને તો કર્તવ્ય કરવામાં દુઃખ નહિ પ્રભુને પામવાના વિના અયોધ્યાની અને આપણી શી દશા પડે તે ખરો. ત્રણેય પગ સરખો પણ કદિ દીધો નથી તે હતા તેમ આ ત્રણેય ખરો માને છે. હાય, કેવી વિપરીત દશા? કેકેથીંમલે નયનપાળનો આ આપણે તો રામ વગર ધડીએ રહી થયો અને તેની સાથે જે તેમની સાથે વનમાં જઈશું." નયનપાળે તે તરત જ કર્કુ ઓ દુઃખના ઉગારો કાઢી રહ્યાં તેમજ હુસ્ત્યામાં હુસ્ત્યા મંત્રીવર તેમના તરફ જરા નજર નહિલ તરફ ચાલ્યાં જાય છે.

તેણે જણ રાજ મહેલ આગળ આવી પહોંચ્યાં. બારણા આગળ સુમંત નામનો રાજનો સારથી અને રાજ્યાભિષેક જોવાને આવેલા કેટલાક સારા માણસો શોકાતુર ચહેરે ઉભા હતા. રામના મન પર તેની જરાએ અસર ન થઈ. તેમણે હસતે મોઢ પોતના આવવાની પિતાને ખબર આપવા સુમંતને જણાવ્યું. દશરથ રાજા દુઃખના માર્યા નિસ્રાસા નાંખી રહ્યા હતા. ત્યાં જઈ સુમંતે ખબર આપી કે, “રામ, લક્ષ્મણ અને સીતા વનમાં જવાને તૈયાર થઈને આવ્યાં છે. તેઓ જતી વખતે આપને પ્રણામ કરવા અને આપની રજા મેળવવા ચાહે છે આપની રજા હોય તો તેમને અહીં લઈ આવું.” દશરથ રાજા આ સમાચાર સાંભળતાં જ બહુ વ્યાકુળ બની ગયા. એકદમ ઢોડીને જાંને પુત્રાને તેમણે સ્નેહથી હૃદય સરસા ચાંપ્યા. તેમનું હૃદય દુઃખથી ભરાઈ ગયું અને કંઈ જ બોલી શક્યા નહિ પછી રામે પગે પડી જવાની રજા માગતાં કહ્યું: “હે પિતાજી ! હવે અમને આશિષ સાથે વનમાં જવાની રજા આપો. મોહને વશ થઈ દુઃખી થવું ઘટતું નથી.” રામનાં આ વચ્ચનો સાંભળતાં જ દશરથ રાજા બેભાન થઈ પૃથ્વી પર પડ્યા. રાજમહેલમાં રોકકળ થઈ રહી. રામ અને લક્ષ્મણે પિતાને બેઠા કરી પવન નાંખ્યો. રાજા શુદ્ધિમાં આવ્યા. પછી બહુ જ દુઃખથી કહેવા લાગ્યા: “હે પુત્ર ! મારા જેવો અભાગી કોઈ જ હશે નહિ. જેનું ઘર ફૂટ્યું તેનું કરમ ફૂટ્યું એ વાત સાચી છે. વગર વિચારે મોહવશ બની હું ધર્મ-સંકટમાં આવી પડ્યો અને તેને લીધે જ મારે કરમે આવું અઘટિત કામ કરવાનું આવી પડ્યું. દેવની ગતિ વિચિત્ર છે ! કોક કરે અને કોક ભોગવે એવો ન્યાય થયો છે. શોકને લીધે મારી બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ છે; પણ તારી બુદ્ધિ તો ઠેકાણે છે ને ? બીજાનો કરેલો અન્યાય તારે શા માટે વેઠવો ? તું તારા ક્ષત્રિય ધર્મને અનુસર. બાહુબળથી રાજ્યની લગામ હાથ કર.” પિતાનાં આવાં વચ્ચનો સાંભળી રામ હાથ જોડી બોલ્યા: “હે પિતા ! પહેલો ધર્મ અને પછી રાજવેશવ. હું ધર્મને છોડી

રાજા થવા ચ્હાતો નથી. ચિતાની આજ્ઞા પાળવી, તેમની પ્રતિજ્ઞા-
તું પાલન કરવું એ મારો સાથી પહેલો અને મોટો ધર્મ છે.
માટે બધા વિચારો છોડી દઇ મને આશિષ સાથે વનમાં જવાની
રજા આપો.” આ પછી રામને રાખવાને દશરથે બહુ બહુ યુક્તિઓ
કરી, કૈકેયીને ઘણું ઘણું સમજાવી; પણ રામ કોઇ પણ ઉપાયે
વનમાં ગયા વિના રહેશે નહિ એ તેમના દિલમાં ચોક્કસ થઇ ગયું.
પછી તે સીતાને વનમાં ન જવાને સમજાવવા લાગ્યા. જાનકી
શરમની મારી કંઈજ ઉત્તર દઇ ન શકી. એટલે તરત જ કૈકેયી
આગળ આવી. તેણે વનમાં પહેરવાનાં વનકૂળ, તુંબડી વગેરે
ચીજો રામની આગળ ધરી. પછી કહેવા લાગી: “ હે રામ ! તું
રાજાને બહુ વહાલો છે તે સ્નેહને લીધે તને જવાનું કહી શકશે
નહિ. માટે હવે તારો નજરમાં આવે તેમ કર. આહે રાજ્ય કરે!
કે આ લૂગડાં પહેરી વનમાં જાઓ. રામ આ વચનો સાંભળી
ખુશી થયા. દશરથ રાજાતું દિલ તેથી ચીરાઇ ગયું અને
“ હાય ! આ પાપી પ્રાણુ હજી પણ જતા નથી. ” એમ કહી
મૂછાં પામ્યા.

રામે અને લક્ષ્મણે તરત જ વનકૂળ લઇ અંગ ઉપર પહેરી
લીધાં. તેમનો મુનિવેશ જોઇ લોકોની આંખોમાંથી ચોધારે
આંસુ આલવા લાગ્યાં. કઠણ કાળજીની કૈકેયીએ સીતાને પહેરવા-
ને પણ વનકૂળ આપ્યાં. તે હાથમાં વનકૂળ ઝાલી શરમથી
ઉભી રહી. કારણ તેને એ લૂગડાં કેમ પહેરવાં તેની અખર ન
હતી. પછી તે રામની તરફ જોઇ કહેવા લાગી:

મુનિજન કેહિ વિધિ વાંધત ચીરા ।

સો નહિ મેં જાનત રઘુવીરા ॥

અસ કહી ચલ્યો નૈન વહિ વારી ।

મુત્તી પ્રમુડ ઉઠે ધીર ધરી મારી ॥

હે નાથ ! આ લૂગડાં કેમ પહેરવાં એ મને નથી આવડતું
એમ કહેતાં તેની આંખોમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યાં. આથી રામ

બહુ જ ધીરજથી સીતાની પાસે જઈ લૂગડાં પહેરાવવા લાગ્યા. આ દેખાવ બહુજ અસહ્ય થઈ પડ્યો. કેકેયી ઉપર ચારે તરફથી ધિક્કાર છૂટ્યો. વસિષ્ઠ જેવા શાંત તપસ્વીથી પણ આ ઘોર અન્યાય દેખી ખમાયો નહિ. તે એકદમ ભભકી ઉઠ્યા: “સીતા એ વસ્ત્રો પહેરશે નહિ. એને એવાં વસ્ત્રો ધારણ કરવાની જરૂર નથી.” ગુરુની આજ્ઞાથી રામે વસ્ત્ર પહેરાવવાનું પડતું મૂક્યું અને માતા-પિતા વગેરેને પ્રણામ કરી ત્રણે જણાં વનમાં જવાને ચાલી નીકળ્યાં.

કેટલીક વારે રાત્ર દશરથને મૂર્છા વળી. ભાનમાં આવતાં જ તે બોલી ઉઠ્યા: “હાય! રામ વન તરફ ચાલી નીકળ્યા; પણ આ પાપી પ્રાણુ ગયા નહિ. શા સુખે તે હજી શરીરમાં ભરાઈ રહ્યા છે! શરીરમાંથી પ્રાણુ જવાને આથી વધારે બીજું શું દુઃખ જોઈએ?” પછી ધીરજ ધરી સુમંતને કહેવા લાગ્યા: “હે ભાઈ! તું રથ લઈને રઘુનાથ સાથે જા. તેમને રથમાં બેસાડી વનમાં મૂકી આવીને તું પાછો આવજે. એ બંને ભાઈ તો કોઈ પણ ઉપાયે પાછા ફરે એમ છે જ નહિ; પણ જાનકીને તો તું સમજાવીને પાછી સાથે લેતો આવજે. જો જોનકી નહિ આવે તો નક્કી માફ મરણ જ છે.” એમ કહી વળી પાછા રાત્ર મૂર્છાવશ થઈ ગયા.

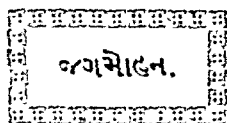
સુમંત આજ્ઞા પ્રમાણે રથ જોડી નગરની બહાર જ્યાં રામ, લક્ષ્મણ અને સીતા હતાં ત્યાં ગયો. રાજાની ઇચ્છા કહી સંભળાવી તેમને રથમાં બેસવાની વિનંતી કરી. ત્રણે જણાં રથમાં બેસી મનથી અયોધ્યાને પ્રણામ કરી વન તરફ ચાલતાં થયાં. અયોધ્યાના નાથ પ્રજાને અનાથ કરી ચાલતા થયા. રામ પ્રજાના પ્રાણુ હતા. પ્રાણુ વિખુટો પડતાં જે દશા થાય તેવી દશા અયોધ્યાની પ્રજાની થઈ રહી. રામ ધર્મનું પાલન કરવા વન જતા હતા; પણ પ્રજા તેમનો વિયોગ સહી શકે એમ ન હતું. અને શી રીતે સહી શકે? જે લોકોનાં મન અને પ્રાણુ છે, જે લોકોના સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી થનાર છે, જે પ્રજાનું દેવત, ચેતન

દે સર્વસ્વ છે તેના ગમે તેવા પણ વિયોગ વખતે પ્રજા નિરાંને
 ઘરની અંદર શી રીતે બેઠી રહી શકે? આખું અયોધ્યા રડતું
 દેખતું રામની પાછળ ચાલી નીકળ્યું! રામ તેમને બહુ બહુ
 સમજાવી પાછાં વાળવા લાગ્યા. રામના કહેવાથી લોકો યોડે
 સુધી પાછાં જાય અને રૂદન કરતાં આગળ ધસે! રામ વગર
 તેમને અયોધ્યા ખાવા પાતી હતી રામ વગર તેમના ચિત્તને
 જરાએ ચેન પડતું ન હતું. તેમને મન રામનો વિયોગ દર્શવું
 દુઃખની જ્વાળા જેવો થઈ પડ્યો હતો અને તેથી સપનાંએ ત્યાં
 ગમ ત્યાં જવાને નહીં વિચાર કરી તેમની પૂઠ પકડી. મહાત્મા
 તુલસીદાસજી કહે છે, કે:

ચાલક ગૃહ વિદાય ગૃહ લગે લોગ સવ સાય ।

તમસા વીર નિવાસ કિય પ્રયમ દિવસ રઘુનાય ॥

અર્થ—ગાળક, ઘરમાં—સપનાં નરનારી ઘરનાર છોડીને રામની
 પાછળ પાછળ ચાલી નીકળ્યાં, રઘુનાયજીએ પહેલે દિવસે તમચા
 નદીને કિનારે મુકામ કયો.

(રાખનાર:—શાહ નંદલાલ હરિલાલ.)

આને જગમોહનનો દિવસ રાખાયો જગમોહન વહેતો
 હડ્યો હતો, અને મેઝામાં જવાનું રાખાયો વહેતો વહેતો નદી
 પાછળ જાણ પામે રોડો ગયો. પછી ગઈ કાલે તેના જણએ
 જલ્દરમાંથી જે મીઠાઈ આપી હતી તે માત્રના મંદ્યો. તેના
 પિતા ગમમોહનને તેને મીઠાઈ મીઠાઈ આપી અને ૧૬, ૧૭
 દવે નું બીજી મીઠાઈ મેઝામાં લઈ જ નહીં. કાલે કે ૧૫

ખાવાથી તું માંદો પડીશ. તે વખતે તો જશુ કાંઈ ખોલ્યો નહિ, તે મીઠાઈ લઈ ઘરમાં દોડી ગયો, અને ફૂંટો ફૂંટો ખાવા લાગ્યો. થોડીવાર પછી તેનો મિત્ર જીવણલાલ તેની પાસે આવ્યો અને મેળામાં આવવું છે કે નહીં, તે પૂછવા લાગ્યો. આથી જશુ તેને બેસાડી બાપા પાસે રજા લેવા ગયો, અને રામમોહનને કહેવા લાગ્યો. બાપા ! મહારે મેળામાં જવું છે, હું અને જીવણ બન્ને સાથે જઈશું. પરંતુ મેળામાંથી કાંઈક ચીજો લાવવા સારૂ થોડાક પૈસા આપો. આથી રામમોહનને કહ્યું, જશુ ! લે તને પૈસા તો આપું છું. પરંતુ તે પૈસાની તારે મીઠાઈ ખાવી નહિ. કારણ કે તે ઘેર ખાધી છે અને વળી ત્યાં ખાઈશ તો માંદો પડીશ લે આ ચાર આના; પરંતુ તેનાં રમકડાં, કે સારી ચોપડી ખરીદજે. આવી શીખામણ આથી જશુને રામમોહનને ચાર આના આપ્યા. ચાર આના લઈ જશુ જીવણ પાસે આવ્યો અને બન્ને મેળામાં ગયા. ગોકળઆઠમનો મેળો હોવાથી લીડ પુષ્કળ હતી. સેંકડો દુકાનદારોએ દુકાનો માંડી હતી, અને કેકેકાણે રમત, અને તમાશા, થતા હતા. આ બધું જોતાં જોતાં જશુ અને જીવણ કંદોઈની દુકાનો પાસે આવી પહોંચ્યા. કંદોઈનો દુકાને મીઠાઈ પુષ્કળ હતી. અને ઘરાકોની ઠઠ જામેલી હતી, તેથી જશુને પણ થોડીક મીઠાઈ લેવાનું મન થયું. અને તેણે થોડાક ખરડીપેંડા લઈ પણ લીધા. આથી જીવણે જશુને કહ્યું, જશુ ! તારા બાપાએ તો તને મીઠાઈ લેવાની ના કહી હતી. તે હું બહાર રહ્યો રહ્યો સાંભળતો હતો. પણ તે તો માખાપની આજ્ઞા નહીં માનતાં મીઠાઈ લીધી તે તે બહુ ખોટું કર્યું ! ચાલ, પણ હવે તું આ મીઠાઈ ખાઈશ નહિ, ને તારાં લાઈ જઈને સાડા ઘેર લઈ લે. તેથી જો તારા બાપા વડે તો હું કહીશ કે જશુએ બીલકુલ મીઠાઈ ખાધી નથી. પણ તે તો ચોતાનાં લાઈજેન માટે લાગ્યો છે. આટલું કહ્યા છતાં જશુએ માન્યું નહિ. અને મીઠાઈ ખાતો ખાતો કહેવા લાગ્યો, જીવણ ! આમાં તે શું ? આને મોઘવારોમાં ચાર આનાની તે કેટલી મીઠાઈ આવે છે !

આજે મેં કશું ખાધું નથી. તેથી આટલી મીઠાઈ ખાધાથી શું થવાનું છે ? એમ કહેતાં કહેતાં જશુ બધી મીઠાઈ ઉડાવી ગયો. અહીં જીવણ પણ તેના બાપા પાસેથી છ આના લાવ્યો હતો. પરંતુ તેણે તો મીઠાઈ લીધી નહીં. તે એકાદ ચોપડીની તપાસમાં હતો. એવામાં એક ફેરીઆ પાસે “ સ્ત્રીબોધ ” ની એક ચોપડી જોઈ, તે, તેણે ખરીદી લીધી. કારણ કે તેમાં “ બાળક વિભાગ ” માં બાળકો વિષે ઘણી વાતો આવે છે એવું જીવણે એના મહેતાજી પાસેથી જાણ્યું હતું. જીવણની ચોપડી જોઈ જશુને પણ તેવી ખરીદવાની ઈચ્છા થઈ. પરંતુ તેણે તો બધા પૈસા મીઠાઈમાં વાપરી નાખ્યા હતા. આવી રીતે જશુ અને જીવણ મેળામાં ફરીને સાંજે ઘેર ગયા. જશુએ મીઠાઈ ખાધાની વાત કોઈએ જાણી નહીં અને તેણે કહીએ નહીં. પછી બીજે દિવસે જ્યારે જશુ ઉઠ્યો, ત્યારે તુરત જ તેને બેચાર ઉલટીઓ થઈ આવી અને પછી ટાઢ ચઢી તાવ આવી ગયો. આથી જશુ, અને તેનાં માબાપ ગભરાઈ ગયાં. અને જશુએ કાલે મીઠાઈ ખાધાની બધી વાત કહી દીધી. પરંતુ હવે તેનો કાંઈ ઉપાય ન હતો. પછી જશુથી કેટલાક દિવસ સુધી તાવ આવવાથી નિશાળે જઈ શકાયું નહીં. અને કેટલાક દિવસ સુધી ઠડવાં કડવાં ઓસડ પીવાં પડ્યાં ત્યારે તાવ આવતો બંધ થયો. પરંતુ પછીથી જશુ કોઈ દિવસ માબાપની આજ્ઞા વિરુદ્ધ વર્તતો ન હતો.

બાળકો ! આ વાતમાંથી તમે શું શીખ્યાં ? તમારે માબાપની આજ્ઞા માનવી જોઈએ. અને કોઈ મેળામાં જવાનું હોય તો નુકશાન થાય તેવી ચીજો ખાવી નહીં. તમે પણ જો જશુની પેઠે માબાપનું કહ્યું નહીં કરો તો દુઃખી થવું પડશે અને કડવાં કડવાં ઓસડ પીવાં પડશે.

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.]

નવેમ્બર ૧૯૨૩.

[અંક ૧૧ માં.

સોનેરી શીખામણો.

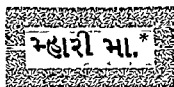

સ્વાશ્રય.

“ આપ સમાન બળ નહિ, મેઘ સમાન જળ નહિ. ”
સ્વાશ્રય એટલે પોતાની જાત ઉપરજ આધાર રાખવો.
અભિમાન, મૂખોઈની નિયાની છે. પણ જે બાળકો
ઉપયોગી થવા ઇચ્છતાં હોય, તેમણે સ્વાશ્રયી બનવું જોઈયે.
પોતાની જાત ઉપર વિશ્વાસ રાખવો જોઈયે.

મોટે તમે નિશ્ચય કરો કે:—

- (૧) મારા કરતાં મોટાં અને ડાહ્યાં હશે તેમની શીખા-
મણ માનીશ; પરંતુ હું મારી મેળે વિચાર કરતાં,
પસંદગી કરતાં; અને કાર્ય કરતાં, શીખીશ.
- (૨) મારી મશ્કરી થશે એવો ડર હું રાખીશ નહિ.
- (૩) મોટે રસ્તે ઘણાં લોકો હશે તોપણ ખરું કામ
કરતાં હું ડરીશ નહિ.
- (૪) મુશ્કેલીઓથી હું ડરીશ નહિ; કારણકે તેથીજ
માણસાઈ અને સ્વાશ્રયની ખીલવણી થાય છે

(અનુવાદક:—કાન્તિલાલ.)

મહને સ્તનપાન કરાવ્યું કાણે ?
ખોળામાં ઉઘાડ્યો કાણે ?
ગાલે ચૂમી લીધી કાણે ?
મહારી માએ.

ઉઘ ન જાહે આવી ત્યાંહે,
રડું ન, તેથી, હાલરડું ગાતે,
પારણિયે હિંચોળ્યો કાણે ?
મહારી માએ.

પારણિયે સૂતોતો ત્યાંહે,
બેસી મહારા માથા પાસે,
સ્નેહનું આંસુ ચાર્યું કાણે ?
મહારી માએ.

દુઃખ થતાં રડતો હું જાહે,
રખે મરી જઈ બાણી, કાણે
ભેયું આંસુભરી આંખે ?
મહારી માએ.

દીંગલીઓ શણગારી કાણે ?
રમતાં તો શીખવાડ્યું કાણે ?
કાલી બોલી સૂણી કાણે ?
મહારી માએ.

મહારા ન્હાના મુખ વઢે,
પ્રભુ ગીત ગવાડ્યાં ઠોણે ?
ડાહ્યા થવા શીખવું ઠોણે ?
મહારી માણે.

હાવી જે દયાળુ તું,
તેને કયમ નવ આહું હું ?
સ્નેહી તું, નવ કાં આહું ?
માવડી મહારી હે.

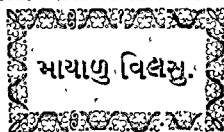
ઘરડી ને નળળી તું ચર્ચય,
ત્હારે હું આધાર બનીય;
ત્હારું હુઃખ હું દૂર કરીય;
માવડી મહારી હે.

ને પોલીશ મા ન્હારે તું,
બેસી પથારી પાસે હું.
સારીય સ્નેહ તણાં આંસુ,
માવડી મહારી હે.

ફૂલવાડી.

ફૂલવાડીમાં ફૂલડાં ગખિલ્યાં,
લાલ ગુલાબી લીલાં પીળાં;
મધમાખી તેપર ગણંગણતી;
મધ ચૂસી મધપૂડે ભરતી. ૧
ક્ષણ પછુ નવરી તે નવ રહેતી,
કામ કરે આપણને કહેતી;
એમાં રાણી એક રહે છે,
તેનું સર્વ કહ્યું માને છે. ૨

જગજીવન ૬, મોદી.

—

(લેખક:—ઠાકોર ચીમનલાલ માધવલાલ.)

વિલસુના પિતા સાધારણ સ્થિતિના હતા. વિલસુ છ વર્ષની થઈ ત્યારે તેનાં માતાપિતા ઈન્ડિયુએન્સનો લોગ થઈ પડ્યાં, અને વિલસુને તેની પડોશમાં રહેતી એક ઘરડી ડાશીને સોંપી ગયાં. એ ડાશીને કંઈ સંતાન નહિ હોવાથી વિલસુને તે પોતાની છોકરી માફક ઉછેરતી અને કોઈ પણ વાતે તેને મનમાં ઓછું આવવા નહોતી દેતી.

એક દહાડો વિલસુ નિશાળેથી ઘેર આવતી હતી. ત્યાં ગલીમાં એક છોકરી બેભાન અવસ્થામાં પડી હતી અને મ્હોં-માંથી પુષ્કળ લોહી નહોતું હતું. વિલસુની નજર તે છોકરી પર પડતાં ત્યાં દોડી ગઈ અને પોતાનાં નાભુક હૃદયથી તે બાળકીનું માથું ધીમે રહી બોળામાં સુકયું અને પહેરેલા ગવનમાંથી ચોરસ કકડો ફાડી લોહી લુછી નાંખી કકડો ફાળી રાખ્યો. રસ્તે ચાલનારા લોકો આ ન્હાની બાળકીનું આવું સુંદર કામ તથા માયાળુ સ્વભાવ જોઈ ખુશ થયા અને જેઓ પાસે દવા રહી માત્ર લેવા કરતા હતા તેઓ પણ શરમીલા થયા અને વિલસુને ઉમંગથી મદદ કરવા લાગ્યા. વિલસુની અથાગ મહેનતથી તે બાળકી શુદ્ધિમાં આવી અને આંખો ખોલી આસપાસ જોવા લાગી. વિલસુ તેનું નામ ઠામ વગેરે પૂછતી હતી તે હરમ્યાન તે છોકરીના ઘર પાસે રહેતા કાકુ શેઠ ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને લોકો પાસેથી ખરી હકીકત સાંભળી વિલસુનો માયાળુ સ્વભાવ તથા પરોપકાર બુદ્ધિ જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા અને વિલસુને

તથા છોકરીને બાઝાની ગાડીમાં ઘેર લાવ્યા. પછી છોકરીના પિતા ધરમશી શેઠે આસપાસ ઉભેલાઓની સમક્ષ વિલસુના માયાળુ સ્વભાવની તારીફ કરી ઘણાં વખાણુ કર્યાં અને વિલસુના ભરણુ પોષણુ માટે તથા સારી કેળવણી મળે તે બદલ ચોગ્ય બંદોબસ્ત કરી આશ્યો અને પ્રત્યેક ગૃહોમાં વિલસુ જેવાં માયાળુ તથા પરોપકારી બાળકો પેદા થાય એમ પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા.

એક બિખારીની આત્મકથા.

(લેખક:—કમલાકાન્ત.)

ક દિવસ ઠંડીની મોસમમાં સવારના પહોરમાં વહેલા ઉઠી કેટલાક છોકરાઓ દોડાદોડી કરી ખેલતા-ફૂલતા હતા. એટલામાં એક બિખારી ત્યાં આગળ આવી પહોંચ્યો. તેના શરીર ઉપર ફાટ્યાંતૂટ્યાં વસ્ત્ર પહે-રેલાં હોવાથી કંઠકડતી ઠંડીમાં તેનું શરીર થરથર મ્ત્રજતું હતું. આ દેખાવ જોઈને અમોએ અમારી રમત બંધ કરી દીધી, અને અમે ત્રણ તેનાં તરફ દોડી ગયા. અમને દોડતા દેખીને અમારા સાથી વિપીન, મોહન, નટુ વગેરે અમારી પાછળ પાછળ દોડી આવ્યા. અમોએ તે બિખારીને તે શાથી બિખારી થયો તે વાત પૂરેપૂરી કહેવા માટે જણાવ્યું. તે ઉપરથી તેણે પોતાની સંઘળી વિતક વાર્તા કહી સંભળાવા માંડી. વાર્તા કહેતાં તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, અને રડતાં રડતાં તે કહેવા લાગ્યો:—

“ ભાઈઓ, તમારો આશ્રય જોઈને હું તમોને મારો બધી વાત કહી સંભળાવું છું. હું પણ એક વખતે તમારા જેવો બાળક હતો. માતાપિતાએ મને બણાવવા માટે ઘણાં ઘણાં પ્રયત્નો

તેમને ધાલાવતી. પછી બધાં સાથે એસી મઝાં કરે. ખાય, પીએ, ગીતો ગાય અને નવી નવી રમતો રમે. આને પરીએ એક રમત શરૂ કરી.

મારાં બહાલાં બાળકો ! આવો, ચાલો આપણે એક રમત રમીએ. જુઓ, આ ઝાડ છે. એના ઉપર પેલાં ફૂલ ફેખાય છે. તે ફરેક બાળક બે બે તોડી લાવે. ઝાડ ઉંચું હતું, એટલે બાળકોએ “અમે ફૂલ શી રીતે લઈએ ?” એવી બૂમો પાડવા માંડી. પરીએ કહ્યું, “તમે હાથ ઉંચા કરી તો જુઓ.” બાળકોએ પોતાના ન્હાના કમળ જેવા હાથ ઉંચા કર્યા. હાથ ઉંચા થતાંની સાથેજ ઝાડ નીચું નમ્યું, અને ફરેકે બળે ફૂલ ચુંટી લીધાં. પરીએ કહ્યું, “ચાલો હવે આ ગુલાબના ફૂલની એક પાંખડી ફરેક જણ તોડો.” બાળકોએ એક એક પાંખડી તોડી. અન્દરથી એક નાનકડું બાળકડું નીકળ્યું. પણ તેને એક હાથ લાંગી. ગયો. હતો. “ચાલો, તોડેલી પાંખડી તેની જગ્યાએ ફરીથી ચોંટાડો. શું થયું ?” છોકરાનો હાથ ચોંટી ગયો. છોકરો બે હાથ બેડી પરીના સામું બેઠો ઉભો રહ્યો.

પરીએ બાળકને કહ્યું, “ચાલ ભાઈ ! પકવાન કાઢી આ સર્વ બાળકોને ઠહેંચ.” છોકરે પોતાની ટચલી આંગળી મચરડી. ઢગલે ઢગલા મિઠાઈના થવા લાગ્યા. પછી ફરેકને ઠહેંચવા માંડ્યું. બાળકો શામાં મૂકવું, તેનો વિચાર કરવા લાગ્યાં, તેવામાં તો નાની રકાબીઓ તેમની પાસે આવીને પડી. ફરેકે તેમાં મિઠાઈ મૂકી. “ચાલ ભાઈ ! હાથ ધોવાનું પાણી લાવ.” છોકરે પોતાની બીજી આંગળી મચરડી પાણી, અને ત્રીજી મચરડી પ્યાલા કાઢ્યા. ફરેકને પાણી આપ્યું. પછી છેવટે પોતાની ચોથી આંગળીમાંથી રૂમાલ કાઢી ફરેકને આપ્યા. પછી પરીને નમન કરી અંશુઠો મચરડી. છોકરો અદૃશ્ય થઈ ગયો ! છોકરાઓના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

“ચાલો હવે ફરેક રૂમાલને જમણે હાથે લટકતો રાખો.”

એકદમ દરેકના રૂમાલ સળગ્યા. દાઝો ત્યારે ડાબો હાથ અડકાડતો. જે દાઝે તેજ ડાબો હાથ અડકાડે એટલે જાવાય નહિ. બધો રૂમાલ બળી ગયો, ત્યારે રાખોડીને બદલે સુંદર રેશમી રૂમાલ થઈ ગયો. “આલો હવે રૂમાલ ફાડો-ચીરો” એ રૂમાલ પણ સળગવા લાગ્યો, ને તેમાંથી એક પ્યાલું પૈસાથી ભરેલું નીકળ્યું. આલો દરેક જોઈએ તેટલા પૈસા લેા. દરેક બાળકે જોઈએ તેટલા પૈસા લીધા. આલો હવે દરેક બળે પૈસા લઈ પછાડો. અન્દરથી ફૂલો નીકળવા લાગ્યાં. મોટો ઢગલો થયો. દેવીએ જોયો ભરવાનું કહ્યું. જોયો ભરી લીધો. અન્દર જોયું તો તોને હાર બનેલો ! દરેક બાળકે પહેરી લેવા પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. ગળે અડકતાંજ તોને કાંકરા થઈ નીચે પડવા લાગ્યા.

આલો. આ કાંકરા લઈ લેા. પેલા ઝાડ ઉપરના ફળને તાકો. એક પછી એક કાંકરા ઉડવા લાગ્યા જેનો કાંકરો વાગે તેના હાથમાં એક ફળ આવીને પડતું. દરેકના હાથમાં ફળ આવ્યા પછી દેવીએ તે ફળ ખાવાનું કહ્યું. દરેક વિચારે કે શી રીતે ખાવાં. એવામાં દરેકની પાસે એક એક ચપ્પુ આવીને પડ્યું. દરેકે કાપવાનું શરૂ કર્યું. જ્યારે બે ચીરીઓ થાય કે તેમાંથી કુકડો, પોપટ, મોર એવાં સુંદર પ્રાણીઓ નીકળ્યાં. દરેક જનાવરે કુહવા માંડ્યું. એક પછી એક ગાવા લાગ્યાં. બાળકો પણ ગાવા લાગ્યાં. ગાયન પુરું થયું. પ્રાણીઓ અદૃશ્ય થઈ ગયાં. સવાર થતાં આવી કેટલીએ રમતો રમી બાળકો વિમાનમાં બેસી ઘેર પહોંચી ગયાં.

દાદાએ કહ્યું, બાઈઓ ! જે છોકરાઓ અને છોકરીઓ પોતાનાં માળાપને ખુશી રાખે તેમને આપું સુખ મળે છે. રમત રમતાં કેવી ગમ્મત પડે ? પોતાનાં માળાપને દેવ જેવાં નાણવાં. તમે માળાપની ભક્તિ કરનાર છોકરાંઓ વિશે ઘણીએ વાર્તાઓ સાંભળી હશે. નાઓ વહીવટનું કહ્યું માનજો.

દાદાએ વાર્તા બંધ કરી. આપણે પણ છુટાં પડીએ. હવે પાછાં દોઈ વખત મળીશું. વન્દે માતરમ્.

ત્યારે બોલ્યા હંસ વચન, સાંભળજે સુરપત રાજન;
મૃત્યુ લોકમાં છે અવતાર, વિક્રમ ઉજેણીપત સાર.

(દોહરા)—અનેક રાય આગળ થયા, સહસ્રલક્ષ કેંઈ કરોડ;
નથી દીઠો, નથી સાંભળ્યો, વિક્રમ કેરી જોડ;
પ્રાણ આપે પર કારણે, પરદુઃખભંજન એજ;
એવો વિક્રમ એક છે, એતું ઈશ્વર તેજ.

આ સાંભળી ઈંદ્રને બહુજ ગુસ્સો ઉપજ્યો. તેમણે કહ્યું કે
અહિં બધા દેવ બેઠા છે ત્યાં એક માણસનો શો હીસાળ છે? હું
તને કેદમાં નાંખું છું. ત્યાંથી તને તે છોડવે ત્યારે ખરો. એમ
કહી તેને કેદ કર્યો.

આ વાતની ખબર હંસની સ્ત્રીને પડી. એટલે સૌ હંસોએ
વિચાર કરવા માંડ્યો કે હવે કરવું શું? છેવટે વિક્રમ રાજાને
આ વાતની ખબર કરવા દૂત મોકલ્યો. દૂતે જઈને વિક્રમરાજાને
બહુ વિનંતિ કરીને કહ્યું કે તમે મહેરબાની કરીને એ હંસને
છોડાવો નહિ તો એનો જીવ જશે તથા તેની સ્ત્રી પણ પોતાને
જીવ આપશે. વિક્રમ રાજાએ તેને બહુ ધીરજ આપી. અને કહ્યું
કે હું તેને હમણાંજ છોડવવા બંધ છું. તેને છોડાવ્યા વિના
હું ઘેર પાછો નહિ ફરું.

એમ કહી વિક્રમરાજા પ્રધાનને રાજપાટ સોંપી બહાર નિકળ્યા.
પોતાની મદદમાં તેમણે વીર-વૈતાળનું સ્મરણ કર્યું. ફરતા ફરતા
તે સુખવતી નામે નગરીમાં આવ્યા. ત્યાં શેવરમાંધાતા નામે રાજા
રાજ કરતો હતો. વિક્રમરાજા એક વાણીયાની દુકાને મહેમાન
થઈને ગયા. વગર ઝાળખાણે તેણે તેમની બહુ સારી માવજત
કરી. તેથી તેમણે પુછ્યું કે ભાઈ તમે અભણ્યા સુસાફર માટે
આટલું ખર્ચ કેમ કરો છો? વાણીયાએ કહ્યું કે અમારા રાજાનો
દુકમ છે કે મહેમાનોની માવજત સરસ કરવી. આ માવજતનું
ખર્ચ બધું દરબારમાંથી મળશે. અમારા રાજામાં અનેક ઠેકાણે
સદાવતો તથા ધરમથાળાઓ છે. આ સાંભળી વિક્રમરાજાને બહુ

નવાઈ લાગી. તેમણે વિચાર કયો કે આ રાજા આટલા બધા પૈસા ક્યાંથી લાવતો હશે ? આજે રાત્રે આ નગરની ચર્ચા જોવી જોઈએ. એમ વિચારી તે વખતે તે વાણીયા સાથે બીજી વાતો કરી. વખત થતાં બધાં સુઈ ગયાં. મધરાતે વિક્રમરાજ ઉઠ્યો. તેણે અદૃષ્ટ વિદ્યા મનમાં ધરી. એટલે કોઈ તેને જોઈ શકે નહિ. પછી તે શેવરમાંધાતાના મહેલમાં ગયો. તે વખતે તે રાજા હાથમાં પૂળની સામગ્રી લઈને બહાર જતો હતો. વિક્રમરાજ તેની પાછળ ચાલ્યા. તે છક જંગલમાં ગયો. ત્યાં એક સરોવર આબુ. તેમાં તે નાહ્યો. પછી ચંડીનું ધ્યાન ધર્યું. થોડીવારમાં ચોસઠ જોગણીઓ આવી. તેમણે સેવરની આસપાસ રમવા માંડ્યું. પછી તેના શરીરનું માંસ પણ ખાધું. ઉવટે તે હાડકાના માળા જેવો થઈ ગયો. તેને આડો સુવાડી તેના ઉપર કપડું ઢાંકી ઉપર અમૃત છાંટ્યું. એટલે તે હતો તેવોને તેવો થઈ ગયો. પછી તે ચંડીની પ્રદક્ષિણા કર્યો અને સ્તુતિ કરી. એટલે ચારે તરફથી સોનામહોરોનો વરસાદ વરસ્યો. પછી જોગણીઓ તે જતી રહી. સેવર રાજા આ બધી મહોરોનો પોટલો બાંધી ઘેર ગયો. એ મહોરો ભંડારમાં મૂકી દીધી. વિક્રમરાજને પોતાના મનમાં મનમાં સેવરરાજાને ધન્યવાદ આપ્યો. પરોપકારને માટે ધન મેળવવા એ રાજા પોતાના શરીરે દુઃખ ખમતો હતો. વિક્રમરાજના મનમાં વિચાર આવ્યો કે આ સેવરરાજાનું દુઃખ હું દૂર ના કરી શકું તો પછી હું પરદુઃખભંજન થેનો કહેવાઉં ! આમ વિચારી બીજી રાત્રે સેવર રાજા નિકળે તે પહેલાંજ તે જંગલમાં ગયો. અને ત્યાં ધ્યાન ધરીને જોગણીઓ બોલાવી. પોતાના શરીરમાંથી તેમને માંસ ખાવા દીધું. એમનું મોત થતાં જોગણીઓએ તેમને જીવતા કર્યા. વિક્રમરાજને જાગૃત થતાં જ કરી જોગણીઓની ધણીજ સ્તુતિ કરી. તેથી પ્રસન્ન થઈ તે જોગણીઓએ કહ્યું કે જે જોઈએ તે માગ. આ ઉપરથી વિક્રમ રાજાએ કહ્યું કે, હું તો વિક્રમ રાજા છું. પરંતુ અહિંનો રાજા સેવરમાંધાતા બહુ પરોપકારી છે. તે પરોપકાર માટે ધન લેવા બિચારો અહિં આવી રાજા દુઃખ

ખમે છે. માટે તમે એવું કરી આપો કે એને દુઃખ પડે નહિ. ત્યારે જોગણીઓએ એક મણી આપ્યો અને કહ્યું કે આ મણી એને આપજો. એની પૂજા કરવાથી બહુ ધન મળશે. પરંતુ હે વિક્રમરાજ ! તમે પણ આજે આ દુઃખ પારકા માટે વેઠ્યું છે, અને આ મણી તો આપી દેવાનો છે. માટે તમારે માટે, કાને પહેરવાની ઝાલની એક જોડ લઈ જાવ. તમારી સ્ત્રીને તે પહેરાવજો. જેને કાને ઝાલ હશે તેને ઘડપણ નહિ આવે, અને રોગ નહિ થાય.

વિક્રમરાજ મણી તથા ઝાલ લઈને પાછા ફર્યા. તે સેવર રાજાને મહેલેજ ગયા. તે વખતે તે રાજા હાથમાં પૂજાનો સામાન લઈને મહેલ બહાર જતા હતા. વિક્રમરાજએ પૂછ્યું કે, બાઈ તમે કોણ છો, અને મધરાતે ક્યાં જાવ છો ? સેવરને તો મોડું થયું હતું તેથી તે અકળાયો. અને કહ્યું કે હું તો દુઃખી માણસ છું. મને માફ ફેડી લેવા દો, અને તમે તમારે રસ્તે જાવ. મને જોડી કરશે તો બહુ નુકસાન થશે. ત્યારે વિક્રમ રાજાએ કહ્યું કે તમે આકળા ન થાવ. તમારું દુઃખ હું દૂર કરીશ. આવા બહાઈના બોલ સાંભળી સેવર ગુસ્સે થયો. તેણે કહ્યું કે તમે તો બાળે મોટા વિક્રમરાજ જેવી વાત કરો છો. વિક્રમે તરતજ હસીને કહ્યું કે હું જ વિક્રમ છું. એટલું બોલી તેણે પેલો મણી કાઢ્યો. અને કહ્યું કે હું તમારી બધી વાત જાણું છું. હવે તમારે શરીરે દુઃખ ખમવું નહીં પડે. આ મણીની પૂજા કરશો, એટલે જોઈતું ધન મળશે. પોતે આગલી રાત્રે સેવરની વાત કેવી રીતે જાણી હતી, તથા જોગણીઓને કેવી રીતે પ્રસન્ન કરી હતી, તે બધી વાત વિક્રમ રાજાએ કરી. બન્ને જણા પછી સેવરને મહેલ ગયા. ત્યાં વિક્રમ રાજાની બહુ આગતાસ્વાગતા થઈ. પછી વિક્રમરાજ રાજા લઈને પોતાને મૂળ કામે આગળ ચાલ્યા.

ચાલતાં ચાલતાં શીલવંતી નગરીમાં તે ગયા. ત્યાં એક કુંભારના ઘર પાસે તે આપ્યા. તે વખતે કુંભારની સ્ત્રી બહુજ રડતી હતી. વિક્રમ રાજાએ પૂછ્યું કે બાઈ, તું આટલું બધું રડે

છે કેમ ? ત્યારે તે બોલી કે અમારા ગામના રાજાને ફરજન નહોતું. તેથી તેણે દેવીની ઉપાસના કરી. તેથી તેને એક છોકરી આવી. તે બાર વરસની થઈ ત્યારે તેના પેટમાં રોગ થયો. તે દિવસથી તે રોજના રાત્રે એક માણસનો ભોગ લે છે, અને તે માણસ પણ જીવાન જોઈયે. રાજાએ રોજ દરેક ઘરનો વારો કર્યો છે. તેમાં આજે મારા એકનાએક છોકરાનો વારો છે. તેથી હું તો રડું છું. ઘડપણમાં અમારો પુત્ર મરશે, અને અમે વાંઝીયા થઈશું. બોલ ભાઈ, તેમાં તું અમારું દુઃખ શી રીતે દૂર કરીશ.

ત્યારે વિક્રમરાજ બોલ્યાઃ બાઈ, તું દુઃખી ના થઈશ. હું તારા પુત્રને બદલે જ શ, અને તું વાંઝણી નહિ થા ! આ સાંભળી તે બાઈને નિરાંત વળી. વખત થતાં વિક્રમ રાજા મહેલમાં ગયો. રાજાની કુંવરીના મહેલમાં તે ગયો. તે બહુ રૂપાળી હતી અને ઉંઘતી હતી. જે જગા પોતાને સુવા માટે રાખી હતી ત્યાં લુગડાનો ઢગલો કર્યો. અને પોતે ઉઘાડી તરવારે એક ખુણામાં છુપાઈ રહ્યા. અડધી રાત ગઈ ત્યારે કુંવરીના મોઢામાંથી સાપ નિકળ્યો. આસપાસ નજર કરીને કોઈ જોયું નહિ એટલે બીજી પથારી તરફ તે ગયો. રાજાએ જોઈ લીધું કે આ સાપજ દરેક માણસને મારે છે. માટે એની દયા આણવી ના જોઈયે. એમ વિચારી તેણે તે સાપના તરવારથી બે કકડા કરી નાંખ્યા. પણ પછી કાંઈક વિચાર આવતાં તેના કકડા સંભાળીને પોતે રાખ્યા. કુંવરીના પેટમાંથી સાપ નિકળી ગયો એટલે એ તો સવારમાં સાજી થઈ. અને વિક્રમ તો સવારે કુંભારને ઘેર ગયો. તરતજ રાજાજી પોતે ત્યાં આવ્યા અને કુંવરીનો રોગ મટાડવાં માટે બહુ ઉપકાર માન્યો. પછી કહ્યું કે તમે એ કુંવરીને પરણો અને હું તમને થોડાં ગામ આપું તે ઉપર રાજ કરો. વિક્રમ રાજાએ બધી વાત હરખથી કુંભારના ઘરમાં કહી. આ સાંભળીને તો તેઓ બધાંનાં મોં ઉતરી ગયાં, અને શોકમાં પડ્યાં. ત્યારે વિક્રમે તેનું કારણ પૂછ્યું. એટલે તેઓ કહે કે જો કાલે અમારો છોકરો મહેલમાં ગયો હોત તો તેને કન્યા મળત, તથા રાજ્ય

પણ મળતાં. આ સાંભળી વિક્રમરાજને હસતું આવ્યું અને કહ્યું કે ભલે તમારો દીકરો એ કન્યા તથા રાજ્ય મેળવે. આ સાંભળી કુંભારના ઘરનાં બધાં હરખાઈ ગયાં. વિક્રમે પોતાનાં બધાં ભૂગડાં કુંભારના પુત્રને આપ્યાં. અને દરબારમાં પણ તેનેજ મોકલ્યો. બધાંએ તો એમજ બહુ ઠે આ ઠોકરોજ રાત્રે મહેલમાં ગયો હતો. તે કન્યા તથા રાજ્ય પામ્યો. વિક્રમ તો પોતાને કામે આગળ ચાલી ગયા.

એક પછી એક એમ ઘણા દેશમાં તે ગયા. રાત પડે ત્યાં વાસો રહે. એમ કરતાં તેઓ એક ગાઢ જંગલમાં આવ્યા. ત્યાં અંબાજીવું દેરું હતું. પણ કોઈ માણસ દેખાતું નહોતું. રાત્રે ત્યાં ખરા ભાવથી પૂર્ણ કરી, અને રાત પડી એટલે ત્યાંજ રહ્યા. એટલામાં એક વિમાન આવ્યું. ત્યાં એક શુક્રા હતી તેમાં તે ચાલી ગયું. વિક્રમ રાત્રે એકદમ તેની પાછળ પડ્યા વૈતાળનું સ્મરણ કરી તેને પણ ખોલાવ્યો. વિમાન પાતાળમાં નાગરાજ પાસે ગયું. ઈંદ્રરાજ યજ્ઞ કરતા હતા તેમાં નાગરાજને તેડવા તે આવ્યું હતું. નાગરાજ બોલ્યા કે મારે આવવાનું તો બહુ મન હતું; પણ મારો દીકરો તંબોળની વાડીએ ગયેલો ત્યાંથી પાછો જ નથી આવ્યો. એને કોઈએ ખાધો હશે. એટલે હું તો શોકમાં છું. માટે મારાથી આનંદમાં ભાગ લેવા નહિ અવાય. આ સાંભળીને વિક્રમરાજને પેલા સાપના કકડા ચાદ આવ્યા. તેમણે ધાર્યું કે તે નાગજ આનો પુત્ર. એટલે તેમણે છતાં યદ્યપે કહ્યું કે તમારા પુત્રના આ કકડા લ્યો. હું ઉત્તનનો રાજા વિક્રમ છું, અને મારાથીજ આ નાગનો ઘાત થયો છે. એમ કરી તેણે તે વાત બધી કહી. આ સાંભળી નાગરાજ બહુજ આનંદ પામ્યા. અને કહ્યું કે મારી પાસે અમૃત કુપ છે, એટલે હું મારા પુત્રને જીવાડીશ. પુત્ર જીવ્યો અને સૌને આનંદ થયો. પછી નાગરાજએ પોતાની દીકરી તેને આપી. અને કહ્યું કે તમે મારી સાથે દરબારમાં ચાલો.

તેઓ બધા ઇંદ્રના દરબારમાં ગયા. ત્યાં તેત્રીસ કરોડ દેવ આવ્યા હતા. તેમાં એક માનવીને જોઈને ઇંદ્રને નવાઈ લાગી. તે ક્યાંથી આવ્યો હશે એમ પણ તેને વિચાર આવ્યો. પછી તેનું પારખું જોવાનું નક્કી કર્યું. કુલના હાર એક છાબડીમાં લખ્યા અને કહ્યું કે બધાને પહેરાવી આવો. વિક્રમરાજએ વૈતાળનું ધ્યાન ધર્યું, અને દરેકને એક એક હાર પહેરાવ્યો. હાર થઈ રહે એટલે વૈતાળ અંદર નવા મૂક્યાજ કરે. છેવટે બધાને હાર પહેરાવ્યા અને એક હાર બાકી રહ્યો. તે લઈને વિક્રમરાજ ઇંદ્ર પાસે ગયા. ઇંદ્રને બહુજ આનંદ થયો અને તે હાર વિક્રમને પહેરાવ્યો. વળી કહ્યું કે તું મારા પુત્ર જેવો છું. જે જોઈયે તે માગ. આ સાંભળી વિક્રમરાજએ હાથ જોડ્યા. અને પોતાની પાસે આવેલી તે ઇંદ્રાણીને ભેટ કરી તથા તેના ગુણ જણાવ્યા. એટલે ઇંદ્રાણી પણ પ્રસન્ન થયાં. પછી હાથ જોડીને વિનંતિ કરી કે તમે પેલા હંસને છોડી દો. વિક્રમરાજએ તે હંસને છોડી દીધો અને પોતાના કાનનાં કુંડળ વિક્રમને ભેટ કર્યાં. ઇંદ્રાણીયે પોતાનો હાર આવ્યો. યજ્ઞ પૂરો થયો એટલે વિક્રમરાજ તથા હંસ સાથે પાછા ફર્યા.

હંસે પોતાને ત્યાંથી એક બહુજ સુંદર કુલ વિક્રમરાજને આપ્યું. અને કહ્યું કે તે તમારા બાગમાં રોપજો. વિક્રમરાજ પછી ઉજ્જવન આવ્યા. સાથે કુંડળ, પુષ્પ, હાર, તથા નાગકન્યા હતાં. બધાં લોકોએ રાજાને આવકાર આવ્યો અને ધામધુમથી વરઘોડો ચઢાવી તેમને મહેલમાં લઈ ગયા. રાજાનાં કુંડળ, હાર, તથા પુષ્પ જોઈ જુદા જુદા માણસો તે ઉપર મોહી ગયા. રાત્રે નગરચર્યા જોતી વખતે તેમણે આ લોકના સંતાપ જોયા. તેથી સવાર થતાં તે ત્રણે ચીજો આપી દીધી.

આવાં પરોપકારનાં કામ જે કરશે તે આ સિંહાસને બેસી શકશે એમ કહીને કામાક્ષી નામે પુતળી ઉડી ગઈ.

બાળકો માટે--

રામાયણની વાતો.

૧૧—રામ ચિત્રકૂટ પર જઈ રહે છે.

પ્રભાતે પ્રેમ ભેઈ રામચંદ્રજીનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. તેમણે બધાંને પાછા જવાને 'બહુ બહુ સમજાવ્યું'; પણ શોક અને પ્રેમને વશ બની બધાં બેસીજ રહ્યાં. રાતે થાક અને શોકથી બધાં નદી કિનારે સૂઈ ગયાં. બધાંને ભર ઉંઘમાં ભેઈ રામે મંત્રીને કહ્યું: “હે તાત! પ્રજા કોઈ પણ ઉપાયે માને તેમ જણાવું નથી. અત્યારે સૌ ઘેરણુમાં પડેલાં છે. તો રથને તૈયાર કરી તેમને ખબર ન પડે તેવી રીતે આગળ ચાલી નીકળવું એ જ એક ઉપાય છે.” આ ઉપરથી સુમત્રે રથને તૈયાર કર્યો. રામ, લક્ષ્મણ ને બાનકી રથમાં બેઠાં અને બધાંને ઉંઘતાં મૂકી તેઓ વન તરફ આગળ ચાલી નીકળ્યાં.

સવારે લોક જાગી ઉઠ્યાં. રામને ન જોતાં હાહાકાર થઈ રહ્યો. બધાં એક સામટાં વિલાપ અને શોધ કરવા મંડી ગયાં. કશે પણ પત્તા લાગ્યો નહિ એટલે બધાં થાકી હારીને વિલાપ કરતાં અયોધ્યા તરફ પાછાં ફર્યાં.

રથ સવાર થતાંમાં તો વન, ઉપવન, નદીઓ વટાવતો ઘણો દૂર નીકળી ગયો. પછી તો માર્ગમાં આવતાં શહેરો અને ગામોના લોકોને જેમ જેમ ખબર પડતી ગઈ તેમ તેમ રામચંદ્રજીનાં હૈયું ન કરવાને તેઓ ઉલટી હાલ્યાં. ઠેર ઠેર લોકોનાં ટોળેટોળાં તેમની આગળ પાછળ ફરી વળતાં અને નમન સાથે શોક જાહેર કરતાં થઈ રહેતાં. રામ સૌને પ્રેમભર્યા મધુર

વચનોથી અનેક ઉપદેશ દેતા. આવી રીતે પ્રજાના પ્રેમનો અનુભવ કરતા અને રક્ષતામાંના પ્રદેશને જોતા જોતા તેઓ ગંગાને કિનારે આવી પહોંચ્યાં.

એક વિશાળ વૃક્ષની છાયામાં રાત ગાળવાનો વિચાર કરી ત્રણે જણ રથમાંથી ઉતર્યાં. એટલામાં તે પ્રદેશનો રાજા જે મહારાજા હરયના તાબાનો જાતનો ગૂઢ એટલે ભીલ હતો તે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે ત્રણે જણને નગરમાં પધારવા માટે ઘણી જ આજીજ સાથે પ્રાર્થના કરી; પરંતુ રામચંદ્રે ઉત્તર આપ્યો કે “આપનો પ્રેમ જોઈ અમે ખુશી થયા છીએ; પરંતુ હવે અમે પિતાની આજ્ઞા પ્રમાણે વનમાં જ રહેવાનો નિયમ કર્યો છે. એટલે અહીંજ રાતવાસો કરીશું અને જે કંઈ કંઈમૂળ ફળ વગેરે મળશે તે ખાઈશું. હવે અમને ભાતભાતનાં લોજન તથા સુવાને માટે ઉંચા પ્રકારની રેશમી ગાદીઓ તથા પલંગ ઘટતાં નથી. તમારો આવો પ્રેમ છે એજ અમારે માટે બસ છે.”

પછી લક્ષ્મણ ગંગાજળ લેઈ આવ્યા. રામચંદ્રે હાથપગ ધોઈ સંધ્યા કરી. પછી થોડો ફલાહાર કરી ઝાડનાં પત્તાં પાથરી સુવાની તૈયારી કરી. લક્ષ્મણ તથા સીતાયે પણ હાથપગ ધોયા અને ફળ ખાધાં. થોડીવારે સીતા તથા રામચંદ્ર સૂઈ ગયાં; પરંતુ લક્ષ્મણે તો થોડે દૂર જઈ, ધનુષ્યમાં બાણ ચઢાવી, પલાંઠી વાળી આખી રાત જાગ્રણ કરીને ચોકી કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. ગૂઢ રાજા પણ લક્ષ્મણની સાથે બેસી રહ્યા. સીતા તથા રામચંદ્રની આંખ મળી એટલે ગૂઢ રાજાએ લક્ષ્મણને કહ્યું, કે “રામચંદ્ર તથા સીતા તો ઉઘી ગયાં છે. હવે આપને તથા સુમન્તને માટે પલંગ તૈયાર કરાવું છું. આપ આરામ કરો. ચોકી કરવાનું કામ તો હું કરીશ. મારી હાજરીમાં આપને દુઃખ લોગવવાની જરૂર નથી.” લક્ષ્મણે જવાબ આપ્યો: “એમ કહેવું એ આપનો ધર્મ છે; પરંતુ આપ વિચાર તો કરો, કે રામચંદ્ર મારા મોટાભાઈ મને પિતા સમાન છે તે જમીન ઉપર સુએ

અને હું પલંગ પર સુઈ જાઉં; એવો અધર્મ કદી પણ થઈ શકે ખરો. આપે આ ઘોડા માટે ચાર અને ચંદીની વ્યવસ્થા કરી છે તે જ ઘણું છે.”

સવારે ઉઠ્યા બાદ રામચંદ્રે સારથિ સુમંત્રને કહ્યું, કે “આપ હવે રથ લેઈને અયોધ્યા પાંછા જાઓ. પિતાજીએ આપને અહીં સુધી આવવાનું કહ્યું હતું. હવે અમે તો પગે ચાલીને જઈશું. તમે અયોધ્યા પહોંચશો એટલે માતા કૈકયીને પુરી ખાત્રી થશે કે રામચંદ્ર ખરેખર વનમાં જ ગયા.” આ સાંભળીને સુમંત્રની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં, અને અવાજ જોખરો થઈ ગયો. ધ્રુજતે અવાજે તેણે પણ રામચંદ્રને સાથે લેઈ જવાની વિનંતિ કરી; પરંતુ રામચંદ્રે તેને સારી પેઠે સમજાવીને અયોધ્યા જવાનું કહ્યું. એટલે રથને ઘોડા ભેડી, રામચંદ્રની આજ્ઞા મુજમ સુમંત્રે અયોધ્યા તરફ રથ હંકાર્યો.

સુમંત્રના ગયા પછી રામચંદ્ર, સીતા અને લક્ષ્મણ હોડીમાં બેસીને ગંગા નદી ઓળંગી ગયાં અને માત્રે પાર જઈ હોડીમાંથી ઉતરી પગે ચાલવા માંડ્યું. આગળ તીર-કમાન હાથમાં લઈને લક્ષ્મણ; વચમાં સીતા અને પાછળ રામચંદ્ર એમ ચાલતાં હતાં. જે રાજપુત્રો કોઈપણ દિવસ પગપાળા એક ડગલું ભરતા નહિ તે અનણ્યે રસ્તે આજ પગે ચાલે છે! અને જે રાજકુમારીએ કદિ ઘર બહાર પગ પણ દીધો ન હતો તે આજે વનમાં ઉઘાડે પગે ચાલે છે! ક્ષણમાં કંઈનું કંઈ થઈ જાય છે! મોટા ફેરફારો ઘડીના છટ્ટા ભાગમાં થઈ જાય છે! જે વખતે રામચંદ્ર, સીતા તથા લક્ષ્મણ તપસ્વી મુનિઓનાં કપડાં પહેરીને પગે ચાલતાં હતાં તે વખતની શોભા એવી અપરંપાર હતી કે તેનું વર્ણન પૂરી રીતે થઈ શકે તેમ નથી.

આવી રીતે ચાલતાં ચાલતાં સંધ્યાકાળ થઈ ગયો. એટલે ત્રણે જણાંએ વિશ્રામ લેઈ સંધ્યાપૂજા કરી, અને પછી વાતો કરતાં કરતાં સૂઈ ગયાં. સહવાર થઈ એટલે તેમણે અગળ ચાલવા

માંડયું. 'રસ્તામાં જુદી જુદી જાતનાં વન આવતાં હતાં. તેઓ દક્ષિણ દિશામાં ચાલતાં હતાં. ત્રીજો પહોર થયો એટલે સામે પ્રયાગ તીર્થસ્થળ દેખાવા લાગ્યું અને ગંગા-યમુનાના સંગમના ધોધનો અવાજ સંભળાવા લાગ્યો. સાંજે તેઓ ભરદ્વાજ ઋષિના આશ્રમમાં આવી પહોંચ્યાં. તે વખતે મુનિરાજ અને તેમના શિષ્યો યજ્ઞમાં આહુતિ આપતા હતા. રામચંદ્ર, સીતા તથા લક્ષ્મણે આગળ આવી ભરદ્વાજ મુનિને નમન કર્યું અને પોતાનું ત્યાં આવવાનું કારણ કહી સંભળાવ્યું. ભરદ્વાજ ઋષિએ તેમને આસનપર બેસાડ્યાં, અને હાથપગ ધોવડાવરાવી ભાતભાતનાં કંદ મૂળ, ફળ વગેરે તેમને ખાવા માટે આગળ ધર્યો.

ખાધા પછી રામચંદ્રે ભરદ્વાજ મુનિને વિનંતિ કરી કે “ મહારાજ, અમારે વનમાં ૧૪ વર્ષ ગાળવાં છે. આપ કૃપા કરીને અમને એક એવું એકાન્ત સ્થળ બતાવો કે જે અહીંથી ઘણે દૂર આવેલું હોય અને જ્યાં ફલફૂલવાળાં અનેક વૃક્ષો હોય. જો અમે અહીં રહીએ તો અયોધ્યા નગરી પાસે હેવાથી બમારી ખબર ત્યાં મળી જાય અને નગરવાસીઓ અહીં ઝુંડનાં, ઝુંડ આવીને ભીડ કરે. એથી અમને પણ અડચણ થાય અને આપના પણ ધર્મ-કર્મમાં વાંધો આવે. માટે અમને બીલું કોઈ એકાન્ત સ્થળ બતાવવાની કૃપા કરો. ”

ભરદ્વાજ ઋષિએ તેમને ચિત્રકૂટના પર્વત પર રહેવાની સલાહ આપી અને કહ્યું, કે તે પર્વત પર મોટા મોટા ઋષિમુનિઓ તપ કર્યો કરે છે, અને ત્યાં કોઈપણ પ્રકારનું દુઃખ નથી. સદિની શોભા એવી રમણીય છે કે બધાનું મન ત્યાં પ્રકુલિત થઈ જાય છે.

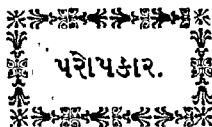
હવે રામચંદ્ર, લક્ષ્મણ તથા સીતાએ ભરદ્વાજ ઋષિને નમન કરી તેમની રજા માગીને તેમણે બતાવેલા રસ્તે ચિત્રકૂટ પર્વત તરફ ચાલવાની તૈયારી કરી. ઋષિએ તેમને આશીર્વાદ આપી વિદાય કર્યો. ચાલતાં ચાલતાં યમુના નદી આવી. નદીનું પાણી ઉડું હતું, તેમજ પ્રવાહ ઘણો ભેરવાળો હતો. નદીની પાર

જવા સાફ દોઢ હોડી પેણ ન હતી. એટલે ભરદ્વાજ ઋષિના કહેવા પ્રમાણે કિનારાપરથી સુકા વાંસ એકઠાં કર્યા અને તેના એક તરાપો બનાવ્યો. પછી તેના પર સુકા લાંકડાં બાંધી લોહુ ઘાસ કુટીને વચલાં કાણાંમાં ભરી દીધું. પછી લીલીછમ રાણી આવતી લક્ષ્મણે સીતાને માટે એક બેઠક બનાવી. સીતા ત્યાં બેસી ગયાં. તેમની પાસે બન્ને ભાઈઓનાં અસ્ત્ર-શસ્ત્ર રાખવામાં આવ્યાં. પછી બન્ને ભાઈઓએ ઉપર ઉભા રહી તરાપો ચલાવ્યો. વચ્ચે વચ પહોંચ્યાં ત્યારે સીતાજીએ લગવડ રમરણ કર્યું અને પ્રાર્થના કરી, કે “હે પરમાત્મા, જો અમે ત્રણે જણ ૧૪ વર્ષ વનમાં ગાળી સુખરૂપ અયોધ્યા પહોંચી જઈશું, તેમજ મારો પતિવ્રત ધર્મ પ્રચંડ રહેશે તો હું અસંખ્ય ગાયોનું દાન કરીશ.”

એમ કહેતાં કહેતાં દક્ષિણનો કિનારો આવ્યો. ત્રણે જણ ત્યાં ઉતરી પડ્યાં. તરાપાને પડતો મૂકીને તેઓ આગળ આવ્યાં. રસ્તામાં જે જે ફળફૂલ મળતાં તે તે લક્ષ્મણ તોડી આણી આપતા. પછી વાલ્મીકિ ઋષિનો આશ્રમ આવ્યો. ત્રણે જણે સુનિને નમસ્કાર કર્યા. વાલ્મીકિજીએ તેમની સારી બરદાસ કરી અને તેમણે પણ ચિત્રકૂટ સ્થાન ઉત્તમ છે એમ જણાવ્યું.

હવે રામચંદ્ર લક્ષ્મણ તથા સીતા ચિત્રકૂટ પર્વત ઉપર પહોંચ્યાં. આ સ્થાન ઘણું રમણીય હતું એટલે રામચંદ્રે લક્ષ્મણને કહ્યું, કે “ભાઈ! અહીં સગવડ સારી છે; અહીં બધી જાતનાં ફળફૂલવાળાં વૃક્ષો પણ છે. અહીં એક ઝુંપડી બાંધી દો. એટલે આપણે શાંતિથી અત્રે રહીએ.”

લક્ષ્મણે પોતાના મોટા ભાઈની આજ્ઞા અનુસાર એક સુંદર ઝુંપડી બાંધી દીધી. તેમાં યજ્ઞ કરવાની વેદી તૈયાર કરી. તેમજ ત્રણે જણને સુવાને માટે જુદા જુદા ચોતરા પણ બનાવ્યા. આમ વનવાસને યજ્ઞ કરી સગવડ કરી ત્રણે જણાં ચિત્રકૂટ પર્વત પર વાસ કરી રહેવા લાગ્યાં.

(લખનાર:—ડૉ. મોહનલાલ જગન્નાથ પાઠક.)

પૂર્વે દેવ અને રાક્ષસ વચ્ચે હંમેશા લડાઈ થતી. રાક્ષસના ત્રાસને લીધે દેવતાઓ ધર્મકર્મ પણ બરાબર કરી શકતા નહિ. એક સમયે દેવલોકમાં દેવતાઓ અને રાક્ષસ વચ્ચે મોટી લડાઈ થઈ. દેવતાઓનો સેનાપતિ 'ઇંદ્ર' અને રાક્ષસોનો 'વૃત્રાસુર' હતો. ઘણા દિવસ લડાઈ ચાલી. આખરે દેવતાઓ રાક્ષસ સામે ટકી શક્યા નહિ, રાક્ષસો હાર્યા. વિજયી વૃત્રાસુરે ઇંદ્રની ગાદી પોતાના સ્ત્રાંધિનમાં લીધી.

ગાદી જવાથી હુઃખી થયેલો ઇંદ્ર બીજા દેવતાઓ સાથે “બ્રહ્મા” પાસે ગયો, અને તેમની આગળ સર્વ હકીકત રજુ કરી. બ્રહ્માએ કહ્યું—“વૃત્રાસુરનું મોત તમારા હાથમાં નથી; છતાં પણ તમે ‘વિષ્ણુ’ ની પાસે જાઓ. તે તમને એને મારવાની સુકિત બતાવશે. ”

ઇંદ્ર દેવતાઓ સાથે ‘વિષ્ણુલોક’માં પહોંચ્યા. વિષ્ણુ સર્વ સમાચાર સાંભળી ઘણાજ હીલગીર થયા. તેમણે કહ્યું “વૃત્રાસુર” મારો પરમપ્રિય ભક્ત છે. હું તેને મારી શકું એમ નથી, છતાં તમે ‘દધીચિમુનિ’ પાસે જઈ તેમનાં હાડકાં માંગો. તેમનાં હાડકાંના બતાવેલા હથિયારથી વૃત્રાસુરનું મૃત્યુ થશે. દધીચિમુનિ ઘણાજ દયાળુ છે, એટલે જરૂર તમને હાડકાં આપશે. ”

ઇંદ્ર રાવને લઈ દધીચિમુનિના આશ્રમમાં આવ્યા. મુનિએ સર્વને એસાડયા અને આવવાનું કારણ પૂછ્યું. જે કામ માટે

દેવતાઓ આળ્યા હતા, તે તેઓ મુનિને કહી ન શક્યા. તેમનાં હાડકાં માગવાત્ સાહસ કાંઈ પણ કરી શક્યું નહિ. મુનિએ યોગધ્યાનથી તેમની ઇચ્છા જાણી લીધી. તેમણે કહ્યું, “દેવગણ, આજે મારું જીવન સફળ થયું. મરી ગયા પછી હાડકાં ધુળમાં મળી અગર આગમાં બળી હતાં ન હતાં થઈ જાત. આજે મારા હાડકાઓ, ‘દેવલોક’ અને ઈંદ્રની ગાદીનું રક્ષણ થાય છે. એ મારું કેવું નશીબ !”

આ સાંભળી મુનિના શિષ્યો રડવા લાગ્યા. મુનિએ તેમને સમજાવો કહ્યું, “પુત્રો, આજે મારું જીવન ઉદ્ધતું છે. મરી ગયા પછી માણસનું શરીર કાંઈપણ કામમાં આવી શકતું નથી. પણ મારાં હાડકાં તો દેવલોકે માગી રહ્યા છે, માટે તમારે ખુશી થવું જોઈએ.”

આ પ્રમાણે શિષ્યોને સમજાવો મુનિજી સમાધિસ્થ થયા. શ્વાસોશ્વાસની ક્રિયા બંધ પડી અને અમર આત્મા શરીરમાંથી ઉડી ગયો. આકાશમાંથી કુલોનો વરસાદ વરસ્યો.

ઈંદ્રે મુનિરાજનાં હાડકાં ‘વિશ્વકર્મા’ ને આપ્યાં, વિશ્વકર્માએ આ હાડકાંનું એક સુંદર હથિયાર બનાવ્યું. આખરે આ હથિયાર વડે વૃત્રાસુર મરણ પામ્યો. ઈંદ્ર અને દેવતાઓ ફરીથી શાંતિપૂર્વક દેવલોકમાં રહેવા લાગ્યા.

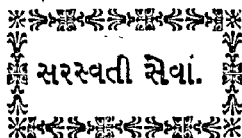
બાળકો ! દયાળુ માણસ બીજાનું દુઃખ જોઈ શકતા નથી. પોતાના જીવન જોખમે પણ તેમનું દુઃખ ઓછું કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ઈશ્વરે આપણને એકબીજાનું ભલું કરવાનેજ જન્મ આપેલો છે. તમારે હંમેશા ધ્યાનમાં રાખવું કે ‘આ જગતમાં પરોપકાર સમાન ધર્મ નથી.’

બાળક.

પુસ્તક ૪ થું.]

ડિસેમ્બર, ૧૯૨૩.

[અંક ૧૨ માં.

(રાગ બિભાસ.)

સેવો રે સેવો રે શાણા સરસ્તી સેવો;
 મધુર સુખદ એવો મીઠો કો ન મેવો. સેવો રે.
 વિદ્યાનો ખજનો મોટો, જગમાં ન એનો ભોટો;
 ખરચે ન ખૂટે બહાલા, એ તે લાભ કેવો ? સેવો રે.
 લૂટારા લૂટે ના જેને, ઠગારા ઠગે ના તેને;
 ધૂતારા ન ધૂતે એનો લાભ કાં ન લેવો ? સેવો રે.
 ભાઈ નહિ લાગ માગે, ભાર લગારે ન લાગે;
 તમુએ ખસે ના આઘો, ભોવા ભોગ એવો. સેવો રે.
 સમજી સમજી વા'લા, ખાળો અને બહાલી ખાળા;
 શીતળ સુખદ શાળા, સ્નેહ ધરી સેવો. સેવો રે.

જગજીવન કાલિદાસ પાઠક.

આંધળી બાળા-લારા શ્રીજમન.

(બાળક માટે ખાસ લખનાર—P. B. M.)

સને ૧૮૨૬ ડીસેમ્બરની એકવીસમી તારીખે અમેરિકા ખંડમાં આવેલા યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના ન્યુહાનોવર ભાગમાં આ બાળા જન્મી હતી. લારા શ્રીજમન જ્યારે બે વર્ષની થઇ ત્યારે તેને સખત તાવ આવ્યો; જે આશરે બે માસ સુધી રહ્યો. આવી ગંભીર બિમારીમાં તેના બે કાનો ને બે આંખો ગુમ થયાં, ને તાનીજ ઉંમરમાં તે બહેરી સાથે આંધળી બની. આથી તે ન બાળખી ઘડી પોતાની માતાને કે ન બાળખી શકી પોતાના બાપ સાથે મેલ જોતને. બે કોઇની પણ બાળખ પાળખ કરવી હોય તો તે બચારી પ્રથમ તેને હાથ ફેરવતી ને પછી સગાંસ્નેહીને પણ બાળખતી.

આવા વખતમાં કુદરતે તેને યાદશક્તિ ઘણી બક્ષી, અને તેથીજ તેણી ભવિષ્યમાં શીખેલી બની. તેના હાથમાં આવતી વસ્તુ તે બારીકીથી તપાસતી ને તે પર વિચાર ચલાવતી. બે તેની માતા કંઈ કામ કરતી તો તેણી પણ આંધળી છતાં તેની માતા શું કરે છે તે હાથમાં લઇ તપાસતી. આવી શક્તિથી તે સાત વર્ષની ઉંમરમાં આંધળી છતાં શીવતાં ને શુદ્ધતાં શીખી.

આંધળો છતાં આવી રીતે કામ કરવાથી સૌ અચરજ પામ્યાં, ને તેની ખબર દેશદેશ ફેલાઈ ગઈ. ડૉક્ટર હૉ નામના એક વિદ્વાને જ્યારે લારા વિષે જાણ્યું ત્યારે તે પોતે ન્યુહાનોવર ગયો ને તેનાં માતાપિતાને સમજાવી પટાવી બોરટન શહેરમાં જ્યાં આંધળાં બેરાંની સ્કૂલ હતી ત્યાં તેને લઈ આવ્યો. આ વખતે તેની ઉંમર આઠ વર્ષની હતી. પ્રથમ તો તેણીને ત્યાં નવું લાગ્યું;

પણ થોડા દિવસમાં તેણી બધામાં પલોટાઇ ગઇ. આ પછી તેણીને શીખવવાનું શરૂ કર્યું.

સૌથી પહેલાં અપ્પુ, ચમચા રકાબી વગેરે રોજ વપરાતી ચીજો પર ચીઠ્ઠીઓ ચોઢી, આ ચીઠ્ઠીઓમાં ઉપસેલે અક્ષરે તે વસ્તુનું નામ છાપેલું હતું, અને તે લારાના હાથમાં આપતો. તે ઉપરથી તેણી જાણવા લાગી કે આ અપ્પુ ને આ ચમચો છે તેમજ દરેક વસ્તુમાં ઘણો તફાવત છે. ત્યાર પછી છુટી છાપેલી એવીજ ચીઠ્ઠીઓ તેના હાથમાં આપી, ને તે ઉપરથી તેણી ઓળખવા લાગી કે પેલી વસ્તુ પર જે ચીઠ્ઠીઓ હતી તે એવીજ હતી. જો તેણીને કોઈ એ માટે સલાહ કરતું, તો તે એમ બતાવતી કે જે ચીઠ્ઠી પર કુંચી શબ્દ છાપેલો હોય તે શબ્દ પર હાથ મૂકતી, ને જે પર ચમચો છાપેલું હોય તે ચમચા પર હાથ મુકતી. આવી રીતે જ્યારે તેણી ગોઠવતી, ત્યારે તેનો શીખવનાર હો તેણીનો વાંસો ઠોકી શાબાશી આપતો, ને તેની ઉત્કંઠા પણ તેણીને વધારે શીખવવાની થઇ.

આ પછી હોએ ચીઠ્ઠીને બદલે છુટા છુટા અક્ષર તેણીના હાથમાં મૂક્યા, જેથી તેણી ચમચો, છરી, ચોપડી વગેરે અમુક બાબદ તેથી ગોઠવતી. આથી હો વધારે ખુશી થયો. એક ચોરસ ખાનાવાળું તેણીને પાટીકું આપ્યું; જે એવું હતું કે અક્ષર ઉપર રહે, પણ છેક તેમાં ઉતરી ન જાય ! થોડા વખતમાં તેણી પાતાની મેળે અક્ષરો ગોઠવી શબ્દો ને વાક્યો બનાવતાં તે પાટીઆં પર શીખી. આ પછી હાથનાં આંગળાં ઉપરથી તેણીને શીખવવા માંડ્યું. જે પણ તેણી થોડા વખતમાંજ શીખી ગઇ. આ સમયે શિક્ષણ તેણી એક વખતમાં શીખી ગઇ. તેણી હવે લખવા પણ લાગી. લખતાં પણ શીખી ને હાથનાં આંગળાંની ઇસારતથી વાતચીત પણ કરી શકી !

એક વખતે લારાની મા તેણીને મળવા આવી. લારા જે ચોરડામાં રમતી હતી ત્યાં તે ગઇ, પણ તેને આંખે અપંગ જોવાથી તે બહુ દિલગીર બની. લારાની મા તેણીને જોવાજ કરતી હતી

તેની માતા દ્વારા તેને અથડાઈ પડી. જેથી લારા તુરંત તે
સુત્રાકારી મેળા તેના હાથ પર તપાસવા લાગી. તેણીએ ધણું
જાણીતું મહેનત કરી, પણ તેણી તેને જોળખી શકી નહિ. છેવટે
માતાએ તેને તેની બચપણની એક રમત આપી;
પણ તે હજી તેને જોળખી શકી નહિ. પછી તેની માતાએ
એક હાર તેના હાથમાં મૂક્યો જે તેણીના જોળખવામાં આવ્યો ને
તપાસ કરવા તે હારને વધારે તપાસવા લાગી, ને હાથની
પ્રશસ્તથી જણાવ્યું કે તે આવનાર તેવું કંઈ સચું છે.

આ પછી લારાની માતાનેજ હયા આવી એટલે તેણે તેને
આગળ લીધી. પ્રથમ લારા દિલગીર બની કે તેને એક પરાઈ
સ્ત્રીએ આગળ લીધી; પણ જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે તે તેની
માતા છે ત્યારે તે ઝટ ગળે વળગી પડી, ને મા આભ્યાથી ખુશી
થઈ છે એમ બતાવ્યું. થોડા વખતે તેઓ છુટ્ટાં પડ્યાં. એ વખતનો
દેખાવ ખરેખર દુઃખદાયક હતો.

છેવટે લારા ડૉક્ટર હોની મહેનતથી લખતાં શીખી. યૂરો-
પથી એક ગૃહસ્થ ને તેની સ્ત્રીએ જ્યારે તેની મુલાકાત લીધી ત્યારે
..એ પેનસીલથી એક કાગળ પર નીચલા શબ્દો લખ્યા:-

“ લારા તમારા મેળાપથી બહુ ખુશી છે.” આ પછી તેની
બીજી સાલે મીસ કાર્પેન્ટર નામની એક પરોપકારી સ્ત્રી મુ'બઈમાં
આવી, જેણે લારાની ઉપર એક પારસી છોકરી પાસે કાગળ
લખાવ્યો હતો. કહે છે કે આ પત્ર તેણે ઘણી સરસ
રીતે વાંચ્યો હતો. આ સંધર્ભ લારા બાર વર્ષની ઉંમરમાં શીખી
ગઈ. એક આંધળી અને ઊંચી અબળા નાતચીત કરતાં ને લખતાં
શીખે એ અભયખી લાગે છે. પણ આજે દેખતી આંખ ને કાને
સાંભળતાં બાળકો કેલવણી નથી લેતાં એ આંખે આંધળાં ને કાને
ભેરાં કરતાં પણ વધારે અભયખી છે !

સાયાની જીવ-જુઠાની હાર.

(અનુવાદક:—સાહસે બકીલી)

કોઈ સમયમાં એક વૃદ્ધ સ્ત્રી હતી. જે ઘણી ગરીબ અને ક'ંગાલ હાલતમાં હતી, તે ઢળણું ઢળીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતી. એને માત્ર એક છોકરો હતો. જેની ઉંમર આઠ વરસની હતી. છોકરો ઘણો વિવેકી અને હાલો હતો. મા કહેતી તે પ્રમાણે વરતતો. કદી પણ માની સામે જવાળ ન આપતો. તેની મા જે કામ કરવાનું કહેતી તે તુરત સાંભળપૂર્વક અને ઝડપથી કરતો.

એક દિવસની વાત છે કે, એક માયાળુ સોદાગર જે આ બુઢી સ્ત્રીના ઘરની પાસે રહેતો હતો, તે એની ગરીબ હાલત પર દયા લાવી તેને કહેવા લાગ્યો, “જે તમે તમારા છોકરાને મારી સાથે મોકલો તો હું એને હિંદુસ્તાન લઈ જાઉં. ત્યાં હું એને વેપાર કરવાનું શોખવીશ. જેથી આ છોકરો કોઈ વખતમાં એક સારો હોંશીઆર વેપારી બની જશે.” ડોસીએ પ્રથમ તો મોકલવા ના કહ્યું; પણ સોદાગરે તેને બહુ સમજાવી અને કહ્યું કે, “જે તમે તમારા બેટાને મારી સાથે હિંદુસ્તાન મોકલશો તો તમારો આ ક'ંગાલ અને ગરીબ હાલત વેળાસર ટળી જશે. હિંદુસ્તાન મોટો દેશ છે. ત્યાં વેપાર ઘણો સારો ચાલે છે. એટલે તમારો છોકરો થોડા વરસમાં ઘણા રૂપીઆ પેદા કરશે.” ડોસી આ વાત ઉપર રાજ થઈ ગઈ અને પોતાના દીકરાને બોલાવી સોંપી દીધો અને કહ્યું કે, “સાંભળ બેટા, હું તને આ સોદાગર સાથે મોકલું છું. એને તું તારા પિતા સમાન ગણજે. એમનો હુકમ સાંભળજે અને તારા ઉપર જમે તેટલી મુશીબતો અને આફતો આવી પડે

છતાં જુહું બોલીશ નહીં. હરહંમેશાં સત્ય બોલજે.” આ શિખામણ આપી ડાસી પોતાને ઘેર ગઈ. સોદાગર છોકરાને લઈ પોતાને ઘેર આવ્યો. અને મુસાફરીની તૈયારી કરી. હિંદુસ્તાન તરફ રવાના થઈ ત્યાંની બીજાં વેપારીઓને વેચી નાખી, અને સારા નફા મેળવી પોતાના દેશ પરત રવાના થયો.

છોકરો સોદાગરની ઘણી સારી ચાકરી કરતો હતો. સોદાગર પચીશ રૂપીઆ તેની માને દર મહીને આપવા લાગ્યો. હવે સોદાગર એમ કરતો કે માલ ભરી જઈ હિંદુસ્તાનમાં વેચી નાખતો. આવી રીતે તેણે ઘણા કાયદો મેળવ્યો.

એક દિવસ તેણે છોકરાને કહ્યું, “ છોકરા, હું હવે એમ ધારું છું કે તું હવે જુદો વેપાર કર. તેમાં તને ઘણો કાયદો મળશે. લે આ એક હળર રૂપીઆ હું તને ધનામ આપું છું. એનાથી તું માલ લઈ હિંદુસ્તાન આવ જા કર.” છોકરો એ પ્રમાણે કરવા લાગ્યો. કેટલાક વખત પછી તે એક મોટો સોદાગરજ બની ગયો. ડાસીનો દીકરો ઘણાજ દયાળુ હતો. તે ગરીબો પર દયા રાખતો અને તેમને બનતી મદદ કરતો. સોદાગરે જ્યારે આ છોકરાને ઘણો દયાળુ અને પ્રમાણિક જોયો, ત્યારે દય હળર રૂપીઆ આપી કહ્યું કે, “ આ રૂપીઆ હું તારી પાસે અનામત મૂકું છું. જે તારી જીંદગીમાં મારાં સગાંબહાલાંઓ પર કાંઈ મુશીબત પડે તો આ રૂપીઆ તેમને આપી દેજે.”

એવું બન્યું કે, તે સોદાગર કે જણે આ છોકરા પાસે રૂપીઆ રાખ્યા હતા તે મરી ગયો. તેના બે છોકરા હતા. આ છોકરાઓને ખરાબ દોસ્તોની સોબત હતી. તે ઘણાજ અવિવેકી, ઉડાઉ અને વ્યસની હતા. માત-પિતાનું કહેવું કદી પણ સાંભળતા નહિ. માત-પિતાના મરણ પછી સર્વ માલમીલકત તેમને હાથ આવી. હવે તેમને કોઈ કાંઈ પૂછવાવાળું નહીં હતું. બધા લોક સમજાવતા હતા, પણ તેઓ કોઈનું પણ કહેવું માનતા નહીં. ગરબાઉ, અને

વ્યસની દોસ્તો હંમેશાં એમની સાથે રહેતા. થોડા વખત પછી તેઓની પાસે એક ફૂટી બદામ પણ રહેવા પામી નહીં. તે છોકરાઓ રોટલાના પણ આશીઆળા થઈ ગયા. બે ત્રણ ઘરો હતાં તે પણ વેચાઈ ગયાં. માત્ર તેજ એક નાનકડું મકાન રહી ગયું કે જેમાં તેઓ રહેતા હતા.

જ્યારે એમની સ્થિતિ તદ્દન ખરાબ થઈ ગઈ ત્યારે ડોસીના છોકરાએ એમને બોલાવ્યા, અને કહ્યું—“તમે જે કાંઈ કર્યું તે ક્યું. હવે તોળા કરો તો સાફ. હું તમને દશ હજાર રૂપીઆ આપું છું, જે તમારા પિતાએ મારી પાસે અનામત મૂક્યા હતા.” છોકરાઓ તેના કહેવા ઉપર રાજ થઈ ગયા, અને દશ હજાર રૂપીઆ લઈને પોતાના ઘરનો રસ્તો લીધો. ઘેર આવ્યા પછી એમના મનમાં આવ્યું કે “હમારા બાપના બીજા રૂપીઆ પણ એની પાસે હશે, જે એણે આપ્યા નહીં. હવે કોઈ પણ રીતે એની પાસેથી વસુલ કરવા ભેઈએ.” એમ વિચારી પોત-પોતામાં સંપ કરી તેઓ કચેરીમાં ગયા, અને એક લાખ રૂપીઆનો ખોટો દાવો ડોસીના છોકરા પર માંડ્યો. ન્યાયાધીશે છોકરાને બોલાવ્યો અને કહ્યું, “તમે એમના રૂપીઆ કેમ દબાવ્યા છે? જે કાંઈ રૂપીઆ નીકળતા હોય તે એમને આપી દો.” ડોસીના છોકરાએ કહ્યું, “સાહેબ, હવે એમના રૂપીઆ મારી પાસે નથી. જે કાંઈ હતા તે મેં એમને આપી દીધા છે.” વળી બીજી જે કાંઈ હકીકત હતી તે પણ સાફ-સાફ કહી દીધી. એ સાંભળી ન્યાયાધીશે સોદાગરના છોકરાઓને બોલાવી કહ્યું, “તમારી પાસે રૂપીઆ બાબતના કાંઈ પૂરાવા છે? અગર આ વિષેનો તમારા બાપનો કાંઈ દસ્તાવેજ છે?” છોકરાઓએ ના કહી. આથી ન્યાયાધીશે કહ્યું, “તમારો દાવો તદ્દન જુઠો છે અને તે દશ હજાર રૂપીઆ જે ડોસીના છોકરાએ તમને આપ્યા છે તે પણ પાછા આપવા પડશે. કેમકે તેનું પણ તમારી પાસે કાંઈ લખાણ નથી.” ન્યાયાધીશે સોદાગરના છોકરાઓ ઉપર દશ હજારના ડીકી કરી દીધી અને તેમને બંધીવાન કરી કેદખાનામાં મોકલી દીધા. આથી તેઓ પોતાના ખોટા દામ માટે ધણીજ

દિલગીરી અને પરતાવો કરવા લાગ્યા. ડાસીના દીકરાને કયા આવો એટલે તેણે તેઓને ઠેઠમાંથી ઊડાવ્યા અને પછી કહ્યું કે, “હવે કદિ જુઠું બોલશો નહીં. હું આ દશહજાર રૂપીઆ બીજા તમને આપું છું. એથી તમારો વ્યવહાર શાંતીથી ચલાવો.”x

રાજકુમારોની પરીક્ષા.

એક રાજાને ત્રણ કુંવર હતા. એ રાજા ઘરડો થયો ત્યારે તેણે પોતાના કુંવરોને બોલાવીને કહ્યું, કે “જુઓ હવે હું ઘરડો થયો છું. એક દિવસ તમારી ઉપર રાજકાજનો બધો ભાર આવી પડશે. માટે પરદેશ જઈને દુનિયાના કાંઈ રંગદંગ શીખી આવો.” પછી પિતાની રજા લઈને તે ત્રણે રાજકુમારો પરદેશની બત્રા કરવા નીકળ્યા. ઘણા દિવસો સુધી આમ તેમ ભટકીને તેઓ પોતાની રાજધાની તરફ પાછા આવવા લાગ્યા. રસ્તામાં એક નાતું સરખું ગામ આવ્યું. એ ગામની બહાર જુપડીમાં એક ડોથી તેની એક ઊકરી સાથે રહેતી હતી. ઊકરીનું નામ ચન્દ્રમુખી હતું. ચન્દ્રમુખી ચંદ્રમાના જેવી સુંદર હતી. તેને જોઈને તે ત્રણે રાજકુમારો તેની સાથે લગ્ન કરવાને માટે અંદર અંદર લડતા માંડયા, એટલુંજ નહિ, પણ તલવારો મ્યાનમાંથી નીકળી પડી અને ઘા ઉપર ઘા પડવા લાગ્યા.

તે ગામમાં એક બહુગર રહેતો હતો. આ તકરારની બુઝે સાંભળીને તે પોતાના ઘરની બહાર નીકળ્યો, અને જ્યાં તલવારો

ચાલી રહી હતી ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે રાજકુમારોને બહુ બહુ સમજાવ્યા, પટાવ્યા; પણ તેઓ લડતા બંધ થયાં નહોં. ત્યારે તેણે ક્રોધ કરીને કહ્યું, “લ્યો હું એ છોકરીને દેડકી બનાવી દઉં છું. તમે હવે કોની સાથે વિવાહ કરશો ?” આમ કહેતાંની સાથે તે છોકરી દેડકી થઈ ગઈ, અને કુદકો મારીને પાસેના પાણીથી ભરેલા ખાડામાં ચાલી ગઈ. જાદુગરની આવી કળા જોઈને રાજકુમારો ખી ગયા અને લડવાનું બંધ કરીને જાદુગરની પાસે ક્ષમા માગવા લાગ્યા. જ્યારે તેનો ક્રોધ શાંત થયો ત્યારે તેઓ પોતાના નગર તરફ રવાના થયા.

પોતાના પુત્રો યાત્રા કરીને આવ્યા જાણીને રાજા બહુજ ખુશી થયો. કેટલાક દિવસો પછી રાજાએ ફરીવાર પોતાના પુત્રોને બોલાવ્યા અને કહ્યું, “જુઓ, તમે સૌ જાણીગણીને હોંશિયાર થઈ ગયા છો. વળી દેશપરદેશ પણ ફરી આવ્યા છો. હું તમારા ત્રણે ઉપર સરખો પ્રેમ રાખું છું; પણ રાજ્ય તો તમારા ત્રણમાંથી એકનેજ મળી શકશે માટે હું તમારી પરીક્ષા લેવાને આહુ છું. તેમાં જે પાસ થશે તેને મારી પછી આ રાજ્ય મળશે. પહેલી પરીક્ષા તરીકે તમે એક તાકો કપડાનો લઈ આવો. એ તાકો એવો લાવો કે મારી વીંટીમાંથી નીકળી જાય.”

પછી રાજાની રજા લઈને ત્રણે રાજકુમારો એવા કપડાના તાકાની શોધ કરવા નીકળી પડ્યા. બે મોટા રાજકુમારોએ પોતાની સાથે કેટલાક નોકર લઈ લીધા; પણ નાનો રાજકુમાર તો એકલોજ ચાલી નીકળ્યો. તે બધા ચાલતાં ચાલતાં એક એવે સ્થાને પહોંચ્યા કે જ્યાંથી કેટલાક રસ્તાઓ નોખા જતા હતા. બે મોટા ભાઈઓએ ત્યાંથી એક સારો રસ્તો પકડ્યો. પણ નાનો રાજકુમાર તો જે બાજુ નિર્જન જંગલ હતું તે બાજુ રવાના થયો. જાને મોટા ભાઈઓ ચાલતા ચાલતા એક મોટા નગરમાં પહોંચ્યા ત્યાં જઈને તેમણે ઢાકાંની પ્રચિદ્ધ મલમલના તાકાઓ લીધા, કે જે તોલમાં પણ બહુજ એ.છા હતા. આ બાજુ નાનો ભાઈ જંગલની બીજી

બાળુ એક નદી વહેતી હતી ત્યાં ગયો. તેના પુલ ઉપર બેસી વિચાર કરવા લાગ્યો કે ક્યાં જઈ કે માફ કામ સિદ્ધ થાય ? આ બેઠને એ નદીને કિનારેથી એક દેડકી બોલી, “રાજકુમાર, શી બાબતની ચિંતા કરે છે ? કહો તો ખરા, શું છે ?”

દેડકીને બોલતી બેઠને પહેલાં તો રાજકુમારને અચંબો થયો. પણ સાહેસ કરીને તે બોલ્યો, “શું કહું ? તમે તમારું કામ કરો. તમે મારીં ચિંતા દૂર કરી નહિ શકો.” દેડકીએ કહ્યું, “એવું શું કહો છો ? ‘હું જાણું’ તો ખરી કે તમારી શી વાત છે ?” રાજકુમારે કહ્યું, “મારે કપડાનો એક એવો તાકો બેઠએ કે જે મારા પિતાની વિંટીમાંથી નીકળી જાય.” આ સાંભળી દેડકી નદીમાં કુદી પડી અને મોઢામાં એક રૂમાલ લઈને બહાર નિકળી આવી. તેને કિનારા ઉપર રાખીને તેણે કહ્યું, “રાજકુમાર, આ કપડું તમે લઈ જાઓ. એ વિંટીની અંદર ઠીક સમાઈ જશે.”

રાજકુમારે તે કપડું લઈ લીધું અને દેડકીને ધન્યવાદ આપીને રાજધાની તરફ પાછો ફર્યો. તે ખરાબર એવે વખતે હોંચ્યો કે જ્યારે તેના બીજા ભાઈએ પણ કપડાં લઈને પાછા ચો હતા. રાજાની પાસે જઈને મોટા રાજકુમારે એ પોતાનાં દુશ્મન કપડાં સામે ધર્યાં. પણ નાનો ભાઈ શુપચુપ બેસી રહ્યો. ચારે રાત્રીએ તે કપડાંએ લઈને વિંટીમાંથી કાઢવા માંડ્યાં ત્યારે એક પણ તાકો તે વિંટીમાંથી નીકળી શક્યો નહિ. પછી નાના છોકરાએ પોતાનો રૂમાલ રાજાને આપ્યો, ત્યારે તે ખરાબર નીકળી ગયો. પછી રાજાએ કહ્યું, “હવે બીજી પરીક્ષા સાંભળો. એક એવો કુતરો લઈ આવો કે તે દાડમની છાલની અંદર સમાઈ જાય.” પછી રાજાની રજા લઈને ત્રણે કુમારો એવા કુતરાની શોધમાં નીકળી પડ્યા. પ્રથમ ત્રણે સાથે ચાલ્યા; પણ થોડેક ગયા પછી દરેક જુદા જુદા રવાના થયા. નાનો રાજકુમાર તો પહેલાંને રસ્તે જ યઈને નદીના પુલ ઉપર જઈને બેઠો. જ્યારે દેડકીની નજર તેના ઉપર પડી ત્યારે તેણે પૂછ્યું, “કહો, હવે શેની જરૂર પડી છે ?”

રાજકુમારે કહ્યું, “રાજ એક એટલો નાનો કુતરો મારો છે કે જે દાડમની છાલની અંદર સમાઈ જાય.” આ સાંભળીને દેડકી નદીની અંદર કુદી પડી, અને થોડી વારે અંદરથી એક દાડમ લઈને નીકળી અને તેને કિનારા ઉપર મુકી બોલી, “આ લઈ જાઓ; એને સાવચેતીથી કાપજો.”

દેડકી ઉપર રાજકુમારનો વિશ્વાસ બેસી ગયો હતો, તેથી તેણે કાંઈ પણ બોલ્યા વગર તે દાડમ લઈ લીધું અને ઘર તરફ ચાલવા માંડ્યું. જ્યારે તે રાજમહેલમાં પહોંચ્યો ત્યારે તેના બાઈ પણ આવી પહોંચ્યા હતા. તેઓ તેની સાથે ચીનના નાના કુતરાઓ લઈ આવ્યા હતા. સૌ દરબારમાં આવ્યા અને કુતરાઓની તપાસ શરૂ થઈ, ત્યારે તેમાંથી એક પણ એવો કુતરો ન નીકળ્યો કે જે દાડમની છાલની અંદર સમાઈ જાય. ત્યારે રાજાએ નાના રાજકુમારની સામું બેસી, તેણે પોતાનું દાડમ લઈને રાજાની આગળ ધર્યું, અને કહ્યું કે, “આને સાવચેતીથી કાપજો.” રાજાએ એક પાણી-દાર ચમ્પુથી તે દાડમ કાપ્યું, કે તરત તેમાંથી એક નાનો કુતરો નીકળી પડ્યો, અને રાજાના હાથ ઉપર રમવા લાગ્યો. આ દેખીને રાજા બહુજ ખુશી થયો.

તેણે કહ્યું, “હવે છેલ્લી પરીક્ષા બાકી છે. તમારામાંથી જે પોતાની રાણી બનાવવાને માટે સૌથી વધારે સુંદર કન્યા શોધી લાવશે તેને હું મારું રાજ્ય આપીશ.”

પછી ત્રણે રાજકુમારો સુંદર કન્યાની શોધમાં નીકળી પડ્યા. બે મોટા રાજકુમારો તો એક આઘેના પ્રસિદ્ધ નગરમાં ગયા. પણ નાનો બાઈ તો તે જ નદીના પુલ ઉપર જઈને બેઠો. દેડકીએ તેને બેતાંજ પુછ્યું, કે “કહો રાજકુમાર, વળી શી અડચણ આવી છે?” રાજકુમારે કહ્યું, “મારે મારી રાણી બનાવવાને માટે એક એવી સુંદર કન્યા જોઈએ છે કે મારા બાઈઓ જે કન્યા લાવે તેના કરતાં તે કન્યા વધારે સુંદર હોય.” દેડકીએ કહ્યું, “એમાં શી મોટી વાત છે? તમે રાજધાનીમાં જાઓ. તમે ત્યાં નહિ પહોંચો તોટલામાં તે આવી પહોંચશે.”

આ સાંભળીને રાજકુમાર તુરતજ ઘર તરફ રવાના થયો. જ્યારે તે રાજધાનીમાં પહોંચ્યો, ત્યારે તેની પાછળ વાજાં વાગવાનો અવાજ સંભળાયો. તે તેને જોવાને માટે પાછો ફરોને ઉભો રહ્યો તો તેને પોતાની તરફ એક પાલખી આવતી જણાઈ. તે પાલખી પાસે આવી, ત્યારે તેને તેમાં નદીવાળી દેડકી બેઠેલી જણાઈ. રાજકુમારે પૂછ્યું, “ક્યાં જાઓ છો ?” એટલામાં તે દેડકી એક સ્વરૂપવાન કન્યા થઈ ગઈ. કન્યાને જોઈને રાજકુમાર અહુજ ખુશો થઈ ગયો. કેમકે તે એજ કન્યા જણાઈ કે જેને માટે પહેલાં ભાઈઓના સાથે તરવારો ચાલી હતી. રાજકુમારે કહ્યું, “અહા! તમેજ મને મદદ કરી ? કહો તો ખરાં કે તમે એ કેવી રીતે કરી શક્યાં ?” તે કન્યાએ કહ્યું, “તે બહુગરની દયાથી.” પછી રાજકુમાર એ કન્યાને લઈને સીધો દરબારમાં ગયો. ત્યાં તેના મોટા ભાઈઓ પહેલાંથી પહોંચી ગયા હતા. તે પણ સુંદર કન્યાઓ પોતાની સાથે લાવ્યા હતા અને તે તેની પાસે બેઠી હતી. જ્યારે નાનો રાજકુમાર દરબારમાં પહોંચ્યો, ત્યારે તેની માથેની કન્યાની સુંદરતા જોઈને બધા દરબારીઓ ચક્રિત થઈ ગયા. બા સિંહાસન ઉપરથી ઉઠીને તે બન્નેને હેતથી લેટયો, અને બા રાજકુમારનું તે કન્યા સાથે લગ્ન કર્યું તથા તેને રાજ્યના સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યો. રાજાએ કહ્યું, “તું મારી પરીક્ષામાં પાસ થયો છે. હવે તું તારા મોટા ભાઈઓને સાથે રાખી રાજકાજ લાવજે, અને પ્રજાનું પાલન રૂઠી રીતે કરજે.”*

બહેન કાશી દેવચંદ.

* હિન્દી “બાલસખા”માંની એક વાતનો અનુવાદ. આ અનુવાદ કરનાર બેન બાર વર્ષની છે, ને તેણે અમારી સમક્ષ આ અનુવાદ કર્યો છે.
મંત્રી.

મધુમાલતી

[લેખક—બેન વિશાખા મલ્લસાધ નંદશંકર મહેતા.]

પરીઓના દેશમાં મધુમાલતી નામની એક આનંદી છોકરી રહેતી હતી. તે હંમેશા બહુજ રમુજ કરતી, તેથી પરીઓને પણ બહુજ ઠહાકી હતી.

+   +   +   +   +
એક વખત તે પરીને મળવા ગઈ તે પરીનું નામ મધુરી હતું. મધુરીએ મધુમાલતીને કહ્યું કે: “ મધુ ! મારે તને એક કામ સોંપવું છે, તે આજ રાત્રી સુધીમાં તું જરૂર પૂરું કરજે. જોજે ભૂરીશ નહિ હો ! નહિ તો ખૂરૂં પરિણામ આવશે. ”

મધુમાલતીએ પૂછ્યું: “ એવું તે શું કામ છે ? ”

મધુરીએ કહ્યું: “ આજે રાત્રે સાડાઆઠ વાગે બે પુષ્પ-માળા કે જે તે તારે હાથેજ ફૂલ ચૂંટીને બનાવેલી હોય, એવી તૈયાર રાખજે. ”

મધુમાલતીએ કહ્યું: “ સાફ: ”

+   +   +   +   +
રાત્રિના આઠ વાગ્યા પણ મધુ તો બધું ભૂલી ગઈ. તેણે તો ફૂલ પણ ચૂંટેલાં નહિ, અને રમતી હતી. સાડાઆઠ વાગ્યા એટલે તરતજ પરીએ આવીને માળા માગી. પણ મધુએ તો બનાવી નહોતી તેથી ગભરાઈ ગઈ અને જવાબ આપી શકી નહિ.

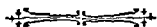
+   +   +   +   +
રાતના બે વાગે મધુ નિદ્રામાં પડી હતી ત્યારે પરી આવી. તે રડતી હતા. કારણકે તેની મધુ હવે સ્વર્ગમાં જડરૂપે રહેવાની હતી. પ્રભુ હોના પર સ્ત્રીકાયા હતા. તેમણે મધુની પરીક્ષા કરી જોઈ હતી. પરીએ આવી મધુને સાત ચુમ્બનો કયાં તેવાંજ ત્યાં એક વેલ પર સાત મધુમાલતીનાં ફૂલ થઈ ગયાં.

+   +   +   +   +
માળા મધુમાલતી કયાં ગઈ તે તો પ્રભુ જ જાણે ! ! !

બાળકો માટે—

રામાયણની વાતો.

૧૨—દશરથનું મરણ અને ભરતનો રોષ.

એક તરફથી રામચંદ્રજી સીતા અને લક્ષ્મણની સાથે પંચવટીમાં મહુલી બનાવીને રહ્યા. બીજી તરફથી રામચંદ્રજીની રજા લઈ પંથે પળેલા સારથિ સુમંત્ર રથ હાંકતા હાંકતા અયોધ્યાની પાસે આવી પહોંચ્યા. આ વખતે ત્રીજો પહોર થયો હતો. સુમંત્રે વિચાર કર્યો, કે જો અત્યારે હું દરવાજામાં પેસીશ તો લોકો મને રસ્તામાં જ ઉભો રાખીને રામચંદ્ર વગેરેની ખગર પૂછવા વીંટળાઈ વળશે. એ વખતે તેમને હું શું મોહું લઈને જવાબ આપીશ કે તે બધાં તો વનમાં ગયાં અને હું પાછો આવ્યો ? આથી લાજનો માર્યો તે નગરની બહાર રહ્યો અને જ્યારે અંધારું થયું ત્યારે દરવાજામાં પેઠો. રાજમહેલ આગળ રથ આવી પહોંચ્યો કે તરતજ પૈડાંનો ગડ-ગડાટ સાંભળી મહારાજા દશરથ તેમની રાણીઓ સાથે બહાર આવી ઉભા.

મહારાજાએ જ્યારે રથને ખાલી જોયો ત્યારે તેઓ “હિ રામ ! હિ રામ !” કહીને બેલાન થઈ ધરતી ઉપર ઢળી પડ્યા. સુમંત્રે તેમને ઉંચકી બેઠા કર્યા, અને સાવધાન કરી મહેલમાં લેઈ ગયા. મહારાજાને જ્યારે શુદ્ધિ આવી ત્યારે તેમણે સુમંત્રને પૂછ્યું કે, “પિતાના પરમભક્ત—ધર્માત્મા રામચંદ્ર ક્યાં છે ? મારી લાડકવાઈ પુત્રવધૂ જનકનન્દિની સીતા ક્યાં છે ? અને રામચંદ્રના વહાલા ભાઈ લક્ષ્મણ ક્યાં છે ?” આ વખતે સુમંત્રનો

જીવ પણ ગભરાઈ ગયો અને તેમની આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહેવા લાગી. પછી ઘણી મહેનતે સુમત્રે ત્રણે જણના ગંગા નદીના કિનારા સુધી પહોંચવાના સમાચાર મહારાજા દશરથ આગળ નિવેદન કર્યા. મહારાજા તો હવે શોકસાગરમાં પુરેપુરા ડુબી ગયા. બધાંએ તેમને બહુ બહુ સમજાવ્યા, ઘણાંએ દિલાસો આપ્યો; પરંતુ તેમના મનને કશાથીએ શાંતિ વળી નહિ. તેમણે તો આખી રાત રામચંદ્ર, લક્ષ્મણ તથા સીતાને સંભાર સંભાર કર્યા, તેમને એટલું બધું દુઃખ હતું કે તેમણે શોકમાં ને શોકમાં પોતાની દેહ છોડી.

મહારાજાનો કાળ થવાને લીધે ભરત તથા શત્રુઘ્નને બોલાવવા માટે માણસ મોકલવામાં આવ્યો. આ દૂત જે દિવસે ભરતને મોસાળ પહોંચ્યો, તેની પહેલીજ રાતે ભરતને એક ભયાનક સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નમાં મહારાજા દશરથ મેલાં વસ્ત્ર પહેરીને માથાના વાળ છૂટા રાખી પર્વતના શિખર પરથી નીચે છાણના કુંડમાં પડી ગયા હતા. પછી તેમનું માથું કપાઈ ગયેલું દેખાયું અને તેઓ તેલની કઢાઈમાં ડુબકી મારવા લાગ્યા. સ્વપ્નમાં સસુદ્રવું પાણી મુકાઈ ગયું દેખાતું હતું, ચંદ્રમા પૃથ્વી પર પડી ગયો હતો, જગતમાં સર્વત્ર અધિકાર ફેલાઈ રહ્યો હતો, ધરતીમાં જગાએ જગાએ ક્રાંત પડી ગઈ હતી અને ઝાડ પણ સૂકાઈ ગયાં હતાં. પછી ભરતે સ્વપ્નમાં મહારાજા દશરથને લોહીની નદીમાં વહેતા જોયા. અને વળી થોડી વારે મહારાજા કાળાં વસ્ત્ર પહેરી ગધેડાના રથમાં એસી દક્ષિણ દિશામાં ચાલ્યા જતા દેખાયા. પછી તેમને એક રાક્ષસી ભેરથી પકડીને ઘસડી જતી દેખાઈ. આવા દેખાવ દેખતાં દેખતાં ભરતની આંખ ઉઘડી ગઈ. તેનો જીવ ગભરાવા લાગ્યો અને જેમ જેમ દિવસ ચઢતો ગયો તેમ તેમ તેઓ વધારે ગમગીન થવા લાગ્યા. તેમનું મુખ પણ ફીકું પડી ગયું હતું.

ભરતને આવી રીતે ઘણાજ ઉદાસ જોઈને તેમના એક મિત્રે પૂછ્યું કે, “આપ આટલા બધા ચિન્તાતુર કેમ દેખાઓ છો ? કહો તો ખરા કે આપને શું કદ છે ?” ભરતે જવાબ આપ્યો

કે, “લાઈ! શું કહું? આજ આખી રાત મને ખરાબ સ્વપ્ન આવ્યું છે. મને તો એમ જણાય છે કે તેના ફળ તરીકે કાંતો મહારાજા દશરથ અથવા રામચંદ્ર અથવા લક્ષ્મણ એ ત્રણમાંથી નક્કી એકનું મરણ થશે. આ કારણથી દુઃખને માર્યે મારે ગળે શોષ પડે છે અને જીવને અમુઝણ થાય છે.”

આ પ્રમાણે વાતચીત થઈ રહી હતી એટલામાં અયોધ્યાનો માણસ ઢેકેય રાજાને મળીને ભરતની પાસે આચિંતો આવી પહોંચ્યો, અને કહેવા લાગ્યો, “મહારાજકુમાર, આપના કુળશુર પુરોહિત વસિષ્ઠે તથા મંત્રીઓએ આપને એકદમ ત્યાં બોલાવ્યા છે. તેમણે કહાવ્યું છે કે ઘણું અગત્યનું કામ છે, માટે આપે જરાપણ વિલંબ કરવો ન જોઈએ.”

હતની આવી અચકાતી બોલીમાં પોતાને જલદી બોલાવવાનું સાંભળી ભરત વધારે ગભરાયા અને હતને પૂછવા લાગ્યા કે “મને કહો તો ખરા કે મહારાજા ખુશીમાં છે? મોટાભાઈ રામચંદ્ર તથા લક્ષ્મણ તો આનંદમાં છે ને? કૌશલ્યા, સુમિત્રા વગેરે માતાઓ પ્રસન્ન છે? મારાં માતૃશ્રી કૈકેયી મનમાં છે કે? જતી વખતે બધાંએ તમને શું કહ્યું છે? બધું સ્પષ્ટ સ્પષ્ટ કહો.” હતે જવાબ આપ્યો, “બધાં ખુશી આનંદમાં છે. આપને જલદી બોલાવ્યા છે. માટે આપે હવે જરા પણ ઢીલ ક્યાં વગર રથ મંગાવવો જોઈયે.”

ભરત પોતાના માના તથા દાદાની રમ લેઈ રથમાં બેસી અયોધ્યા તરફ વિદાય થયા. રસ્તામાં પણ ભરતને અપશુકન થવા લાગ્યા એટલે તેઓ ઘણાજ ગભરાયા. અયોધ્યા પહોંચતાં પહોંચતાં તેમને સમય ભારે થઈ પડ્યો. જ્યારે અયોધ્યામાં પેદા ત્યારે તેઓ હતને કહેવા લાગ્યા કે:—“આ સુંદર અયોધ્યા તો હાય, ઉજડ જેવું દેખાય છે. અહીં પહેલાં તો ઉત્સવનાં વાળાં વાગતાં હતાં, પણ આજ તો કંઈ અવાજ પણ કાનને પવિત્ર કરતો નથી. અરે! અહીં તો બધું શૂન્યશૂન્ય છે. રસ્તા પણ સાફ ક્યાં વગરના છે. બધાં માણસના મુખપર ઉદાસી છવાઈ રહી છે!

કહો તો ખરા કે શું બન્યું છે ?”

એમ આશ્ચર્ય કરતાં કરતાં તેઓ રાજમહેલ પાસે આવ્યા. રથમાંથી ઉતરીને માંહી ગયા તો મહારાજ પોતાના હંમેશના સ્થાનપર ન મળે. વિચાર થયો કે માતા કેકેયીના આવાસમાં હશે, એટલે ત્યાં ગયા.

ભરત જેવા સાધુ પુરુષને શી ખબર કે પોતાની માતા કેકેયીનાં કારસ્તાનને લીધે સમયદ્ર, લક્ષ્મણ તથા સીતા વનમાં ગયાં છે અને મહારાજ દશરથનો દેહાન્ત થયો છે ? ભરત તો જોળપણમાં એમજ સમજતા હતા કે એજ અયોધ્યા હતી અને એજ રાજ્ય હતું. ખેદની વાત છે કે મહેલમાં આવ્યા તો પણ કોઈએ તેમને ખરી હકીકત ના કહી. ભરતને જરાએ ખ્યાલ ન હતો કે ખરી હકીકત સાંભળીને મારે ચોધાર આંસુ ઢાળવાં પડશે.”

હવે ભરત પોતાની માતા પાસે ગયો. કેકેયીએ ઘણું દિવસ પોતાના પુત્રને પાસે આવતો જોઈ પ્રેમભરી રીતે તેને આવકાર આપ્યો. ભરતે પોતાની માતાને નમન કર્યું અને કેકેયીએ તેને છાતી સરસો આપ્યો. રાણીના પૂછવાથી ભરતે પોતાના મોસાળના કુશળ સમાચાર કહ્યા અને પછી ગમરાતાં ગમરાતાં પૂછ્યું, “માતૃશ્રો ! મને કહો તો ખરાં કે મને જલ્દી કેમ પાછો બોલાવ્યો ? પિતાજી ક્યાં છે એ પણ મને કહો. મારે તેમને પગે પડવું છે. ઘણા દિવસ થયાં મેં તેમનાં દર્શન કર્યાં નથી !”

રાણી કેકેયીએ જવાબ આપ્યો કે “બેટા ! મહારાજ તો જ્યાં બધાંને વહેણું મોડું જવાનું છે ત્યાં પધારી ગયા છે.”

આ શોક સમાચાર સાંભળતાંજ ભરત “હાય ! હાય !” કરતા બેહોશ થઈ ગયા. એમ તો ભરત ઘણાજ બહાદુર તેમજ ધીરજવાળા હતા; પરંતુ પિતાના મરણનું દુઃખ અસહ્ય હતું. થોડી વાર પછી જ્યારે તેમને શુદ્ધિ આવી ત્યારે તે બોલ્યા કે “મારી પાસે તો મહારાજાએ એવા સમાચાર કહાવ્યા હતા કે

‘હું રામચંદ્રને રાજગાદી આપીને બાકીનું આયુષ્ય ઈશ્વર ભજનમાં ગાળીશ.’ આ સાંભળીને હું ઘણો ખુશી થયો હતો; કારણકે ભાઈ રામચંદ્ર રાજા થશે અને હું તેમની સેવા કરીશ એ મારો વિચાર હતો. પણ અરે ! અહીં તો મહારાજા મરણ પામ્યા છે ! મારા હૃદયના ટુકડેટુકડા થઈ જાય છે. પિતાજીને એવો શો વ્યાધિ થયો હતો કે મને ખબર પણ મળે તે પહેલાં જ તેમણે શરીર ત્યજી દીધું ? ”

ભરતની આંખોમાં હવે ચોધાર આંસુ વહી રહ્યાં છે. તેઓ ફરી પાછા વિલાપ કરવા લાગ્યા કે, “ રામચંદ્ર મોટા ભાગ્યશાળી કે તેમણે પિતાજીની મરતી વખતે સેવા કરી. અરે ! હાલ હું માતા કેકેયીના આવાસમાં છું એવી પિતાજીને ખબર પણ નથી; જો હોય તો જરૂર તેઓ મને મળવા આવત. હવે પિતાજી વગર કેનેહ-ભરી રીતે મારા શરીર પર કોણ હાથ ફેરવશે ? ” આમ વિલાપ કરતાં કરતાં ભરત ફરી બેહોશ થઈ ગયા. પછી થોડી વારે જ્યારે તેમને ભાન આવ્યું ત્યારે પોતાની માને પૂછવા લાગ્યા કે “ મારા માથાના સુગટ મહારાજા રામચંદ્ર ક્યાં છે ? તેમને મારી અહીં આવવાની ખબર તો આપો ! ધર્મની રીત એવી છે, કે મોટાભાઈ બાપની સમાન ગણાય અને તે હું સારી પેઠે જાણું છું. હવે એ મારા માલિક છે એટલે મારે જઈને એમને ચરણે નમન કરવું જોઈએ.”

કેકેયીએ કહ્યું, “ બેટા, રામચંદ્ર તો સીતા અને લક્ષ્મણની સાથે તપોવન ગયા છે. ” ત્યારે ભરતે કહ્યું, “ હું ! રામચંદ્રે શું પાપ કર્યું કે તેમને વનમાં મોકલી દીધા ? ”

કેકેયીએ કહ્યું “ એમણે કોઈ પણ પાપ તો નથી કર્યું; પણ મેં તેમના રાજગાદીના સમાચાર સાંભળ્યા એટલે મહારાજા પાસેથી તમને રાજગાદી, અને રામચંદ્રને ૧૪ વર્ષ વનવાસ, એમ બે વરદાન માગી લીધાં; એટલે રામચંદ્ર તો વનમાં ગયા, અને તેમના નિયોગથી મહારાજાએ દેહ મૂકી. તેમણે રાજગાદી તમને

સોંપી છે.” આ હકીકત સાંભળીને ભરતને દુઃખની સાથે સાથે ક્રોધ પણ ચઢ્યો. તે બોલી ઉઠ્યા, “ અરે ! રામચંદ્ર વગર મારે તે રાજ્ય શું કરવું છે ? અરે દુષ્ટા, હવે કેમ હાઝ્યા પર હામ દે છે ? તમારે લીધે એક તો મહારાજાનું મરણ થયું અને વળી રામચંદ્રને જોગીના વેશમાં વનવાસ જવું પડ્યું ! હે સ્વાર્થોદ્ધ ! તમે તો આપણું સત્યાનાશજ વાળી દીધું. તમે પાપ કરવામાં તો જરા પણ બાકી રાખી નથી. પરંતુ હું તમારા મનોરથ પૂરા નહીં થવા દઉં. તમને પીડા કરવાને માટેજ હું હવે વનમાં જઈને રામચંદ્રને બોલાવી લાવી તમારી સમક્ષજ તેમને રાજ બનાવીશ. તે વખતે હું જોઈશ કે તમે શું કરો છો ? વળી તમારી સમક્ષજ હું રામચંદ્રનો સેવક બની તેમની આકરી કરીશ. હે પતિઘાતિની માતા ! તમે મને એકલાને નહીં પણ આખી અયોધ્યા નગરીને દુઃખ દીધું છે. એને લીધે જરૂર તમારે નર્કવાસ ભોગવવો પડશે. ”

(આલુ.)

તકશક્તિની ખીલવટ.

[સૂચના:—આના જવાબ ૧૬ વર્ષ સુધીના કોઈ પણ બાળકને આપવાની છૂટ છે. મોટાંએ તેને મદદ કરવાની મનાઈ છે.]

એક સ્ત્રી ઘેરથી અમુક સોપારી લઈ મંદિરોએ દર્શન કરવા આવી. પોતાની પાસે જેટલી સોપારી હતી, તેમાંથી અર્ધી તે દેવ આર્ગળ મૂકી અને એક સોપારી પૂજારીને આપી બીજે મંદિર ગઈ. ત્યાં પણ પોતાની પાસે બાકી રહેલમાંથી અર્ધ સોપારી મૂકી અને એક પૂજારીને આપી, અને જે બાકી રહી તે લઈ ત્રીજે મંદિર ગઈ. ત્યાં પણ મધેલનો અર્ધ ભાગ મૂકી, પૂજારીને એક સોપારી આપી ઘરભણી વળી. ત્યારે તેના હાથમાં

માત્ર ૩ સોપારી રહી. કહો તે કેટલી સોપારી લઇને નીકળેલી, અને દરેક મંદિરે તેણે કેટકેટલી મૂકી ?

* * * * *

દશની અંદરની સંખ્યા આવે તેટલા કુલ છોકરા હતા. તેમની બે ટોળી રમત રમતી હતી. પહેલી ટોળી વાળાએ બીજી ટોળી વાળાને કહ્યું, કે જો તમે તમારામાંથી આ ટોળીમાં એક છોકરાને મોકલો તો આપણે બંને ટોળીમાં સરખા થઈએ. તેના જવાબમાં બીજી ટોળીવાળો કહે કે અમારે તો તમારાથી વધુ ગણ્યા થવું છે; માટે તમારામાંથી એક છોકરો આપો. કહો તે બંને ટોળીમાં કેટકેટલા છોકરા હશે ?

* * * * *

નીચેની સમસ્યાનો ઉત્તર આપો:—

વાસ છે વૃક્ષોમાં પણ પક્ષીની નહિ જાત તે.
શય્યા ઘાતણી પણ તપધારી કહેવાય ના.
કાંતિ સુવર્ણ સમાન પણ નકકી હેમ ગણાય ના.
રાય ને રંક પણ તેનાં, દર્શનથી ખૂશ થાય છે.

* * * * *

લાઈઓ અને ખેડેનોતું ટોળું એક રસ્તા પર થઈને જતું હતું. તેમાંથી બે જણે રસ્તા પરના આંબે ઠેરી દીકી. તે લેવા માટે દોડ્યા નહિ, પણ બીજા બે જણ લેવા દોડ્યા. લેવા દોડ્યા તેણે લીધી નહિ, પણ બીજા બેયે લીધી. લીધી તેણે ખાધી નહિ, પણ ખાધી બીજા એક બાળકે, પણ માર તેણે ન ખાધો, તે તો બીજાને પડ્યો; પરંતુ રડવાનું કામ તેણે ન કર્યું, તે કામ તેની બે બહેનોએ કર્યું; પણ તેનાં આંસુ તેના બીજા બે ભાઈઓએ લોયાં. કહો આ ભાઈબહેનો તે કોણ અને તે બધાના આખા ટોળાનું નામ શું ?

લી. : તમારો ભાઈમંધ
દેવશંકર પડ્યા.